

APÁNK KÖNYVE

APÁNK KÖNYVE

Ifjúsága, megtérése, lelkeszi
szolgálatának kezdete

Id. Fabiny Tibor korai írásaiból

Válogatta és szerkesztette
Fabiny Tibor

Magánkiadás
Budapest, 2024

Minden jog fenntartva.

Bármely másolás, sokszorosítás, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás a kiadó előzetes írásbeli engedélyéhez van kötve.

© Fabiny Tibor, 2024

© Id. Fabiny Tibor jogutódjai, 2024

Id. Fabiny Tibor születésének 100. évfordulójára

Köszönetnyilvánítás

Hálával és köszönettel tartozom mindenekelőtt a minket érdemtelenül is szerető Teremtőnek, hogy hármunknak ilyen apát adott; személyesen én külön is, aki kamaszként és már fiatal felnőttként is oly sokat vitatkoztam, majd leveleztem is vele. Hálás vagyok Édesapánknak, aki ilyen – egy könyvvé duzzadó – írásokat is hagyott számunkra örökségül. Hálás vagyok a testvéreimnek, akik e könyv tervét örömmel és javaslatokkal támogatták. Hálás vagyok a szűkebb családomnak: feleségemnek és fiaimnak, akik a tőlük megvont időben, még a nyaralás közben is segítséggel, jó ötletekkel biztattak. Köszönet jár továbbá a több szöveget is begépelő Blázy Márta munkatársamnak és végezetül Petri Gábornak, hogy az évfordulóhoz közeledő, egyre gyorsabban pörgő hetek, napok alatt a szövegek korrektúrájával, majd a könyv tördelésével, a képek beillesztésével páratlanul minőségi munkát végzett.

„Tied, Uram, az igazság, mienk pedig az orczánk pirulása.” (Dán 9,7; Károli-ford.)

A szerkesztő

Tartalom

A szeretet embere. Szerkesztői előszó	11
Pillanatképek	17
I. Önéletrajz (1959)	21
II. Megtérése és korai írásai (1944–1947)	63
1. Ante conversionem	65
2. Vita nuova	71
III. Tanulmányok (1947–1953)	79
1. A Biblia üzenete (1947)	81
2. A Szentírás használata (1954)	99
3. A biblikus egyháztörténet-írás szempontjai (1955)	113
IV. Válogatás a leveleiből (1948–1956)	123
1. A megtérést követő évek (1947–1954)	125
2. „Nem szentelnek fel”. Levélváltás a menyasszonyával (1952)	131
3. Levélváltás Görgey Arthúr (Gábor) unokatestvérével (1953)	141
4. Levelezés a menyasszonyával az esküvőjük előtt (1954)	151
5. Levelek évfolyamtársainak Csögléről (1954–1956)	155

TARTALOM

V. Lelkészi jelentések (1957–1968)	171
1. Lelkeszi jelentések Csögléről (1957–1964)	173
2. Lelkeszi jelentések Miskolcraól (1964–1968)	181
 Függelék	201
Képek	203
Dokumentumok	217

A szeretet embere

Szerkesztői előszó

Apánk könyve. Ez a könyv Édesapánkról, idősebb Fabiny Tiborról szól.¹ Pontosítsunk: nem róla szól, hanem e könyvben ő maga szól. Önmaga ír önmagáról, aki 1924. szeptember 22-én született Budapesten, és 2007. december 4-én halt meg ugyancsak Budapesten. Édesapja (1888–1974) után ő volt az ifjabb Tibor, és e sorok szerzője immár a harmadik a sorban.

Édesapánk evangélikus lelkész, teológiai akadémiai, majd egyetemi tanár, nemzetközileg is ismert egyháztörténész, múzeumalapító, kutató² volt. Élete három történelmi korszakon ívelt át: az úri középosztályhoz tartozó családjának biztonságot nyújtó Horthy-korszakon; a megaláztatással járó kommunista kemény, majd a szocialistának nevezett puha diktatúrák negyven évén; s végül a hatvanötéves korában euforikusan átélt rendszerváltozás örömteli, de izgalmaktól sem mentes két évtizedén.

Nemcsak a korszakok változtak, hanem az ő gondolkodása is. Mégis, mindvégig a szeretet embere volt, és az is maradt. Szeretett szeretni, mert nem tudott nem szeretni, és ezért őt is szerették. Szerette a családját, szerette az egyházát, szerette a hazáját, de mindenekelőtt Istent szerette. Azért szerette Istent, mert az egykor a „széles úton” járó fiatalember váratlanul felismerte, hogy Isten úgy szerette, hogy őt, az egykoron világfit a saját fiává, gyermekévé tette. Édesapánk kétszer született. Először, amikor a 4 kg-os kis gyermek teste érkezett meg – a saját szavaival – „e szép földgolyóra”, másodszor pedig mintegy negyedszázaddal később, amikor a hazai protestáns egyházak életét megelevenítő ébredési mozgalom gyümölcseként lelkiileg újjászületett. Az emberszeretet így táguult ki istenszeretetté. Örülni tudott a családjának, a ba-

¹ A család az 1840-es évekig Fabini; ezután a 20. század közepéig Fabiny formában, legújabbban Fabinyként írja a nevét.

² Fabiny Tibor egyháztörténész-professzor tudományos műveinek bibliográfiája: *Megújulás és megmaradás. Fabiny Tibor-émlékkönyv*. Szerk. Korányi András. Luther Kiadó, Budapest, 2009. 252–260. o. Összeállította a szerző jegyzékeinek felhasználásával: Herczog Csaba.

rátainak, a szerelmeinek, s megtérése után Krisztusnak; leggyakrabban idézett igéje Fil 4,4 volt: „Örüljetek, ismét mondom, örüljetek!”

Hitelbanki tisztviselőként tért meg, részint a bankot vezető, a Bethánia mozgalomhoz is tartozó, zsidó származású Harkai család bibliaórái és a családtagokkal folytatott lelki beszélgetések hatására. Ugyanakkor nem akart az egyházon kívüli egyesület zárt kereteiben maradni, hanem tudatosan kereste fel a Deák téri gyülekezet lelkészét, Keken Andrást és püspökét, Ordass Lajost. Mindketten szeretettel fogadták és a szolgálat lehetőségeit ajánlották fel neki. Kétévi laikus munka után jelentkezett a Soproni Teológiaiára, ami akkor a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hit-tudományi Fakultása volt. Boldog volt, hogy tanulhatott, s ezt az örömét a családjával és a barátaival is megosztotta.

Ám 1952 őszén – valószínűleg állami nyomásra – az egyházvezetőség több hallgatót is elbocsátott; vele kapcsolatban az a döntés született, hogy kitűnő eredményei ellenére sem szentelik fel, de a tanulmányait befejezheti. Dramaként élte meg az Istentől kapott küldetésének váratlan és erőszakos lehetetlenné tételét. Erről tanúskodik az a levélváltás, amelyet hamarosan menyasszonyaként is eljegyzett szerelmével, Saródy Valériával folytatott. De Isten kegyelmeként megtapasztalták – talán az enyhülést hozó Nagy Imre-kormányának is köszönhetően –, hogy egy évvel később a felettesei az utolsó pillanatban mégis engedélyezték a lelkésszé szentelését. Az ordinációjára szóló meghívóján ez állt: „Szolgálatomat egyedül Megváltó Uram dicsőségére szeretném végezni. Kérem Testvéremet, hogy az embertársaim lelki ébredéséért végzett munkámat imádkozó szeretettel hordozza. »Mert nem végeztem, hogy egyébről tudjak tiköztetek, mint a JÉZUS KRISZTUSRÓL, mégpedig mint megfeszítetttről.« 1Kor 2,2. Budapest, 1953. július 2. Fabiny Tibor.” Édesanyánk (1928–2019) az ünnepnapon ugyanezt az igeverset írta be a vőlegényének ajándékozott Bibliába.

Egy évig Pápán segédlelkésként szolgált, majd az ötvenes évek közepén, műveltsége és tehetsége ellenére vagy éppen azért, a korabeli egyházvezetés egy dunántúli piciny falu alig százlelkes gyülekezete lelkészének küldte ki. Ő ezt is boldogan, Istentől fogadta el, és a „Bozótnak” nevezett környezetben egy évtizeden át hirdette lelkesen a reá bízott üzenetet, mit sem törődve azzal, hogy az egyházi vezetés a származását tekintve reakciónak, hitéletét pedig pietistának bélyegezte.

Amikor Csöglére került (a környező falvak filiáit is ellátta), az egyik első cselekedete az volt, hogy az udvarból nyíló, torony nélküli kis templomépület bejáratára saját kezével három szót festett: *Az Isten szeretet*. Ma, hetven év

után a lelkektől elhagyott, lelkészből kifogyott romos templomépület egykor virágba borult udvarát gazok lepik el, amelyen tehenek legelnek. Ám a kapun belépőt nemcsak megdöbbenti ez a környezet, de meg is rendíti, hogy a hulló vakolat ellenére a templomajtó feletti három szó még most is látható. Ezt a szeretetet vitte tovább a második szolgálati helyére, Miskolcra. Ma is a fülemben cseng, ahogy az ottani tanácsteremben zengett a zinzendorfi ének: „Isten szívéen megpihenve, forrjon szív a szívre hát, Láng szerelmünk hön ölelje édes Megváltónkat át.” Aki Apánk itt közzétett írásait olvassa, a szeretet nyelvét tanulja!

Természetének köszönhetően mindenkire kedves volt, pontosabban nem tudott nem kedves lenni. Apánk a falusi emberek között nemcsak a demokratikusabb életfelfogása miatt, hanem emberi természetéből fakadóan is nyitott volt, könnyen át tudott lépni társadalmi osztályának korlátain. A csöglei parasztemberek, a miskolci polgárok, a fővárosi régi barátok, a kutató tudósok, az egyházi emberek, a hívei, majd a diákjai is egyformán maguk közé valónak tartották. Megtérése felerősítette azt, hogy Krisztusban megszűnnek a különbségek társadalmi osztályok között, az újonnan született ember által Krisztus új nemzetséget teremt, mert ő „a két népet eggyé tette, és a közöttük lévő válaszfalat, az ellenségeskedést lebontotta saját testében” (Ef 2,14). Megtérése utáni írásai, a menyasszonyával váltott levelezésük jól tükrözi, hogy akkor az „igékben éltek”, s nem ők, az emberek, hanem a bibliai igék szóltak általuk.

Szóljunk e könyv keletkezéséről is! A centenáriumi évfordulóhoz közeledve egykori munkatársai és a családja körében felmerült a gondolat, hogy a megjelent vagy éppen nem megjelent tudományos cikkeiből és egyháztörténeti tanulmányaiból érdemes lenne egy csokrot össze gyűjteni, és azt átnyújtani a téma iránt érdeklődők, a reá emlékezők számára. Az idő rövidsége és a válogatás nehézsége miatt ez az elképzelés egyelőre meg hiúsult.

Ugyanakkor az elmúlt hónapokban Édesapám iratainak rendezése közben felbukkantak a számomra is jórészt ismeretlen önéletrajzi írásai és a korabeli levélváltásai is. Ezek nem voltak annyira személyesek, hogy hetven-nyolcvan év után a nagyközönség számára ne lehetne közzé tenni őket. Ellenkezőleg. Úgy vélem, hogy Édesapám „korai” korszakában született emlékezései, levelei, dolgozatai ma is megszólító erővel bírnak a hazai, hitbéli sokszor enervált egyházi közösségeink számára. Nemcsak evangélikus, hanem keresztény tanúságtételek ezek. Édesapám fiatalkori írásai stílárís szempontból is kiválóak. Számomra legalábbis örömteli felfedezések voltak. Lendülettel írt sorokkal tárt elénk szemléletes képeket. Olvassuk csak el azokat a leveleket, amelyeket a csöglei szolgálata kezdetén írt a volt évfolyamtársainak! De még

a „világfi” írásaira is érvényes ez, amelyek – ahogy írta – *a vita antiqua – ante conversionem* idején születtek.

A szeretet embere a szeretet nyelvében szólt és írt: az emberi szeretet őszinte gyermeki nyelvében fogalmazott levelet édesanyjának anyák napjára vagy máskor édesapja születési évfordulójára. Megtérése után az isteni szeretet boldogságát a legnagyobb természetességgel sugározta az eleinte meghökkent és csodálkozó családtagoknak. Az első szeretet lángja égett benne.

Édesapánk nemcsak az ősei emlékeit, hanem saját életkorszakainak írásait és dokumentumait is rendszerezte. 1936-tól majdnem minden napját követhetjük a zsebnaptári bejegyzéseit olvasva. Szinte helyszíni tudósítást kapunk a II. világháború utolsó évének borzalmairól, s azt, hogy mit tett az üldözöttek védelmében.

Az *Apánk könyvében* olvasható önéletrajzi emlékezését még Csöglén, a harmincötödik születésnapján, 1959. szeptember 22-én kezdte el írni, mint immár háromgyermekes apa, gyülekezeti lelkész, aki biciklivel, motorral, sítalpon nemcsak a fiúkat járta, hanem alkalmanként bement a pápai levéltárba, sőt amennyire ideje engedte, megfordult hasonló budapesti intézményekben is. Olyan ébredéstörténeti tanulmányokat készített, amelyek csak fél évszázaddal később jelentek meg nyomtatásban. A kéziratban lappangó fiatalkori írásaiból e kötet számára is tudtam néhányat válogatni.

Mivel a fiatalon született önéletrajzi írásai mellé Édesapánk csatolta a csöglei és a miskolci évek lelkései jelentéseit is, feltételezhető, hogy azokat az önéletrajzának folytatásaként gondolta. Ezekből e kötet számára is válogattam, hiszen jól tükrözik azt a közösségépítő, teológiai alapon megalapozott lelki munkát, amelyet mintegy másfél évtizeden keresztül gyülekezeti lelkészként végzett. Elgondolkodtató az a csöglei jegyzőkönyv, amely akkor született, amikor a gyülekezet presbiterei tiltakozásukat fejezték ki szeretett püspökük, Túróczy Zoltán elmozdítása miatt. Óvatosan fogalmazva felvetették egy independens egyházközösség megalapítását is.

Édesapám Miskolcon utoljára 1967-ben készített fel fiatalokat a konfirmációra. Meghatódva gondolok arra, hogy én még éppen ehhez az utolsó évfolyamához tartozhattam.

Elképzelhető, hogy lesznek, akik a fiatalkori lelki írásait, levelezéseit, tudományos céllal készített első dolgozatait túl lelkesnek, érzelmi beállítottságúnak tartják. Az is lehet, hogy élete fordulatahoz – egyik unokaöccse szavaival – „a történelem is besegített”. Mindezekben természetesen van némi igazság, maga sem cáfolta ezt.

Amikor a nyolcvanas években egykori teológustársa, későbbi professzor

kollégája átadta neki az itt is közölt *Az egyháztörténet-írás biblikus szemlélete* című kéziratát, apám, miután elolvasta, ezekkel a szavakkal mutatta meg nekem: „Milyen tiszta, és milyen naiv!”

Évtizedek távlatából természetesen mondhatjuk, hogy teológiai vagy tudományos naivitás is áthatja ezeket az írásokat. Ám a tisztaságot és az őszinteséget nem vitathatjuk el tőlük. Ez adja nekik a mai (bár elcsépett) szóval a hitelességet. Nem akar másoknak megfelelni, egyedül Istennek és a lelkiismeretének. Erő árad ezekből a lelki önéletrajzokból, levelekből és a biblikus tanulmányokból.

Nem titkolom, hogy az itt olvasható szövegeket azért adom közre, mert a szeretet emberének írásai reám is nagy hatást gyakoroltak, noha teológiai szempontból nem feltétlenül osztom az akkori nézeteit. Közreadom, mert abban bízom, hogy Édesapám fiatalkori, személyes írásai ma is sokakat megérinthetnek és elgondolkoztathatnak. Isten nemcsak akkor, hanem ma is használhatja őt igazsága és szeretete tanújaként.

A válogatás nem teljes, és valószínűleg nem is reprezentatív. Nem változtattam a leírtakon, ám a korabeli fényképek felidézésével megpróbáltam azokat az olvasókhoz még közelebb hozni. Hangsúlyozom, hogy a „korai” korszakának egyes dokumentumai olvashatók ebben a kiadványban. Nem sokkal a Pestre kerülésünk után egyszer, amikor családunk egy Budapesthez közeli gyülekezetbe látogatott el, Apánk prédikációját követően a lelkész lánya így fogalmazott: „Most már megértem, hogy mi adja az apukád beszédeinek az erejét. Az, hogy képekben beszél, nem fogalmakkal!” Igaza volt, Apánk felülről kapott ajándéka volt, hogy ekkoriban a jézusi hasonlatok, példázatok világában élt, s ezen a nyelven, az evangélium nyelvén beszélt nemcsak a szószéken, hanem a mindennapokban is, a családjá, az ismerősei körében is. Ugyanezt a lendületet adta át sokaknak – nekem is.

Az 1970 után született tanulmányaira már nem terjed ki a válogatásom. Egyrészt azért, mert egy ilyen munka már nagyobb szűrést, szelekciót igényelne. Másrészt azért, mert ez már egy másik kor volt, neki is egy másik korszaka, egy másik történet. Kinőtte a naivitását? Lehet. A „naiv és tiszta lelkű” Édesapánk gyakran mondta: „Csak a szépre emlékezem.” Most én is ezt teszem. Mert hiszem, hogy ma is erőt meríthetünk – és merítsünk is – az ő „tisztaság és naiv” hitéből.

Fabiny Tibor

Pillanatképek

Édesapámban a lelkesedése ragadott meg leginkább. Nagyon tudott örülni és víziói voltak. Gyakran mondta: „Majd meglátjátok...!” Gyerekkoromban a Mindenem volt. Apróságokon rengeteget tudtunk kacagni... Ő tanított meg biciklizni, úszni és cipőfűzőt kötni. (Azóta is fordítva kötöm be a cipőmet.)

Hálás vagyok, hogy az 50. születésnapomat még együtt ünnepelhettük. Szép hétvégét töltöttünk együtt Németországban. A viccelődés akkor sem maradhatott el. Kevésbé ugyan velem, mint az unokájával, aki Nagypapáját szintén a szívébe véste.

Legyen áldott emléke!

Hanna, egyetlen leánya, ahogy ő sokszor nevezett.

Fabiny Hanna

* * *

2006. szeptember 22-én volt Apánk nyolcvankét éves. Ekkor – mint oly sokszor azokban az években – Édesanyánkkal Gödöllőn voltak. Nagyon szerették ezt a kis faházat és különösen is a falatnyi kertet. Gondosan ápolták a rózsákat és a többi bokrot, kedvükre dolgozgattak itt. A növényeket persze jobbára Anyu gondozta, Apu inkább olvasott, vagy éppen írógépe előtt ülve dolgozott. Anyu sokat videózott ekkortájt. Valahogy kitalálta, hogy születésnapja alkalmából meginterjúvolja azt, akivel ötvenkét évvel azelőtt örök hűséget fogadtak egymásnak.

Megható ez a beszélgetés. Apu kedvenc helyén, egy polygonum alatt, kerti széken ülve hálásan néz körül, és megállapítja, hogy ez a gödöllői kert a maga szerénységével és kicsinységével is számára azt az „elveszett paradicsomot” jelenti, amit születésétől kezdve húsz éven át gyermekkorában minden nyáron

a felvidéki Zsálmányban és Kükemezőn átélhetett. Ezután arról szól, hogy két „megmaradt Paradicsom” milyen sokat jelent számára: egyik a drága szülők öröksége: édesanyja komoly, mély katolicizmusa, illetve édesapja felvilágosult modernsége és hithű evangélikussága. Majd így folytatja: „Vén fejjel sem tudom ezt elfelejteni, és utódaimnak is ilyet szeretnék örökül hagyni.”

A másik megmaradt paradicsomként arra a világra utal, amit Anyu teremtett körülötte: „Valikám, a Te gondoskodásod és szereteted mindvégig elkísért engem, kezdve a legnehezebb politikai és egyházpolitikai koroktól, társadalmi körülményektől, amikor szegényen, elektromosság és vezetékes víz nélkül, vasútvonaltól távol, sáros utakon éltünk. De mindig követtél az én Krisztustól kapott mandátumom betöltése érdekében!”

Ezen a ponton tér aztán ránk, a három gyerekre és a hat unokára. (Déd-unokájuk akkor még nem volt.) Szinte végrendeletként adja át ezt a nemzedékről nemzedékre öröklődött családi mondást: „Egymás hibái iránt elnézőek, előzékenyek legyetek!”, majd hozzáteszi: „Nem szabad engedni, hogy bármi feszültség megossza a családi életet. Az igazságot nem szeretet nélkül, hanem szeretettel kell megvalósítani, a kettő együtt érvényes. Különben nem marad meg sem az igazság, sem a szeretet.”

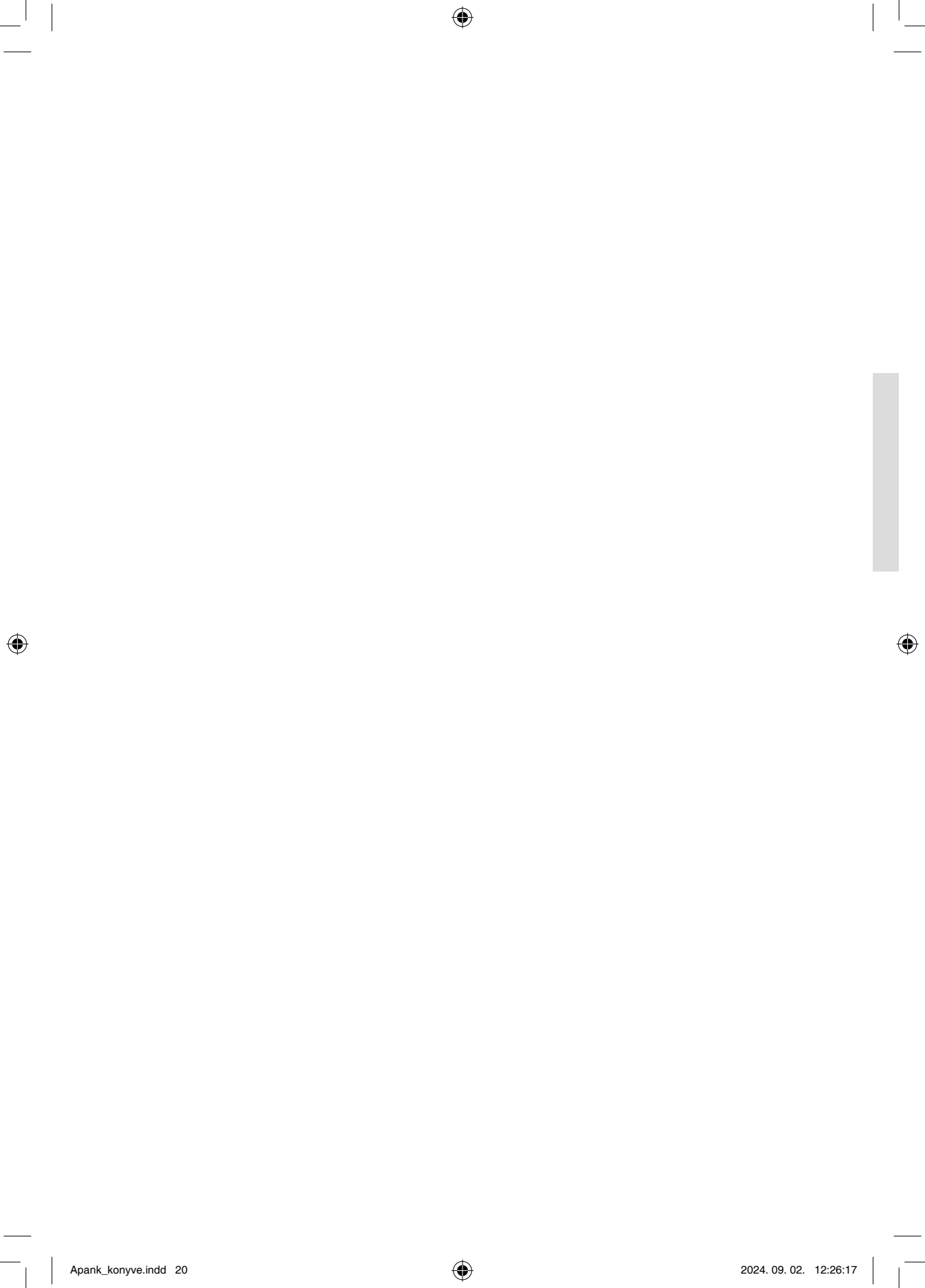
Ezt követően pedig sorra vesz mindannyiunkat: gyerekeit, unokáit, menyeit és vejét. Név szerint megemlíti Tibort, Hannát és Tamást, mindkinek valamilyen különlegességét, jó tulajdonságát kiemelve. Az unokák között elsőként természetesen a legnagyobbat, Dórikát említi, akinek betegek és esetettek közötti gyógypedagógusi munkáját rendkívül nagyra tartja. Kiemeli, hogy nemcsak végzi ezt a munkát, hanem tanítja is. Félixszel kapcsolatban az idősebb Bush elnök híres budapesti fellépésének azt az epizódját idézi fel, amikor a neki előre megírt szöveget a szakadó esőben széttépte, és fejből mondott egy kiváló beszédet – Félix ugyanis az egyik iskolai „szónoklatában” hasonlóan cselekedett. Benne, a legnagyobb fiúunokájában a leendő diplomatát látja meg. Majd Lencit említi, az ő „világra néző, hatalmas és meleg tekintetére” utalva, akiben oly sok szeretet és segítőkészség van. Blanka kapcsán az ő sudárságára és családszeretetére utal, aki mind otthon, mind az iskolában szelíd tudatossággal van jelen. Marcinál persze a sportszeretetet emeli ki, ahogy nemcsak focizik, de évtizedekre visszamenően ismeri a csapatok összeállítását. Hangsúlyozza továbbá, hogy mennyire fontos számára a közösség és a játék. Ezen a ponton Apánk a rá annyira jellemző módon egy picit megakad, és nevetve kezdi el számolni, hol is tart az unokák fel-

sorolásában, kit nem említett még. Így jut az akkor másfél éves Lujzihoz, nagyapai lelkesedéssel felidézve az ő csúszását-mászását, cicakeresését.

Olyan ez a gödöllői megszólalása, mint amikor Jákób sorra jellemezte és megáldotta gyermekeit. „Gyűljetek össze, hadd mondjam el, mi történik veletek a messze jövőben!” (1Móz 49,1) Fiú- és lánygyermekek, unokák és dédunokák – hálásak lehetünk ezért az örökségért.

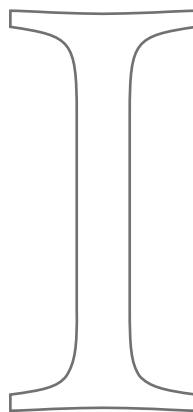
Végül megköszönöm Tíbor bátyámnak, hogy – a családtörténet legfőbb ápolójaként – ezt a kiadványt összeállította.

Fabiny Tamás

Önéletrajz

1959

Önéletrajz 1959-ből

ISTEN nevében és kegyelmes segítségével életem harmincötödik születésnapján kezdem el feljegyzéseimet.

Első része memoire szeretne lenni, amelynek keretében visszatekintek három és fél évtized élményekben és az Úr kegyelmében gazdag eseményeire; körületekintek a mában kicsiny csöglei otthonomból mindarra, ami lelki életem, családi és egyházi kérdéseimet és a forrongó világhelyzetet érinti – előre tekintek a jövőbe, körvonalazva jövő szolgálataimat meghatározó látásaimat és terveimet.

Feljegyzéseim második része – a memoire lezárása után – szolgálati napló¹ szeretne lenni: papírra vetem majd mindazt, ami az idő múlásával és szolgálatom folyásával párhuzamosan cselekedeteim és látásaim rugója, valamint keresztyén életem eseménye lesz.

Célom: megörökíteni mindazt, ami oly könnyen feledésbe megy és köddé válik, ha fel nem jegyezzük. Még fontosabb célként lebeg azonban szemem előtt az, hogy hiteles élet- és korrajzom segítséget nyújtson majd azoknak, akik talán hosszú évtizedek vagy évszázadok után keresik Jézus Krisztus útját egy 20. század derekán küzdő egyén, egyház és társadalom életében.

A Szentlélek Úristen irányítsa szívemet és értelmemet, hogy írásommal előbbre vigyem az Ő ügyét, és üdvösségre segítsek másokat.

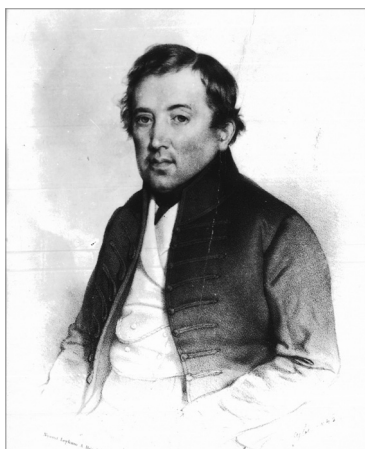
Csögle, 1959. szeptember 22.

Dr. Fabinj Tibor

* * *

¹ Az említett „Szolgálati napló” (Lelkészi jelentések) egyes részletei a könyv V. fejezetében olvashatók.

Négy évvel az első világháború befejezése után, 1924. szeptember 22-én születtem Budapesten. Mint drága szüleim elbeszéléséből tudom, korán reggel indultak az akkori Bálvány utcai lakásunkból taxin az Üllői úti Tóth-klinikára, mert minden jel arra mutatott, hogy rövidesen meglátom a napvilágot. Mivel az Üllői út kövezete éppen fel volt szedve és csak igen lassan haladhatott a taxi, csak utolsó pillanatban érkeztek meg a klinikára – és már a kora reggeli órákban megérkeztem erre a szép földgolyóra.

Fabini János Teofil

Ennyit tudok első perceimről. A család boldogsága leírhatatlan volt, hiszen édesapám vitte egyedül tovább az erdélyi (medgyesi) származású ősi Fabinusok magyar ágát, amelyet a 19. század elején Pestre került szemorvos-professzor szépapám, Fabini János (1792–1846), a magyar természet atyja alapított.

Ez az ág férfiágon mindenütt kihalófélben volt. Béla nagybátyámnak csak leánygyermek maradt, Pista nagybátyám magtalan volt. Érthető lehetett tehát a család nagy öröme, amikor a *Stammhalter* végre megszületett!

A keresztség szentségében otthonomban részesültem, ahol Kendeh-Kirchnopf Gusztáv tábori, akkori Deák térre beosztott evangélikus lelkész (a ma élő és Kelenföldön szolgáló Kendeh György lelkész édesapja) volt Isten eszköze abban, hogy az evangélium először szólalhatott meg pöttöm kis életem bölcsőjénél (felettem).

A Bánó család 1905-ben (édesanyja a kép bal oldalán)

Családunk vallási összetételét a protestantizmus és a római katolicizmus sajátos keveredése jellemezte. A Fabiniak a reformáció óta evangélikusok voltak. Férfiágon nem is tudok egyetlen egyet sem, aki valaha is ne az lett volna. Édesanyám: Bánó Melinda ugyancsak ősi Sáros megyei evangélikus család sarja, aki anyai nagyapjának, Bánó Árpád sáros-zempléni egyházmegyei felügyelőnek a katolikus Bujanovics Júliával kötött házassága révén anyai ágon katolikus lett húgával, Klárával (utóbb Péchy Györgyné)

együtt, míg édesapja, szeretett Bánó Aladár nagyapám és annak fia, Bánó Pál, drága keresztapám természetesen az evangélikus hitben éltek.

Ugyanez a felekezeti keveredés jellemezte – a liberális idők terhes örökségeként – atyai családom életét is. Mint mondtam, a Fabiniak mind evangélikusok voltak – a legújabb időkig. János széapám fia, Teofil (1822–1908) dédapám (a volt igazságügy-miniszter és bányakerületi felügyelő) 1848-ban református leányt: a nagykőrösi Beretvás Eméiliát vette el feleségül.

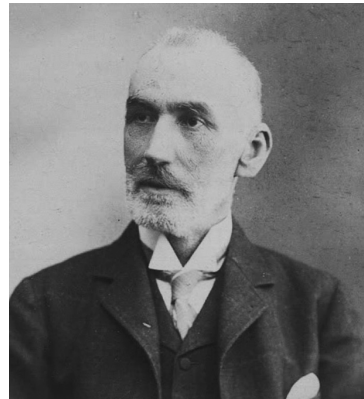
Gyermekei ugyan (Gyula, Ferenc, Ilona) mind evangélikusok voltak, Gyula nagyapám (igazságügyi miniszteri tanácsos és nyáregyházi földbirtokos) azonban 1875-ben a nagy katolikus családból származó Szmrecsányi Leona drága emlékü nagyanyámat vette feleségül, s ezen a révén édesapám testvérei közül a leányok (Margit és Mária) katolikusok lettek.

A vegyes házasság folyamata tehát szüleim házasságakor sem szűnt meg.

Amikor 1922. május 8-án a budapest-fasori (ma Gorkij-fasor) evangélikus templomban megesküdtek, az ekkor már sajnos fennálló katolikus egyházi törvény értelmében édesanyám a római egyházból exkommunikálva lett. Nem gyónhatott és nem áldozhatott, amiért „eretnek” templomban kötött házasságot. Sőt mi több: a római kánonjog még csak házasságnak sem számítja az ilyen „ágyasságot”. Nem keserűségből írom e sorokat, csupán szent felháborodásomat jelzem vele. Utóbb majd erre a kérdésre visszatérek s hiszem, hogy életem végére a római egyház is revideálja majd tarthatatlan álláspontját. – Az a tény, hogy drága édesanyám mindezek ellenére ma mégis élhet a szentségekkel, egyedül annak a családi összeköttetésnek és rokoni kapcsolatnak köszönhető, hogy apai nagyanyám első unokafivére, Szmrecsányi Lajos egri érsek és pápai trónálló közbenjárt szüleim ügyében az akkori XI. Pius pápánál, s szüleim egyik olaszországi

Dédapja, Fabiny Teofil

Nagyapja, Fabiny Gyula

útjuk során, személyes audiencián jelenvén meg a Vatikánban, édesanyám pápai abszolúcióban részesülhetett (lásd a függelékben, 219. o.).

Vallási téren mindezek ellenére soha a családban veszekedés vagy ellentét nem volt. Ennek oka részben szellemi emelkedettségük, részben szeretetük – bizonyos fokig a tipikus középosztálybeli szemlélet és a kérdések mélyére való hatolás hiányának rugóiban keresendő.

E bevezető után rá szeretnék térni emlékeim láncolatára, amint azok az első visszaemlékezések, a boldog gyermekkor, az iskolaévek és az ifjúkor élményeiként lelkemben maradtak.

Az első emlékek

Édesanyja áldott állapotban, ölében Hanna nővére, 1924

Édesapja, Fabiny Tibor, 1938

Nehéz írásba foglalni azt az érzést, amely – úgy gondolom, életem első percétől kezdve – mint egzisztenciális ragaszkodás és gyermeki szeretet jelentkezett kicsiny lelkemben: a drága szüleim iránt érzett szeretet. Bátran elmondhatom, hogy egyetlen diszharmonikus mozzanat sem homályosította el ezt az érzést. Mindenkor a legnagyobb és legmélyebb szeretettel voltam én is irányukban, ők is felém.

Különösen erős, bár persze homályos emlék, drága Édesanyámnak gyermekkori betegségeim idején tanúsított önfeláldozó, ápoló hűsége. Egyszer mondtam is neki: „Anyukám, ha majd nagy leszek, szobrot fogok állítani Neked!”

A másik legmélyebb érzés boldogult emlékü, apai nagyanyám, Szmrecsányi Leona drága lényéhez fűz. Már 1916 óta, özvegy lévén velünk lakott. Én már csak a három-öt éves korom idején való, az akkori Horthy Miklós (ma Bartók Béla) út 34. negyedik emeleti lakásban együtt töltött évekre emlékszem vissza. Azok közül is két mozzanat emelkedik messze magasra. Az egyik: a ma is naponta elmondott imádságomra, a reggeli és az esti imádságra úgy emlékszem, ő tanított meg. Legalábbis őhozza fűződik ez az első emlékem. Hol Anyu, hol Nagymama örködtek

afölött, hogy reggel az első gondolatom és este utolsó gondolatom a szerető mennyei Atyához szálljon (pedig már akkor is jelentkező óemberem mindig mást akart). Igen szerettem énekelni, de mindig leintettek, ha például reggel imádság előtt kezdtem bele a nótázásba. Mivel nagy huncut voltam, alig vártam, hogy kimondhassam az Áment, s máris rázendítettem kedves dalomra: „Hej, Sári rosszul lett, mert a szoknya hosszú lett.” A másik vele kapcsolatos élményem pedig az utolsó, 1929-es évből van, amikor már nagy betegen, ápolónőre szorulva az oldalán, ágyában feküdt, és rendszeresen jegelték. Odahívott drága Hanna nővéremmel együtt és – úgy emlékszem erre, mint ha ma lett volna –, remegő jobb kezét fejemre tette és megáldott ezekkel a szavakkal: „Az Úristen áldjon meg, édes Durbincskám!” Hiszem, hogy Isten azért őrzött és tartott meg magának az ifjúkori és világi égések nagy viharai közepette is, mert ez az áldás kísért életutamon. Talán éppen ez nem engedett kiesnem egészen Isten kezéből.

A harmadik emlékem a soha el nem fogyó testvéri szeretet érzése volt drága Hanna nővérem iránt.

Alig tizenhat hónappal volt idősebb nálam és huszonöt éven keresztül csaknem mindig együtt lehettünk. Együtt játszottunk, nyaraltunk, vendégeskedtünk, sétáltunk. Ő volt az igazi gyermekkori játszópajtásnak is. Finom, érzékeny, melegszívű lénye páratlan volt már akkor is – s ma is mint háromgyermekes önfeláldozó édesanya. Gyakran kéz a kézben jártunk. Mindig jól emlékszem arra, amikor Apu először engedett minket egyedül sétálni a már akkor forgalmas Horthy Miklós úton. Elkísért minket az iskola szemközti épületéig, aztán elbúcsúzott és szívünkbe véste, hogy nagyon vigyázva menjünk, csak ezen az oldalon a Gellért térig, és vissza. Vigyázva fogtuk egymás kezét, azt hittük, egyedül megyünk. Mint utólag megtudtuk, ott ment velünk párhuzamosan a Horthy út másik oldalán, és mint drága és gondos Édesapa figyelte lépteinket. Ha erre visz-

A négytagú család, 1925

Nagyanyjával, Szmracsányi Leonával és Hanna nővérével, 1928

Hanna nővérével, 1931

szagondolok, úgy látom, hogy a mennyei Édes-
atya is így kíséri ma is lépteinket. Azt hisszük,
hogy egyedül megyünk, kéz a kézben valakivel
talán, de igazában az ő vigyázó tekintete kísér
életutunkon. Ez a tekintet őrzött meg minket,
testvéreket is, s ez tette lehetővé, hogy oly bol-
dog és zökkenőmentes gyermekkorunk lehetett.
„Jó” gyerekek voltunk mindig, sokan emlegették
Hannát és Durbincst, mint a „legjobban nevelt
gyerekeket”. Ez utóbbi így is volt, de ez nem a
mi érdemünk, hanem drága szüleink jóságának
és Isten kegyelmének munkája.

A boldog gyermekkor

Isten különös kegyelme, hogy azokban az években, amikor hazánkban és fővárosunkban sok százezren éltek és laktak szűkös körülmények között, nekem mindig nagyszerű otthonom és gazdagon terített asztalom lehetett. 1931-ben öröklakást vettünk – úgy tudom, nagyobb részt Bánó nagyapám vagyonából – az akkor épülő XI. kerület Horthy Miklós út 30., a Bertalan utca sarkán lévő ház hatodik emeletén. Sok vihar ellenére szüleim és Hannáék még ma is ebben a házban laknak. Külön szobánk volt Hannával, boldog gyerekszoba.

Ennél is boldogabb és szebb emlékemben őrzött azonban a Bánó család ősi rezidenciájában, az első világháború vége óta Csehszlovákiához tartozó Sáros megyei Zsálmány és Kükemező kúriáiban töltött nyaraim. Kerek húsz éven

Zsálmány

keresztül – 1924-től 1944-ig – minden nyáron fent lehettünk Anyuval és Hannával együtt a Dobri Luft egy csodálatosan szép vidékén. Ez a két hely jelentette nekem igazán a boldog, zavartalan gyermekkort. A cseh földreform ugyan érzékenyen – és nagyapám számá-
ra igen fájdalmasan megnyir-
bálta a csaknem hét évszáza-

dos Bánó-birtokot, de még így is sok száz hold föld és erdőség biztosította számukra a gondtalan megélhetést.

Aladár nagyapám a telet mindig Eperjesen töltötte, ahol saját háza volt a Fő utcában. Ő volt Sáros vármegye utolsó magyar főjegyzője és helyettes alispánja, hosszú éveken keresztül. Együttal fel-

Kükemező 1932 körül

ügyelője volt az eperjesi és kükemezei evangélikus egyházközségeknek is. Családi tragédiájának (elválásuknak) a történetét is belefoglalta sok megyei illusztrációval bővelkedő, jó tollú írásába, amelyet élete vége felé életrajzként vetett papírra. Élete árnyai azonban ismeretlenek voltak számunkra, gondtalanul játszadozó és művelődő gyermekek számára, akiknek mind a zsálmányi és a kükemezei kertet, annak fáival, bokraival, bifronsával és tenispályával, rétjeivel és dzsungelk kis erdeivel és állataival együtt a lehető legszebb, legboldogabb paradicsommá varázsolta. Drága kis puli kutya, utóbb Deres nevű pónilovam, a kis patak és a homokhegy, a játékok és a könyvek – mind legdrágább emlékeim. András bácsi, az öreg gazdatiszt és felesége, Marcsa néni is mindig emlékeimben marad: bibliás tót kedvessége és a frissen sült (káposztalevélen sült) kenyér pontos szaga máig is eleven bennem.

Nyár elejétől késő őszig itt voltunk tehát minden évben. Pali bácsi a szomszédos Kükemezőn gazdálkodott, lóháton ment át minden reggel, kedves vizslájával együtt. Ott is megcsodáltuk sokszor a nagyszerű gazdasági épületeket, de igazán otthon, a festői zsálmányi kertben éreztük magunkat. Kirándulásra is gyakran került persze sor: a kálnási erdőbe vagy a vihteri tisztásra, néha messzebbre is: Eperjesre, Hermányba, Bártfára vagy akár a regényes Tátrába. Vilmos, Pali bácsi autójának a sofőrje vitt ilyenkor minket, ő várt is mindig az eperjesi vasútállomáson, amikor boldogan megérkeztünk, és vitt ki ugyanoda, amikor fájó szívvel búcsút mondtunk ismét egy évre.

Édesapjakkal 1933 körül

Édesanyjukkal 1933 körül

Pesten is boldog voltam nagyon. Ismerősökkel, rokonokkal, barátokkal gyakran jöttünk össze. Amikor közeledett a karácsony, emlékszem, mindig nagy izgalom vett erőt rajtam. Brúnó bácsi, apám egyik sógora meg is állapította, hogy ilyenkor mindig piros a fülem cimpája... Izgatottan vártam, mit is hoz a Jézuska... és mindig gazdagon terített fehér lepedő fölött magasodott a hatalmas, csillogó karácsonyfa.

Hálával, kimondhatatlan hálával tudok csak fordulni most, érett fejjel és hívő szívvel Istenem felé, aki ezt a boldog gyermekkort osztályrészemül adta. Most tudom csak, milyen ajándék. Most látom igazán, hány ezer, sőt millió ember él boldogtalanul, szegényen, elhagyottan, betegen... Legyen áldott az Úr, hogy engem verőfényes ösvényen indított el az élet útjára. Felé nem hálálhatom meg ezt soha. De meghálhatom azok felé, akik ezt lehetővé tették – és azok felé, akik a boldog gyermekkort eddig nem ismerték! Olyanok felé, akiknek nem volt és ma sincs „gyerekszobájuk” – de van szeretet után sóvárgó szívük.

Az iskolaévek

Elemi iskolai tanulmányaimat a lakásunkkal szemben fekvő XI. kerületi Horthy Miklós úti Fővárosi Elemi Iskolában folytattam 1930–1934 között. Három tanítóra emlékszem vissza különösen: Torzsay-Bieber Andrásné elsőosztálybeli fiatal osztályfőnöknőre, majd az idősebb, kevésbé szép, de finom lelkű Eszti nénire, és végül Lechner tanító bácsira, aki sok komoly gondolatot vésett a kötelező tantárgyakon kívül is kicsiny szívünkbe. Kedves mosolyára, hófehér hajára ma is köszönettel gondolok vissza. Úgy emlékszem, ő intett minket, becsüljük meg nagyon élő szüleinket, hiszen, ha már nem lesznek, nem fogjuk tudni őket szeretni.

Mi lesz, ha meghalnak a szüleim? – fogant meg bennem a rettenetes gondolat ekkor. És odahaza mindig arra figyeltem, amikor ők elmentek hazulról: mit is mondanak elmenetelük előtt és utoljára? S az utolsó szavakat mindig erősen a szívembe véstem, sokszor fel is jegyeztem, hátha ez lesz az utolsó szavuk hozzám – gondoltam. A halál kérdése, úgy látszik, már ekkor, az elemi osztályok idején is foglalkoztatni kezdett.

Kitűnő végbizonyítvánnyal fejeztem be az elemi. Hanna velem párhuzamos osztályba járt, mert 1929-ben úgy volt, esetleg Párizsba megyünk Apuval együtt, aki ekkor a Népszövetségnél volt kiküldött. Tanulni is kezdtünk már ekkor, ötéves koromban, franciául. Végül mégsem utaztunk el, a terv miatt azonban Hanna egy évvel később, tehát velem egy időben kezdte meg elemi tanulmányait.

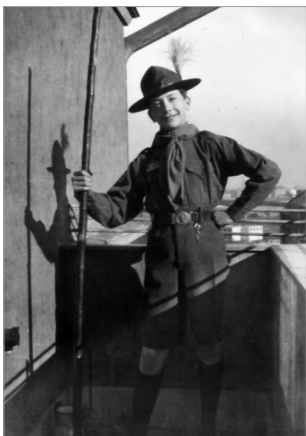
Egyszer – jól emlékszem – negyedik elemista koromban Apu kivitt a fasori templom felé, sőt bevitt a fasori evangélikus gimnázium épületébe. Mindkettő létesítése apai nagyapám, Fabiny Gyula (1850–1914) akkori egyházmegyei felügyelő nevéhez fűződik, amint azt a bejáratí márványtábla ma eltakart emléke is hirdeti. Apu bevitt egy terembe, és így szólt: ebbe az iskolába fogsz majd járni, fiacskám!

Mégsem úgy lett!

Miért, miért nem – talán, mert messzinek vélték? Vagy mégis egy „előkelőbb” és egyúttal persze katolikus gimnáziumba járjak? – Végül úgy döntött a család, hogy nem ide íratnak be. Először a közeli Ciszterciek iskolájára gondoltak, mert akkortájt nyitotta meg szép, új kapuit a Gellért-hegy déli oldalán, a Villányi úton – de oda elsősorban katolikusokat vettek fel, s így nekem már nem jutott hely. Így kerültem 1934 őszén a Budapesti Kegyestanítórendi (Piarista) Gimnázium elsős diákjai közé a IV. kerületi Váci utcába. A belváros kellős közepén épült impozáns, szürke épülettömb diákjai túlnyomó többségükben a régi középosztály gyermekeiből kerültek ki. Osztályfőnököm, Vezner (utóbb Vékey) Károly fiatal piarista tanár lett. Latin szakos volt, de mint nevelő is éppoly szakember, mint szótárának méltó szerkesztője. Nyolc éven át végigkísért gimnáziumi pályámon. Érzékeny, finom lelkű, melegszívű embert adott így Isten tanítóként mellém, akinek nagyon sokat köszönhetek.

Csaknem nyolc éven át együtt ültem Várady Lacival, aki különben negyedfokú unokatestvérem is, de akihez az őszinte, meleg barátság szálai fűztek ettől kezdve. Ő református volt, én evangélikus. Mi, protestánsok különben is igen összetartottuk. Szorosan hozzánk tartozott a félig angol Graham John, aki főleg a felsős osztályok idején került hozzánk, és akivel együtt jártam hittanra és konfirmációs órára, valamint a félig zsidó Domony Gyuri (ma egyik Angliában, másik Ausztráliában), továbbá Kornfeld Tamás és Jónás Ernő (mindketten Amerikában). Az alsós években náluk is közelebb állt hozzám Móricz Pista (ma Dél-Amerikában), akivel négy éven át a legjobb barátságban éltünk. Ő utóbb a német gimnáziumba ment át.

Felekezeti különbséget alig tettek közöttünk a jó piaristák. Csak elismerés

Cserkészként 1937

Cserkésztáborban 1938

hangján szólhatok felőlük, mint jó pedagógusokról és szakértő tanárokról. Nekünk keveseknek volt valami öntudatlan protestáns öntudatunk – s talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy mindig élen járjunk a tanulásban is.

1937 őszétől tehát, IV. gimnazista koromtól fogva tagja lettem aztán iskolám cserkészcsapatának, az ún. 2. számú BKG (Budapesti Kegyesrendi Gimnázium) Csapody rajának. Őrsöm a „Zerge őrs” volt. A sok kirándulás, csapatverseny, cserkészpróbák és táborozások nagymértékben hozzájárultak fizikai megerősödésemhez. Vékony,

nyurga, korán magasra nőtt gyerek voltam, belsőleg pedig rendkívül érzékeny. Elég gyakran fakadtam sírva: ha például nem tudtam jól felelni; ez rendkívül bántott az iskolai órákon, és sokszor sírva fakadtam miatta. (Vékey osztályfőnököm be is írta egyszer az ellenőrzőmbe: „Mától fogva nem fogok sírni.” Úgy emlékszem, meg is fogadtam, jót tett ez az ügyes megszégyenítés.) A kirándulások és táborozások alkalmával is, ha nem

voltam élenjáró vagy éppenséggel feltűnően ügyetlen voltam valamilyen gyakorlatban, igen elkeseredtem és sírva fakadtam. A kemény fegyelem azonban jót tett nekem, s mire nagyfiú lettem, már csak a múlt emléke volt ez az erős érzékenység. Két cserkész táborban vettem részt: 1938 nyarán Tiszafüreden, 1939 nyarán pedig Balatonakaliban.

Az iskolai élethez tartozik a hitoktatásom emléke is. Mint evangélikus belvárosi diák, a Deák Téri Evangélikus Leánygimnáziumba jártam át, több más, belvárosi állami iskola evangélikus diákjával és Domony, Graham és Hank nevű evangélikus osztálytársaimmal egyetemben a hittanórákra. Hitoktatónk kezdetben Danhauser László, az akkori vallástanárr, majd budahegyvidéki lelkész és esperes, ma bakonycsérnyei lelkész volt az alsó, Mórocz Sándor pedig hitoktató a felső osztályokban. Danhauser idején már fogékony voltam az Isten ígéje iránt, amit sok más mellett annak is tulajdonítok, hogy elemi iskolás koromban Ruzicska László hitoktató (ma a budai szeretet-

intézmények egyik gondnok-lelkésze) nagyon meleg szeretettel igyekezett szívembe hinteni az ige magvát. Szerettem hittanra járni. Amikor azonban serdülő fiú lettem, Mórocz idején egyre kevesebb tiszta evangéliumot kaptam az órákon, mert ő inkább sportélményeiről vagy legfeljebb a magyar népirókról beszélt előszeretettel, esetleg egyházunk történetének néhány szakaszát tárta szívesen elénk – személyes, élő hitről, igaz kereszténységről azonban vajmi keveset, sőt talán semmit nem hallottam. Azt sem tudtam, hogy létezik ilyesmi.

A diákszerelmek

Különös, de ennek a témának is kell szentelnem egy fejezetet. Iskolás éveim során ugyanis rendkívül erős társadalmi életet kezdtem élni. Hozzájárult ehhez rendkívül szép és bájos Hanna nővérem sok zsúrja, meghívása, táncórája, barátnői köre – és persze saját adottságom is. Nagyon szívesen mentem őt „gardírozni”, s valahogy a véremben volt a szép szeretete, s ezzel együtt a szép kislányok iránti rajongás is. Korábban voltak már „ideáljaim”, korán kezdtem lelkesedni egyesekért.

14-15 éves koromban pedig már adtam a „nagyot”, és mivel hamar megnőttem, és jóformán nem is voltam kamasz, egykorú vagy akár idősebb lányok is szívesen vették udvarlásomat. Jártam az Endrédy néni-féle zártkörű táncórákra (a Gerlóczy utcába). Utóbb pedig a Petris-féle, Váci utcai táncórákra, s ezek mellett sokaknak „tettem a szépet”. Mivel jól tudtam és szerettem is táncolni, kapós voltam, és alig volt olyan szombat vagy vasárnap este, amikor három-négy helyre ne lettem volna meghívva. Egyesek az iskolában „zsúrfiúnak” tituláltak emiatt. Én azonban ezt kitüntetésnek vettem, sőt annál jobban belevettem magam a társadalmi életbe.

Az első csók gyermekien tiszta, bájos diákemléke is elkövetkezett tehát. Már csaknem tizenhét éves voltam ekkor, a kislány pedig tizennégy. Hazakísérése közben (mert az angol kisasszonyos diáklányok mindig testvérkéi voltak a piarista diákoknak!), egy ódon budavári kis utca egyik kapujában forrott össze az ajkunk, és úgy éreztem, én vagyok a világ legboldogabb diákja... Hosszú sora következett ezután a flörtöknek, ártatlan diákszerelmeknek és udvarlásoknak. Irigyeltek a fiúk, hogy én mindig a legcsinosabb kislányokat választom ki, és azok nem is utasítanak engem vissza. Megtelne ez a füzet, ha részletekbe bocsátkoznék, elég legyen hát belőle ennyi: bohém ifjúság, boldog diákévek...

Érettségim

Isten kegyelméből megszakítás nélkül, nyolc esztendőn át a piaristáknál „jártam ki” a gimnáziumot. Most végre elérkezett a nagy nap: érettségim napja. 1942. június 9-én került erre sor Kürthy Menyhért elnökletével, Hanák Tibor

Az érettségi napján,
1942. június 9.

miniszteri biztos, valamint Ferenczi Zoltán igazgató, dr. Balanyi György, Péntek József, Kovács Alajos, Kovács László, Friedrich és Vékey tanárain részvételével. Kuriózumként feljegyeztem, melyik tantárgyból milyen tételt kaptam. Magyar: Zrínyi: Szigeti veszedelem; A világirodalom nagyobb eposzai. Történelem: 1. Társadalmi fejlődésünk a Kiegyezés után, 2. A szláv államokkal való kapcsolataink a mohácsi vészig. Latin: Plinius levele: Nepoti suo. Plinius, a levélíró. Számtan: A szögfüggvények összefüggései. Egy irracionális egyenlet: $x-1 + x + 6 = 2x-29$ (gyökvonás jel!!!!). Fizika: 1. A fénysebesség meghatározása. 2. Az áram vegyi hatásainak gyakorlati alkalmazásai.

Apuék a délután 3-tól 7-ig tartó érettségim vége felé a Gellért szálló teraszán, zenés uzsonna keretében vártak nagy izgalommal, melyen az egész család jelen volt. Végre megérkeztem, és boldogan számoltam be, milyen jól sikerült az érettségim. Aputól ennek emlékére családi címeres pecsétgyűrűt kaptam. Sokan telefonáltak, írtak és táviratoztak a nagy esemény alkalmából. S június 13-án boldogan hallottam az eredményhirdetést: jelesen értem! Minden tantárgyból jelesre mentem, kivéve a tradicionális jó osztályzatú matematikát...

A jutalom, melyet drága szüleimtől a jeles érettségiért kaptam: tanulmányi utazás Erdélybe. (Persze csak az akkortájt visszacsatolt északerdélyi területekre, nem pedig Fabini őseim szülőföldjére, Medgyes és Segesvár vidékére) Várady Laci kebelbaráttal utaztam, a következő vonalon: Kolozsvár – Szeretfalva – Szászrégen – Gyilkos-tó – Békás-szoros – Marosvásárhely – Nagyvárad. A történelmi nevezetességű helyek éppúgy megihlettek, mint a gyönyörű hegyek, tavak, vízesések, s mégis, most utólag úgy érzem: nem jól használtam ki ezt a tíz napot. Lebilincsel a szép, a jó és az új izgalma – de nem mélyedtem el igazán abban a sok drága kincsben, amit először és talán utoljára tárt itt elő az Isten.

Jogászéveim

Az új gépirószalag mintha önkéntelenül is arra akarna rámutatni: íme új korszak kezdődött életemben. Pedig valóságban ott folytatódott minden a régiben – új körülmények között. Mivel régi titkos vágyam az volt, hogy diplomata leszek, vagy ha mégsem, úgy az állami közigazgatásban helyezkedem el, beiratkoztam – legtöbb jó ősöm példáját követve – a Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karára rendes hallgatónak. Ha globálisan nézem ezeket az éveket, a következőket kell megállapítanom. Becsületesen, sőt sokak szerint rendkívül lelkiismeretesen tanultam, ernyedetlen szorgalommal hallgattam az órákat és vettem részt sok szemináriumban is. Mégis, ezek ellenére a Horthy-korszak utolsó, háborús éveinek elkerülhetetlen hatása alatt és a környezet csábításának engedve rendkívül felszínes, csak a napos oldalt kereső volt minden szemeszterem. Egyre felkapottabb lettem mint jó táncos és jó modorú gavallér, egyre nagyobb társadalmi életet éltem, s bár a tanulás – főleg a kollokviumok és szigorlatok idején – elég sok időmet elvette, mégis a hangsúly nem ezeken, hanem a jogászbálokon, mulatságokon, színházakon, filmeken, kirándulásokon, garden partykon és egyéb külsőségeken volt. Ezzel nem szólok le ezen éveim értékét, hisz a kultúra terén kétségtelen sokat szívtam magamban. Baráti köröm azonban – s nem utolsósorban erősen nőrajongó beállítottságom – sajnos nem engedett kitörni a mai szemmel rendkívül könnyednek és tékozlónak tartott életmód gentrys kereteiből.

A „négylevelű lóhere” és a lányok

Még érettségi előtt megalakítottuk az ún. Négylevelű Lóherét. Dessewffy Aurél, Návay Géza, Várady Laci és én voltunk a tagjai. Inkább a kívülállók neveztek el így minket, mivel a meghívásokon többnyire együtt jelentünk meg, s ahol egyikünk jelen volt, biztosan felfedezhető volt a többi három is.

Isten iránti hálával, de egyúttal belső szégyenkezéssel kell itt feljegyeznem, hogy miközben a Don-kanyarnál magyar honvédek ezrei, majd Dachauban, Auschwitzban és más koncentrációs táborokban zsidók és politikai foglyok milliói szenvedtek vagy pusztultak el, én az élet napos oldalán élveztem az ifjúság minden szépségét és örömét. Kitűnő előmenetelem volt az egyetemen is, s talán a lányoknál is. Pest–Balatonszemes–Kükemező között pendliztem

ezekben az években. Minden hétre három-négy mozi, színház vagy revü, havonként operaelőadás is jutott. Ideáljaimat hetenként cserélgettem, anélkül azonban, hogy sok társam példáját követve, nemi tisztaságomat elveszítettem volna. Ezért külön hálát kell adnom a gondviselő Istenemnek.

A háború

Elkerülhetetlenül közeledett azonban a második világháború vége. A magam részéről nem voltam soha németbarát, mert a nemzetiszocialista eszméket mind a kereszténységre, mind a magyarságra nézve igen károsnak ítéltam

A gyergyótölgyesi jogász munkatáborban,
1944 július

meg már akkor. Sokat vitatkoztam ezekről a politikai kérdésekről évfolyamtársaimmal, barátaimmal vagy rokonaimmal. Úgy véltem, hogy a náci és általában a német kultúra veszélyesebb lehet hazánk számára, mint egy angol vagy orosz győzelem, mivel a német kultúra, a miénknél magasabb lévén, könnyen abszorbeálná és végső fokon gyarmattá tenné népünket és egész kultúránkat.

A zsidóság iránt eleve bizonyos rokonszenvet éreztem. Talán még piarista barátaim révén, de sohasem tudtam gyűlölni őket. Amikor 1944 nyarán Gyergyótölgyesen kellett egyetemi munkatábori szolgálatot végeznünk (lásd a függelékben, 65–69. o.), többen jogásztársaimmal hangosan és gúnyosan bíráltuk a német hadvezetés visszavonuló hadmozdulati jelentéseit, s olykor védelmünkbe vettük a sárga csillagos embereket, és az embertelen gettók ellen szóltunk. Emiatt egy napi elzárásban is volt részem, három barátommal együtt.

A háború borzalmas finise kezdett megedzeni és komolyabbá tenni. Amikor láttuk, hogy nincs más mód, s a jogászokat is Nyugat felé terelik, többen illegalitásba vonultunk. Számomra személy szerint ismeretlen, de akkortájt baloldalinak mondott földalatti szervezethez sodródtunk, s bizonyos Fábry főhadnagy vezetésével illegális katonák lettünk. Eleinte iratok nélkül mentünk egyik kiürített laktanyából a másikba, majd hamis iratokkal felszerelt tisztjeinknek engedelmességre, az V. kerületi Arany János utca – Wekerle Sándor utca sarkán lévő svájci követség védelme alatt álló épületet fedeztük, mintha mi lennénk a megszállói. Lent a pincében több száz védett zsidó „dekkolt”.

Fedezésükért és mentésükért cserébe teljes ellátásban volt részünk, mégpedig igen finom falatokban.

Amikor 1944 lövöldözéses karácsonya után, családomtól már hetek óta elszakítva 1945. január 18-án a pesti oldal felszabadult, másfél napi fogság és sok izgalom után kétnyelvű, sarló-kalapácsos, fényképes igazolványt kaptam (ahogy akkor mondtuk: flepnit, dokumentumot), mely szabad járást biztosított számomra az egész ország területén (az erre vonatkozó dokumentumokat lásd a függelékben).

Isten kegyelméből családom minden tagja is épen maradt. Nem írom itt le a sok izgalmas perceinket, a Dunán való átmenetel szívdobogtató élményét (a Margit-szigetnél a Duna jegén gyalog mentem át két barátommal a budai oldalra, miközben ropogtak az ágyúk), lényeg az, hogy alig néhány héttel a felszabadulás után ismét folytathattam – akkor harmadéves – jogi tanulmányaimat. Ily módon nem veszítettem semmit az évből. Szigorlataimat is jól sikerült megállnom: 1943 nyarán római jogból és jogtörténetből egyhangú kitüntetéssel, 1944 tavaszán közjogból és közgazdaságtanból szótöbbséges kitüntetéssel, s 1945 nyarán büntető- és magánjogból ismét szótöbbséges kitüntetéssel álltam meg a helyemet. Még huszonkét éves sem voltam, amikor 1946. július 6-án az államtudományok doktora lettem, az egyetem aulájában felavatva.

Hitelbank

Amikor 1946. január 15-én felvételi vizsgára átléptem a Magyar Általános Hitelbank József nádor téri nagy szürke épületét (ma Pénzügyminisztérium), majd amikor február 5-ével az V. kerületi fiókjánál megkezdtem banktisztviselői működésemet, nem is sejtettem, hogy Isten hitelbanki kollégáimon keresztül akar valóban újat kezdeni az életemmel.

Volt itt ugyanis egy azelőtt Hirsch névre hallgató, középkorú, kikeresztelkedett zsidó igazgatóhelyettes: Harkai Alfréd. Két gyermeke ugyancsak a bank szolgálatában állt, mint tisztviselők: Erzsébet és Feri. Evangélikusok voltak, de a Bethánia egyesület tagjai, s mint ilyenek erősen „antiklerikálisok” és alliansz beállítottságúak.

Harkai Erzsébet volt az első tudatos keresztény, akit közelebbről megismerhettem. Nem tudom, mi volt az alkalom rá, de akkor bizonyosságot tett Jézusról. Ettől kezdve igen vonzódtam hozzá. Kezdtem megérezni valamit abból, hogy ez más élet, mint az eddig ismertek. 1946 szeptemberében hozzá írt levelem egy része így hangzott: „Lassan kezdem megismerni Magát, hogy más, mint

talán gondoltam, hogy jobb és tisztább: hívő. A számomra mindig roppant élvezetes lelki magyarázataival s a hitre hívó szavával bevallom, nagyon közel hozott Jézushoz...” (Lásd az erre vonatkozó dokumentumot a függelékben.)

Ugyanekkor azonban a kísértések egyre nőttek. Most már nemcsak a magamfajta, többnyire ártatlan társadalmi élet vonzása, hanem több nagyvilági vagy éppenséggel igen könnyű fajsúlyú banki leány és asszony ismeretsége jelentett veszélyt lelki életemre nézve. De Isten ereje nagyobb volt a világ erejénél!

1947 márciusában bibliaórák indultak a Hitelbank alagsori helyiségében, Harkaiék kezdeményezésére. Engem is hívtak természetesen. Mivel az ezt megelőző, ébresztő szolgálatuk révén az érdeklődésem már felébredt, ugyanakkor pedig utáltam a magam bűnös, szennyes, elveszett életét, szerettem volna valami újat kezdeni. Éreztem, hogy Istennek terve van velem. Azelőtt, sok szép és jó templomi igehirdetés ellenére sem nyílt meg a szívem igazán az Úr előtt. De most, amikor egyszerűen, életközeli szöveg az ige a többnyire laikus igehirdetők ajkán (Szikszai Béni, Erdélyi János, Richter Ferenc budavári lelkész, Czako Jenő ceglédi református hitoktató, dr. Joó Sándor református lelkész stb.), mint villanyáram futott át rajtam a felismerés: rólam van szó! Az én eddigi bűneimet, elrontott életemet akarja megítélni, de egyúttal felemelni és megújítani Isten!

Megtérésem

Valóban új fejezetet nyitott hát az Úr a hitelbanki bibliaórákon keresztül az életemben. Magam sem tudom, hogyan jött oly közel hozzám a kegyelem. Csak annyit tudok a titokzatos felülről születés nagy csodájából, hogy egyszerűen másként láttam mindent. Amit addig jónak tartottam, azt most kárnak és szemétnak ítéltam, és amit addig untam, az iránt buzgó lélekkel lelkesedtem.

Ekkor nyílt meg számomra a Biblia. A Pista bátyámtól már hosszú évekkel előbb kapott aranyszélű, bőrkötéses, képes Bibliám ekkor került ismét a kezembe, és piros ceruzával húzogattam alá benne a számomra sokatmondó igéket. Imádkozni is ekkor kezdtem el igazán: az addig csupán gyermekkori reflexekkel bennem élő imádságok mellé szívből fakadó, saját fogalmazású imák kerülnek. Kezdem meglátni magamon kívül a családom, barátaim, munkatársaim, távolállók üdvösségét vagy kárhozátát is.

Ujjongó lélekkel magasztalom az Istent.

Látom világosan bűneimet is – de még világosabban a felém lehajló isteni kegyelmet. Megérttem Jézus Krisztusom gólgotai áldozatát, felfogom a váltság

hatalmas jelentőségét. Bizonyságot teszek bankban, otthon, társaságban, barátaim előtt. Új életet kezdek!

Megtérésem nemcsak saját életemnek, hanem családom és ismerőseim életének is nagy eseményévé válik. Hiszen egyre gyengült a zsúrok és egyéb felszínes szórakozások alkalmá, s egyre többet foglalkozom lelki dolgokkal. Ha együtt vagyok a régi barátokkal és ismerősökkel, egyre csak előjönnek ezek a kérdések, mint élet és halál, üdvösség és kárhozat, bűn és kegyelem. Mindenütt felfigyelnek: hogyan lehetséges ilyen változás? Hogyan alakulhat át így egy érdeklődési kör jóformán egyik napról a másikra?

Deák téri laikus munkám

Harkaiék, amikor látták, hogy misszionálásuk célhoz ért a lelkemben, előbb a lakásukon tartott imaórákra hívogattak – több hónapon át csaknem minden héten részt is vettem rajtuk –, majd rá akartak venni, hogy a Gyulai Pál utcában lévő Bethánia (C. E.) Egyesület alkalmait látogassam. Azt remélték, hogy én is csatlakozom e felekezeti közti ébredési mozgalomhoz, s magam is CE-tag leszek.

Ami azt illeti, az ébredési mozgalomhoz szívemmel-lelkemhez csatlakoztam. Bethánista azonban sohasem lettem. Úgy láttam azon az egy-két alkalmon ugyanis, hogy ez a kör egyfelől törvényeskedő szellemű, másfelől szűk látókörű.

Isten különös belső megvilágosító munkájának tulajdonítható, hogy önkéntelenül is a gyülekezeti munka felé éreztem hivatást, mintsem egy egyesületben való belterjes munkálkodást.

Itt látom hálaadással, mit is jelent az egyházas nevelés hittanórákon, konfirmációban, templomi alkalmakon. Jól megláttam ugyan a merőben

Az általa vezetett Deák téri ifjúság körében, 1948

„egyházas” és „vallásos” emberek farizeusi formásgait, amelyek ellen tudatosan küzdöttem. Ezzel szemben tudatosan „hívó” életformát igyekeztem felvenni, tudatosan az „ébredés” mellé álltam – de mindezt nem kívülről, bethánista sündisznóállásából tettem, hanem belülről, a gyülekezetet építve kívántam határozottan a kereszténység szószólója lenni.

Így kerültem a Liedemann János Sámuel szépapám által alapított pesti, most Deák téri egyházközség ősi falai közé – és most már nemcsak mint igehallgató, hanem mint szolgálni vágyó hívő. Úgy kezdődött, hogy mivel szerda reg-

A Deák téri konfirmandusok körében, 1949

gelenként mindig félórás könyörgés szokott lenni, azt rendszeresen látogattam. Egy ízben Ruzicska László volt elemi iskolai igazgató hirdette az ígét, és utána külön odajött hozzám s melegen üdvözölt. Ő akkor a Rózsák terén lévő Protestáns Árvaház igazgatója volt. Említettem neki, hogy hitre jutottam és szolgálni szeretnék – őseim tradíciójához híven – gyülekezetben. Azt mondta, nagyon nagy szükség van fiatalokra, és majd fel fogja hívni rám Ordass és Keken figyelmét.

A Deák térhez nemcsak őseim iránti tisztelet és hittani emlékeim vagy az istentiszteletek vasárnapi emlékei fűznek, hanem – jellegzetesen vagy inkább különös módon! – ki is felejtettem memoire-omból –, hogy 1938. május 28-án ebben a templomban konfirmált meg Isten, Raffay püspök és Mágócs Károly püspöki másodlelkészen keresztül. Sőt ezen az alkalmon a mintegy ötven fiú nevében én mondtam az ünnepi beszédet: „Nemes gyülekezet...!” Ez volt akkor (tizennégy éves koromban) első nyilvános szolgálatom a gyülekezet színe előtt, a zsúfolásig megtelt templomban (első hosszúnadrágomban...!).

Mindez az emlék és szeretet is hozzájárult ahhoz, hogy többször említést tettem Apunak és másoknak is: szolgálni szeretnék a Deák téren valamiféle egyházi munkában. Apu egyszer Purgly Jánosnak fel is hívta erre a figyelmét, aki „megértéssel” és örömmel felelte: „Majd szólni fogok, hogy presbiter legyen belőle is, egykor pedig talán felügyelő is...”

Éreztem, hogy fogalma sincs, mit végzett bennem Isten, s hogy én inkább lelki munkát szeretnék végezni. De ez a magunk társadalmi rétegében ez ideig a Ferenc József-i és Horthy-korszakban csaknem teljesen ismeretlen dolog volt. „Úrifiúk” alig mentek el lelki vagy lelkészi szolgálatba, legfeljebb az egyház laikus irányítói lettek élemedett korokban.

A Sátán támadásai természetszerűleg egyre fokozottabban lettek. A lehető legcsinosabb s legkönnyelműbb leányokat és szépasszonyokat hozta ekkor az életem útjába, csakhogy eltérítsen a helyes úttól. Minden ujjamra jutna egy,

ha felsorolnám, hányan jöttek elibém a széles úton, csak a kisujjamat kellett volna kinyújtanom utánuk.

A szakadék szélén álltam a paráznság vonalán. Jézus Krisztus azonban kegyelmesen megőrzött!

Erőt vettem magamon és egyre erősödni kezdő vágyaimon, s tudatos frigyre akartam lépni az Úrral és Egyházával.

Előbb Keken Andrásához mentem fel a lelkeszi hivatalába. Bemutakoztam neki – e dátum sajnos feljegyzéseimben elkallódott – s kértem, adjon alkalmat a gyülekezetben való szolgálatra.

– Isten hozott Téged közénk, fiam! – felelte. Nagy szükségünk van munkásokra. Összeismerkedtem ezalatt Szentiványi Ödön presbiterrel, Keken András belső jó barátjával, akit családunk is jól ismert. Nálam kerek tíz évvel idősebb, s agglegény volt akkoriban. Igaz baráti kapcsolat alakult ki kettőnk, sőt Bandival hármunk között.

Néhány héttel utóbb, 1947. október 14-én Ordass Lajos püspöknél kértem audienciát a Deák téren, s ő is melegen pártfogolta kérésemet, hogy bekapcsolódjak az egyházi életbe.

Szolgálatom két éven át tartott itt, a gyülekezetben. Előbb egy éven át a Deák téri Luther Szövetség intézőbizottságilag hivatalosan megválasztott titkáraként működtem 1947. nov. 24-től kezdve. Hármasként voltam feladatom volt:

1. Szociális munkában való segítés: árvák, betegek, aggok, tanoncok ügye, valamint templomi és iskolai restaurálások adminisztrációjában való segédkezés.

2. Kulturális munka keretében iratterjesztés, egyházi hangversenyek, előadások, vásárok megszervezése.

3. Lelki munka férfiak, nők és ifjúság között.

Isten egy év elteltével végül is a legutóbbira, az ifjúsági munkára adott Keken Andrásnak keresztül hivatalos megbízást. Időközben megírtam „A Biblia üzenete” című hitvallásomat, négy példányban legépelve (sajnos mind a négy példány széjjelkerült, csak az eredeti piszkozat van tulajdonomban),² s ezeket részben legközelebbi barátaimnak, részben leányoknak adtam oda bizonyosságtételül, hogy ők is a jobbik részt válasszák.

A Hitelbankot közben 1948-ban államosították. Engem előbb az Elhagyott Javak Kormánybiztonságához helyeztek át, utóbb pedig fél éves felmondást kapott augusztus 30-án minden munkatárs a bankban. E fél év alatt választhatunk, mely leányvállalathoz vagy egyéb munkakörben akarunk elhelyezkedni. Én azonban már világosan láttam Isten útmutatását. Már előbb mondtam

² Lásd ebben a kötetben, 81–98. o.

odahaza Anyuéknak, hogy ha felmondának a bankban, beiratkoznék a teológiára. A Deák téri ifjúsági munkát ugyanis szerettem volna sokkal szélesebb keretek között: tudniillik nagyobb energiával, több idővel végezni, s nem csak este, a hivatali munkám után.

Íme, ennek az ideje is elérkezett! Szabad emberként, egész napi munkával lehettem immár a Deák téren, s ugyanakkor megbízást kaptam Sréter Ferenc budavári lelkésztől a gyülekezete területén három iskolában való laikus hitoktatás végzésére. 1948 őszétől 1949 őszéig tehát ez a kettős, szent szolgálat foglalt le a pest-budai ifjúság között – és ami a legnagyobb örömöm, Isten gazdagon megáldotta mindkét munkámat. Ébredés támadt, különösen a Deák tériek között! (Az erről írt cikket lásd az *Élő Víz* 1949. febr. 13-i számában Ifjúsági ébredés a főváros kellős közepén címmel; mellékletként a függelékben). Ezen a télen csaknem minden nap volt valamiféle együttlétünk a Deák tér ősi falai között. Énektől, imádságtól, konferenciáktól, evangélizációktól volt hangos hol egyik, hol másik terem, hol a zsúfolt templom.

Bruck Andorné Földes Klára,³ ez az áldott életű és szíve minden dobbanásával Krisztust és egyházát szolgáló asszony ugyancsak egyik belső munkatársa volt a gyülekezetben. Ő főként az iratterjesztésben buzgólkodott, de keze, lába és főként szíve ott volt mindenütt, ahol az Úr ügyéről volt szó. A templom udvarra néző kapujában egyszer ő biztatott így:

– Tibor, magának a teológiára kell mennie! Magát az Úr papnak szánta!

Addig azonban még sok szolgálatot és drága igealkalmat adott az Úr. Első, „hivatalos laikus szolgálatomat a mátraszentistváni konferencián engedélyezte Isten, ahol 1948. aug. 16-án, a hegyoldalban felállított szép nyírfakereszt tövében evangélizáltam életemben először a megtérésre hívó jézusi szó alapján (Márk 1,14–15). Ettől kezdve jegyzeteket készítettem szolgálataimról, vázlatok formájában. Kezdetét vette tehát 1948 őszén az a sok és drága szolgálat, mely felkészített a teológiára is. Nagyszerű practica theologia volt ez számomra! A legfontosabb azonban *szívem teljes* átadása volt (ahogy kis naptáramba bejegyeztem), 1948. szept. 5-én, a Deák téri istentisztelet utáni úrvacsora keretében, melyet Ordass és Keken szolgáltattott ki.

³ A felnőttként áttért Bruck Andorné (leánykori nevén: Földes Klára) az ötvenes évek elején férjével Nyugatra szöttek. A sztálinizmus és a kádárizmus idején nemcsak a félreállított Ordass Lajos püspök és Keken András lelkész támogatói voltak, hanem a férje 1971-ben, illetve az ő 1983-ban bekövetkezett haláláig Londonból az amerikai evangélikus egyház (Missouri Synod) segítségével rendszeresen támogattak lelkileg és anyagilag is sok, idehaza félreállított evangélikus lelkészcsaládot. Maria Kegár néven rendszeresen küldött eleinte használt ruhákat, majd később IKKA utalványokat is. Élettörténetének megírása mind a mai napig mindnyájunk nagy adóssága. – *A szerk.*

Rengeteg imádság (egyéni és közös), a hívó testvérekkel folytatott csaknem naponkénti beszélgetés, szívem teljes odaszánása és időm, energiám minden rezdülése: emberileg ez volt a titka az ébredésnek. Nagy lelki tavasz volt ez az év az egész egyház számára, hiszen az országos lelki ébredés is csúcspontján volt 1948-ban. Mi nagyon személyesen éltük át ezt a tavaszt. A fentiekén kívül Szépfalusi Pista, akkor még fasori gimnazista, utóbb teológus is bekapcsolódott ebbe a munkába (ma Bécsben evangélikus lelkész), s vele karöltve, sok hívó és jó eszű egyetemistával, gimnazistával és dolgozóval, a főváros minden részéről jöttünk össze, hetenként többször is ezekre az áldott alkalmakra. Közös vonásunk volt, hogy a vasárnapi istentiszteleten mind-egyikünknek ott volt a Bibliája a kezünkben, s magunkban együtt olvastuk a textust a lelkésszel. A zsúfolt templomban itt is, ott is nyitott Bibliák voltak láthatóak átadott szívű fiatalok kezében...

Ennek a korszaknak, e felejthetetlenül szép, de ugyanakkor sok külső és belső akadályba ütköző lelki ébredésnek egyik epizódját hadd jegyezzem fel még az utókor számára. 1949 egyik böjti napján, április 4-én mintegy harminc Deák téri ifjúval kimentünk a főtí Mandák otthonba, csendesnapra. Előzőleg evangélizáció volt a Deák téri (akkor még egyházi) leánygimnázium hallgatói számára, s az ott megmaradt „János evangéliuma” füzetekből is többet kivittünk magunkkal. A nagy missziói buzgóság egyesekben olyan erős volt, hogy útközben ismeretlen fiataloknak is kezébe nyomtak ezekből egy-egy példányt, néhány rövid, bizonyrágot tevő szó kíséretében. Ez még reggel, odamenet alatt történt az állomás és a missziói otthon közötti úton.

Amikor estefelé az ifjúság az állomás felé tartott, és még a fennmaradt néhány evangéliumi részt Frenkl Tibor fasori gimnazista valakinek átnyújtotta, egyszeriben egy rendőr kezét érezhette a vállán, ezeknek a szavaknak a kíséretében:

– Le van tartóztatva! A törvény nevében kövessen!

Már csak percek választottak el minket a pesti vonat megérkezésétől. Én, mint az ifjúság vezetője ekkor a társaságot gyorsan felültettem a vonatra, majd – a hozzám szegődő Szépfalusi Pistával együtt – utánamentem Frenkinek, akit ekkor már a rendőrségen kezdtek éppen kihallgatni.

– Az ügy tisztázása végett jöttem – mondtam a törzsőrmesternek –, mert én vagyok az ifjúság vezetője.

– Jól van, csak maradjanak itt, majd holnap Vácon ki lesznek hallgatva.

Kihallgatásunk azonban már este megkezdődött a rendőrségen. Mindhármam bizonyrágot tettünk az Úrról és arról az örömről, mely az evangéliumban foglaltak átélése és elfogadása folytán osztályrészünk lett. A kihallgatás alatt

két rendőr volt jelen. Amikor az egyik közben kiment, a másik bizalmasan hozzánk fordult:

– Nem kaphatnék én is egy ilyen füzetet maguktól? A feleségem biztos örülne neki. Boldogan adtunk neki két példányt is. Nemsokára pedig nyugalomra tértünk, hárman két priccsen, de előzőleg együtt énekeltünk, elolvastuk az esti ígét és imádkoztunk.

Másnap reggel szigorú őrizet alatt átvittek minket vonaton a váci Államrendőrség épületébe. Mint megtudtuk, az volt a vád, hogy Amerikában nyomtatott, „tiltott sajtóterméket” terjesztettünk. (Az evangéliumrészek valóban „Printed in USA” jelzéssel voltak ellátva, de mi erre biztosan nem is gondoltunk.)

Vácott mindhármyunkat külön zárkába zártak kihallgatás előtt és külön, majd együttesen vallattak.

– Ki a maguk vezetője? – kérdezte a civil ruhás ávós Frenklt.

– Jézus Krisztus! – hangzott a felelet.

– Miféle szektához tartoznak? – kérdezték Szépfalusit.

– Jézus Krisztus szektájához! – felelte.

– Nem szégyellik magukat, gimnazista diákok létére ilyennel foglalkozni?

– Nem! Sőt!

– Nem félnek, mi lesz ennek a következménye?

– Akármilyen lesz, feleltem, én vállalom a felelősséget Isten és emberek előtt. Sőt az előbb a zárkában – az éppen a kis ablakon át benéző őrlátható meglepetésére – boldogan ég felé tárt kezekkel imádkoztam, mert az az ige jutott eszembe: „Néktek adatott az a kegyelem a Krisztusért, nem csak hogy higgyetek Őbenne, hanem hogy szenvedjete is Őérette.” (Fil 1,29)

Miközben így bizonyosságot tettünk mindhárman, faggatónkat a másik szobába hívták telefonhoz. Ekkor a jegyzőkönyvet gépelő titkárnő biztató tekintettel ránk nézett és így szólt:

– Semmit ne féljenek. Én is evangélikus vagyok.

Bizonyára azt akarta mondani, hogy majd segíteni fog rajtunk. De ekkorra már visszajött a főnöke. A kihallgatás nemsokára véget ért. Mi nyugodt lelkiismerettel, sőt a bizonyágtevés eredménye látán, boldogan vártuk, mi lesz a sorsunk. Mint utóbb meg-

Bibliakör vezetése 1950 körül

tudtuk, Pestről ekkorra már interveniáltak érdeünkben, s még este sem lett, amikor közölték velünk, hogy „tiltott sajtótermék engedély nélküli terjesztése miatt” feddésben részesülünk, de szabadon leszünk bocsátva. Boldogan tértünk haza otthonainkba. Valóban kegyelemnek érzem ma is, hogy – ha parányi mértékben is, mégis – megtapasztaltunk valamit az apostolok és az első keresztények próbatételeiből.

Nincs nagyobb öröm, nincs nagyobb szabadság, mint Isten rabjaként, Isten igájában élni!

A teológusévek

Isten kegyelméből elérkezett hát a nagy nap. 1949. szeptember 14-én, reggel hat órakor búcsút mondtam drága, rajongásig szeretett családomnak és a Keleti pályaudvaron elindultam – a soproni teológia felé.

Ha ma visszanezék erre a nagy eseményre, emberileg érthetetlennek látom elhatározásomat. Csakis a hit merészségével magyarázható.

Kész emberként, huszonöt éves koromban otthagytam a meleg családi fészket, amely annyit kényeztetett, és a szép fővárost, melyhez minden porcikámmal ragaszkodtam. Mégis: meg kellett tennem! Visszaemlékszem, családuk anyagi helyzete, háború utáni nyomorúsága félelmetes volt. Talán ez volt a legnagyobb akadály is, hiszen Apu nyugdíját – először – éppen ezen a nyáron vették el... Amikor értesültem róla, éppen Szilvássáradra mentünk ifjúsági konferenciára. Mintha minden összeomlott volna bennem, hisz átláttam, mit jelent ez a kegyetlen rendelkezés szüleimre és rám nézve egyaránt. S csak az evangéliumi ének zsongott bennem egyre: „És ha minden összedül, Benned bízom egyedül!”

Bár otthon soha nem elleneztek nyíltan pályaválasztásomat – hiszen látták, hogy hivatás! –, az anyagi helyzet teljes felbomlása folytán csakugyan „minden összedül” – így látszott. De Isten nem engedett a küldetéséből. Egyfelől Apunak (csodálatos erőt adott a legmegalázóbb és legfárasztóbb fizikai munkák bámu-

A Pécsi Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hittudományi Fakultása 1950 körül

latos elvégzéséhez is, amiért maximális szeretetemenél is nagyobb tiszteletet érzek iránta örökké), másfelől Anyu drága, nemes szívébe olyan látható bele-nyugvást adott – katolikus léte ellenére –, hogy ezzel nem gátat, hanem inkább lendítő erőt adott elhatározásomhoz. Ugyanakkor teljes bizonyosságot adott az Úr elhívásának komolysága felől abban is, hogy a Deák téri testvérek segítségével – kik közül a búcsúztatásomra ugyancsak megjelentek – a 100 forintot markomba nyomó Scheer Nándi presbiter testvért külön is meg kell említenem a kelenföldi gyülekezet részéről, amelynek területén laktam, aki nagy összegű

Az elsőéves teológushallgatók között

Teológushallgató barátaival

ösztöndíjat utaltatott ki nekem. (Ekkor az Ordass-ügy és Keken András letartóztatása miatt a Deák tériek ugyancsak megígért anyagi segítségére ugyanis nem számíthattam.) Ezért emberileg Kendeh György lelkésztestvérnek tartozom őszinte hálaadással.

Az akadályok tehát elhárul-
tak. A még nyáron, Sopronban
megtartott írásbeli és szóbeli fel-
vételi vizsga kitűnően sikerült,
megnyílt tehát az út a teológiai
tanulmányok felé.

Első évfolyamunkban huszon-
ötön voltunk: tizennyolc fiú és
hét leány. Hadd soroljam fel e
kedves, meghitt, összeforrott
közösséget név szerint: Bánky
Sándor, Bolla Árpád, Botnár
Barna, Drenyovszky János, én,
Glatz József, Gázsó István, Jan-
csó Kálmán, Karner Ágoston,

Keresztes István, Krepsz Kornél, Ordass Barna, Pátkay Róbert, Pethő István, Schreiner Vilmos, Schultz László, Szepesváry Tamás, Vachó (Völgyes) Pál, utóbb keresztfelévesként Vértesi Rudolf; s a lányok: Czégényi Klári, Farkas Judit, Horváth Erzsébet, Nagy Erzsébet, Lakos Magda, Schöck Éva és Szudár Judit. (Mire véget ért az ötéves stúdium, bizony tizenketten kimaradtak. A többiek felszentelt lelkészek, kik közül kettő (Glatz és Pátkay disszidálás folytán) ma a nyugati egyházak szolgálatában áll, a leányok pedig Czégényi

Klári Keveháziné, Horváth Zsó Sárkányné, Nagy Zsi Pintérné, Lakos Magdi pedig Dókánéként ugyancsak egyházi szolgálatban állnak.)

Felejthetetlenül szép volt a Sopronban töltött két esztendő. A patinás város festői szépsége, tanulásra alkalmas légköre drága emlékként él bennem halálomig. Lakóinak, gyülekezeti tagjainak, papjainak kedvessége és szeretete mindig emlékezetes marad számomra. Hadd emlékezzek meg a jó professzorokról: Karner Károly, Sólyom Jenő, Pálffy Miklós, Wiczian Dezső, Kiss Jenő, Ferdinánd István, majd Nagy Gyula és Pröhle Károly... És nem utolsósorban a nem lelkészi szolgálatban álló tudós görögprofesszor: Németh Számi bácsi, nyugalmazott líceumi igazgatóról...

Az Evangélikus Hittudományi Fakultás professzori kara és néhány hallgató

Klasszikusan alapos, mégis oly egyszerűnek tűnő görögtanításáért ma is nagyon hálás vagyok neki!

Bár a teológiai tanulmányok kétségtelenül próbára teszik azt az egyszerű gyermeki hitet, amelyet laikus korunkból magunkkal viszünk a „hittudományok” fellegrárába – amely sajnálatos módon inkább csak a tudományok fellegrárának bizonyult, semmint a hitének –, mégis megőrizte az Úr hitemet. Ennek eszköze nem annyira az egyetem tanárainak pásztorlása – amely csaknem a nullával volt egyenlő –, hanem az otthonigazgatók élő hite és testvéri mellénk állása (s itt nagy hálával Budaker Oszkár, majd Veöreös Imre nevét kell megemlítenem, akiktől nagyon sokat kaptunk, talán többet is, mint a teológián különben együttvéve, gondolok például a nagyszerű „otthonórákra”!), másfelől a közösség ápolása révén is őrizte hitünket az Úr. A teológusok zöme ugyan mindenféle közösség, sőt lelki élet híján volt, az ébredés hatására azonban évfolyamainkban 1949–50-ben kétféle közösség is kialakult: a bethániások zárt közössége (ebbe tartozott annak idején nálunk Simonfay, Pintér Károly, Zsigmondy Árpád, s ha jól emlékszem, egy ideig Zsi és Zsó is), valamint a tágabb szívű evangélizációs, úgynevezett Élő Víz közösség. Jőmagam ez utóbbinak voltam tagja Labossa Lalával, Drenyovszky Jánossal, Csonka Bercivel, Deli Ernővel, Cserháti Sanyival, Fehér Karcsival, Keveházi Lacival, Magassy Sanyival és utóbb Asbóth Lacival együtt. Hetente egyszer a kedves, hívő soproni parókus testvér, Beyer Pali otthonában tartottuk al-

kalmainkat, melyek sok áldást jelentettek számukra. Létezett ezenkívül egy „ágostonos” KIE-közösség is (az akkortájt erőteljesen működő exkluzív, de sokakat megmozgató, szektás tanítású Ágoston Sándor evangélikus építész-mérnök mozgalmának félszeg közössége is), melynek tagjai azonban a „disciplina arcani” módjára kezelték a keresztyén hit és tanítás kérdését (hiszen az valóban gnosztikus csodabogár-tanítás volt!), és sohasem voltak őszinték a kívülállók felé. Erkölcseleg feddhetetlenek voltak ugyan, de a hamis tanítás fertőzése folytán maguk sem mertek nyíltan a színre lépni, mintha érezték volna a tarthatatlan kettősséget az evangélikus dogmatika és az ő tanításuk között. Ennek az iránynak hangadói akkortájt Hrusz (Halász) János, Varga György (utóbb szakított velük), Bolla Árpád (ugyancsak), és Madarász István (hasonlóképpen). Hruszon kívül talán senki sem maradt táborukban, de ő a maga csendes, zárkózott és titokzatos modorával semmiképp nem volt – hála Istennek – alkalmas a hamis tanítás népszerűsítésére.

Mi, „evangélizációsok” képviseltük az ébredést a teológia berkeiben. Missziói munkaközösséget is alakítottunk, melynek előbb Labossa Lala, majd én, végül Keveházi Laci lett a vezetője. Sok missziói előadást, gyülekezeti ünnepélyt és egyéb (pl. soproni passiói) alkalmat adott e kis csatornán keresztül az Úr. Ez a közösség s az általa végzett szolgálatok emlékeztettek egyedül a teológiai évek előtti nagy lelki tavaszra, amely ezekben az években – főleg az 1948–1949-es fordulat éve óta s az egyre erősödő politikai nyomás hatása alatt – sajnos egyre inkább hanyatlóvá vált. Beyerén, a gyülekezeti lelkészen kívül nem is volt képviselője sajnos senki a teológia soraiban, mert a hívő, közösségi Podmaniczky Pál professzor (a kedves „Podi bácsi”) sajnos elsőéves korom kezdetén, 1949 októberében elhunyt. Mint házának felirata: „Ez csak földi szállás, örök otthonunk odafenn vár!”, mind temetése és özvegyének hite s a temetés utáni seurat⁴ felejthetetlen emlék számomra.

Evangélizációs beállítottságunk azonban rövidesen kihívta a másik tábor ellenszenvét, sőt áskálódó gyűlölségét. A fő hangadók azok az elemek voltak, akik – más erejük nem lévén – a politikai háttér számukra kedvező erejét vették igénybe. A helyi ávósokra támaszkodva – nem nyíltan persze, de mégis mindenki tudtával – megfélemlíteni igyekeztek azokat, akiket ellenfélnek láttak. Politikai reakcióval vádolták mindazokat, akik például az akkor propagált Mefeszbe (az egyetemisták politikai szervezetébe) mint teológusok nem

⁴ Eredetileg Finnországban meghonosodott kegyességi esemény. A seuratra különböző korú emberek gyűlnek össze, hogy hallgassák és higgyék Isten ígését, ami mindenkinek szól. A seurat mindenki számára nyitott esemény, ahova bárki mehet szabadon. nézegetni és hallgatni. – *A szerk.*

kívántunk belépni. Ennek a kis, de mindenki által rettegett csoportnak a tagjai legtöbbször maguk sem bírták azt a feszültséget, amely teológusok voltunk és a megkívánt beszéd módja és elvei között fennállt. Mint kiderült, legtöbbször nyílt előéletük, például Hunyadi-páncélos vagy hungarista-légiós priusok miatt kerestek menedéket a világi hatalom hatalmasságainál, abban bízva, hogy így biztosabban révbe jutnak. Mondom, legtöbbször (pl. Csala András, Boczor Mihály) kiváltak a teológia kötelékéből egy-két év után (miután jól megkeserítették egyesek életét), de volt olyan is pl. Róder (Rédey) Pál, akinek sikerült végigéveznie minden alapvizsgát és szigorlatot, s végül bekerült a lelkes karba.

Hozzájárult a politikai feszültséghez az is, hogy 1950-ben megbízott előadónak a teológiára került dr. Ottlyk Ernő volt sajakazai lelkes, aki Pálffyval együtt az egyház és teológiai baloldalt képviselte. Ez persze az akkor már justizmódjára elítélt Ordass püspök bebörtönzése, Keken András internálása, majd Kendeh György kitelepítése után, Dezséry és Vető püspökösködésének számukra kedvező égisze alatt nekik nem esett nehezükre. Dezséry ekkor kemény kézzel szólt bele a teológia belső életének menetébe is, s az ifjúság demagóg részének segítségével Kiss Jenőt és Jánossy Lajost kibuktatta a professzori karból. Ugyancsak erős káderezést kezdtek a teológusok soraiban.

Ennek a kezdődő káderezésnek egyik emléke bennem az az eset, amely 1950–51 telének egyik estéjén történt. Ottlyk behívatott hármunkat: Keveházi, Asbóthot és engem. Feleségével együtt feketével látott vendégül minket (vele különben minden héten egyszer zsidómissziói imaórákra szoktunk összegyűlni néhányan), és tudtukra adta, hogy csak akkor nyílik meg számunkra a lelkesi szolgálat kapuja, ha a feladva eddigi elveinket, átállunk az ő oldalukra. Így egyfelől – mondta – terhes politikai priuszunktól is megmenekülhetünk (az én származásomra, s a másik kettő kadét mivoltára célzott), másfelől megnyílik számunkra az egyházi sajtónak, a rádiós ígéhirdetéseknek és a jó parókiának a kapuja. Mert a legtöbbször, akik melléjük álltak, élő hit nélkül teszik ezt – panaszkolta Ottlyk –, vagy képzettségük és tudásuk elégtelen, s legtöbbször csak opportunizmusból válnak baloldaliakká. – Tíz év távlatából arra emlékszem legélénkebben vissza, hogy egymásra néztünk e Júdás-pénz láttán, felálltunk és elköszöntünk. A hittudományi kar hatalmas tölgyfa ajtaja – ahol akkortájt Ottlykéék laktak – becsukódott mögöttünk, s bizony úgy éreztük, e hiába kísérletező emberek szívének ajtaja is becsapódott mögöttünk. De az Úr ajtaja bizonyára nyitva állt s áll azóta is számunkra.

Nevem és származásom tüske volt tehát sokak szemében (s evangélizációs irányvonalam csak öregbítette a rossz kádert), de e politikai pizkálódás ellenére

életem legszebb két éve közé tartozik a két soproni év. Szent elhivatottságomban egyszerű, lelkes diák lettem ismét, csak úgy szívtam magamba a hittudományok ezer szépségét, s boldog voltam kimondhatatlanul. Pedig erre az időszakra esett a Rákosi-korszak legsötétebb, legnehezebb ideje, mely családom és rokonságom körében is súlyosan érezte hatását. Elszorult szívvel olvastam a hazai levelekből Pista bácsi, Irma néni, Leáék és Hanna férje szüleinek brutális kitelepítését a román határszélekre. 24 órás határidővel vagonokba lettek szállítva, 50 kilós csomagokkal, s vitte őket a vonat istállókba és elhagyott parasztházakba... Sokat imádkoztam drága Szüleimért, s oly bizonyosságot kaptam, hogy ők menekülnek e borzalom elől, hogy azt egy levelezőlapon tüstént meg is írtam nekik a soproni főposta nagy csarnokából... Az ige, mely ilyen bizonyos reménységet adott nekem a 91. zsoltár következő szakasza volt, amelyet idéztem nekik: „Aki a Felségesnek rejtekében lakozik, a Mindenhatónak árnyékában nyugszik, az, azt mondom az Úrnak: Én oltalmam, váram, Istenem! Őbenne bízom! Mert ő szabadít meg téged a madarásznak töréből, a veszedelmes dögvéstől. Tollaival fedez be téged, és szárnyai alatt lészen oltalmad. Pajzs és páncél az ő hűsége. Nem félhetsz az éjszakai ijesztéstől (!), a repülő nyíltól nappal, a dögvéstől, amely homályban jár, a dögghaláltól, amely délben pusztít. Elesnek mellőled ezeren, és jobbkezed felől tízezen, és hozzád nem is közelít!” Az adott helyzet emberi bizonytalanságában csakugyan a hit bizonyossága kellett annak megírásához, hogy ne féljenek, nem lesz semmi bántódásuk. És csakugyan így lett: a széles körű család tagjai közül egyedül Nagyanyámék és Szüleim maradhattak jóformán otthonukban. Hála néked, Istenem!

E nehézségek ellenére az is boldoggá tette soproni éveimet, hogy tanulmányaimat csupa kitűnő kollégiummal és alapvizsgával végezhettem. Évfolyamomban így első lettem. Ennek volt később köszönhető, hogy nem tudtak ellenem semmi lépést tenni. A második év elteltével kérvényre megkaptam a lehetőséget annak, hogy jogi tanulmányaimból egy évet beszámítanak, s így öt év helyett négy év alatt végezhessem el a teológiai tanulmányokat. Gyakorlatilag ez úgy történt, hogy a második év utáni nyáron – Balatonszemes csendjében, állandó hajnali felkeléssel és sok tanulással – elvégeztem a harmadik év anyagát, és ősz elején letettem az első szigorlatot, ugyancsak egyhangúan kitűnő eredménnyel.

Teológiánkat ekkorra elválasztották a Pécsi Erzsébet Tudományegyetemtől, s most mint Teológiai Akadémia 1951 őszén Budapestre költözött. Lelkésznevelő Intézetünket a volt Fébé diakonisszaház épületeiben (ma Sztehlóék által vezetett egyetemes diakóniai intézmény) Pesthidegkúton, Hűvösvölgy határában, a Báthory László utcában rendezték be, ahol két éven át (mint 4. és 5. évfolyamú hallgató) Drenyovszky Jánossal laktam közös szobában. Mielőtt még lelkészként végleg

kiröppentem volna a drága családi fészekből, két évre legalább annak közelségét megadta ismét Isten. Ezért külön is hálával tartozom Neki. (Az akadémia a Hősök terének szomszédságában lévő VI. kerület Lendvay utca 28. alatti épület lett, miután egy évig még a volt Fasori ev. gimnázium épületében hallgattuk az előadásokat. Utóbb 1952-ben a Deák téri leánygimnáziummal együtt ezt is „fel kellett ajánlania” egyházunknak az állam részére.)

Pesten én két évet a Fasorban (Gyula nagyapám emléktáblája alatt) végeztem el, melyből első évben még szeretett Veöreös Imre volt az otthonigazgatónk. Dezséry és Pálffy irányvonalának erősödése következtében azonban őt e tisztségből elmozdították,

A soproni teológusévfolyam, a kép jobb szélén Fabiny Tibor

és arra kényszerítették, hogy a kecskeméti lelkészi állást fogadja el, ahonnét Friedrich Lajos lelkész jött otthonigazgatónak. Igehirdetésében és a teológusokkal való érintkezésben – nem is szólva a teológiai képzettségéről – sajnos távolról sem érte utol szeretett elődjét. Veöreös Imrétől a teológia és az élet izgalmas feszültségének megértésében s az otthonórák és évfolyam-bibliakörök és egyéb rendezvények terén kimondhatatlanul sokat tanultunk. Talán többet, mint a többi tanártól együttvéve. Melléje kevés professzor volt állítható.

Ötödévetem kezdtem el éppen, amikor Dezséry utasítására tanulmányi és származási káderezést kellett végrehajtani a teológusok soraiban. Több gyengén tanuló teológust eltanácsoltak az akadémiáról. Pintér János évfolyamtársam (mivel édesapja csendőr volt) és énram („osztályidegen” származásom miatt) vonatkozólag azt határozta az egyházi vezetőség, hogy elvégezhetjük a teológiát, de nem fognak felszentelni bennünket. Pintérnél, úgy tudom, már előbb visszavonták ezt a sokak által megrökönyödve fogadott intézkedést, én azonban az egész ötödévet úgy kellett, hogy elvégezzem: emberileg nincs reményem, hogy lelkész legyek. Mégis, bármennyire megrázott ez az igazságtalan és az egyház magatartásához méltatlan határozat (hiszen idegen, a marxista ideológiából kölcsönzött szempontot érvényesítettek egyház és lelki érdekek helyett), mégis adott az Úr hitet nekem e nehéz időszakban is. Ábrahám módjára „reménység ellenére is reménykedve hittem”, hogy amit az Úr megígért, azt meg is cselekszi. Lehetetlen lett volna és elképzelhetetlen számomra, hogy

Isten megmászítsa oly világosan kifejezett akaratát irányomban. Biztos voltam elhívásomban, és nem is szégyenültem meg (Lásd az erre vonatkozó levél-váltást a menyasszonyával).

A Sztálin halálát követő időszak politikai enyhülést hozott hazánkba is. Emberileg e korszaknak volt köszönhető – de mint hívő ember Isten végzését látom benne –, hogy 1953 tavaszán, utolsó szigorlataim letétele idején Dezséry egy vizsga után a folyosón magától (tehát nem az én kezdeményezésemre!) odalépett hozzám, és azt mondta:

– Ha pedig azt akarod, hogy mégis felszeleteljünk, fordulj Vető püspök úrhoz, mert ő a te illetékes püspököd.

Másnap kihallgatást kértem Vetőtől. Anélkül, hogy nekem kellett volna bármit „mentségemre” felhozni, inkább ő exkuzálta magát, hogy hát nem is tudja, hogyan és miért hoztak ilyen határozatot, de majd azon lesz, hogy mégis felszenteljenek engem is.

Mindez már a hivatalosan kitűzött felszentelési nap előtt volt két-három nappal. Évfolyamtársaim már mind megrendelték és elkészítették az új Luther-kabátjaikat. Én csak vártam mindeddig a napig. Vető a kihallgatás után azt ígérte, telefonon tudatni fog szüleim lakásán a végleges határozatról. Így is lett. Telefonon tudtam meg (a Gárdonyi-szobor mögött lévő telefonfülkéből végül is én előztem meg őket a hívásban) Csákó püspöki titkártól a boldog örömhírt: július 5-én engem is hajlandó Vető felszeletelni!

Kimondhatatlan boldogsággal a repültem haza és közöltem aggódó szüleimmel a hírt: mégis, mégis! Isten nem csúfoltatik meg! Nem hiába hittem reménység ellenére! (Róm 4,18)

Jegyességem

Menyasszonyával, Saródy Valériával, 1953

Eközben egyéni életemben is döntő esemény történt. 1952 júliusában mint teológus részt vettem a Veöreös Imre által rendezett gyülekezeti munkatársak konferenciáján, Gyenesdiáson. A régebbi épület-szárnyban, ma Hernád Tibor igazgatói lakrészében volt be rendezve a fiúk szállása. Ak-

kor még nem volt a Kapernaumban villany, s én valahogy eltörtem a petróleumlámpa cilinderét. Éppen kimentem a törött üveggel, hogy újat kérjek helyébe, amikor a folyosón kedves évfolyamtársamat (utóbb keresztkomámat!), Czégényi Klárit láttam meg – egy nagyon bájos, szép szemű szőke leány társaságában.

– Nicsak, a doktorkánk! Isten hozta!

És bemutatott a ragyogóan szép, legjobb barátnőjének: Saródy Valériának... Már amikor kezet fogtunk, különös érzés vett rajtam erőt. S amint a pár perces beszélgetés után visszamentem az ágyamhoz, lefeküdtem, de álom sokáig nem jött szememre. Valami boldog sejtés vett uralmába... Egy szempillantás alatt mintha megtaláltam volna az Igazít...(s mosolyogva a német közmondásra gondoltam, ami már Apuénál is bevált annak idején Zsálmányban: „Scherben bringt Glück!”)

Másnap az egész konferencia alatt őt figyeltem, Vele beszélgettem. Együtt fürödtünk a Balatonban, s szemeimmel ezerszer lefényképeztem őt, amint úszik, nevet, beszél... S ami a legmeglepőbb volt: mindenben annyira egyetértettünk. Elmondtam neki úszás közben megtérésem történetét, majd ő is az övét. Megtudtam, hogy a kőszegi Gyurácz gimnáziumba járt hét évet, s az érettségét 1947-ben a győri Apponyi gimnáziumban tette le. Ezután a pesti agráregyetemre iratkozott be, de – kitűnő vizsgái ellenére – káderezés következtében csak két évet végezhetett itt. Erre az időszakra esett komoly megtérése... Az ébredés hullámai az egyetemre is elérték (körülbelül ugyanakkor, amikor hozzám a Hitelbankba!), és az egyetemi bibliaórák és egyéni lelkipásztorolás hatására (melynek egyik eszköze Asbóth Laci egyetemista volt, a későbbi lelkészársam) sok könnyezés árán ő is elfogadta az Urat élő Megváltójának. Mint „jó” kislánynak nehéz volt „miből” megtérnie, de utóbb meglátta bűnei súlyát, és boldogan ragadta meg a feléje kinyújtott kegyelmet. Hitre jutása után hazament, majd elvégezte a répcelaki belmissziói és kántorképző tanfolyamot Tekus Ottó vezetésével. Erről nyilvános vizsgát is tett többedmagával Túróczy püspök úr elnöklété és több lelkész részvétele mellett. Ily módon választotta meg előbb a kemenesaljai (mai vasi) egyházmegye gyermekmissziói munkatársának (s ezalatt Bartos Piroska nővérrel a későbbi Lupták Gyuláné keresztkománkkal rengeteg vasi, veszprémi és zalai gyülekezetben megfordult mint flanellográfós gyermekmissziói munkás), majd a beledi gyülekezet választotta meg Malaga Elza boldog emlékeztető diakonissza nővér (1959-ben Győrött) ajánlására kántornak és hitoktatónak Puskás Jenő lelkész segítségével.

Ebben a minőségben vett részt a gyenesi konferencián – s a szimpátia kölcsönös lett. Őt ugyan több lelkész és világi szerette volna feleségül kérni, eddig azonban mindegyik felé valami kifogása vagy tartózkodása volt. Amikor

Veöreös Imrével a beledi teológusnapon, 1953 tavaszán

nekem – egy nappal a konferencia befejezése előtt kötcsei szupplikációs szolgálatom miatt – el kellett Gyenesről mennem, oda mentem Veöreös Imréhez és közöltem vele, hogy „majd Pesten a lelkésznevelőben fontos dologról szeretném tanácsát kikérni”. S mint utóbb megtudtam, mindennek tudta nélkül másnap Vali is hasonló kérdéssel fordult hozzá...

Néhány héttel később hívásomra a főti külmisziói konferencián találkoztunk, majd Pesten a Híradó moziba és a Palatinus strandra mentünk együtt. Ekkor, hazajövet a Margitszigeten vallottam meg neki, hogy szeretem. És az ő válasza ugyanez volt... Az ősz folyamán aztán leutaztam hozzájuk Csöngére.⁵ A kenyeri állomáson fogadott, s miközben hazasétáltunk (4 km) kedves

zavarral arról beszélt, hogy ők bizony igen egyszerűen, falusiasan laknak, s kérte, hogy ne ütközzenek meg ezen.

Bennem Isten ekkora már rég elvégezte – megtérésem folytán –, hogy a társadalmi ellentéteket megszüntnek láttam a Krisztusban. Kétségtelenül megvolt ugyan családomnak a múltban gyökerező felső-középosztálybeli, néha csaknem arisztokratikus beállítottsága, ez azonban, amikor ezt a drá-

Fiatal jegyesek Húvösvölgyben, 1953

ga leányt megismertem, egy percig sem gátolt abban, hogy komoly szándékkal közeledjek hozzá. Családja különben is régi, nemesi, az évek folyamán azonban nagyparasztivá, azaz kulákká vált család volt, mely a vallásüldözés elől menekült még a 18. században Sarródról (Sopron megye) a Vas megyei Jákfára, majd házasság révén

⁵ A Vas megyei Csöngé, ahonnan Édesanyánk származott, nem összekeverendő a Veszprém megyei Csöglével, ahol a szüleink 1954–1964 között szolgáltak.

a múlt század végén a nagypapa, Saródy László Csöngén telepedett le. Három fiának kb. 100-100 hold körüli birtoka volt, jólétben éltek a kuláküldözés megkezdéséig. Akkorra pedig az élő hitre jutott, sokat konferenciázó édesanya hite és a szorgalmas, soha nem zúgolódo édesapa nehézséget nem ismerő lelkülete hidalta át a különbségeket. Huszonnyolcadik születésnapomat végtelenül kedves, vendégszerető házuknál töltöttem tehát, s bár eljegyzést még nem tartottunk, de ekkor már összetegeződöttünk Valikámmal. Utóbb, október 31-én megkértem szüleimtől írásban a kezét, felvittem még az ősz folyamán a mi családi otthonunkba, Pestre, ahol ugyancsak nagy-nagy szeretettel fogadta kivétel nélkül a család minden tagja. Bár még teológus voltam, de 1952 karácsonyának szentestéjén Csöngén meg is tartottuk eljegyzésünket.

Felszentelésem

A boldog nagy napra Csepelen 1953. július 5-én került sor. A családból ott volt Apu, Anyu, Nagymama, Hanna és persze leendő párocskám. Tőle különben egy bőrkötéses Bibliát kaptam, amelybe vezérigének ezt a nagyszerű ígét írta be: „Semmivel sem gondolok, még az életem sem drága nékem, csakhogy elvégezhesse az én futásomat örömmel, és azt

Ordináció Csepelen, 1953. július 5-én

a szolgálatot, amelyet vettem az Úr Jézustól, hogy bizonytságot tegyek az Isten kegyelmének evangéliumáról!” (ApCsel 20,24) Ez az ige ma is, amikor hetedik éve taposom a szórványutakat, élénken előttem lebeg és csak az a kérésem az Úrhoz, hogy halálomig hű legyek hozzá.

A szentelést D. dr. Vető Lajos püspök végezte Várady Lajos akkori csepeli lelkesz, Sólyom Jenő akkori dékán és Csákó Gyula püspöki titkár segédletével. (Rajtam az ismert okokból kölcsön-Luther-kabát volt: Csengődy Lacitól kaptam). Velem együtt térdelt az oltárnál Bodrog Miklós, Fehér Károly, Madocsai Miklós, Pethő István, Pintér János és Zsigmondy Árpád. Megilletődött szívvel, boldogan tettem ujjamat az elem tartott Bibliára, őseim drága kincsére... Ennek alapján szeretnék élni és – tanítani a rám bízottakat!

Káplánságom

Felszentelésem után drága menyasszonyomhoz Csöngére utaztam, s megkértem Fehér Karcsit, hogy táviratozza meg nekem oda, hová helyezett Vető püspök. Jól emlékszem, amint az előszobában nagy izgalommal felbontva a sürgönyt, ezt a két szót találtunk benne: „Pápa! Karcsi”.

Pápa, az ősi, patinás dunántúli város lett tehát káplánságom színhelye. Kerek egy évet adott Isten itt számomra: 1953. július 15-től 1954. július 15-ig. Főnököm Bácsi Sándor lett, akit futólag már ismertem. Ki ne ismerte volna őt, lelkészi karunk egyik legérdekesebb, legeredetibb és sokrétű, értékes, bár rendkívül szélsőséges és szenvedélyes tagját?! Nagy, ősparaszti tehetségek duzzadtak benne. Lovászpatonai ősei minden ősmagyar tüze és forró magyarságszeretete benne rekedt. Talán éppen azt írtam csak rovására, hogy magyarsága még keresztyénségét is megelőzte. Jobb magyarnak ismertem meg, mint keresztyénnek: népét határtalanul szerette, de ellenségeit szenvedélyesen tudta gyűlölni. A zsidókat különösen. (Isten meg is büntette érte: Magdi leánya, aki utóbb Svédországba disszidált, zsidó fiúhoz ment férjhez...

A Bácsi család nagy szeretettel fogadott. A lelkészi hivatal mögött kis kuckó, a káplánszoba boldog lakója voltam egy kerek éven át. A szép, bensejében különösen is meleg templom egyszeriben otthonommá vált. A templomudvarban ugyanis leendő rokonok laktak: Vali unokatestvérei és szülei: Rózsa János volt evangélikus egyházi iskolaigazgató és felesége, született Róth Mancsi néni. Klári (Dudi) leányuk ekkor már több éve volt férjnél Dekovics Sándornál, s egyetlen – akkor mintegy négy-öt éves – kislányuknak, Anikónak Valikám keresztyánya is volt. Így hát az udvar keleti felére a szolgálati, nyugatira a rokonkapcsolat fűzött.

Legkedvesebb és legmaradandóbb emlékem Pápával kapcsolatban azonban sem nem a Bácsi, sem nem a Rózsa család – bár mindkettővel máig is jó barátságban vagyok és mindig szeretettel gondolok mindkettőre –, hanem a gyülekezet. Tulajdonképpen itt találkoztam először (legalábbis hivatalos minőségben először) a gyülekezettel. A pesti Deák téri szolgálatokban magam is annak tagja, nem pedig pásztora voltam. Itt, Pápán éreztem meg először, hogy milyen hatalmas erő a lekipásztor és nyája közötti igazi, testvéri kapcsolat. Végtelenül szívemhez nőtt a pápai gyülekezet. Első perctől az utolsóig, kerek egy éven át a legkisebb súrlódás sem volt közöttünk, sőt a legmelegebb, legőszintébb szeretet jellemezte ottlétemet. Ezt kölcsönösen kell érteni. Sem előtte, sem utána nem éreztem soha azt a figyelmes, áldozatkész, lelkileg fogékony és megelőző bizalmat ajándékozó lelkületet, amely a legtöbb pápai

egyháztagban megvolt. Éreztem, hogy örömmel hallgatják a prédikációkat és boldogan jönnek a bibliaórákra. (Első pápai prédikációm arról szólt, hogy szeretnék mutatójú, Isten Krisztusban megjelent szeretetére mutató ujj lenni a gyülekezet számára!) A családlátogatásokkor különös szeretettel fogadtak. Az ifjúságot sikerült a Deák tériekhez hasonlóan megmozgatni és lelket vinni együttléteinkbe. A gyermekek pedig talán ennél is jobban szívemhez nőttek: állandó nagy létszámú – ötven-hatvan tagú – gyermekbiblikörön és katechizációs istentiszteleteinken sikerült őket Istenhez vezérelnem és az egyházhoz kapcsolnom.

Agglegény életem enyhítésére mindig hoztak a hívek finom disznóölési falatokat, névnapomon pedig virágok tömkelegét, igésszalagot, a konfirmándusoktól pedig porcelánemléket. Kosztolásom is jól megoldódott: a reggeli tejet Bácsiéktól, az ebédet a Mohács utca 1. szám alatt Polgár Lajosnétól, a kedves előzőkeny Emma nénitől kaptam. Vacsorámról pedig mindig magam gondoskodtam.

Rengeteg családlátogatást végeztem káplánságom idején. Elmentem egyszerű, szegény emberekhez éppúgy, mint jómódú orvosokhoz, polgárokhoz. Lelki testvérekre is akadtam, így az akkortájt az Elekthermaxnál dolgozó Flasch Rudira és családjára s néhány idősebb hívő leányra, Rajki Terézre, Molnár Irénre és többekre. Velük hetente bibliaolvasó közösségre gyűltünk össze és megbeszéltük missziói teendőinket. Általuk sikerült az ifjúságot is szép számmal egybegyűjteni. Iratterjesztést és szerveztem és énekkart. Szeretevendégeink és evangéliumi színdarabjaink nagy tetszést arattak.

Bácsi Sándorral – aki szabadidejében hol nyelvészkedett, hol hegedűórákat adott, hol fúrt-faragott és velük kereskedett, mellesleg kitűnő üzleti érzéke lévén nagyszerű üzleteket kötött minden vonalon, lakását műemlékszámba menő kincsekkel gyönyörűen berendezte – az akkortájt próbafüzetben kiadott újszövetségi bibliafordítás revízióján dolgoztunk sokakkal együtt. Nagyon jó intuitív nyelvészeti meglátásai voltak, általában önálló gondolkodónak ismertem meg. Sokat tanultam tőle, bár hibáit is sikerült éles szemmel meglátnom, s azokat igyekszem azóta is tudatosan kerülni. Felesége, Irénke néni, a mindig dolgozó nővére, Zsófia s a négy leány: Irénke, Magda, Hajnalka, Tünde – kedves színfoltja pápai emlékeimnek. Ha nem lett volna gyűrűm – de Istennek hála, Ő erről jó előre gondoskodott! –, talán a négy Bácsi lány révén családtagként írnám ma ezeket a sorokat – hála Istennek, Isten azonban másként végzett. Hű maradtam jegyességem idején is nagy szerelmemhez, drága Valikámhoz, aki ekkoriban, beledi kántor és hitoktató korában többször meglátogatott Rózsáéknál, s akihez én is, amikor csak tehettem, elugrottam Beledbe vagy Csöngére.

A pápai Esterházy-parkban, 1953

Benne találtam meg az igazit, a tiszta lelkű, drága menyasszonyt. Sokszor sétáltunk boldogan az öreg Eszterházy-park ősi fái között, és terveztük jövőnket...

Mindent összegezve szép emlékü, boldog időszaka volt életemnek ez a Pápán eltöltött egy esztendő. Sokakat kereszteltem, sőt eskettem és temettem is, sok beteget látogattam

meg a kórházban, és sokaknak osztottam templomban, otthonában vagy kórházi betegágyon is az Úr szent vacsoráját.

Gondolatban ma is meghatódottan, az első szeretet melegével simogatom meg a pápai gyülekezet minden tagjának kedves arcát. S ha néha közéjük toppanok, mindig érzem az ő ragaszkodó szeretetüket is.

Csögle

1954 tavaszán – fizikailag nem bírva a szórvány fáradozásait – Rajkára távozott a kicsiny csöglei gyülekezet addigi pásztor, Mészáros Sándor. Bácsi Sándor – aki ekkor már püspökhelyettes volt – ezt megtudva érintkezésbe lépett Halász Béla esperesünkkel Veszprémben, s ők ketten eljártak Pesten a püspöknél, hogy engedjenek engem Csöglére. Nem is annyira püspökök, mint a harmadik püspökké felnőtt egyetemes főtitkár, az azóta levitézlett Grünvalszky Károly emelt ez ellen kifogást. A püspökök sem lelkesedtek persze a gondolatért, hiszen nemrég még fel sem akartak szentelni, s most – még papi vizsgám letétele előtt?! – parókussá választásomhoz járuljanak hozzá? Pedig a csöglei gyülekezet ezt kérte. Felügyelője, Pécz Elek és az adójánházi egyházfiék, Patkóék már régebb óta ismertek engem és Valit is. Mivel pedig a gyülekezet már több hónapja pásztor nélkül volt – ugyan ki pályázott volna Csöglére? Több beadványban kérték az egyházi felsőbbiségtől, hogy én lehessen a lelkészü.

Pesten eleinte hallani sem akartak erről, s ezért előbb Brebovszky Gyulát, majd Ferenczy Zoltánt rendelték le bemutatkozó szolgálatra Pestről, ahol másoknak kellett a helyük. Gyuszi több hetet töltött is Csöglén, megkonfirmálta

az ifjúságot, Zoli azonban egy szolgálat után mindjárt kijelentette, hogy nem kíván idejönni.

Végre – állítólag egy tarokkparti során – Bácsi és Halász rávette Grünvalszkyt, hogy Csöglére engedjen.

– Engedd ugyan odamenni őt – mondták neki ügyes diplomáciával –, hiszen se vasútja, se orvosa, ott el lesz vágva a világtól, s nem okoz sok gondot majd nektek sem.

Így kerültem 1954. július 15-én Csöglére Brebovszky Gyuszi pedig utódomként Pápára. Első látogatásomat Prikkel Géza gondnok kedves, melegszívű családjánál és Baráth Zoltánéknál, a később felügyelővé választott Baráth Kálmán édesapjánál tettem. A kedves, vendégszerető csöglei híveket is tüstént a szívembe zártam. Elmaradott volt ugyan a falu, se autóbusz, se vasútállomás... de széppé varázsolható kis templomkert széppé varázsolható parókiával... Az udvaron ugyan méter magas gyomok, omladozó, repedező falak, szármalmas kinézetű, aprócska, torony nélküli kis templomocskák – első lelki otthonomhoz, a Deák térhez viszonyítva talán ki sem lett volna bírható egyfelől Pápa kisvárosi légkörének megszokása nélkül, másfelől annak az elhívásnak tudata nélkül, amely oly bizonyossá tett: itt kell szolgálnom, el kell fogadnom a meghívást!

Sokan kérdezték: nem volt-e nehéz nekem, a fővárosi, nagy

Érkezés Csöglére, 1954

A csöglei parókia, 1955

Tibor fia keresztelője, 1955

Konfirmáció Csöglén

Hanna lánya keresztelője, 1957

társadalmi élethez szokott fiatalembernek megszoknom a falusi létet, e kis eldugott szórványgyülekezetet? Őszintén mondhatom: a szolgálat vágya s a misszió lehetősége elhomályosított bennem minden ilyen irányú csüggedést vagy elégedetlenséget. Csak egyet láttam magam előtt: hirdetni a Bozót minden lakosának, elmaradt, elárult népének Krisztus szabadító evangéliumát!

A helyzet persze nem volt rózsás. A kicsiny templom látogatói alig tettek ki többet rendes vasárnaponként húsz-huszonöt léleknél, nagyünnepen szokták csupán meg, hogy eljöjjön a gyülekezet zöme, mintegy hetven-nyolcvan lélek. A lélekszám a következőképpen alakult: Csöglén 110, Adorjánházán 115, Egeralján 40, Kispiriten 65, Nagypiriten 90 evangélikus... Kicsiny szigetek a reformátusság nagy tengerében. Csak utóbb, 1956-ban hozzánk csatolt Bánhalmán (30 evangélikus) és Kiscsőszön (3 család) volt többségben katolikus a környezet, az előbb említett községek mindegyike ősi kálvinista település. A vallásüldözés és a török elől menekültek ide a nádassal körülvett bozóti vidékre még a 17. században. Tudatosan kálomisták, hit és keresztyéni életmód nélkül: ez jellemezheti a népet lelki vonatkozásban. Sok rokonság, még több sógorság, nova-bor, sok

gyengeelméjű... De ugyanakkor, főleg a Kemenesaljáról bevándoroltak között sok komoly kegyességi keresztyén lélek. Dömölk, Nemeskocs, Bo-

ba, Mihályfa, Sömjén, Kissomlyó, Simonyi sok kedves evangélikus lelket ajándékozott Csöglének. Ha ők nem lennének, talán sehol nem volna gyülekezetünk.

Az 1954. aug. 22-i ünnepélyes beiktatásomról – mely egyhangú meghívásomat követte –, majd az első hétévi munkáról mellékletként hadd szóljanak az 1954–1960. évek lelkeszi jelentései.

Önéletrajzának kiegészítése öt évvel később, a 40. születésnapján, 1964. szeptember 22-én Csöglén, néhány nappal a szerencsés kimenetelű autóbalesete után.

Az öttagú család 1959-ben

Folytatom 1964. szeptember 22-én.

Ma van 40. születésnapom.

A tíz nap előtti, szerencsés kimenetelű autókarambolom emlékeként bal lábfejemet még ágyban gyógyítom. Hálát adok Istenemnek, amiért kimerültségemnek csak egy lámpaoszlop és egy rossz kerítés lett az áldozata, s ma a családom körében tölthetem ezt a napot! Gyermekeim magnószalagon megörökített aznap esti imádsága és éneke meghallgatásra talált a Mennyei Atya előtt, aki mint Izrael őrizője soha nem alszik, s aki éjjel nappal vigyáz gyermekeire.

A csöglei parókián 1962-ben

Ma különben is boldog napom volt: reggel drága jó szüleimnek és Hannáéknak a születésnapi jókívánságokat tartalmazó levelei mellett még Balatonszemesen készített jó családi portréképeket és sok baráti köszöntést hozott a posta Lipcséből, Pilisről, Malomsokról, Celldömölkéről; a Hollandiában feladott angol nyelvű teológiai könyveknek is örültem, Almuth Brenneckének és Christfried

Búcsú Csöglétől, 1964

Bergernek nálunk hagyott születésnapi levelét és könyvajándékait is örömmel forgattam, de talán legjelentősebb ajándék jövőmet illetően az a hivatalos levél, melyet ugyancsak a mai posta hozott D. Vető Lajos püspöktől. Kéri, hogy az 1953. évi V. tc. 40. §-ának 1. bekezdése értelmében postafordultával közöljem, elfogadom-e *a miskolci lelkeszi állásban történő kiküldetést?*

Most délután azután szűk családom kopogtatott be dolgozószobámba, és sorra köszöntött meg feleségem, Ta-

máska, Hanna és Tibor. Én emlékeztettem őket a bibliai 40-es szám jelentőségére, és szívükre helyeztem, hogy a hit, az élet legnagyobb ajándéka mindig ott éljen őbennük is. Mert Noé is hit által menekült meg a 40 napos özönvízből, Mózes is hit által vezette át népét 40 évig tartó pusztai vándorláson, s maga Jézus is hit által győzte le 40 napi böjtölés után a Sátánt.

Hit, remény és szeretet, e három – melyek között legnagyobb a SZERETET – jellemezze mindig családom életét: ez a nagy kérésem Isten felé „az emberélet útjának felén”...

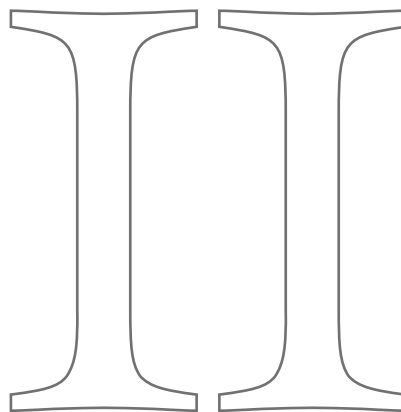
Tibor, Tamás és Hanna 1959-ben

Tamás, Hanna és Tibor 1966-ban

Megtérése és korai írásai

1944–1947

Ante conversionem

Gondolatok az erdélyi jogász munkatáborban 1944. július 18-án

Bevezetés

Kinézek a szellős, üres szénapadlás nyílásán. Hegyoldalt látok s néhány fenyőt, de azt is homályosan, mert kint zuhog az eső. Gyergyótölgyesen vagyok. A Honvédelmi Miniszter jóvoltából százkilencvenhat jogással, főleg pestivel, de jórészt kecskemétivel is vagyok három gyönyörű hónapra összezárva.

Fabiný Tibor „főiskolai honvédelmi munkás” a nevem.

Ebben a sanyarú táborban nem a tábori életről akarok dalt zengeni, hanem szebb időkről akarnék megemlékezni.

Ilyen világ ez. Húszéves jogász gentrykölyök, aki nem iszik, kártyázik vagy mulat hajnalig, hanem azon elmélkedik, hogy „Istenem, de szép volt, amikor...”

I.

Első gondolatom kétségtelenül Ti vagytok, drága famíliám: Szüleim és Hanna. Mindig akkor éreztem magam boldognak, ha négyen együtt lehettünk. És hála a jó Istennek, ezt gyakran lehetővé tette a Sors, és talán éppen ezért van, hogy az aránylag nem oly hosszú – remélhetőleg csak három hónapos – távollét mellett is ha magamra maradok, kimondhatatlan vágyat érzek családom után. Apám szép ősz haja és szerető gondoskodása, Anyám jóságos tekintete és féltése, Hanna leányos bája vagy testvéri veszekedése – mind nagyon-nagyon hiányoznak nekem. És mégis, ha együtt vagyunk, én vagyok az, aki örök elégedetlenkedő. Én számár...

II.

A következő gondolatom egy édes kis Angyal: KFM. Talán csak ideiglenesen előzi meg – ahogy én magamat ismerem – az egyes helyekhez kötött és biztosan állandó jellegű szeretetemet, mint például Sáros, Somogy, Pest, de most mégis megelőzi. Amikor június 27-én utoljára együtt voltunk, oly határtalanul aranyos, szép és kedvemre való volt, hogy ha addig nem szerettem volna, most ez alkalommal okvetlenül bele kellett szeretnem. Hálát adok neki, hogy hívó levelemre felutazott Pestre, és egy olyan szép délutánban részesített, amelyben régóta vagy tán még soha nem volt részem. Az eszményiség és érzékiség bimbózó, de feltörő akkordjai gyönyörű harmóniában olvadtak fel nagy szerelmi óráinkban.

III.

Sáros! Te vagy a következő gondolatom: hisz eddig, amióta élek, nem volt egy olyan nyaram se, hogy fel ne mentem volna a Dobri Luft világába. Ott várt az öreg város, Eperjes, drága Pali bátyámmal és az autó a Vili sofőrrel. Aztán mentünk ki az országúton, elhagyva a Kapivárat, Homlóskeresztet, és ott várt az ősi fészek: a Tapoly völgye!

Zsálmány

Gyermekkorom legszebb, legédesebb emléke, a gondtalanság, béke, szabadság: ez vagy Te, Drága Salmaniensis! Itt volt igazán boldog házigazda Nagyapám. Egész nap a kertben és a kiserdőben – szeretett dzsungelében – dolgozgatott, nyeste a vadhajtásokat, új utakat vágott az erdőben, csakhogy szebb, gondozottabb legyen az őseitől örökölt kert, és unokái minél jobban szórakozhassanak. Ez csak játszás volt! De a legszebb játék, amit valaki gyermekének vagy unokájának adhat: az egy ilyen óriási kert és ház, tele a legtitkosabb rejtelmekkel és megáldva minden jóval s kedvessel.

Az utóbbi években már csak ritkán laktunk Zsálmányban – főleg csak egy-egy délutánra kocsikáztunk át Nagyapámmal. Ilyenkor egymás mellett sétáltunk lassan, ő görnyedt háttal, én rá figyelve, hogy valamit megjegyezhessek szavaiból, mert a múltból mesélt, a régi szép világról, kedves történeteket a család rég elhalt tagjairól. Leültetett a bifronsra és mesélt. Istenem, ha még egyszer hallanám szavát, drága jó Nagypapa!

Kükemező

Ez más fázist jelent. Zsálmány volt a gyermekkor, Kükemező az ifjúkor. Ide költözésük oka az volt, hogy a gazdaság kilencven százaléka a faluban volt, és az egyre terjedő háborús nehézségek folytán egyre nehezebbé vált az állandó autón, kocsin vagy lovon átjárás, üres lakatlan ház stb.

Nagyapám Kükemezőn már elfáradt, s a halál gondolataival egyre többet foglalkozó öregúr lett, aki hol a könyvei között böngészett és művelődött (mert a jó pap holtig tanul), vagy kiült a ház elé egy fonott székbe s elgondolkozott. Hogy pont min? Azt csak Isten tudja. Talán az élet értelmén, talán a világ titkain vagy az átélt szenvedéseken?

Kükemezőn tehát a fő személyiség már nem Nagyapám, hanem Pali bácsi. Hisz ő vezeti a gazdaságot, mindent előmozdít, hogy meglegyen, amit kívánunk.

Gyönyörű gazdaságában csak ritkán tudtam komoly hozzáértéssel elmerülni, mert életemnek az a kora, mely 16-tól 20-ig terjedt, nem engedte meg. Mert ha a csépléshez mentem, nem a gabona szórása és minősége volt az, ami első-sorban érdekelt, hanem az: hogy melyik lány a legcsinosabb, hol van beosztva az Ula, hol a Marcsa? És igyekeztem minél hatásosabb akcióba lépni velük, a szalmakazal tetején vagy csak a pelyva közt.

Ez volt tehát fő szórakozásom Kükemezőn: a gazdaságban való mászkálás és a lányok.

A másik, amit nagyon szerettem: felmászni a hegyekre és körültekinteni a Tapoly völgyén. És elgondolkozni: ez volt az ősi Bánó birtok, milyen világ volt itt régen, századok előtt?

S a harmadik szórakozásom a szobák eldugott könyveinek böngészése volt. Nagyapámmal együtt bújtuk a könyveket, és én szívtam magamba a régmúlt idők szebb, patinás életének levegőjét.

Utolsó sárosi emlékem egy hosszabb, szomorú élmény: meghal az öregúr, sírva temetjük az ősi evangélikus templom kertjében s Vele sírba száll egy szép korszak. Azután – fél évre rá – megfagy az őszi kükemezői föld, kis időre megáll az élet, és a felhőkből – a kék eget eltakaró szürke felhőtömbökből – elindulnak a pelyhek, és az ősi dombokat lassan betemeti a hó...

De tavasszal új élet fakadt ki a földből.

Előttem azonban ott áll a határsorompó.

IV. Szemes

A Balaton somogyi homokpartjának csillogó Gyöngyszeme. Ez jelenti a szenvedélyes nyári csókokat, a nagy hódításokat, kalandokat. És amellet a napot, a levegőt, vizet...

Először második gimnazista koromban voltam személyesen nagynénémnél, Koós Jenőnénél. Akkor még kisfiú voltam, és az egyetlen, ami – egynéhány fényképen kívül – gondolat megmaradt emlékezetemben, az egy cselédlánnyal való szárnypróbálgatás és bőrömnek alapos és fájdalmas lehámlása volt.

Azután évekig nem jutottam le Szemesre.

1938 őszén, amikor a háború fenyegetett, egyrészt esetleges menekülés, másrészt a pénzbefektetés céljából jó szüleim villát vásároltak Szemesen, egy kétszáz négyszögöles kerttel körülvéve. A kert azután idővel kétszeresére nőtt meg, megművelődött és egész családoknak szeretett Tusculánumává lett.

1940 nyarán költöztünk először Szemesre. Házunk az új, úgynevezett Hunyady-telepen feküdt, s az ószemesiek rátartisága (!) miatt az itt lakókat csak igen kivételes esetben ismerték el „szemesinek”.

Jómagam is az első évben főleg az ugyancsak újtelepen lakó unokahúgom, Barcza Éva társaságában töltöttem a nyarat. Az ószemesiek közül már akkor is kétes híré N. Ácival tartottam nexust, mást onnan alig ismertem.

1941-ben hogy, hogy nem, Barcza Lali unokafivérémmel karöltve bevágódunk a csinos S. É.-nél, s az első heteket hol vele, hol unokatestvérével, Magdával töltöttük. Azután általuk G. M. és nővére lett gyakrabban frekventálva. Később V. É.-val folytattam nagy flörtölést, s őt már hozzánk is meghívtuk. Ugyancsak vendégei lettünk F. J.-nak is.

Ily módon ismerkedtem össze 1941-ben F. L.-val. Hamarosan szenvedélyes szerelem – kezdetben csak egy gyermekszerelem – fejlődött ki köztünk, mely négy éven át tartott. Ez a „négy év” azonban túlzás. Inkább csak négy nyárnak lehet nevezni, hisz közben számtalan lánynak udvaroltam, s néha L. az Amourok sorában az utolsó helyen állt, vagy számításba se jött. Nyáron azonban mindig felelevenítettük a múltat.

1942 nyarán megismerkedtem a szép kis P. Zs.-vel, soha nem látott szépségű hat napot töltöttem vele együtt, miközben Líviát „csaltam”, s ezzel igen nagy port vertem fel az amúgy is pletykás Szemesen.

A fürdővendégek nagy része attól kezdve mind ismert, mint nagy nőhódító Don Juant. (A hat nap azért nem volt több, mert Sárosba utaztam utána.)

Hogy aztán ez a hódító politika beváltja a hozzáfűzött reményeket, azt majd a jövő fogja eldönteni.

V. (Falu)

Mindig élményszámba mennek a meghívásokkal kapcsolatos falusi kirándulások, mert legnagyobb sajnálatomra is a sors úgy rendelé, hogy – bár mindkét Nagypám földbirtokos volt és minden részről birtokos nemesek voltak őseim – életem nagy részét a városban töltsem.

Tulajdonképpen már megszoktam a várost, zajával, fényével és árnyékával, szépségeivel és zártságával. Mégis, ha vidékre kerülök, sokkal több szépséget és jó érzést fedezek fel. Szintén mellbe üt a természet csodálatos szépsége.

Nagy örömmel és izgalommal indultam neki F. I. és K. meghívásának. Mikulásra mentem el pár napra Hajós Józsival. Aurél másnap jött utánam.

A naptár még csak tél előttet jelzett, a valóságban azonban zimankós hideg tél volt. Szép élményem marad az a néhány perc, amikor – több havi városi élet után – kiszálltam a Bars megyei Nagymánya állomásán. Ott volt Földváry Géza bácsi, a házigazda és Hajós Józsi. Mogyoró nagyságú hópelyhek hullottak eddig, és a határ már fehér volt, s egyszerre jeges szél jött össze, és ez úgy vágta az arcomba, a nyakamba, a bekecsembe a hősziánkokat. A föld már rég dermedt volt. Orromat megütötte a pompás falusi levegő, s a negyedórányi kocsitút alatt teleszívтам tudómet a trágyaillattal vegyített friss, jeges természet illatával.

Levélrészlet „Mariczának” az erdélyi jogász munkatáborból

1944. VII. 23.

Nem tudom, Aurél adott-e már részletes leírást lakhelyünkről. Kb. 200 jogász van itt Tölgyesen, s mi az „Odi profanum vulgus” (= távol légy, plebsz) jelzavával s részben a helyszűke miatt is egy csűr felső részében helyezkedtünk el. Alattunk is istálló van. Együtt lakunk Aurél, Géza, Matuska Mien, Csanády Tamás, gr. Zedturitz Feri és Saly János. Mondhatom, igen kedélyesen vagyunk így együtt, csak igen sokat káromkodunk. Hajnali 4-kor kelünk, másfél órát gyalogolunk fel a hegyre, ezer méter fölé, és fát szállítunk, ásunk, csákányozunk stb. Aurél meg én ettől függetlenül GH-sok, azaz beszerzők vagyunk, azaz mi gondoskodunk a t. társaság gyomráról. No meg a magunkéról is. A főzés már nem a mi dolgunk.

Vita nuova

2

A belső fordulat éve – 1947¹

Ki a jobbik részt választotta, hogy én is a jobbik részt válasszam.

Az ember életének vannak döntő periódusai és döntő fontosságú napjai.

Úgy érzem, Isten a húsvétot megelőző és azt követő időszakot szánta nekem – amíg nem késő. Hisz már a „züllés” szélén álltam; sok-sok nőnek udvaroltam, csókoltam... őket, és azt hiszem, csak a lakás hiányán múlt, hogy nem vesztettem el a formailag még el nem vesztett szüzességemet, és viszonyt nem kezdtem velük.

Most már látom, hogy ez nem a lakáson múlt. Ezt Isten rendezte így, bölcsen és mindentudón.

S akkor beteg lettem, s ez ráirányította tekintetemet újra Krisztusra; egyre gyakrabban kezdtem érezni az Isten közelségét; és akkor jött Maga, Mária – kihez immár csak lelki kapcsolat fűz –, ott, a fürdőszoba kis székén igenis Jézus beszélt a Maga ajkán keresztül.

1947. április 14.

Még teljesen a tegnapi beszélgetés varázsos hatása alatt állok. Az jellemzi legjobban a napot, hogy mind a hivatalban, mind az utcán – amint egy csinos nőre tekintetem érzéki vággyal –, tüstént Maga jutott eszembe intő szavával: nem szabad! Kiáltottam önmagamban, s azonnal elhessegettem gondolataimat.

¹ Önmagának írt feljegyzések, a napló „megszólítottja” ismeretlen. – *A szerk.*

Az első nap sikerrel járt tehát, talán azért is, mert napomat két olyan imával kezdtem, melyek következő részeinél nagyon a szívem mélyéből kértem Istent:

„És ne vígy minket kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól!”

„Adj erőt a jóban, Istenem, add áldásodat mindenkor énnékem...”

Április 15.

Bibliaolvasással kezdtem, a napot; elhatároztam, hogy reggelenként Ézsaiás prófétát fogom tanulmányozni. A bankban csak hivatalos ügyekkel foglalkoztam, s hazajövet Harkai Erzsébettel – a kitért hívő kolleginám – a megtérésről beszéltem. Este Operába mentem, a szokásos keddi Markos-bérlet keretében. Wagner csodálatosan szép Walkürje közben gyakran eszembe jutott új állapotom, és nagyon boldognak és kiegyensúlyozottnak éreztem magam.

Április 16.

Fél órával korábban keltem a szokottnál, és elmentem a Deák téri templom sekrestyéjébe, hol szerdán és pénteken elemi iskolai szeretett hittantanárom, Ruzicska László tartja a reggeli áhítatot. Ő is láthatólag nagyon örült, hogy megjelentem, és én boldogan kezdtem a napot imával, énekléssel és így igaz áhítattal. Beszéde folyamán elhatároztam – mert erre kért is minket –, nemcsak magamért és hozzátartozóimért, hanem értük, lelkesekért és imádkozni fogók rendszeresen, hogy különösen manapság segítse őket Isten áldásos munkájukban, vigye igaz győzelemre az Egyházat és az ígét. Boldogan mentem be hivatalomba. Lehet, hogy a sok zsidó kollégám ügyesebben köti meg az üzleteket, de én megtaláltam Krisztust, hiszek benne, ő támogat és vezérel: ez mindennél nagyobb kincs. Ha Ő velem van és én Ővele, akkor nem érhet semmi baj a földön.

Az utcán igyekszem még a tekintetemet is befolyásolni, és nem nézek utána egy-egy jó lábnak, ha messziről csábítóan ringó melleket látok közeledni, arra kényszerítem magam, hogy csak az arcát nézzem meg, semmi többet. Vagy még azt sem. Aztán eszembe jut, ez vajon nem lesz-e ennek az aszkéta életnek reakciója? De meggyőzőm magam, hogy erős akarattal mindent el lehet érni, s minden rossz szenvedélyről le lehet szokni. Csak erős hit kell hozzá, és Isten megsegíti az embert. Hisz ez a célja: felemelni az embert a mocskból, az állati ösztönök helyébe saját képének mását helyezni. Azt hiszem, menni

fog a dolog. Csak erőt kérek hozzá, Uram, erőt! Most Torrey amerikai lelkes könyvecskéjét folytatom a keresztyén élet fejlődéséről, majd nekiesem a Bibliának, hogy újabb hozzám szóló mondanivalójával erősítse lelkemet.

S még az is eszembe jut, hogy ma délután 4-5-ig banki bibliaóra volt. Egy lelkesnek készült rendőralhadnagy tartotta. De én még sajnos nem tartok ott, hogy bátran ki merjen nyitni a számat új hívó közösségben. Egyelőre csak magamban dicsőítem Istent, mint eggyel több megtért báránya.

Április 17.

Ézsaiás könyvének 2. fejezetét olvasom. Hivatalos munkám után angolórára mentem, melynek végeztével V. L. barátom keresett fel. Miután ő beszámolt boldog szerelmi életéről, én is előadtam neki az „én szerelmi életemet”. Nagyön csóválta a fejét, és nem jósolt nagy jövőt buzgóságomnak. Próbáltam meggyőzni, de hitetlen emberrel nem lehet közös nevezőre jutni, amíg csak nem hisz ő is. S ez a nagy tragédiám: legjobb barátom, és mégis az ördög beszél belőle. Imádkozni fogok érte, talán megsegíti az Isten.

Április 18.

Most már kezd rendszeres lenni a bibliaolvasásom, bár csak öt-tíz percet tudok rá szánni reggelenként. Bankomban kerülök minden olyat, ami kísértésbe hozhatna, és eddig sikerült is ez a módszer. Délután felmentem a KIE-be, mert Hanna hívatott, de nem tudom, mi volt velem a célja. Azt hiszem, úgyis látja és érzi, hogy immár nem érdekel, szerelmi vonatkozású dolgot óva igyekszem úgy is elkerülni. Onnan Magához mentem, Mária, s oly jól esett látni Magát, úgy is, mint életem megmentőjét és jó útra terelőjét.

Április 19.

Bibliaolvasás és imádkozás, majd bank. Nem fogadtam el semmilyen meghívást mára, pedig mehettem volna. Hazajöttem, kiültem az erkélyre gondolkodni és olvasni, majd angoltanárom jött fel.

Oly jó így, kiegyensúlyozottan, „szentül” élni! Csak erőt kérek, hogy ne csak egy hétig tartson, mint a szalmaláng! – És most megyek Magához.

Április 20., vasárnap

Miután magával voltam a KIE-ben, istentiszteleten és a Ferenciek terén, du. felmentem Sz. M.-hoz, hisz kicsit kisütött a nap is. Épp előttem ment fel a M. M., kiről bizonyára hallotta már, hogy gyenge pontom (de a szelíd és a rendes arisztokraták közé tartozik, ezért kedvelem), ez azonban nem tartozik szigorúan bele, pusztán lelki vonatkozású, s a véletlen (vagy a Sors) által magához írt vallomásaimhoz. Szóval ott fent hárman nagyon jól eldiskuráltunk, s a végén még – egy jó uzsonna után – táncoltunk is egy kicsit, s bizony estére járt, mire Mimivel és kutyájával lebaktattam a hegyről. Így magához se jutottam el. A pusztán ideális vonatkozásban számba jöhető Mimi azonban egyáltalán nem bolygatta meg lelki egyensúlyomat, s tudom, hogy nem is effajta nők fogják azt megbolygatni vagy végleg felborítani.

Április 21.

Ezt a hetet is imával és Bibliával kezdem, s remélem, eszerint fogok is élni. Nem történt semmi említésre méltó: bank, franciaóra, olvasás.

Április 22.

Ma délután találkám volt azzal a fiatalasszonnyal, akit Lacival még '45 végén, a konzervipari tanfolyamon ismertem meg, és csak hajszálon múlt, hogy akkoriban a szeretőm nem lett. Istennek hála, végig józan és hideg tudtam maradni, akkor is, midőn a napsütéses Duna-parton lent a lépcsőn ülve meséltük el egymásnak másfél év történetét, s akkor is – nagyon erősnek kellett lennem –, mikor utána a bankba, a hivatalos szobámba mentünk be egy ottfelejtett kabátom miatt. Felmerült bennem egy percre – a nagy, széles dívány láttán – a kísértés gondolata, de Isten – hála néki – őt sem tette kihívóvá, s engem is hideggé varázsolt, s a kísértés legyőzésének boldog tudatával keltem fel a díványról.

Április 23.

Ma ismét szerda lévén – az Isten fontos nappá tette számomra – fél órával korábban mentem át Pestre, és részt vettem a Deák téri reggeli ájtatosságon. Ruzicska utána odajött hozzám, s örült, hogy lát. Szóba került a lelkészek és az egyház nehéz helyzete. Megemlítettem neki – ő különben a Rózsák terén lévő Protestáns Árvaház igazgatója –, hogy részt szeretnék venni az Egyház ügyeinek intézésében, őseim tradíciójához híven. Nagyon örült a dolognak, annál is inkább, mert az öregebbek – mint mondta – már nem elég rugalmasak, s kevésbé tudnak akklimatizálódni. (Én se akarok: a világ és a korszellem akklimatizálódjon Istenhez!) Megígérte, hogy fel fogja hívni rám Ordass és Keken figyelmét.

Banki munkám után a szokásos szerdai bibliaórára mentem, hol a Harkai Erzsi által – ki ma épp beteg volt – már régebben bekonferált hívő közösségvezető, Erdélyi János tartott bibliamagyarázatot. Amennyire idegenkedtem ismeretlenül ettől az embertől, annyira mély hatást gyakorolt most rám: minden szavából az igazi hit, a boldog újjászületett férfi hangja zeng; remek közvetlen előadása, humora, világos képei és szuggesztív ereje valóban varázslatosak. A Királyok második könyvének 5. részét, Naámán belpoklosságát és csodás gyógyulását magyarázta, ezt a szörnyű betegséget a bűnhöz, míg a gyógyulást az újjászületéshez hasonlítva. Világosan megértettem, ahogy ő hétszer megfürdetve testét a Jordán vizében egészségessé vált, úgy nekünk is bűneinket Krisztus vérének folyamában kell megtisztítani. Ezáltal Krisztus tisztára mos minket és örök szerelmébe fogad. És most jön a fontos: ha szerelmi viszony van Krisztus és énköztem, akkor életem automatikusan ment lesz a bűnöktől, hisz minden igyekezetemmel azon leszek, hogy Szerelmem örüljön, és meg ne bántsam, s Ő erőt ad ahhoz, hogy a kísértések tüzeiben erős és hozzá hű maradjak!

Nagyon felvillanyozott ez a meggyőző beszéd – annál is inkább, mert hívő szívvel és igaz lélekkel hallgattam azt.

Utána a Gellért-hegyen keresztül sétáltam haza magamban, s szívtam a friss tavaszi levegőt. Más ember 23 éves korában szerelmével karonfogva andalog ilyenkor; és lehet, hogy másnap megcsalja. Én a jobbik utat választottam: azt a láthatatlan, de igaz Szerelmet, Aki – ha csak én nem teszem azt – soha nem fog elhagyni.

Április 24.

Banki munkám után hazajöttem kissé napozni, de a várt angolórám elmaradt. Így átmentem Pestre, s miután V. L.-t nem találtam otthon, felmentem a piaristák klausurájába Vékey Károlyhoz. Nyolc éven át volt szeretett osztályfőnököm és tanárom. Jó félórát elbeszélgettünk a világ folyásáról és terveimről. Azzal búcsúzott, hogy „Légy jó fiú! – de látom, úgy is az vagy!” Ennek nagyon örültem.

Április 25.

Ma reggel nagyon siettem, így nem jutott időm kinyitni a Bibliát – ez volt az első olyan nap, amióta megtértem –, s ennek pótlására beugrottam az Angol kisasszonyok Váci utcai kápolnájába rövid imára.

Ma délelőtt nagyon izgatott voltam, mert tegnap 'S. M. – úgy is, mint ideális szerelmem – azért ideális (és azért szerelmem?), mert kilenc hónapja nem láttam, s akkor is először és utoljára (s akkor is éjjel, reggelig) – ajánlott levélben, boldog izgalommal közölte, hogy ma délután érkezik Pestre, csináljak programokat. Ez az ügy nem tartozik ugyan ide, mert se jó, se rossz pontszámba nem megy – azt hiszem, legalábbis –, de megemlítem, mert egész napomat ez kötötte le. Végül is estig nem érkezett meg ez, aminek csak örülök, mert hónap vége lévén szórakoztatása igen nehéz anyagi terheket ró majd rám, s így egy napot nyertem.

Április 26-tól május 7-ig

Hosszú ideje nem jutottam az íráshoz, de hála a jó Istennek ez nem jelenti azt, hogy vége a nagy fogadkozások korszakának, és elbuktam volna a küzdelemben. Nem. Langyosságom okozta csupán a lustaságot, de most ismét teljesen magamhoz tértem. – Mint április 25-én említettem 'S. M. Pesten volt. Igen, öt napon keresztül állandóan vele voltam. Vittem őt cigányozni, színházba, fagyfaltozni, meghívásokra, feketékre. Bevallom, kissé bűnbánatom van, mert egy igazán hívő, „kegyes” ember ezt nem teszi – no, de mindvégig megőriztem a nyugalمامat, állandóan imádkoztam közben, és így Isten nem vitt semmilyen kísértésbe. Most, hogy elutazott – az utolsó napok csalódása ugyanis fájdalmas nyomot hagy bennem –, ismét visszanyertem az intenzív bibliaolvasás, imádkozás, bibliaórák és reggeli áhítatok immár boldogan meg-

szokott rendjét, és ujjongva adok hálát az Úrnak, „Mert meg tudja szabadítani az Úr a kegyeseket kísértésekből” (2Pt 2,9).

Május 21.

Ismét kezembe veszem a tollat, mert Isten hangja mélyen rezdült meg szívemben.

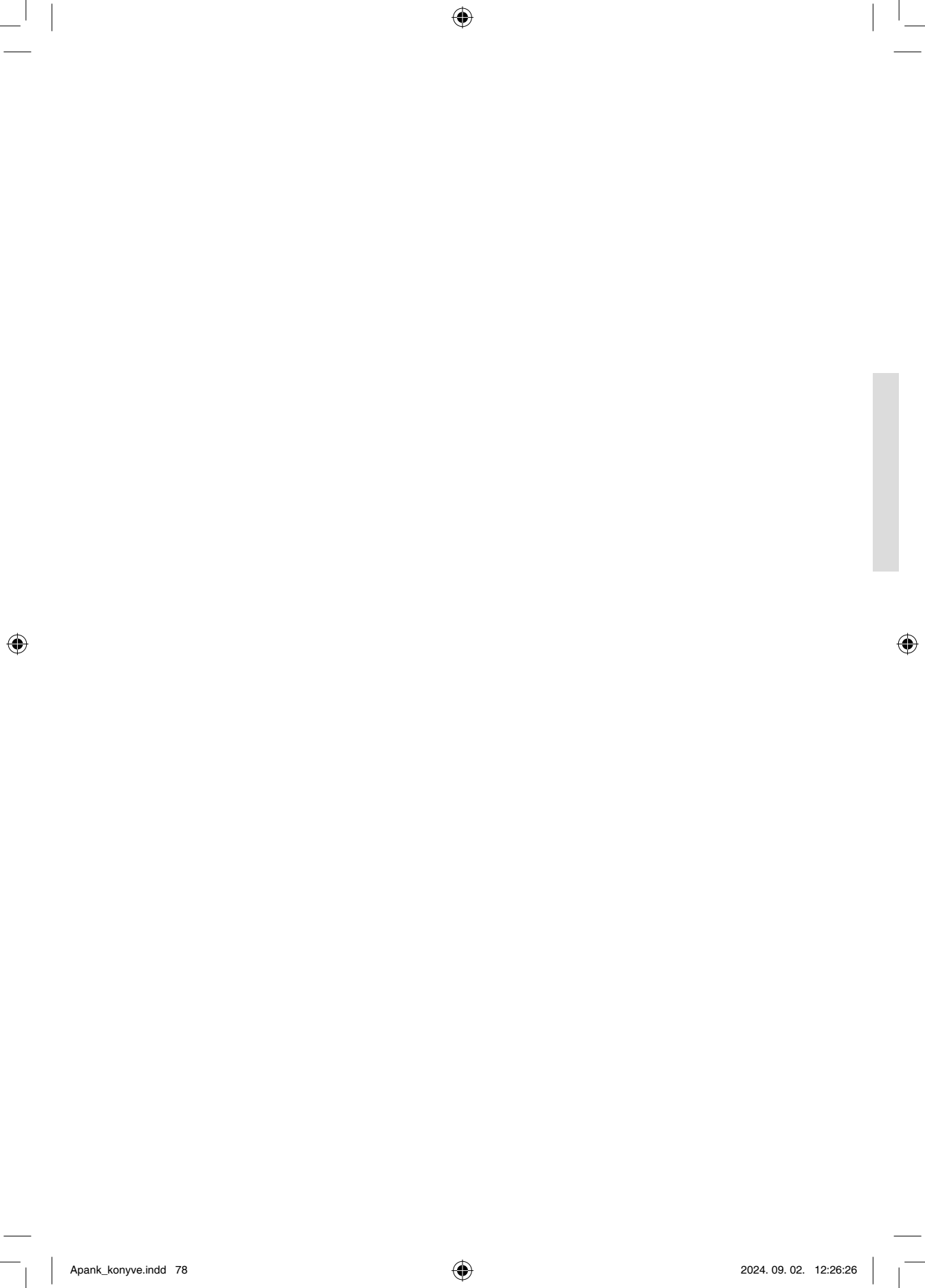
Ma 4-től fél 6-ig bibliaóra volt a bankban. Szikszai Béni, a hívő ébredés nagy előharcosa tartotta.

Ige: Jn 5,24. „Aki az én beszédeimet hallja, hisz annak, aki engem elbocsátott, örök élete van.”

Ezt a textust analizálta a lelkész, s azért döbbentett meg, mert a hozzászólások után rájöttem, hogy igenis méltán nevezhetem magam *hívő* embernek. És látom, mennyire nem tudja senki önmaga valóságos állapotját: mától minden barátomat és jó ismerősömet hívni fogom ezekre az alkalmakra, hogy épüljenek!

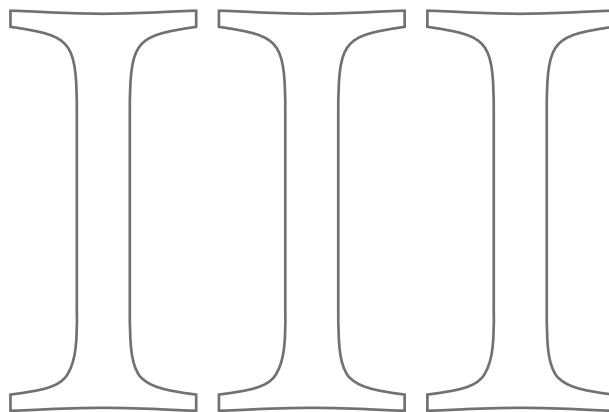
November 24.

A Deák téri Luther Szövetség intézőbizottsági ülés keretében délután 5 óra 10-kor titkárrá választott.

Tanulmányok

1947–1953

A Biblia üzenete

1947¹

1

„Jöjjetek én hozzám mindnyájan, a kik megfáradtatok és megterheltettek, és én megnyugosztalak titeket. Vegyétek föl magatokra az én igámat, és tanuljátok meg tőlem, hogy én szelíd és alázatos szívű vagyok: és nyugalmat találtok a ti lelkeiteknek. Mert az én igám gyönyörűséges, és az én terhem könnyű.” (Mt 11,28–30)

I. Választanunk kell!

„Ha valaki jóni akar én utánam, tagadja meg magát és vegye fel az ő keresztyét, és kövessen engem.” (Mt 16,24–25) Mikor ez az ige a templom oltára előtt felhangzott, éreztem, hogy most nem a pap beszél, hanem Isten személyesen szól hozzám.

Megdöbbentett Isten üzenete. S ha megérted a mondanivalóját, Te is meg fogsz döbbedni. Azt kívánja benne Jézus, hogy ha követni akarjuk őt, mindenekelőtt tagadd meg magadat, vagyis a természetedet. „Ilyen a természete” – szokták mondani, ha valaki önző, kapzsi, romlott vagy hatalomvágyó – és napirendre térnek felette, mint ami megváltozhatatlan. Krisztus nem így ítél: nagyon kemény feltételhez köti az ő követését: meg kell tagadnunk magunkat, minden bűnös kívánságainkkal és Istennek nem kedves tulajdonságaikkal együtt. S ha így: az Isten szemén keresztül nézzük a magunk bűnös életét, mindjárt átláthatjuk, hogy eddigi életünk gyökeres felszámolásával és új élet kezdésével követhetjük csak igazán az Atyát.

S mikor ennek felismeréséhez eljutottam, komolyan eltökéltem magamban, hogy megjavulok, felhagyok bűnös szokásaimmal és igyekszem majd Istennek

¹ Első bizonyágtétele 1947 őszéről. Több példányban legépelve átadtam több világias lelkű barátomnak, és néhány leánynak, akiknek a háború utáni években udvaroltam.

tetsző életet élni. Az, hogy társaságba járjak továbbra is, hogy táncoljak és néha mulassak, nem összeegyeztethetetlen ezzel – gondoltam, és ilyen irányban mit sem változtattam életemen. Elfogadtam ezentúl is a sok meghívást, változatlanul sokat voltam együtt a léha és Istent semmibe vevő ifjakkal, és egyszerre azon vettem magam észre, hogy gyenge vagyok: ha kell, nem tudok kiállni Krisztus igaza mellett, mert kinevetnek az eddigi jóbarátok, unalmasan és gúnyosan legyintve hátat fordítanak a csinos lányok; magamra maradok: kinevet a világ...

Ekkor szívembe nyilallt az ige folytatása: „...ki ki vegye fel az ő keresztyét és úgy kövessen engem.”

Hosszas lelki tusában és sok kísértés elhárításába tellett, míg ez sikerült. Próbáltam meggyőzni magam: hiszen Te azért tisztán élsz, sok mocsok közt, miért akarsz különködni? Csak nem akarsz pap lenni?! – kérdezték, mintegy megdöbbenve a lányok éppúgy, mint a jóbarátok. És akkor rövid pár szóval nem tudtam kellőképp kifejezni nekik indokaimat, de innen üzenem mindnyájuknak nemcsak én, hanem Jézus is: „Mert a ki meg akarja tartani az ő életét, elveszti azt; a ki pedig elveszti az ő életét én érettem, megtalálja azt. Mert mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, de az ő lelkében kárt vall? Avagy micsoda váltságot adhat az ember az ő lelkéért?” (Mt 16,25–26)

Igen, Isten és a világ harcában Isten útját kell választanod, ha követni akarsz őt. Mert ez a követés nemcsak egyházak törvényeinek szigorú betartását jelenti, hanem ennél sokkal többet. „Hanem legyen a ti beszédetek: Úgy úgy; nem nem; a mi pedig ezeken felül vagyon, a gonosztól vagyon.” (Mt 5,37)

Ez a parancs azt jelenti, hogy életünk folyamán annyiszor színt kell valanunk, állást kell foglalnunk. Vagy hidegnek kell lennünk, vagy melegnek, mert a langymeleg Isten kiveti az ő szájából. Nem lehetünk nappal szentek és éjjel paráznák: „Nem ihatjátok az Úr poharát és az ördögök poharát; nem lehettek az Úr asztalának és az ördögök asztalának részesei.” (1Kor 10,21)

Isten egész embereket keres, és nem olyanokat, akik az első kakasszóra, az első kísértésre rögtön megtagadják és megcsúfolják. Próbáltam alkudozni én is. Legalább a régi kedves társaságomat ne veszítsem el, gondoltam, és igyekeztem velük így, mint félig immár valóban Isten gyermeke, a kapcsolatokat fenntartani.

Nem lehetett megalkudni. Isten nyíltan kijelenti példázatában, „egy kicsiny kovász az egész tésztát megposhasztja. Tisztítsátok el azért a régi kovászt, hogy legyetek új tésztává.” (1Kor 5,6–7)

Mindennél világosabban megüzente tehát az Isten, hogy néki kell inkább engedni, és nem az embereknek. (ApCsel 5,29)

S mikor – e világhoz való görcsös ragaszkodásunk miatt – utolsó argumentumként hozzuk fel családi körülményeinket: mit szól majd a praktikus világiás gondolkodású apa, vagy mit szól majd a hitetlen házastárs vagy jegyes: ismét érthetően üzeni az Úr reggel: „A ki inkább szereti atyját és anyját, hogynem engemet, nem méltó én hozzám; és a ki inkább szereti fiát és leányát, hogynem engemet, nem méltó én hozzám.” (Mt 10,37)

Válassz tehát Jézus és a világ között! De egyet ne felejts: Ő a bűnt megveti, de a bűnöst befogadja – ezzel szemben a világ a bűnöst veti meg, a bűnt pedig ujjongva fogadja be.

II. Az evangélium valóban örömhír!

„Bűneinek bocsánatját veszi az ő neve által mindenki, a ki hiszen ő benne.” (ApCsel 10,43)

Amerikában az egyházak akként tüntetik fel híveik számbeli nagyságát, hogy csupán az úri szent vacsorával élőket tekintik az egyház tagjainak, vagyis azokat, akik valóban elfogadták Jézust és hisznek őbenne.

Azt hiszem megdöbbenő adatot kapnánk, ha ezt a módszert alkalmaznánk a világ csaknem nyolcszázmillió keresztyénjére, vagy vegyük saját hazánkat, a mi több mint négymillió katolikus és kétmilliónál több protestáns „hívónkre” gondolva.

Ezeknek a tömegeknek legnagyobb része igen „vallásos”, mert ebben a szellemben nevelkedett, és ragaszkodik is ahhoz, hogy egyháza törvényeit és előírásait a legszigorúbban betartsa. Eljár rendszeresen templomba, megtartja a böjtöt, talán gyakran imádkozik; pont mikor azonban arra kerül a sor, hogy hitet tegyen Krisztus istenségéről és a megváltás tényének elfogadásával eddigi tekintélyhite személyes hitté alakuljon át – elveszti eddigi biztos talaját, s nem tudja átérezni azt, hogy Krisztus éppen őerte halt meg a Golgotán.

Még a legvallásosabb emberek is – bár szentül meg vannak győződve, hogy egyházuk parancsait betartván biztosan üdvözülni fognak – zseniálisnak hitt gyarló értelmük sáncai mögé húzódnak e kérdésnél vissza, és sajnálkozó kézmozdulattal jelentik ki, hogy értelmük képtelen az ilyen hihetetlen isteni csodát felfogni, de ők azért rendületlenül hisznek Istenben, és jó cselekedeteik miatt el is fogják nyerni az örök életet...

Ezeknek az öntudatos farizeusoknak, akik pár percre vasárnaponként betérnek a templomba, és utána talán egész héten át elfelejtik, hogy Jézus váltságshalála mit jelent, meg kell mondanom, hogy ha pusztán jó cselekedeteik

alapján követelik majd maguknak az örök élet jogát, akkor minden bűnüket is bele kell dobniuk az Isten kezében lévő mérleg másik serpenyőjébe, és aszerint kell majd megítéltetniük. És nincs az a jó szándékú, jámbor, jó cselekedeteit szorgalmazó ember, kinek bűnei ne lennének túlsúlyban, s mint a tenger árja, el ne borítanák hullámaikkal gyarló életét...

Az örök élet elnyerésére irányuló minden buzgalmunk hiábavaló tehát, ha azt nem a személyes hit alapján keressük. „Megváltó” – így szólítjuk gyakran Jézus Krisztust –, és az óriási horderejű örömhírt, ami e szó mögött van, mégsem akarjuk megérteni. Mikor Keresztelő Szent János a Jordán folyó partján megpillantotta a hozzá közeledő Mestert, így kiáltott fel: „Ímé, az Istennek ama báránya, aki elveszi a világ bűneit!”

Hogy kiknek a bűneit veszi el, azonban azt is megtudjuk Jézus saját szavából: „Az pedig annak az akarata, a ki elküldött engem, hogy mindaz, a ki látja a Fiút és hisz ő benne, örök élete legyen; és én feltámasszam azt az utolsó napon.” (Jn 6,40) Ugyancsak Ő mondja a tanítványainak mennybemenetele előtt, hogy „A ki hiszen és megkeresztelkedik, idvezül; a ki pedig nem hiszen, elkárhozik.” (Mk 16,6)

Ebből az üzenetből világosan érthető, hogy aki nem hisz, ha megkeresztelkedik is, elkárhozik. Olyan egyszerű tehát a legbűnösebb embernek is az üdvösség útjára lépni: nem kell mást tennie, mint elhinni és elfogadni a nagy evangéliumot, mely örömhírért nem győzhetünk eléggé hálát adni Istennek.

Mert úgy szerette Isten ezt a bűnös világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta a halálba, hogy valaki hisz Benne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen. Azt vesszük, aki bűnt nem ismert, bűnné tette miértünk, hogy mi Isten igazsága legyünk őbenne.

„Valamint az embernek Fia nem azért jött, hogy néki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, és adja az ő életét váltsággul sokakért.” (Mt 10,28)

Ez tehát a kereszténység központi alaptétele: Krisztus meghalt a keresztfán mindazokért, akik hisznek benne, váltsággul szolgál bűneinkért.

Ne félj tehát, hanem higgy: adósleveledet – gyarló életed bűneiért való tartozásodat – Krisztus már előre kiegyenlítette, mikor szent vérével kiontotta érted a Golgotán.

III. A keresztyén élet

„Az pedig az örök élet, hogy megismerjenek téged, az egyedül igaz Istent, és a kit elküldtél, a Jézus Krisztust.” (Jn 17,3)

Ha az előbb elmondottak alapján személyes hitre teszel szert, vagyis szívvel-lélekkel befogadod Jézust – akkor a többi már magától jön. Az egész életed meg kell hogy változzék ezután: bővelkedni fogsz az Istennek tetsző jó cselekedetekben. Mert ha elfogadod ezt az óriási kegyelmet, amit Isten egyszülött Fiának feláldozásával neked mint benne hívőnek nyújtott, akkor akarva, nem akarva hihetetlen nagy hálaért leszel kötelezve Mennyei Atyáddal szemben. Úgy fogod őt szeretni, mint földi Édesatyádat: ha néha akaratlanul rossz vagy engedetlen vagy is vele szemben: mindjárt megbánod, és mint izzó vas, úgy fogja égetni lelkiismeretedet az ellene elkövetett bűn. Rögtön leborulsz lábai elé, hogy sírva kérj tőle bocsánatot. Ímé, mindezt a hit teszi, amit a kegyelemben kapsz.

Mégis, hogy öntudatos legyen benned ez a jó útra való törekvés, továbbadom Neked azt a követendő útírányt, amit Isten nekem az Ő kegyelme folytán megmutatott.

Naponkénti megtérés

Életünkkel elszakíthatatlanul bele vagyunk ágyazva a bűnös világba, melynek kísértése szüntelen. Napról napra ott leselkedik ránk a Sátán, mely a fiatalokat főleg a test, másokat a világ kívánságaival kísérti meg.

Távolról se gondoljuk, hogy a kísértő mindig ijesztő és elrettentő alakban jelenik meg. Nem, ennél sokkal rosszabb. Néha csinos nő, máskor világmegváltó eszme formájában jelentkezik, s az ember nem is tudja kezdetben, hogy a Sátánnal áll szemben. Egész életünk az eredendő bűnbe van tehát beleágyazva, ettől csak úgy tudunk megszabadulni, ha naponként levetjük a bennünk lévő öembert, és új ember alakját öltjük magunkra.

Nagyon nehéz, állandóan meg-megújuló harc ez a megtérés, néha formálisan meg kell öldökölnünk a bűnre csábító öembert.

Valóban, ha megvizsgáljuk magunkat, kettős ént találunk természetünkben. A jó szüntelenül küzd lelkünkben a gonosszal, és a jó csak akkor arathat győzelmet, ha van elég hitünk és erőnk a rossz legyőzésére.

Embértársaim, de főleg a nők részéről gyakran hallom a szinte sértődött kifakadást: „De hiszen nekem nincsenek bűneim, én tisztességesen és becsületesen élek, és mindent a belsőm sugallatára teszek... Márpedig Isten teremtett és ő adta nekem lelkemet és gondolkodásomat is.”

Kedves testvérem, erre a sértett önérzetűre csak a következővel válaszolhatok.

Volt egyszer a bankomban egy meghívott evangelizátor előadó, aki azt „méréselte” mondani az egyik felháborodott lánynak, ki pusztán gyakori haragját ismerte el egyetlen hibájának, hogy aki haragszik az ő atyjafiára, Isten szemében egyenlő elbírálás alá esik a rablógyilkossal. A bibliaóra végén megbotránkozva suttozták egymás fülébe a sértődöttek, hogy milyen örültségeket beszél ez az evangelizátor – azóta se jöttek el többet az órákra. De egyet elfelejtettek. „Bűntelen” életük üres óráiban elfelejtették Isten ígését forgatni. Mert ha belemélyedtek volna a Bibliába, megszívlelhették volna Máté 5,21–22 versét, a Hegyi beszéd tanítását: „Én pedig azt mondom néktek, hogy mindaz, aki haragszik az ő atyjafiára, méltó az ítéletre, aki pedig azt mondja: Bolond, méltó a gyeheenna tüzére.”

Ezt az „örültséget” tehát nem az egzaltált evangélizátor mondta, hanem maga Jézus Krisztus! És még világosabban fogalmazza meg ezt János első levele harmadik részének a tizenötödik versében: „A ki gyűlöli az ő atyjafiát, mind embergyilkos az: és tudjátok, hogy egy embergyilkosnak sincs örök élete.”

Kemény beszéd ez; emberi ésszel alig lehet megérteni. De éppen ezért kell naponta megújulva leborulunk Isten kegyelme előtt, aki az Ő végtelen jósága által saját Fiát küldte el bűneink megváltójául, hogy mindnyájan el ne vesszünk, hanem, akik hiszünk, őbenne megtartassunk.

Sűrű imádkozás és rendíthetetlen hit

Te, aki most olvasod ezt a füzetet, nem tudom, hogyan állsz az imádkozással. Lehet, hogy már kicsiny gyermekkorodban beléd nevelték az állandó reggeli és esti imát; lehet, hogy magad jöttél rá annak fontosságára.

Én vallást teszek Neked arról, hogy az imádkozás, az őszinte könyörgés hihetetlen erőt ad munkánk elvégzésére.

Hogyan imádkozzunk? Mindenekelőtt azt nem szabad elfelejtenünk, hogy az Isten Lélek, és akik Őt imádják, szükséges hogy lélekben és igazságban imádják. Már ez maga feleletet ad arra a gyakori kérdésre, amit főleg kollégáimtól hallok: „Kihez kell imádkozni, Istenhez vagy Jézushoz? A Lélekhez, felelem erre, mindegy, hogy melyik néven szólítod, az csak külsőség. Én legszívesebben „Atyámhoz” imádkozom, mert így kifejezésre jut, hogy Ő, a Szentháromság egyúttal az én mennyei Édesatyám is.

Imádkozzatok tehát sűrűn, hogy kísértésbe ne essetek; mert jóllehet a lélek kész, de a test erőtlén – mondja Jézus. A Hegyi beszédben pontosan körvonalazza Jézus, miként kell helyesen imádkoznunk: „Te pedig a mikor imádkozol,

menj be a belső szobádba, és ajtódát bezárva imádkozzál a te Atyádhoz, aki titkon néz, és megfizet Néked nyilván. És mikor imádkoztok, ne legyetek sok beszédűek, mint a pogányok, akik azt gondolják persze, hogy az ő sok beszédükért hallgattatnak. Ne legyetek hát ezekhez hasonló: mert jól tudja a ti mennyei Atyátok, hogy mire van szükségetek, mielőtt kérnétek tőle.” Ekkor tanította meg tanítványait a Miatyánkra, mondván, hogy ti azért így imádkozzatok...

Isten tehát tudja, mire van szükségünk, mégis azt mondja Jézus: „Kérjétek és megadatik néktek; keressetek és találtok; zörgessetek és megnyitattik néktek. Mert a ki kér, mind kap; és a ki keres, talál; és a zörgetőnek megnyitattik.” (Lk 11,9)

De mindezt egy feltételhez köti, hogy higgyünk: „És a mit könyörgéstelekben kértek, mindazt meg is kapjátok, ha hisztek.” (Mt 21,22)

Rendíthetetlen hit töltsön el tehát mindannyiunkat: Isten meg fogja adni nekünk azt, amit kérünk. „Melyik atya pedig az közületek, a kitől a fia kenyeret kér, és ő talán követ ad néki? Vagy ha halat, vajjon a hal helyett kígyót ad-e néki?” (Lk 11,11)

A hívőnek minden lehetséges tehát. Azt üzeni Jézus: „A ti hitetlenségetek miatt. Mert bizony mondom néktek: ha akkora hitetek volna, mint a mustármag, azt mondanátok ennek a hegynek: Menj innen amoda, és elmenne; és semmi sem volna lehetetlen néktek.” (Mt 17,20)

Végül még egyszer: Jézus nevében imádkozzunk, mert megmondta: „És akármit kértek majd az én nevemben, megcselekszem azt, hogy dicsőíttessék az Atya a Fiúban.” (Jn 14,13)

Imádkozzatok tehát sűrűn és higgyetek Jézusban. Mert felemelte a szavát végső figyelmeztetésként: „Ha nem hiszitek, hogy én vagyok, meghaltok a ti bűneitekben!”

Mindennapos igeolvasás és a Biblia terjesztése

Nem győzöm eléggé hangsúlyozni, hogy a kereszténység alapja Isten kinyilatkoztatott beszéde. Ez minden hittudománynak a kútforrása. „Tudakozzátok az Írásokat – mondja Jézus János evangéliumában –, mert azt hiszitek, hogy azokban van a ti örök életetek; és ezek azok, a melyek bizonyosságot tesznek rólam.” Istent másként megismerni, Jézus keresztségét másként megérteni nem lehet, csakis az ige útján.

Pál apostol a korinthusbeliekhez írt levelének mindjárt a kezdetén vallást tesz emellett, s meg is magyarázza okát: „mert minekutána az Isten bölcsessé-

gében nem ismerte meg a világ a bölcsesség által az Istent, tetszék az Istennek, hogy az igehirdetés bolondsága által tartsa meg a hívőket.” („Bolondságnak” azért nevezi Pál az igét, mert a világ sajnos a keresztről való beszédet ilyenek ítéli meg.)

Az igazi keresztyéni (= krisztusi) élethez elengedhetetlenül szükséges tehát Isten igéjének alapos ismerete és annak rendszeres tanulmányozása. Nagyon fájjalom, hogy baráti köröm, sőt rokonaim és szeretteim jó része egyáltalán nem vagy alig forgatja Isten beszédét. A protestánsoknál ugyan gyakori a szép, nagy díszkötésű házi Biblia, de közülük is nagyon kevesen vannak, akik valóban belemélyednek és magukba szívják. A katolikusok között viszont baráti köröm legnagyobb része azzal érvel, hogy nekik „nem kötelező” a Biblia olvasása, és különben is ismerik azt a prédikációk alkalmából vagy az iskolai hittanóráik emlékeiből. Nagyon helytelennek tartom ezt a felfogást, mely ugyan még mindig jobb a gyakori megvető kézlegyintésnél.

Minden keresztyénnek vallási felekezetre való különbség nélkül rendkívül nagy szüksége van a Könyvek Könyvének alapos ismeretére. Hogyan vallod különben magad büszkén keresztyénnek, ha nem ismered annak lényegét? Hisz legtöbb ismerősöm eleve csak olyan misére jár el, amelynek keretében nincs prédikáció, és ha a pap elkezd beszélni a szószéken, a „jámbor hívők” legnagyobb része sürgősen kivonul a templomból. A protestáns egyházak éppen ezért a fenti meggyőződés miatt istentiszteletük középpontjába állították Isten igéjének hirdetését, mely nélkül istentisztelet el sem képzelhető.

Boldogan mondanám, hogy elértem célomat, ha e füzet olvasása után csak egy ember is elővenné poros Bibliáját, vagy bemenne az üzletbe és a többi könyvhöz viszonyítva oly olcsó áron kaphatná Ó- és az Újtestamentumot megvenné.

Kezdjétek a könnyebben érthető Újszövetségnél, olvassátok rendszeresen naponta és igaz elmélyüléssel, és hogy legyen gondotok annak minél szélesebb rétegben való terjesztésére! Meglátjátok, Isten áldása fog kiáradni belőle és segíteni fog éltetek folyamán.

Csak egyet ne felejtsetek el senki: hittel kell olvasni az igét. A Zsidókhoz írt levélben világosan áll, hogy egyesek számára miért nem mond semmit a Biblia: „...mert nekünk hirdettetett az evangélium, miképpen azoknak, de nem használt nekik a hallott beszéd, mivel nem párosították hittel azok, akik hallották.”

„Ki kételkedőn boncolja őt, annak választ nem ad, de a hívő előtt az Úr megfejtí Önmagát.”

Példamutató keresztyén élet

Különösen a mai nehéz és ádáz időkben nem szabad keresztyénységünket véka alá rejtenuk. Jó példával kell elöl járnunk embertársaink szemében, hogy ezzel őket is megnyerjük. Megnyerjük Istennek, hogy egy békésebb és bolderabb világrend kialakulásához járulhassanak hozzá.

„Gyertyát sem azért gyújtanak, hogy a véka alá, hanem hogy a gyertyatartóba tegyék és fényljék mindazoknak, a kik a házban vannak. Úgy fényljék a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák a ti jó cselekedeteiteket, és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat.” (Mt 5,15–16)

Akármilyen anakronisztikusan hangzik is: a példamutató keresztyén élet két tényezőből tevődik össze: a szeretetből – melyen belül a megbocsátást, megértést és jótekonyságot kell gyakorolnunk – és a tiszta életből, mely a rossz társaság kerülését és a krisztusi tanítás gyakorlati keresztyénvitelét kell, hogy jelentse.

Szeretet

„Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez az első és nagy parancsolat. A második pedig hasonlatos ehhez: Szeresd felebarátodat, mint magadat. E két parancsolattól függ az egész törvény és a próféták.” (Mt 22,36–40)

Ezt mondta Jézus a hozzá forduló törvénytudóknak. Az egész törvény és az egész élet a szeretettől függ tehát. Talán banálisnak és unottnak hangzik állandóan a szeretetet hirdetni, de ki tegye azt, ha nem mi, a Krisztusban hívők?

Gondoljuk csak meg: mennyire más lenne ez a világ, mennyivel jobb lenne ez a társadalom, mennyivel kevesebb könny, bánat és fájdalom jutna osztályrészül mindnyájunknak, ha a most világszerte domináló gyűlölet helyett a szeretet venné át annak helyét! Azt hiszem ezen – még ha gyakorlatban oly kevésbé valósítható is meg – érdemes elgondolkodni.

De ne maradjunk elméleti síkon, hisz ez a célom. Ne csak gondolkozzunk ezen, hanem gyakorlatilag is vigyük keresztyénül. Hirdessük mindenütt a szeretetet és a gyöngédséget. Lehet, hogy a világ ezt gyengeségnek fogja hinni, de ne félj: Isten melletted lesz. S jobban bízol-e a világ támogatásában, mint kegyelmes Istened szeretetében?! Valósítsuk hát meg Pál apostol gyönyörű intését: „Atyafiúi szeretettel egymás iránt gyöngédek; a tiszteletadásban egymást megelőzők legyetek.” (Róm 12,10)

Nem tudom, vajon az okozta-e, hogy az immár tíz éve történt konfirmálkozásom alkalmával püspököm áldó kezét fejemre téve éppen ezt az ígét véste

szívembe, de tudom és érzem, hogy ezt azóta – bármilyen körülmények között és bármilyen rendű és rangú társaságban – mindig igyekeztem gyakorlatilag megvalósítani. Hiszen Jézus tanításának legsarkalatosabb pontja és legszebb üzenete ez: „Új parancsolatot adok néktek, hogy egymást szeressétek; amint én szerettelek titeket, úgy szeressétek ti is egymást!” (Jn 13,4)

Ha Jézusnak ezt a nagy parancsolatát, amelyre az egész Újszövetség épül, be akarod tartani, akkor gyakorlatilag mindenekelőtt a megbocsátás szellemét kell képviselni.

Életünk folyamán sajnos többször jutunk – az emberi gyarlóság folytán – olyan helyzetbe, hogy megharagszunk valakire. Ez a tétel azonban kölcsönösen fennáll. Rád éppúgy megharagudhatnak, ezt ne felejtsd el. Itt egy mód van tehát a szeretet gyakorlására: „A mit akartok azért, hogy az emberek ti veletek cselekedjenek, mindazt ti is úgy cselekedjétek azokkal; mert ez a törvény és a próféták.” (Mt 7,12) Bárkire haragszol is most, vagy bárkit is gyűlölj, tedd le, kérlek, ezt az emberi gyarlóságot! „Áldjátok azokat, akik titeket kergetnek, áldjátok és ne átkozzátok.” Maga Jézus ezt tanítja az Úr imádságában: „...és bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.”

Ha nehezedre esik a megbocsátás, jusson eszedbe Jézus példázata a tékozló fiúról (Lk 15,11–32), miként a hazatérő parázna fiút nem vetette el magától apja, hanem megbocsátván örvendezett fiának visszatértén – akként a mi jóságos mennyei Atyánk is megbocsát nekünk, ha bűneinket lerakva elébe járulunk.

A szeretet megvalósításának másik módja a megértés gyakorlása. „Ne ítéletek látszat után, hanem igaz ítélettel ítéletek” – mondja Jézus. A legtöbb gyűlölet és viszály forrása az, hogy hamar pálcát törünk embertársaink felett. Nem nézzük meg tárgyilagosan hibáikat, hanem örülünk, ha rosszat mondhatunk felőlük. Oly csúnya emberi tulajdonság ez: törekedjünk ennek megváltoztatására!

Itt is csak Jézus szavait idézhetem, mint ahogy mindenben az ő tanítását veszem alapul: „Ne ítéletek, hogy ne ítéltessetek. Mert a milyen ítélettel ítéltetek, olyannal ítéltettek, és a milyen mértékkel mértetek, olyannal mérnek néktek. Miért nézed pedig a szálkát, a mely a te atyádfia szemében van, a gerendát pedig, a mely a te szemedben van, nem veszed észre? Avagy mi módon mondhatod a te atyádfiának: Hadd vessem ki a szálkát a te szemedből; holott ímé, a te szemedben gerenda van? Képmutató! Vesd ki előbb a gerendát a te szemedből, és akkor gondolkodj arra, hogy kivessed a szálkát a te atyádfiának szeméből!” (Mt 7,1–5)

A szeretetnek a harmadik gyakorlati megnyilvánulási formája pedig *jótékony-*

ság kell, hogy legyen. Ennek egyik ága az, amely az élet elesettjeivel szemben kötelez bennünket. Azért írom, hogy kötelez, mert a gyámolítás nem egyesek passiója, ahogyan azt sokan feltüntetni szeretnék. Ez igenis kötelesség, melyet Isten rótt ránk. Világosan látszik ez Máté evangéliumában, amikor a gazdag ifjú, aki az összes törvényeket rendben betartotta, megkérdezi Jézustól, hogy mi fogyatkozás van még benne, Jézus ezt feleli neki: „Ha tökéletes akarsz lenni, eredj, add el vagyonodat és oszd ki a szegényeknek: és kövess engem!”

Mi, akik gyakran panaszkodunk nehéz életkörülményeink miatt, gondoljuk csak meg, hogy milyen boldogok lehetünk, hogy van otthonunk, élelmünk, fűtött lakásunk és jó ruhánk; gondoljunk a templomok falainál a földön ülő félig megfagyott anyákra, kik koldulásból kell, hogy eltartsák rongyos porontyaikat; gondoljunk a vakokra, kiket az élet a legnagyobb kincstől, szemünk világától fosztott meg; és a sok árvára, kik egész életükön át hiányolni fogják a drága édesanya és édesapa szeretetét; gondoljunk az elhagyott aggokra, kik a mai nehéz időkben még az egyházra sem számíthatnak elesettségükben; s akkor, ha mindezt megfontoltuk, ugye nem fog nehezünkre esni kivenni aprópénzüket és filléreinkkel segíteni nyomorúságukon?! Tegyük ezt meg, mert a „jókedvű”, azaz a jószívű adakozót szereti az Isten. Próbáljuk meg a krisztusi demokrácia elveinek alapján, levetve minden hamis gőgünket, az utca egyik névtelen és szerencsétlen koldusával személyes beszélgetésbe elegyedni. Vigasztaló szavaink és érdeklődésünk, részvétünk bizonyára jól fog esni az élet elesettjének.

Nézz a szívedbe, ez nem fölös jócselekedet, hanem felebaráti kötelesség! Ha mindezt nem teszed meg, akkor az utolsó ítéletkor Isten balkeze felől az elkárhozottak oldalára fog állítani, s így fog hozzád szólani: „Távozz tőlem [...], mert éheztem és nem adtál ennem, szomjúhoztam, és nem adtál innom, jövevény voltam, és nem fogadtál be; mezítelen voltam, nem ruháztál fel, beteg és fogoly voltam, és nem látogattál meg.” S mikor majd akkor csodálkozva kérdezed: Uram, mikor volt ez? ! Sose láttalak betegen vagy éhesen! Akkor majd így felel neked az igazság Istene: „Bizony mondom néked, amennyiben nem cselekedted eggyel a legkisebbek közül, én velem sem cselekedted meg!”

A jótékonyságot azonban nemcsak az élet elesetteivel szemben kell gyakorolnunk, hanem az Anyaszentegyházzal szemben is. Szilárd meggyőződésem ugyanis, hogy valahol valakinek külső formában is hálát kell adnunk azért a végtelen kegyelemért, amit Isten Szent Fiának feláldozásával velünk szemben gyakorolt. S mi más legyen az a hely, mint az Egyház, ahol Isten ígését és kifejezetten épp ezt az Evangéliumot hirdetik!

Pál apostolnak a korinthusbeliekhez intézett felszólítását idézem, amikor

ezt mondom: a gyülekezetek építésére igyekezzetek! Mindenekelőtt adományaiddal segítsék elő az oly nyomorúságos állapotba jutott Egyházak anyagi talpra állítását! Őseinknek sajnos nagyobb hitük volt: vastag falakból sorra emelték a templomokat még a legnehezebb viszonyok között is; ma még egy ostrom okozta tetősérülés rendbehozatala is mily nagy nehézségek árán történhet csak meg!

Ne csak egyházi adódat fizess be tehát pontosan, hanem többet is tegyél: minden alkalommal dobj pár fillért a perselybe, s ragadj meg minden lehetőséget, hogy akár a megvásárolt kiterjesztő füzetek útján, akár bármilyen egyéb kegyes úton az Egyház megsegítésén és ezáltal Isten dicsőítésén munkálkodhass!

Tiszta élet

Mint már korábban kifejtettem, a Sátán a fiatalokat főként a test vonatkozásában kísérti meg. Az eredendő bűnnek talán ez a „komplexum” – a paráznaság terrénuma – a legpregnansabb jelentkezési formája, melytől sajnos senki sem mentes a húsból és vérből származó földi halandók közül.

Ne ringassa magát illúziókban és büszke kérkedésben az sem, aki a hatodik parancsolatot nem szegte meg. Mindjárt előre is bocsátom: úgy hiszi magáról, hogy nem szegte meg. Mert Jézus a Hegyi beszédében többször összehasonlított a mózesi törvények betűinek szigorú betartása és annak szelleme között, és a tiszta élet kérdésében így magyarázta meg a hajdan kőtáblába vésett „intentio legist”: „Hallottátok, hogy megmondatott a régieknek: Ne paráználkodjál! Én pedig azt mondom néktek, hogy ha valaki asszonyra tekint gonosz kívánságnak okáért, immár paráználkodott azzal az ő szívében.” (Mt 5,28)

S vizsgálj meg magad; még te is, aki szűznek vagy büntelennek tartod magad: érzed-e vétkeid sokaságát, most is fenntartod-e merev álláspontod, hogy pusztán jó cselekedeteid alapján üdvösséget nyerhetsz? Ha így értelmezi Jézus az utolsó ítéletkor parancsolatainak betartását, meg tudsz-e állni tisztán előtte – az Ő kegyelme, drága Fiának véráldozata nélkül?

Nem lehet ezt a kérdést elbagatellizálni, ahogy ezt főleg a testi ereje teljében pompázó léha fiatalság teszi. Először csak így figyelmeztet Jézus: „Hallottátok, hogy megmondatott a régieknek: Ne paráználkodjál! Én pedig azt mondom néktek, hogy ha valaki asszonyra tekint gonosz kívánságnak okáért, immár paráználkodott azzal az ő szívében. (Lk 21,34) – (Ezt üzenem különben én is sok léha, bár kedves barátomnak, kiknek legfőbb gondja, hogy mikor lehet olyan „szívásban” részt venni, ahol „oltári részeként” ihatják le magukat.)

Mint ahogy a „tobzódásnak és részegségnek” is megvan a maga gyakori és ismert folytatása – „Mert nem azt művelem, amit akarok, hanem amit gyűlöl-

lök, azt cselekszem”, akként az ige is továbbmegy, és ezt mondja: „Kerüljétek a paráznaságot. Minden bűn, melyet az ember cselekszik, a testen kívül van, de a ki paráználkodik, a maga teste ellen vétkezik.” (De utolsó figyelmeztetésként azt is üzeni: „Ne tévelyegjete; se paráznák, se bálványimádók, se házasságtörők, se pulyák, se férfiszexplóisták, se lopók, se telhetetlenek, se részegesek, se szidalmazók, se ragadozók nem örökölhettek Isten országát.” (1Kor 9,20)

Mi a kiút tehát ebből a rettenetes zsákutcából? Hogyan tudjunk tisztán élni, mikor a kísértés még mindig, újra meg újra erőt vesz rajtunk?

Tapasztalatokban még csak nem is gazdag, de hitben erős személyem szerény igénytelen véleménye szerint az egyedüli megoldás: a szoros kapu, a keskeny út választása. Ez az egyedüli út – kevesen követik pedig! Amely nem a kárhozatra, hanem az örök életre visz. Küszöbe átlépésének előfeltétele a hit, a Szentlélek bennünk munkálkodó ereje, amelyre hallgatván, biztosan és boldogan haladhatunk a keskeny ösvényen, megbocsátó Krisztusunk királyi széke elé.

Mert ha a hit kételkedést kizárva dolgozik benned, s ha ezáltal rádöbben szíved Isten neked nyújtott ingyen kegyelmére, akkor oly hálát fog érezni szíved őiránta, hogy életed minden szakaszában csak erre fogsz törekedni, hogy őt meg ne bántsad, és meg ne szégyenítsd állati cselekedetekkel testedet, az Isten templomát.

S ha rá tudsz lépni erre a boldog ösvényre, akkor – azt majd a Szentlélek amúgy is diktálni fogja neked – két dolgot kell szem előtt tartanod: az egyik az, hogy a rossz és erkölcstelen társaságot – még akkor is, ha az bármilyen kedves is volt talán eddig is neked – feltétlenül ott kell hagynod. Isten megmondja nyíltan: „Ne tévelyegjete. Jó erkölcsöt megrontanak gonosz társaságok.” (1Kor 15,33) Először csodálkozni fognak rajtad, hogy ami nekik élvezet, azt te megveted; egy-kettő talán a csendes perceiben irigyelni fog „lelki erődért”, de a többség vissza fog húzni a mocsárba. Ne engedd! Még ha mindenféle hazugságot találnak is ki ellened, és exaltálnak vagy bolondnak fognak is tartani, mert nem tűri a világ, hogy valaki nálánál magasabb eszmét képviseljen. Ne csüggedj: a Szentlélek vezet a keskeny ösvényen: ezt ne feledd soha!!

Mindig szem előtt kell tartanunk azt: „Mert nincs oly rejtett dolog, a mi napfényre ne jőne; és oly titok, a mi ki ne tudódnék.” (Mt 10,26) Az emberek azt hiszik, hogy parázna cselekedeteiket „senki sem látja”; még a legtisztességesebb nő is – tisztelet a kevés kivételnek! – bűnös cselekedetekre képes olyankor, amikor úgy véli, hogy senki sem fogja megtudni. Hát, vegye tudomásul mindenki, hogy Egyvalaki mindig látja minden tettünket, sőt gondolatunkat is, és ez a Valaki: Isten. Lehet, hogy nem büntet rögtön. Lehet, hogy

türelmesen, bár szomorúan nézi, mint alacsonyodik le az ember – kit saját képére és hasonlatosságára teremtet – állattá. De Lukács evangélista könyve 12. fejezetének 3. verse feljegyezi Jézus intő szavait: „Annakokáért a mit a sötétben mondtatok, a világosságban fog meghallatszani; és a mit fülbe súg-tatok a rejtekházakban, azt a házak tetején fogják hirdetni.” Fékeztek meg tehát testetek indulatait, és helyezték elébe a láthatatlant, de Örökkévalót, a Lelket! Gondoljátok meg, hogy testetek, melyre annyi féltő gonddal ügyeltek életetek folyamán, már rég az enyészeté lesz a föld porában, amikor lelketek még mindig élni fog, várván az utolsó ítéletre...

Véssétek elmétekbe Jézus szavait: „A lélek az, a mi megelevenít, a test nem használ semmit: a beszédek, a melyeket én szólok néktek, lélek és élet.” (Jn 6,63) A tiszta élethez tehát hozzátartozik a Lélek elsőbbségének és magasabbrendűségének elismerése a test felett. Elmélkednünk kell tehát életünk felett, különös tekintettel annak lelki vonatkozásaira és nem elfelejtenünk, hogy „az új szövetség szolgálai legyünk, nem betűé, hanem léleké; mert a betű megöl, a lélek pedig megelevenít” (2Kor 3,6).

Elhagyván régi rossz társaságot, így igyekezzünk hívő és vallásos barátokra szert tenni. Nagyon sokat hat mindenkire az a környezet, amely körülveszi. Élettársadat, ha hívő vagy, csakis komoly hívő lelkek közül válaszd! Nyíltan üzeni az Úr: „Ne legyetek hitetlenekkel felemás igában.” (2Kor 6,14) A hozzád hasonlóan keskeny ösvényen haladó ember legyen tehát élettársad, akkor a tiszta családi élet nem lesz csupán szólam, sem vágyálom, hanem magától értetődő természetes tény. A lélekben büszkék legyetek, az Úrnak szolgáljatok!

Hitvallástétel az emberek előtt

A legtöbb keresztény ember, ha hívő is, lelki élete intim titkának kezeli hitét, és gyakran nem tud helytállni érte. Hányszor előfordul, hogy hitetlen vagy nem keresztény társaságban elveszítjük bátorságunkat a kiállásra, és mélyen hallgatunk Krisztus és a hit erejéről?

Szégyenünket tehát egyszer s mindenkorra vetkőzzünk le e tekintetben! Jézus így int: „Mert valaki szégyell engem és az én beszédeimet e parázna és bűnös nemzetség között, az embernek Fia is szégyellni fogja azt, mikor eljő az ő Atyja dicsőségében a szent angyalokkal.” (Mk 8,38)

Nem fennhéjázó kérkedéssel, de alázatos keresztyén öntudattal kell hirdetnünk: „Mert nem szégyenlem a Krisztus evangéliomát; mert Istennek hatalma az minden hívőnek idvességére, zsidónak először meg görögnek!” (Róm 1, 16)

Ne félj, ha kezdetben kinevetnek vagy megvetnek: majd megszokják. S hátha egy-egy komoly helytállásod, az ige tolmácsolása gondolkodóba ejt, talán majd meg is térít egy hitetlen lelket, akkor örülhetsz majd, mert embereket halászol!

Emlékezz Jézus gyönyörű ígéretére, egyúttal megdöbbenő figyelmeztetésére is: „Valaki azért vallást tesz én rólam az emberek előtt, én is vallást teszek arról az én mennyei Atyám előtt, a ki pedig megtagad engem az emberek előtt, én is megtagadom azt az én mennyei Atyám előtt.” (Mt 10,32)

A missziós munka segítése

Ha Isten Lelke úgy munkálkodott benned, hogy az Ő útját választottad, ne feledkezz meg a missziók támogatásáról!

Se helyem, sem időm nem engedi, hogy részletesen fejtegyem az Egyházak ez irányban kifejtett munkálkodását, de egy hang azt diktálja belül a lelkemben, hogy össze kellene fogni ennek a hihetetlen fontosságú szent küldetésnek szélesebb körű támogatására és szervezésére. Figyelmeztető adatként csak ezt közlöm: a világ jelenleg kétmilliárd felüli lakosa közül csupán egymilliárd-hatvanegyezer egyistenhívő; ebből csak 775 millió, tehát az összlakosságnak csaknem fele többistenhívő, köznyelven szólva „pogány”. Erre rádöbbenve eszünkbe kell, hogy jusson Jézus búcsúüzenete: „Elmenvén széles e világra, hirdessétek az Evangéliumot minden teremtménynek.” A mi nemtörődömségünk miatt menjenek a kárhozatba az emberek milliói, csak azért, mert nem tudunk elég misszionáriust nevelni?

Jézus is mondja: „Az aratni való sok, de a munkás kevés. Kérjétek azért az aratásnak Urát, hogy küldjön munkásokat az ő aratásába.” (Mt 9,38) Ha mással nem tudsz hozzájárulni, hát filléreiddel, de legalább buzgó imádságaidal segítsd elő a hittérítők minél nagyobb számban történő eredményes munkálkodását és nehéz életét.

A keresztyén egység munkálása

Az a vallásos ember, aki most végigolvasta eszmefuttatásomat, és meg is érintette talán lelkét egy-egy isteni igazság – bizonyára ezt gondolja annak egyes vonatkozásaiban: „Ezt az Egyházam másképp értelmezi”, „minálunk ez nem szokás; nem kötelező; ez a papok feladata”. És így tovább.

Rádöbbentem arra, hogy a keresztyénség felekezetekre való tagolása az egész keresztyénség minősíthetetlen kára és hátránya. Ezért a legszükségesebb és legkívánatosabb munkák egyike az egyházak közeledésnek és a messze jövőben talán elérhető egységesítésének munkája.

„Mindnyájan egyek legyetek” – ez Isten kívánsága. Jézus főpapi imájában (Jn 17) így könyörgött Istenhez: „Hogy mindnyájan egyek legyenek; a mint mi.”

Mint vegyes házasságból származó evangélikus és mint aki látom azt a rengeteg bajt, nehézséget és könnyet, amit ez a keresztyén családokban okoz – úgy érzem, hivatásom van: ennek az ádáz – bár a bölcs, igazán keresztyén házastársak közt okosan felfogott – állapotnak mielőbbi megszüntetésén munkálkodni. Tudom, hogy nem lesz könnyű, talán csak dédunokáim fogják megélni a sikert. De kezünkbe kell vennünk az ökumenikus mozgalom zászlaját.

Mit jelent ez? Azt, hogy példával kell elől járnunk egy olyan hazában, ahol a vegyes vallásfelekezetek és vallási nemzetiségek oly nagy számban vannak! Legyen ez az egy egyesítő törekvés az összekötő kapocs a sokat szenvedett Duna menti népek között! A sok problémával szembenálló vegyes házasságok békésebb és boldogabb családi életét, mindannyiunk békességét szolgálják ennek az ügynek a sikere.

Ne feledjük, hogy bármelyik Egyházhoz tartozunk is, mindnyájan Krisztus megváltottjai vagyunk. A széthúzás tehát bűn Atyánkkal, testvéreinkkel szemben egyaránt.

A közeledés ne a dogmatika kényszerű megváltoztatásából, hanem a *lelki egységből* induljon ki, mely egymás megértését, kímélését, egymás testvéri eltűrését, szóval a krisztusi szeretetet jelenti. Ennek azonban tettekben kell igazolódnia. A testvéri összesimulásnak s így az egységnek is az első feltétele az, hogy a különböző keresztyén egyházak értsék meg és becsüljék meg egymást. A többi azután magától fog értetődni.

Azon kellene fáradoznunk, hogy a vegyes házasságokat a magyar viszonyoknak megfelelően lehessen módosítani; ennek alapja a reverzális adásának és vevésének eltörlése lenne. Minden gyermek neve szerint követné szülője vallását. Így minden egyes magyar család kölcsönös vallási türelem és testvéri megértés alapján az egység tűzhelyévé és otthonává válna. Így el tudnánk jutni ahhoz a lelki egységhez, amelyet sem erőszakolással, sem elméleti fejtegetéssel elérni különben soha nem tudnánk.

IV. Térj meg, ma!

„Legyetek készek: mert a mely órában nem gondolnátok, abban jó el az embernek Fia.” (Lk 12,40)

Mindazt, amit eddig a Szentlélek bennem munkálkodó ereje folytán papírra vettem, azért írtam meg, hogy szeretteimet: rokonaimat és barátaimat figyelmeztessem arra, amire engem a Lélek figyelmeztetett. Hogy bárki is félre ne értsen: távol áll tőlem az ezzel való kérkedés, sőt még annak a gondolata is, mert tudom: „...aki magát felmagasztalja, megaláztatik, és aki magát megalázza, felmagasztaltatik.”

De úgy érzem, nem szabad egyetlen szerető rokonomat, barátomat sem meghalni hagyni, anélkül hogy erre – ha a közvetlenül beszélgetés formájában nem tehetem – mindig ne figyelmeztetném.

Mert megdöbbenett az ige olvasásakor Jézusnak ez a figyelmeztetése az utolsó ítéletről: „Mondom néktek, azon az éjszakán ketten lesznek egy ágyban; az egyik felvétetik, és a másik elhagyatik. Két asszony örül együtt; az egyik felvétetik, és a másik elhagyatik. Ketten lesznek a mezőn; az egyik felvétetik, és a másik elhagyatik.” (Lk 17,34–36)

Tudod, mit jelent ez? Azt, hogy két szerető családtag vagy barát vagy barátnő közül az egyik – aki hisz – örök életet nyer: míg a másik, aki hitetlen vagy még vallásos is, de nem fogadta el igazán Isten kegyelmét, menthetetlenül elkárhozik!

Tehát felelősek vagyunk embertársainkért, azokért, akik körülöttünk élnek, és igenis nyílt vallást kell tennünk a hitünkről, hogy felrázzuk őket közönyükből. Mert a legtöbb keresztyén ember mégiscsak közömbös. Egy részük, főleg a római egyházhoz tartozó: igen vallásos és nagyon vigyáz arra, hogy egyháza előírásait betartsa. S gyakran, nagyon gyakran előfordul, hogy emellett a hite, az a személyes élmény, amit a megváltás csodálatos ténye során említettem, teljes mértékben hiányzik. Az ilyen ember, még ha olyan buzgó is a jó cselekedetek gyakorlásában, el fog kárhozni. „Mert kegyelemből tartattatok meg, hit által; és ez nem töletek van: Isten ajándéka ez; Nem cselekedetekből, hogy senki ne kérkedjék.” (Ef 2,8–9)

Az emberek másik része egykedvűen fogja fel a reá váró ítéletet: vagy nem hisz benne, vagy homályos fogalmai lévén felőle, igyekszik elhessegetni ezeket a ködös gondolatokat. Igenis, ha Isten gyermeke vagy, figyelmeztetned kell a még meg nem térteket a kemény valóságra. „Mert aki velem nincs, ellenem van” – mondja az Úr. Akik erre gúnyosan gyermekmesének, naivnak neveznek a mennyországról és a pokolról alkotott figyelmeztetésedet, azoknak véd

be szívébe először ezt: „Ha meg nem tértek és olyanok nem lesztek mint a kis gyermekek, semmiképen nem mentek be a mennyeknek országába.” (Mt 18,3) És másodszer figyelmeztet a gazdag és Lázár intő történetére, melyet Jézus maga mondott el. Itt most nincs helyem annak részletes ismertetésére; olvasd el azt Lukács 16. részében a 19. verstől végig. Kettős tanulsága van ennek az ijesztően igaz példázatnak. Az egyik az, hogy bár asztalának morzsáit (vagyis filléreit) a kapuja előtt kolduló Lázárnak adta, és nem volt nagyobb bűne, mint hogy bíborba és patyolatba öltözött és gyakran mulatott – mégis elkárhozott. Jézus maga mondta tehát, hogy van pokol, „ott gyötretett a lángban”. A koldus Lázár pedig, aki az életben elvette bajait – a mennybe jutott.

A másik tanulság pedig az, hogy Isten, a gazdag könyörgése ellenére határozottan megtagadta, hogy a gazdag a családjához térjen vissza egy intő szóra, nehogy azok is ide, a gyötrelem helyére jussanak. Ez a határozott isteni visszautasítás és az ígére való hivatkozás egyúttal a spiritizmus istenellenes babonáságainak világos bizonyítéka, de intő figyelmeztetés is mindnyájunk számára.

Sohasem felejtsem el a következő megdöbbentő rövid történetet. Egy hitetlen bűnös asszonyban az Isten Szentlelke – az ő kifürkészhetetlen kegyelme folytán – felkeltette a megtérés gondolatát. Az asszony igyekezett bűneiből szabadulni, de a benne lévő óember sohasem engedte, s naplójába naponként beírta: „Holnap meg fogok térni!” Így ment ez nap nap után. Egyszer, az egyik téli éjszakán, mikor egy mulatságból hazaérkezett, végre teljes elszántsággal írta be naplójába: „Holnap reggel bizony visszavonhatatlanul megtérek!” És aznap éjjel váratlanul meghalt.

Az élet tele van ilyen figyelmeztetéssel. Gondold meg magad, borulj le Isten előtt, és térj meg még ma, térj meg azonnal...

S ne felejtse el Isten ígését: „A ki én bennem marad, én pedig ő benne, az terem sok gyümölcsöt: mert nálam nélkül semmit sem cselekedhettek.” (Jn 15,5)

A Szentírás használata

1954

2

A Szentírás ma is tapasztalható helytelen használati módjainak bírálata

„Quod non est biblicum, non est theologicum” – mondotta Luther Márton. Egyházunk és a keresztyénség helyes teológiai tájékozódása szempontjából alapvető jelentősége van a Szentírásnak, valamint a Szentírás helyes értelmezésének és használatának. Evangélikus egyházunk alaptanítása, hogy minden keresztyén tanítást a Szentírásból kell levezetni, igazolni és a Szentíráshoz mint egyetlen zsinórmértékhez kell mérni. Ennek a módja azonban igen sokféle lehet, ezért szükséges a probléma tüzetes megvilágítása.

Ahhoz, hogy ezt a kérdést megvizsgálhassuk, mindenekelőtt a Szentírás inspirációjának a kérdését kell kutatásunk tárgyává tenni. Milyen értelemben tartjuk a Szentírást inspiráltnak és milyen tekintélyt (*auctoritas*) tulajdonítunk neki? Ez az alapvető kérdés.

A következő vizsgálandó terület a Szentírás használatának helytelen, azaz teológiailag nem igazolható különféle formája és e használati módok bírálata.

Harmadik lépésként Luther Szentírás-értelmezését fogom ismertetni, vagyis azt, hogy miként valósult meg a hermeneutika reformátori alapelve nála, és hogyan használta, értelmezte és alkalmazta gyakorlatilag a Szentírást.

1. A Szentírás inspiráltsága

Nehéz volna a dolgozat keretében az inspirációtan történeti fejlődésének kérdését tüzetes vizsgálat tárgyává tenni, annál is inkább, mivel a „terminus a quo” megállapítása nagyon nehéz feladat.¹ Magáról a tanról alig lehet előbb

¹ Vö. BAKOS 1943, 5. o.

beszélni, mint a reformáció kora után: a tan rendszeres, részletekig menő kidolgozását ugyanis a protestáns ortodoxia teremtette meg, s ettől kezdve nyer az inspirációtan önálló helyet a dogmatikában.

A történeti előzmények részletezése helyett tehát az e tárggyal legrészletesebben foglalkozó hitvallási iratunk, a *Formula Concordiae* idevágó szakaszához² kell visszanyúlnunk, amely ezt mondja: „Hisszük, hogy az egyetlen szabály és mérték, amely szerint minden tanítást, valamint minden tanítót meg kell ítélni és mérni, nem más, mint az Ó- és Újszövetség prófétai és apostoli iratai.” Felvetődik mármost a kérdés: miért illeti meg az egyházban a Szentírást ez a tekintély? Az óprotestáns dogmatikusok szerint azért, mert a Szentírás lényegileg azonos az Isten kinyilatkoztatásával, annak a Szentlélektől való ihletettsége, sugalmazottsága folytán. Az óprotestáns ortodoxia egyik legkiválóbb művelője, Hollatz ezt így fogalmazta meg: a Szentírás „Isten ígéje, amelyet az apostolok és a próféták ihletés alapján fogalmaztak írásba, hogy általuk a bűnös ember felvilágosítást nyerjen az örök üdvösség elnyerésére vonatkozóan”.³

Ennek a tannak a részletes kifejtése az ortodoxia idején, az ún. *inspiratio verbalis* tana volt, amely szerint az egész Írás Istentől ihletett (*theopneustos*), tulajdonképpeni szerzője (*autor primarius*) a Szentháromság Isten, a próféták és apostolok pedig mintegy titkárszerű eszközei (*amanuenses*) voltak a Szentléleknek, aki szájként (*on*) vagy írótollként (*calamus*) használta fel őket a szent iratok megfogalmazásában.

A Szentírásnak ez az ihletése a fentiek alapján az Írás egészére, annak minden részére kiterjed. A Szentlélek adja az indítást az írásra (*impulsus ad scribendum*) és az ihletettséget, amely nem csupán az írásban foglaltak tartalmára (*suggestio rerum*), hanem az egyes szavakra is kiterjed (*suggestio verborum*). A 17. század folyamán mindkét protestáns egyház dogmatikusai ezen a véleményen voltak, sőt többen – mint például az evangélikus Gerhard János és a református id. és ifj. Buxtorf János – még az ószövetségi írárok szövegének magánhangzóit is a Szentlélek által inspiráltnak, azaz punktáltnak tartották.

A Szentírás ihletettségének ilyen felfogásából természetesen következett az Írás csalhatatlansága. Minden részét hibátlannak és csalhatatlannak tartották. Quenstedt ezt írja: „Nincs benne semmi, ami hamis volna, még csak a legkisebb tévedés sincs benne, sem tárgyi vonatkozásban, sem a szavakban (...) A Szentlélek segítőtársainak nem szabad és nem lehet semmiféle tudat-

² Máté 27,9. 1Kor 10,8. s.i.t. (De compendiosa atque norma. 370. o.)

³ Idézi LUTHARDT 1914, 345. o.

lanságot, gondatlanságot vagy feledékenységet, de még csak emlékezetbeli tévedést sem tulajdonítani az írásba foglalásnál.”⁴

Az inspirációtan ilyen merev kezelése és hirdetése egyházunkat menthetetlenül a Szentírás „papirospápaként” való kezelése felé vitte. Ezért a 17. század végén egyes teológusok már kénytelenek az ihletettséget csupán az üdvígazságokra leszűkíteni, vagyis a Szentírásban található földrajzi, történeti vagy kronológiai adatokat kivonták az inspiráltság alól.

A felvilágosodás azután kihasználta az eddig szilárd tanítás lassú szétesését: a kánon kialakulásának, az Írás nyelvének és szövegének kritikai vizsgálatával egyre nyomatékosabban kezdtek a Szentírás „emberi” oldalára rámutatni. A teológia egyre inkább a Szentírás ún. „történeti szemléletmódját” hozza az előtérbe, s ennek a fényénél vizsgálja az egyes iratoknak a hitelességét. Itt viszont ismét az a veszély fenyegetett, hogy a Szentírásban ne lássanak egyebet, mint a keresztyénség keletkezésének legrégibb okmányát.

A felvilágosodás után porondra lépő ún. „modern teológia” a múlt század közepe táján, a próféták és apostolok személyi ihletettsége (*personal inspiration*) révén igyekeztek a fennálló nehézségeket áthidalni. A Szentlélek tisztogató hatásáról beszéltek, amely által az írók Krisztusra való visszaemlékezésük során a teljes igazságot írták le; nyitva maradt azonban ennek ellenére az egyes iratok hitelességének a kérdése.

Ahhoz, hogy a mai teológia világos feleletet adhasson a kérdésre, szükséges volt a fentiek ismerete és szem előtt tartása. A Szentírás teológiai jelentőségét új formában kell megragadnunk és le kell számolnunk a múlt teológiai irányzatainak minden hibájával. Így el kell utasítanunk a verbális inspiráció tanát, hiszen a Szentírásban előfordulnak – természetesen nem a hitigazságokra nézve – nyilvánvaló tévedések.⁵ Ezért nem szabad figyelmen kívül hagynunk az Írás emberi oldalát, és azt a tényt, hogy az írók szóhasználata saját korukhoz van kötve, és tudósításaiknak vannak emberi fogyatékosságai is. Az idők viszontagságai és az egyes iratok másolása következtében előálló romlásokat és rongálódásokat ugyancsak figyelembe kell vennünk, mindezek nélkül nem tudunk a tudományos világ egyre döngetőbb kérdéseire világos feleletet adni.

Mit vallunk tehát a Szentírás ihletettségéről? Azt, hogy a Bibliában foglalt iratokban egykor is és ma is maga Isten szól az emberiséghez; ezek az iratok tanúskodnak Krisztus Urunk váltságahaláláról és feltámadásáról, de annak nem csupán emberi eszközök által megírt „okmányszerű tanúbizonyságai”, hanem

⁴ LUTHARDT 1914, 348. o.

⁵ Máté 27,9. 1Kor 10,8. s.i.t.

az Írás ígégén keresztül ez a váltság ma is elközelít a Szentírás minden olvasójához és hallgatójához, és ezáltal az Írás ígége a Szentlélek eszközévé válik!

Mindez közelebbről azt jelenti, hogy az egész Írás – amiként Luther is hangsúlyozza – Krisztusról tesz bizonyosságot, és annyiban a Szentlélektől való, azaz tiszta, hamisítatlan és csalatkozhatatlan, amennyiben Krisztusról tesz bizonyosságot („Krisztust hirdeti”, „Christum treibet”). Nem a szerző személyének vagy az irat hitelességének a kérdése tehát a döntő kérdés, hanem az, hogy Krisztusról tanúskodik-e. Péter vagy Pál apostol hiteles írása sem volna „Szentírás”, ha nem Krisztusról tanúskodna, viszont Kajafás vagy Gamáliel nyilatkozata és Pilátus szava is beletartozik a Bibliába, mert tanúbizonyosság-tétel Krisztusról.⁶

Ilyen értelemben van tehát tekintélye a Szentírásnak Krisztus hirdetésében, és a róla szóló bizonyosságtételben van az Írás egységes tartalma, s amint az újszövetségi kériigma krisztológiájának egységét ez a hitvallás fejezi ki: „Jézus Krisztus Úr”,⁷ úgy a Szentírás hitelességét illetően sem vallhatunk sem többet, sem kevesebbet ennél a tételnél: „Christus Dominus Scripturae”.

2. A Szentírás helytelen használati módjai

A Szentírás ma is tapasztalható helytelen használati módjai végső fokon az Írás értelmezésének és magyarázatának ősi problémájába torkollanak bele. Már Órigenész szerint is vannak olyan helyek az Írásban, amelyek a szó szerinti értelem szerint nem magyarázhatók meg, s ennek alapján az Írás négyféle magyarázatai lehetőségéről beszél: szó szerinti, allegorikus, morális és tropologikus értelemről.

Egy középkorból származó „emlékeztető vers”⁸ arról szól, hogy a betű szerinti értelem mondja el, ami történt; az allegorikus értelem megmutatja, mit kell hinni; a morális értelem mutatja meg, mit kell cselekedni, és végül a tropologikus (vagy anagogikus) értelem mutatja meg, mit kell remélni. Hogy ezt mindjárt példával is illusztráljuk: a „Jeruzsálem” szó betű szerint jelenti a Szentföld fővárosát, allegorikusan jelentheti az egyházat, morális értelemben az államszervezetet, tropologikusan pedig az örök életet.

A Szentírás értelmezési módjai körül forrongó évszázados kérdések és viták mind a mai napig nem zárultak le az anyaszentegyházban. Különféle

⁶ Luther előszava Jakab leveléhez az 1522-es Újszövetségben.

⁷ HUNTER 1952, 97. o.

⁸ Littera gesta docet, Quid credas, allegoria, Moralis quid agas, Quid speres, anagogia (R. E.7, 73).

változatokban, de végső fokon ez a fenti, többszínű értelmezési lehetőség a kiindulópontja a különféle használati lehetőségeknek is.

A helytelen használati módok között három területet veszek vizsgálat alá. Mindháromban megtalálható természetesen az Írás helyes értelmezése és használata is. Bírálólág csupán a visszaélések ellen kell állást foglalnunk.

A) A római egyház

Itt tulajdonképpen nem is beszélhetünk az Írás helytelen használatáról, mert az egyszerű hívek alig „használhatják” a Szentírást, de éppen ebben rejlik – az egyház vezetősége részéről – a helytelenség. Az individualizmus veszedelme miatt a római egyház az egyházi hivatal írásmagyarázatához és -használatához kapcsolja a hívek íráshasználatát. A római egyház morálteológiája minden dogmatikai és etikai kérdésben a Szentírást magyarázó külső tekintélyre hivatkozik. Így lép Isten Lelkének vezetése helyébe a pápa *ex cathedra* kinyilatkoztatása, s ez kazuisztikusan – sokszor a zsidó rabbinizmus irányzatához hasonlóan – magyarázza és ezáltal használtatja a Szentírást annak mind dogmatikai-etikai, mind társadalmi, gazdasági vagy politikai vonatkozásában.

A pápai enciklikák tekintélye és a gyóntatószék szigora irányítja tehát a római keresztyének írásmagyarázatát, s ezzel illuzórikussá válik a Szentírásnak részükről való használata is. Mindez leveszi az egyének válláról az egyéni erkölcsi döntésnek a súlyát, és azt csupán az egyház vezetőségére hárítja. A római keresztyének így módon mindvégig az etikai kiskorúság állapotában maradnak, ebben az állapotban pedig a hit belső szabadsága teljességgel elvész, s az Írás használatának a helyébe a felsőbbtség tekintélye lép. Evangélikus egyházunknak ezért kell a Szentírás használatának a kérdésében is ez ellen a bénítólag ható tekintélyuralom ellen küzdenie.

B) Egyes ébredési mozgalmak

A Szentírás használatának a kérdése mindig ott válik problémává, ahol élet van. Az anyaszentegyházon belül működő ébredési mozgalmak közül a legtöbbnek van egy sajátos és általánosan használt írásmagyarázati módszere. Ahol az ébredés szélsőségekbe ment át, ott vagy rajongássá, vagy szektával zsugorodott, ebben a pontban tehát ezt az oldalt nem vesszük figyelembe. Ahol az egyház és a teológia útmutató irányzata alatt maradt a lelki ébre-

dés – Istennek hála, hazánkban is nagyobb részt így történt –, ott ismét nem kell a kérdéssel külön foglalkoznunk, minthogy nem alakult ki sajátos írás-magyarázati és -használati módszer. Van azonban e két iránytól függetlenül néhány olyan mozgalom, amely világviszonylatban is jelentős, s ezek közül a mi szempontunkból különösen kettő jöhet számításba.

a) *A Herrnhuti testvérközösség*

Az eredetileg evangélikus-lutheránus egyházhoz tartozó Zinzendorf Lajos Miklós alapította keletnémetországi birtokán, ahova letelepítette a csehországból menekülni kényszerülő cseh-morva atyafiak egy csoportját. „Hívó község” alakult ezen a híressé vált hegyoldalon, és egyre több hívő csatlakozott az országosan elismert komoly keresztyén életet élő mozgalomhoz. A hívők egyéniségének a sokfélesége és az akkori egyház teológiailag rendkívül súlyos helyzete okozhatta, hogy ennek a csoportnak lassan egészen sajátos írás-magyarázati és főként -használati módszere alakult ki.

1728. május 3-án az énekórára gyülekező énekkari tagoknak Zinzendorf a következő napra mutató vezérigét adott, és ezzel kezdetét vette az úgynevezett „napi igék” használata. Ezeknek a *Losungok*nak a közelebbi céljáról Dávid Keresztély, egy herrnhuti hívő megemlékezéseiben a következőket írja: „Ezekről a vezérigékről akartuk egymást felismerni és megállapítani: harcolja-e mind-egyikünk szabályszerűen a hit harcát, aminthogy háború idején is a katonák jelszót használnak egymás felismerésére. Mivel pedig mi is állandó harcban állunk a külső és a belső világ ellen, nagy szükségünk van arra, hogy egy Lélekkel legyünk átitatva és egyesült erővel tusakodjunk a sötétség hatalma ellen, és így a győzelmet is elvethetjük. Bibliai igét választunk, ami legjobban illik a helyzetünkre és nyilvánvaló vezetést tartalmaz a számunkra.”⁹

Isten igéjének vezérlő és utat mutató irányítását mi is valljuk, sőt élünk is vele, azonban nagy veszélyt rejt magában, amikor a fenti idézet szerint a helyzetre legjobban illő igét választja egy keresztyén csoport, mert ezzel nem az Ige által irányíthatja az életét, hanem inkább az életkörülményei által irányítja Isten igéjének használatát.

Kétes értékű, bár sokszor áldást rejtegető a herrnhutiaknak az a szokása is – amely bizonyos változatban nálunk is meghonosodott –, hogy a gyülekezet vénei igedobozkában (*Spuckkastchen*) bibliai mondások és versek gyűjteményét állítják össze. Isten irányító vezetését azután a dobozkából való húzás útján vélik a gyülekezet tagjai felismerni.

⁹ RENKEWITZ 1939, 39. o.

A több mint kétszáz év után – napjainkban – huszonhat különféle nyelven megjelenő Losungok (Útmutatók) sok áldást nyújtanak különféle egyházak vezetőinek és egyszerű tagjainak egyaránt. Helyes használatuk azonban rendkívül döntő, mert kiindulópontja lehet az alatt még ismertetendő úgynevezett szektás írásmagyarázatnak. Eredetileg ezeknek az igéknek a kiválasztása úgy történt, hogy kétezer ótestamentumi igéből – mások egyidejű Isten Lelke irányításáért való imádsága közben – az esztendő minden napjára kihúznak egy igét; az újtestamentumi tanító igét pedig ehhez a kisorsolt igéhez kapcsolódóan választják. Ezután állapítják meg a reggeli és esti olvasásra szánt hosszabb igeszakaszokat. Nagy előnye és áldása ezeknek az útmutatóknak, hogy rávezetik a keresztyéneket a Szentírás rendszeres naponkénti használatára, ugyanakkor pedig segédkezet nyújt a hívőknek a hit útján való járásra. Maga a Losung-sorsolás viszont az Őszövetség népének „Urin-Tummin” húzással való választására emlékeztet. Ezért kell rámutatnunk ezen a helyen arra, hogy kísértést jelenthet ez a törvényeskedés útján való járásra és arra a törekvésre, hogy megkössük Isten kezét. A Szentírás használatának minden kazuisztikus módszerét kerülnünk kell, mert sokszor még „az aznapi ige” sem ad világos utasítást, ha figyelmen kívül hagyjuk annak történeti háttérét és azt, amit így foglalhatnánk össze: *Sitz im Leben*.

b) Az oxfordi csoportmozgalom

Az első világháború utáni évek óta világszerte nagy hatással munkálkodó és széles rétegeket mozgósító Oxford Group Movement ugyancsak sajátos módon használja a Szentírást. A német származású, észak-amerikai evangélikus lelkész, Frank Buchmann nevéhez fűződő mozgalom alapfeltételei között szerepel, mégpedig első helyen, Isten igéjének a hívő ember számára adott vezető, irányító szerepe. Isten igéjének ez a vezetése (Führung) azonban szerintük nem más, mint az Istennel való találkozás, aki mint Szentlélek belép az ember életébe, és neki útmutatást, irányítást ad.¹⁰

Isten útmutatása a csoportmozgalom szerint csupán csendben fogható fel. Ez a csendes figyelés, hallgatás (*Schwigen*) a Szentírás helyes használatának is a feltétele, mondják. Külön részletes tanácsokat adnak a csendes órára nézve: a hívő először olvassa el figyelmesen az igeszakaszt, majd egy éneket és lehetőleg valamit az egyházi atyák igehirdetéséből. Ezután ki-ki tegye – mondják – Isten jelenlétének fényében őszinte vizsgálat tárgyává elmúlt napját, egész életét és jellemének hibáit. Mint egyedüli zsinórmértékhez, a Hegyi beszéd megalkuvást nem tűrő igényeihez kell visszatérni, és ennek fényében

¹⁰ LAUN 1931, 204. o.

a becsületesség, tisztaság, önzetlenség és igazlelkűség abszolútumainak megfelelően kell a hívőnek bűnbánattal, de ugyanakkor reménységgel meglátnia a helyes utat és Isten akaratának konkrét szavát.

Mi is valljuk a csend szükségességét Isten ígéjének megértéséhez és akarata felismeréséhez. A Szentírás helytelen használatához vezethet azonban az a sok pszichológiai momentum, az a sok, tanács jellegével bíró, valójában mégis kazuisztikus előírásként ható utasítás, amelyek e csoport minden tagját bensőleg köti. Ez a katolikus lelkigyakorlatokra emlékeztető magatartás, a belső csendet és a lélekelemzést – úgy érezzük – előrébb helyezi magánál az ígénél is, és nagyobb jelentőséget tulajdonított annak, hogy milyennek kell lennünk, mintsem annak, amit Isten az ő megváltó munkájáról és Fiát odaadó szeretetéről a Szentírásban mond. Sok jó és hasznos vonása mellett a moralizálás veszélye miatt kell elutasítanunk a Szentírás használatának ehhez a lélekelemzéshez és belső csendhez kötött módját. Belső hang helyett, amely lehet a saját lelkünk hangja is, Isten szavára és kinyilatkoztatására kell figyelni.

c) *Szekták*

A Szentírás helytelen használati módjait a különféle szekták között lehet legáltalánosabban felfedezni. Megbírálni azonban ezen a ponton a legnehezebb. Az a sokféle szekta, amely részint az anyaszentegyháztól teljesen elszakadva, részint néha annak a cégére mögé bújva lesi áldozatait és ajánlja módszereit, a tanításában a legkevésbé megfogható. Csaknem mindegyiknek közös jellemzője – amit a *seco* ige is jelez –, hogy kiszakít, kivág, kisajátít valamit az egyház tanításából, kiragad valamit a Szentírásból és ezen a központinak tartott igazságon kívül semmi egyébről nem akar tudni és semmilyen más keresztyén csoport vagy felekezet álláspontját nem hajlandó igaznak elismerni. Bár nincs központi irányító szervezete, – mint például a Vatikán –, mégis kizárólagosságra törekszik. Szentíráshasználatát is ez a kizárólagosság jellemzi, és csupán a mára és az illető egyén helyzetére vonatkoztatja. A szektás írásmagyarázat tehát nem veszi figyelembe, vajon megegyezik-e az Írás jelen helyzetre alkalmazott értelme az eredeti értelemmel.

Ebből a helytelen elméleti alapállásból adódik a Szentírás helytelen gyakorlati használata. A szektás íráshasználat egyik sajátossága az, hogy mindent a vélt központi igazság fényében vizsgál, és minden olvasott vagy hallott Igét – sokszor teljesen ferdén – a maga igazságának az alátámasztására használ fel.

A másik általános szektás gyakorlat – amit határozottan el kell ítélnünk – a Szentírásnak álmoskönyvként való kezelése. Mintha a jövőt és annak titkait rejtelmes módon, de a hívőnek mégis érthetően megmondó és a titkokat fel-

fedő mondások gyűjteménye volna Isten kinyilatkoztatása, úgy használja azt a szekták sokasága. Innét van az a babonának minősítendő szokás, hogy egyesek a Szentírás lapjait többnyire vitás vagy homályos kérdések eldöntésére „felütik”, hogy onnét az első szembeötlő igen keresztül eligazítást kapjanak kérdéseikre. Különösen döntések és választási lehetőségek előtt használatos ez a módszer, amikor a szektás léleknek „bizonyosságot” ad a valahová való előmenetelre egy ilyen kiragadott igehely, mint „Eredj el békességgel!” (Lk 7,50), tekintet nélkül arra, hogy Jézus ezt kinek, milyen élethelyzetben és milyen értelemben mondta. Egy ellenkező értelmű igehely pedig, mint például Lk 24,49: „...maradjatok Jeruzsálemben...” minden összefüggésből és eredeti értelemről kiszakítva teljes bizonyosságot ad ilyeneknek a tekintetben, hogy nem kell valahová elmenniük, hanem odahaza kell maradniuk.

Józan és komoly keresztyének számára sokszor a nevetségességig helytelen a Szentírásnak ilyen kicsavarása és értelmének meghamisítása, ugyanakkor pedig a tudományos eszközöket is felhasználó teológia tudományának és az „egészséges tanításnak” a lekicsinylését jelenti, és végül is súlyos lelki konfliktusokba sodorhatja mindazokat, akik ilyen helytelen gyakorlattal élnek.

Végül a szektás írásmagyarázat harmadik, általánosan elterjedt formáját is meg kell említenünk: A Szentírás „mély értelmű”, többnyire allegorikus használatát. Nem csupán a szekták között, hanem egyes komoly, de Isten természetfelettségével és Krisztus istenségével szemben a szkepszis és a „mitológizálási vágy” oldalán álló teológiai irányzatok között is fel-felbukkan olyan szellemesenél szellemesebb írásmagyarázat, amely között elsikkad Isten ígéjének eredeti és tiszta értelme. Újszövetségi történeteknél és példázatoknál egyaránt gyakran érvényesül ez a szemlélet. Túl egyszerűnek tartja ez a felfogás a Szentírás némely igehelyét és érdekesebb, mélyebb értelmet igyekszik annak tulajdonítani. Szemléltető példája ennek a galileai tenger lecsendesítéséről szóló történet (Mt 8,23–27), ahol az allegorikus értelmezés szerint Jézus megmenti az Egyháznak a világ üldözései közepette a vihartól már-már süllyedő hajóját. Sokszor érzélgős-bús történetecskék egészítik ki ennek a „pneumatikus” írásmagyarázatnak a fejtegetéseit, mint pl. a hajó alján, békésen alvó gyermekről, aki tudja, hogy jó kezekben van a hajó, mert ő a „hajóskapitány fia”. Mindez a törekvés az általános gondviselés hit síkja alá tolja át a történetet. A Szentírásnak ilyen használata lehet tetszetős és sokak számára valami „újat mondó”, valójában azonban az evangélium üzenetének a gazdagságához képest sovány és vérszegény igazságot tartalmaz.¹¹

¹¹ Vö. KARNER 1944, 46. o.

3. Luther szentírás-értelmezése

Ahhoz, hogy a Szentírás helytelen használati módjainak útvesztőjéből kijussunk és szilárd talajon állhassunk, vissza kell nyúlnunk reformátorunk istenértelmezéséhez.

Mindenekelőtt azt kell megállapítanunk, hogy Luther elsőrendű fontosságot tulajdonított az írott és hirdetett *igének*. Erőteljesen hangsúlyozta, hogy a Szentlélek az ígéhez van kötve. Enélkül mindenfajta kereszténység – rajongás.

Egyik legszemélyesebb hitvallásában, a *Schmalkaldeni cikkekben* írja:¹² „Isten senkivel sem közli Lelkét vagy kegyelmét másképpen, csak megelőzőleg hirdetett ige által vagy ígével. Így őrizhetjük meg magunkat ama rajongó lelkektől, akik azzal dicsekszenek, hogy ők ige nélkül vagy akár az ige hirdetése előtt bírják a Lelket, s éppen ezért az Írást vagy élőszóbeli ígét kényük-kedvük szerint bírálgatják, magyarázzák, csúrik-csavarják...” Majd így fejezi be: „Isten velünk, emberekkel nem akar másként érintkezni, csakis az ő hirdetett ígéje és sacramentuma által. Mindaz pedig, amit az ily ige és szentség nélkül való Lélekről regélnek, maga az ördög.”

A fenti alapmagatartásához mindvégig állhatatosan ragaszkodott s az egész keresztyén életet ennek fényében szemlélte. Azt is elviselte, hogy a rajongók – élükön Münzerrel – „a betű szolgájának” (*Buchstabeknecht*) tartásuk, de a „Rottengeister” elleni 1531-es prédikációjában¹³ igei alapon meg is okolja tételét: „Amiképpen Isten az Ószövetségben az érc kígyót emelte magasra, hogy megtartsa népét, úgy tartja ma magasra az Írást.”

Ennek az Írásnak a Luther által való használatát következő lépésként úgy értjük meg közelebbről, ha annak egységét vizsgáljuk és meglátjuk: reformátorunk a Szentírás egységes tartalmának és középpontjának Jézus Krisztust vallotta. Magát az Ószövetséget is úgy értékelte, mint amely nélkül az Újszövetséget meg sem lehet érteni, és amelynek a titkát maga a feltámadott Krisztus oldja meg számunkra, kezünkbe adván a titok kulcsát: Krisztus az Ószövetségben önmagáról, saját szenvedéséről és haláláról, saját feltámadásáról olvasott.¹⁴ Mind a két szövetségnek egy és ugyanaz a szubsztanciája: Jézus Krisztus. Ezért merte Luther ezt a merész tételt vallani annak formulázójával, Irenaeusszal együtt: „Moysis litterae sunt verba Christi.” Azt a regulatív tanítást pedig, amely a Szentírásnak ezt az egységes tartalmát megvilágítja, a hit által való

¹² LUTHER 1937, 47. o.

¹³ Luther 1531-es prédikációja Róm 15,2–4 alapján: „Die Schrift, al der halt der Kirche.” Calw. III. 312. o.

¹⁴ TÖRÖK 1936, 11. o.

megigazulásban látta Luther. Így fonódik össze nála elválaszthatatlanul a „sola Scriptura” és a „sola fide – sola gratia” döntő reformátori alapelve.

Közelebbről vizsgálva a Szentírás helyes megértését és használatát, annak előfeltételeként Luther a hitet és az általa kapott Szentlélek adományát tekintti. Ahogyan „hit nélkül lehetetlen Istennek tetszeni” (Hós 11,6), úgy lehetetlen hit nélkül a Szentírást is megérteni és helyesen használni. A hitben pedig Luther elsősorban bizodalmat (*fiducia*) látott, amely gyermeki módon ráhagyatkozik Isten ígéreteire és kinyilatkoztatott ígéire, másodsorban pedig engedelmességet (*obedientia*), amely nem csupán hallgatja, hanem meg is tartja Isten beszédét.

A hit mint a Szentírás használatának előfeltétele után lássuk az Írás helyes használatának Luther által körvonalmazott három alapfeltételét. Az első kettőben Luther inkább elméleti, alapvető tanítást, a harmadikban inkább gyakorlati tanácsot ad.

Az első alapvető kérdés a Szentírásnak és Isten ígéjének egymáshoz való viszonya. Azonos-e a kettő egymással, vagy ha nem, mennyiben fedik egymást? A Szentírás Luther szerint annyiban Isten ígéje, amennyiben Krisztusról tesz bizonyosságot. „Ob es Christus treibet” – fogalmazza meg alapvető módon. Van emberi oldala is, hiszen húsból-vérből való emberek írták Isten ihletése alapján, s ebből az emberi keretből úgy kell kiemelni és megérteni az istenit, az örök kinyilatkoztatást, ahogyan kiemelik és kifejtik a pólyából a kicsiny gyermeket. Ezek a pólyák pedig magát Krisztust rejtik magukban. Egyik zsolttármagyarázata során mondja: „A Szentírás a Szentlélek könyve, ebben kell Krisztust megkeresnünk és megtalálnunk.”¹⁵ Ami róla szól – és az egész Írás felé mutat! –, az Istennek örök ígéje, még akkor is, ha Kajafás, Gamélieel vagy Pilátus mondja is – ami pedig nem Róla tesz bizonyosságot, az még akkor sem Isten ígéje, ha Péter vagy Pál apostol mondaná is. Csak úgy érthetjük és használhatjuk tehát helyesen a Szentírást, ha tudjuk: Christus Dominus Scripturae!

A lutheri szentíráshasználat másik alapvető kérdése a törvény és az evangélium egymáshoz való viszonya. A törvény és evangélium közötti különbséget – miután a skolasztika „új törvényt” csinált a középkorban az evangéliumból, és Krisztust *novus legislator*nak tartotta – Luther fedezte fel újra. Alaptanítása szerint Isten ígéje kettős: törvény és evangélium. Nem azonos ez az Ó- és Újszövetséggel, hiszen az előbbiben is van ígéret és az utóbbiban is van parancs. Mindkettő a szeretetről beszél, de az egyik – a törvény – követel: tanítja a sze-

¹⁵ EGER 1934, 14. o.

retetet, a másik – az evangélium – pedig adja azt: nyújtja a Krisztust. A kettőt nem hatása, hanem tartalma szerint kell megkülönböztetnünk.

Helytelen tehát az a felfogás – amely Barth hatására ma is érezhető a református teológiában –, hogy az Írás minden ígéje egyszerre törvény és evangélium.¹⁶ Nem két békés nagyságról, hanem két hatalmas ellenfélről van szó! A bűneset előtt még *lex spiritualis* (amely belülről akarta a közösséget munkálni, és így akarta hozzákötni Istenhez az embert) *lex litterává* lett és ezért a törvény szava mindig ítélet! Elítéli nemcsak a hitetlen embert – ahogyan a *tertius usus* képviselői hirdetik – és a már hitre jutottat, a *homo renatus* csupán tanácsolják, hanem reá is lesújt „Mózes kalapácsa”, mert mindenkitől engedelmességet követel!

A törvénnyel – amely Luther szerint „feltételes ígéret”, mert feltételében tőlünk vár valamit, ezért *promissio conditionalis* – szemben az evangélium feltétlen ígéret: *promissio absoluta*, amely nem kíván semmit, hanem nyújtja az ígéretet és az örömhírt: Isten kegyelmének Jézus Krisztusban megcselekedett kegyelmes munkáját. Ez az, amihez a törvény űzi (*compellat*) a bűnöst, ez az, ami *vivificat peccatorem*! Ezen a ponton dől el a Szentírás helyes megértése és használata is: „Ibi sis bonus dialectus!” – mondja Luther. A törvény valóságától az evangéliumhoz kell menekülni, mert az egész keresztyén élet szerinte: „Transistis de lege ad evangelium, de peccato ad gratiam, de Mo- se ad Christum.” Aki ezt érti és vallja a *Formula concordiae*val együtt, hogy „discrimen retinenda” – nem pedig ahogyan Barth Károly mondja: „harmonia explicanda” –, az helyesen tudja hasogatni Isten beszédét és helyesen használja a Szentírást.

Végül Luther szentírás-értelmezésének harmadik gyakorlati tanítását is szem előtt kell tartanunk. „Az Írás tanulmányozásának helyes módja – mondja – az oratio, meditatio, tentatio.” Ő maga is az imádság, elmélkedés és kísértés közepette tanulmányozta azt. Imádkozó lélekkel, csendes kamrákban térdre borulva olvassuk, mert csak ilyen szívvel látjuk meg hogy a Könyvek Könyve ez, amely bolondsággá tesz minden más könyvet – mondja.¹⁷ Meditáció gyanánt sem csupán belső elmélkedést ajánl, hanem a könyv szavainak ismételt külső elmondását is, a többszöri átolvasást és erős figyelmet. Aki azt hiszi, hogy egyszer vagy kétszer már úgyis olvasta és hallotta az ígét, s ezért máskor nem figyel rá, olyan, mint az éretlen gyümölcs, amely lehull, mielőtt beérett volna. A kísértésről mint próbakőről pedig azt mondja, hogy ez tanít meg

¹⁶ Ahogyan Barth mondja: „Das Gesetz ist die Gestalt des Evangeliums.”

¹⁷ EGER 1934, 35. o.

nemcsak megérteni, hanem meg is tapasztalni hogy Isten ígéje milyen igaz, hatalmas és vigasztaló. Ő maga is a pápisták vádjainak és üldözésének kísértesei közepette lett jó teológussá – amint mondja – és tanulta meg helyesen forgatni a Szentírást.

Végül Luther gyakorlati képpel is megvilágítja, hogyan szokta mindezek alapján lelke javára használni a Szentírást. „Noha néhány éve már évente kétszer is átolvastam a Bibliát; ha azt hatalmas nagy fának, és minden szavát egy-egy ágának vagy gallynak képzelném, akkor én valamennyi ágát és gallyacskáját megrázogattam, mivel vágyakoztam rá, hogy megtudjam, vajon mi van rajta... és mindenkor hullott le róla még egy pár friss, érett gyümölcs...”¹⁸

4. A Szentírás helyes használata

Luther teológiájának és szentíráshasználatának ismeretében s ez utóbbi egybemarkolt ismertetése után kevés újat mondhatunk a helyes szentíráshasználatról. Aki Luthert érti, a Szentírást is érti. Aki Luther alaptételeire ügyel, helyesen hasogatja az Írás szavait.

Összefoglalásként mégis összegezzük a következőket. Isten írott és hirdetett ígéjének döntő jelentősége van az egész keresztyénség szempontjából. Általa ébred a hit, általa nyílik meg a kinyilatkoztatás titkos ajtajának a zára. Nélküle a keresztyén élet elvont, emberi spekuláció vagy merő rajongás.

A helyes használat szempontjából legdöntőbb az a felismerés, hogy az egész Szentírás Jézus Krisztusra mutat, aki az idők teljességében emberré lett, Isten kinyilatkoztatását számunkra tudtul adta, s az Atya eleve elvégzett akaratából értünk meghalt és harmadnapon feltámadott. Minden ószövetségi könyv és prófécia, minden újszövetségi evangéliumi tudósítás, levél vagy prófétaírat az Ő értünk hozott áldozatára és egykori dicsőséges uralkodására akar rámutatni. A próféták, apostolok és evangélisták minden iratukat Isten ihletése alapján az adott történeti helyzetben ennek a ténynek a fényében írták meg. A Szentírás használatának helyessége vagy helytelensége elsősorban tehát azon fordul meg, hogy a *hic et nunc* alkalmazott íge mára vonatkoztatott iránya megegyezik-e annak eredeti, Krisztus felé mutató irányával.

A helytelen használat csírája mindig abban a törekvésben rejlik, hogy Isten szavának engedelmes maghallása és megértése helyett a magunk emberi törekvését, vágyát vagy gondolatát akarjuk igazolni Isten ígéből. Az Isten

¹⁸ TÖRÖK 1934, 12. o.

igéjéhez való helytelen viszonyból következik tehát annak helytelen használata, a helytelen használatból következnek mindazok a tévtanítások, amelyek követői „az egészséges tudományt el nem szenvedik, hanem saját kívánságaik szerint gyűjtenek magoknak tanítókat, mert viszik a fülük” (2Tim 4,3). Az igének a saját emberi látásaink vagy tanításaink alátámasztására való „csűrészavarásából” származnak mindazok a tévtanítások, amelyek az első századoktól napjainkig sok veszedelmet jelentenek az Egyház számára.

Pozitív oldalról nézve, a Szentírás helyes használatának előfeltétele a hit (amely mindig bizalom és engedelmesség!), alapja pedig Isten kinyilatkoztatásának alázatos tanulmányozása. Az alázatosság egyrészt az ige üzenete előtti meghajlást jelenti, másrészt annak felismerését, hogy Isten bölcsességének gazdagságához képest szegények, s a Szentírásból táplálkozó teológia tudományához képest tudatlanok vagyunk. Az előbbi csendes meghajlásra, az utóbbi aktív munkára indít, hogy engedelmes lélekkel utánajárjunk mindazoknak a teológiai, filológiai, földrajzi, néprajzi kérdéseknek, amelyek által közelebb kerülünk a teljes Írás üzenetének megértéséhez.

Ehhez pedig egyedül a Szentlélek Úristen adja a segítséget!

Felhasznált irodalom

- BAKOS Lajos: *A Szentírás ihletettsége*. 1. köt. Főiskolai Nyomda, Pápa, 1943.
- EGER, Hans: *Luther und seine Bibel*. Chr. Kaiser Verlag, München, 1934.
- HUNTER, Archibald M.: *Die Einheit des Neuen Testaments*. Chr. Kaiser Verlag, München, 1952.
- KARNER Károly: Hogyan keresi az egyház a Szentírásban Isten igéjét? *Lelkipásztor*, 26. évf. 1950/7–8. 277–292. o.
- KARNER Károly: *Mítosz vagy evangélium?* Keresztyén Igazság, Sopron, 1944.
- LAUN, Justus Ferdinand: *Unter Gottes Führung. Zeugnisse religiöser Erneuerung moderner Menschen*. Leopold Klotz, Gotha, 1931.
- LUTHARDT, Christoph Ernst: *Kompendium der Dogmatik*. 11. kiad. Dörffling & Franke, Leipzig, 1914.
- Luther előszava Jakab leveléhez az 1522-es Újtestamentumban.
- Luther 1531-es prédikációja. Calw. III. k.
- LUTHER Márton: *A Schmalkadi cikkek. Luther hitvallása*. Ford. dr. Masznyik Endre. Luther-Társaság, Budapest, 1937.
- RENKEWITZ, Heinz: *Zinzendorf*. 2. kiad. Missionsbuchhandlung, Herrnhut, 1939.
- TÖRÖK István: *Az Ószövetség értékelése*. Pápai Református Theológiai Akadémia, Pápa, 1936.
- TÖRÖK István: *Luther és a Biblia*. Pápa, 1934.

A biblikus egyháztörténet-írás szempontjai

3

1955

*Az egyháztörténészek egyházesszméjének változása
Eusebiustól napjainkig¹*

Az utolsó két évszázad protestáns egyháztörténet-írása – kevés kivételtől eltekintve – a felvilágosodás racionalizmusának a hatása alatt áll. Modern egyháztörténet-írásunk észrevétlenül, s talán részben tudatosan is, elszakadt a transzcendens szemléletmódtól, és ezzel az egyházat akaratlanul is az államhoz hasonló társadalmi képletté, pusztán immanens valósággá degradálta. Bizonyítéka ennek az, hogy világviszonylatban is Mosheim Lőrincet (†1755) tekintik „a modern egyháztörténet-írás atyjának”, azt a Mosheimet, aki először szakított tudatosan az ókorban és középkorban, de még a reformáció kimagasló személyei által is képviselt transzcendens-eszkatologikus történeteszemlélettel.

Az „egyháztörténet-írás atyja”: Eusebius püspök (†340) még világosan látta, hirdette, hogy az egyház földi története harc, mert az anyaszentegyház vándorútja a Sátán állandó támadásainak a tüzeiben vezet. Ugyanezt a biblikus szemléletmódot folytatta és tökéletesítette Augustinus (†430), aki a Civitas Dei és Civitas Terrena harcában látta meg a történelem végső értelmét. Az ő szemléletmódja azután évszázadokra kihatott: az egész középkori gondolkodásra is ő nyomta rá a bélyegét.

A reformáció idején különösen is életkérdéssé vált az egyház történelmének az értelme. Hiszen ahhoz, hogy a „merre?” kérdésre feleletet lehessen adni, szükséges a „honnan?” kérdésre való válasz. Ezért kereste a reformáció az egyház útjának értelmét a századok történeteiben és végső fokon a Szentírás bizonyoságátételében.

¹ A dolgozatot bírálta Ottlyk Ernő és Sólyom Jenő is. Levél az évfolyamtársainak, Csögle, 1955. október 27. 168. o.

Flacius híres *Magdeburgi centuriák* című művében ezért lett ismét alapvető szempont a harc, amely egyaránt megnyilvánul a Sátán elleni küzdelemben és a Krisztus igazi egyházától elszakadtak elleni biblikus állásfoglalásban. Ő is megőrizte és fenntartotta azt a képzetet, hogy az egyháztörténet az Isten és a Sátán küzdelmének a színtere. Ez a látás volt különben Luther álláspontja is. Amikor Jel 12,7 alapján Mihály és angyalai viaskodásáról prédikált, kifejtette, hogy „Ugyanennek a harcnak kell végbemennie e földön a látható egyházban is. Ezt a harcot nem az angyalok vívják, hanem a keresztyének, akik hitükkel Krisztus országának a polgárai. Harcolnak pedig az ördöggel, aki a világot elhiteti. Nincs a földön más harc, csak ez az egy. E harc fegyvere nem páncél, kard, dárda, puska vagy testi erő, hanem az ige egyedül.” E harc lefolyását is leírja Luther: „A harc menete az, hogy Krisztus kiküldi az evangéliumot, és nem engedi üresen visszatérni. Elvégzi, hogy ígéje sokakat megnyerjen, és országa növekedjék... Lehetetlen, hogy Krisztusnak ellensége ne legyen. Országáa a harc országáa.”

Az egyház történetének ezt a biblikus szemléletmódját gyökerében támadta meg a „modern”, immanens történetiszemlélet. Bizonyára közrejátszott e téren a nevezetes szélsőpietista Arnold Gottfried forradalmi egyháztörténete (*Unparteiische Kirchen- und Ketzerhistorie*, 1699), amely a történelmi egyházak mindegyikét a Krisztustól való elszakadás és az elvilágiasodás szempontjából vizsgálta és támadta, s ez a munka érthetően reakciót váltott ki a hivatalos egyház köreiben. Ekkor kezdik – tévesen – dualisztikusnak minősíteni az addigi klasszikus egyháztörténeti szemléletmódot, ekkor írják az egyháztörténet-írás zászlajára a „pártatlan, forrásszerű, pragmatikus” kutatómunkát. Az okság elve azonban immanens térre tolódott át, az eszkatologikus szempont lassan elhalványult, s megnyílt az út a racionalizmus felé.

Ezt a modern szempontot egyedül a hívő berlini professzor, Neander Ágoston (†1850) igyekezett feltartóztatni és megcáfolni. Azt bizonyította, hogy az egyház nem földi társas intézmény, hanem Isten népe, az egyháztörténelem pedig Isten országának a története a földön. Ezzel a szemléletmóddal pozitív látást képviselt ugyan, de egyúttal közkeletűvé tette azt a félreértést is, mintha Isten országáa az egyház történetében valósulna meg, nem pedig eszkatologikus jelentőségű volna. Neandert különben is pietistának tartván, a tudományos egyháztörténet-írás kevésbé figyelt fel szemléletére, sőt annál inkább hatása alá került a korszellemnek: a felvilágosodásnak, a hegeli dialektikának és a kanti filozófiának. A 19. századi evangélikus egyháztörténet-írást ezért jellemzi sajnos oly erőteljesen – és csaknem kizárólagosan – a pragmatikus szemléletmód, amely árnyalati különbözőségekkel ugyan, de közös nevezőn szolgáltatja ki és

rendeli alá az egyház történetét – akaratlanul is – az egyetemes világtörténelemnek. Hase, Baur, Harnack különbségeik ellenére is ugyanennek a racionalista korszellemnek a nagy tudású, de szánandó áldozatai. Kutatásuk elsődlegesen az egyház szervezeti történetére, kormányzatára és közjogi helyzetére irányul, s ezek mellett csaknem teljesen elsorvadnak azok a hajszálgökök, amelyek pedig éppen az Ó- és Újszövetség egyháztörténetéből erednek és táplálkoznak. Ezekre az annyira elhanyagolt, de nagy fontosságú gyökerekre szeretném most irányítani a figyelmünket, hogy annyi tévedés után ismét eljussunk egyházunk történetének helyes, biblikus látására.

A helyes szemlélet alapja. A Szentírás történelemszemlélete

Három olyan szempontra szeretnék rámutatni, amelyet – véleményem és látásom szerint – a modern egyháztörténet-írás elhanyagolt vagy figyelmen kívül hagyott.

Teocentrikus

A bibliai történet szemlélet következetesen teocentrikus. A történeti könyvek írói mindig megkeresik és megtalálják Isten kezét, amellyel belenyúl népek és egyének életébe.

A Genezistől az Apokalipszisig mindenütt világos nyomát találjuk ennek az alaptételnek. Isten „fordítja jóra” József sorsát (Gen 50,20); Isten „erős kezére és kinyújtott karjára” mutat rá Mózes (Deut 11,3); ő „adja” Izraelt a ragadozók kezébe” (Bír 2,14) vagy a filiszteusok zsákmányául (Bír 2,16). Az Újszövetségben Pál apostol ugyanígy értékeli ki népe múltját: Isten „túrte” erkölcsüket a pusztában, ő „törölt el” hét népet Kánaán földjén; ő „adta” négyszázötven éven át a bírakat, majd Saul, később ő „vetette el” Saul és „támasztotta” Dávidot, majd annak magvából Jézust (ApCsel 13,18); Isten Szentlelke „szorongatta” Pált a bizonyágtevésre (ApCsel 18,5); „tiltotta el” Ázsiától (ApCsel 16,6); „hívta” Macedóniába (ApCsel 16,10); s „az Úr nyitotta meg” Lídia borbáros asszony szívét az evangélium előtt (ApCsel 16,14). Jakab és Péter apostolok szerint Isten „gondoskodott” arról, hogy a pogányok közül is vegyen népet az ő nevének (ApCsel 15,14). János apostol is úgy látja az Urat, mint aki „jobb kezében tartja” a hét kis-ázsiai gyülekezet angyalát (Jel 1,20); ő „ellené meg” a meg nem térőket és „vív ellenük” (Jel 2,16).

Ezt a teocentrikus szemléletet csak megerősíti – és semmiképpen sem degradálja dualisztikussá! – az a tény, hogy a Biblia írói nevén nevezik és leleplezik a Sátán munkáját is. Nem Isten „egyenrangú” ellenlábasa ő, amint az például a perzsa vallás dualizmusában jelentkezik, de mint teremtmény, mint bukott angyal, a sötétség hatalmasságainak élén áll, hogy keresztezni próbálja Isten üdvtervét. Ő kéri ki Isten kezéből Jóbot (Jób 1,12); ő kísérti meg Krisztust szolgálata kezdetén (Mt 4,1); ő az, aki „elragadja” a szívekbe vetett ígét (Mk 4,15); ő „kötöz meg” megszállottakat (Lk 13,16); ő akarja „megrostálni” a tanítványokat (Lk 22,31); ő „ment bele” Júdásba (Jn 13,27); ő „foglalta el” Anániás szívét (ApCsel 1,3); ő neki „adja át” Pál a fajtalant a test veszedelmére (1Kor 5,5); ő „változtatja magát” a világosság angyalává (2Kor 11,14). „A Sátán ereje által” lesz a törvénytaposó eljövetele (2Thessz 2,9); az ő „tüzes nyilai” ellen kell a hívőknek felfegyverkezniük (Ef 6,11); ő az, aki „szerte jár, keresvén akit elnyeljen” (1Pt 5,8); ő állítja fel „székét” a hívők között is (Jel 2,13); egy időre kiszabadul az idők végén (Jel 20,7); majd a tüzes tóba vettetik (Jel 20,10). Hogy a Biblia mekkora jelentőséget tulajdonít a Sátán egyházban-világban végzett felforgató, romboló munkájának, azt éppen az tanúsítja, hogy maga Krisztus is „azért jelent meg, hogy a Sátán munkáit lerontsa” (1Jn 3,8).

Az alábbiakban majd visszatérek még arra, miért olyan nagy jelentőségű a Szentírás teocentrikus szemléletének ez a kettős vonása a mai egyháztörténet-írás számára. Ha valljuk, hogy „Jézus Krisztus tegnap és ma és örökké ugyanaz”, akkor valljuk azt is, hogy ma is megkereshető és megtalálható Isten keze és a Sátán munkája az egyház történetében.

Lineáris

A bibliai történet szemlélet másik fő jellemvonása, hogy lineáris. A görög ciklikus szemlélettel nem tér vissza önmagába, nem újul meg állandó körforgásban egyik korszak a másikban, hanem határozott isteni vonalvezetésben halad oksági összefüggéseken keresztül a cél felé. Hogy a vonalvezetés, a történelem irányítása Istené, az következik az A) pontban elmondottakból is. Ahogyan Christus Dominus Scripturae, úgy igaz az is, hogy ő a Dominus historiae! Pál apostol világosan kimondja ezt a nagy jelentőségű egyháztörténeti alapelvet: „...Mindenek őáltala és őreá nézve teremtettek (...) minden őbenne áll fenn (...) ő a feje a testnek, az egyháznak (...) mert tetszett az Atyának, hogy őbenne lakozzék az egész teljesség” (Kol 1,16–19).

E krisztocentrikus középponton át halad tehát a történelem a célja felé.

Mielőtt a célra tekintenénk, vessünk egy pillantást az okozati összefüggésekre. A Biblia nem a mai értelemben vett pragmatikus összefüggéseket nézi. Nem az észszerű, hanem a belső okokra irányítja az Izrael, majd az egyház története olvasóinak a figyelmét, tudván, hogy „amik megíratlak, okulásunkra íratlak meg”. Amikor vétkezett Izrael, „ezért” nem bírtak megállni ellenségeik előtt (Józs 7,12). Az Úr haragja azért gerjedt fel népe ellen, „mert” gonoszul cselekedtek Izrael fiai (Bír 2,11). Heródest „azért” verte meg az Úr angyala, mert nem Istennek adta a dicsőséget (ApCsel 12,23). Ezek az igehelyek is bizonyítják, hogy minden történés a bűn büntetésén, vagyis az ítéleten keresztül halad előre, a cél felé.

A cél tekintetében a biblia nem hagy kétséget afelől, hogy Isten Krisztusban végzett földi munkájának a célja a bűnös ember megváltása és üdvözítése (Jn 3,16). Az egyház történetének, vagyis az Anyaszentegyház földi vándorútjának a célja felől sem hagy azonban kétséget. A történelem Ura egyenes vonalban vezeti népét – az ítélet tüzén keresztül – a szent cél: dicsőségének megismerése és a „megöletett Bárány” szolgálata felé. Maga az örök élet is Isten megismerése (Jn 17,3). Dicsőségének megismertetése végett emlékezik meg a zsoltáríró is népe történetéről: „Rejtett dolgokat szólok a régi időből (...) elbeszéljük az Úr dicséretét, hatalmát, csodáit, amelyeket cselekedett.” (Zsolt 78,2.4). „Nemzedék nemzedéknek dicséri műveidet s jelentgeti a te hatalmasságodat. A te méltóságod dicső fényéről és csodálatos dolgaidról elmélkedem” (Zsolt 145,5). Az egyház minden szenvedése vagy gyalázata közepette is Urának dicsőségéről tanúskodik a történelme.

Dicsősége megismerése mellett a másik cél a Krisztus szolgálata. Az Apokalipszis írója már látja az örökkévaló gyülekezetet, amelynek tagjai ott vannak „Isten királyi széke előtt és szolgálnak néki éjjel és nappal az ő templomában, és a királyi székben ülő ővelük lakozik” (Jel 7,15). Mindennek az a nagy jelentősége a ma egyháztörténet-írása számára, hogy határozott célja van mindannak, ami két évezred alatt az egyházban történt, de ez a cél transzcendens. A történelem feletti elemet pedig egyedül a hit karja tudja megragadni.

Eszkatologikus

A Biblia történelemszemlélete végül eszkatologikus. Az Ószövetség a *Christus venturus*ra néz: Isten ama Felkentjére, aki mint eljövendő Messiás a békeség Fejedelme, a *malikut sámajim* megteremtője lesz. Különösen a próféták értékelnek minden eseményt ennek az eszkatologikus távlatnak a jegyében.

Amikor látják, hogy a nép szorongatás közepette, sötétségben él, akkor helyezik a nép sorsát Isten bizonyos ígéretének egyre közelítő fényébe: „Nem lesz mindig sötét ott, ahol most szorongatás van (...) a nép, amely sötétségben járt, lát nagy világosságot: mert egy gyermek születik nekünk (...) a békesség fejedelme.” (Ézs 9,1). Jeremiás próféta ugyancsak népe legszomorúbb történelmi helyzetébe, a babiloni fogság megalázó napjaiba kiáltja bele a reménység eszkatologikus ígését, amikor Isten ígéretét közvetíti, hogy „eljőnek a napok, és új szövetséget kötök Izrael és Júda házával...” (Jer 31,31).

Ez az eszkatologikus szemléletmód egyúttal azt is jelenti, hogy a harcoló egyház apokaliptikus katalizmákon keresztül válik majd egykor diadalmas egyházzá. Különösen szemléletesen beszél erről a Jelenések könyve. Nem rejtjeles írás, nem titkos dátumokat akar adni, amelyből kiolvasható volna, hol áll a történelem órája, de igenis feltárja a történelem belső értelmét és célját. Az idők végén kozmikus katasztrófákon keresztül valósul majd meg Isten országa. Ekkor nyer majd értelmet mindaz, amit ebben a világkorszakban csak „tükör által, homályosan” láttunk. A végső események és a végítélet fedi majd fel „színről színre” a világtörténelemnek, és benne a Krisztus egyháza történetének minden mozzanatát. Ezért tekint a hívő ember már itt, a földi életben mindezekre *sub specie aeternitatis*, és ezért kiáltja a világtörténelem Ura felé vágyakozó és várakozó reménységgel: „Jövel, Uram, Jézus!” (Jel 22,20)

E bibliai alapvetés után nézzünk szembe azokkal a legfontosabb kérdésekkel, amelyek egyháztörténet-írásunk mai problémái. Pontosabban: akkor válnak majd igazán mai problémákká, ha szakítunk a szekularizált szempontokkal és visszatérünk a bibliai alapra.

1. Az egyháztörténet: a hívők közösségének a története

Tudatosan és határozottan le kell térni a liberális teológia hamis útjáról, amely az egyházszervezet történetét látta az egyháztörténet lényegének. Egyenes következménye volt ez annak a szekularizált felfogásnak, amely az egyházban intézményt, földi társulást látott. Ez a kultúrprotestáns tévtan észrevétlenül csempéződött be az egyházba, és alig akadt, aki fel merte volna emelni a szavát ellene. E szélső immanensbe való súlyponteltolódás reakciójaként az „újreformátori teológia” új ösvényt igyekezett kitaposni, s az egyház történetében az ige történetét igyekezett felfedezni. Kétségtelenül biblikusabbnak tűnő álláspont ez, azonban az „ige” könnyen eltakarhatja a történelem Urát és magát az egyházat is. Barthék kísérletére – amely különben is tagadja az egyháztörténelemnek

mint önálló teológiai diszciplínának a helyét a teológiai tudományok között – úgy tekinthetünk, mint a szélső transzcendensbe való súlyponteltolódásra.

Helyes és biblikus szemlélet szerint az egyház története nem más – sem több, sem kevesebb! –, mint a hívők közösségének a története. Az Ágostai hitvallás megállapítása szerint ugyanis az egyház: *congregatio sanctorum* (a német szöveg szerint „minden hívő gyülekezete”), másutt „congregatio sanctorum et vere credentium”; ennek a történelme sem lehet tehát más, mint a szentek, vagyis a Krisztusban hívők története. Ugyanígy látja az egyházat a Credo is, amely *communio sanctorum*ról beszél.

Annyira közismert és közkeletű az egyháznak ez az értelmezése, annyira nem ment át a köztudatba ennek a történeti szempontból vett következménye! Az egyháztörténet-írás – talán észrevétlenül is – úgy kezeli az egyházat, mintha az egyszerűen *congregatio hominum*, vagy még profánabb, *institutio hominum* volna. Pedig, ha valljuk, hogy a szentek közössége az egyház, akkor történeti specifikumaként sem láthatunk mást benne. Így szólaltatta meg a szentek történetének első lapjait az első keresztyén egyháztörténész: Lukács, az orvos és evangélista. Tudósítása nyomán magunk előtt látjuk a Krisztusról tanúskodók körének életét Jeruzsálemben, Júdeában, Samáriában, a föld – akkor ismert – végső határáig (ApCsel 11,8). Tudósításának lényege azonban nem az egyházszervezet, államjogi helyzet vagy egyéb szempont, hanem Isten lábnyomát kíséri nyomon, hogy az evangélium terjedésének szent munkájában ne emberek álljanak előtérben, hanem egyedül Isten dicsősége ragyogjon. Ezt a szolgálatot Lukács mint „egyháztörténész” azért tudta tökéletesen elvégezni, mert egyfelől személyes Krisztus-hite volt (Lk 1,4), másfelől szorgalmasan utánajárt mindenneknek (Lk 1,3). Ahhoz, hogy a hívők közösségének életében a ma egyháztörténésze nyomon követhesse Isten lábnyomát, elengedhetetlen feltétele a személyes hit és a „szorgalmas utánajárás”, vagyis a tudományos felkészültség.

2. Az egyháztörténet: Isten Szentlelkének a munkája – a Sátán támadásának a tüzeiben

Ez a második megállapítás azért fontos, mert felfedi az egyháztörténelem titkát. Ez a titok pedig irracionális, és messze túl van az immanencia keretein: egyedül hit által ragadható meg. Ezért nem tudja sem a világi történetírás, sem a racionalista egyháztörténet-írás a szentek közössége történetének tulajdonképpeni lényegét megragadni, hiszen éppen az iránt érzéketlen, ami a specifikum. Amilyen helytelen volna az egyház életmegnyilvánulásai közül kiszorítani az egyház

közjogi helyzetét, kulturális feladatait vagy egyéb szervezeti kérdéseit, annyira helytelen ezek elsődleges hangsúlyozása és előtérbe toléása. Nem ezekben lüktet az egyház élete és története! Az egyháztörténelem titka Isten Szentlelkének a titokzatos munkája, hiszen ő hívja, gyűjti, világosítja, szenteli és tartja meg az egyházat. Az ő munkája folytán tör elő, mint titokzatos gejzír az „örök életre buzgó víz forrása” (Jn 4,14), amely a megmerevedésre és kiszikkadásra mindig hajlamos egyházat újra meg újra megeleveníti, és hivatásának magaslatára emeli. A Szentléleknek ez a munkája pedig elsődlegesen az ige hirdetésében valósul meg. Ezen, nem pedig a szervezeti kérdéseken vagy a közjogi helyzeten áll vagy bukik az egyház élete. Az igazi, biblikus egyháztörténet-írásnak tehát elsőrendű feladata a tiszta igehirdetés mértékének szem előtt tartása. A Szentlélek munkájának ellenlábasaként pedig a Sátán munkája érvényesül a világban és az egyházban egyaránt. Ennek leleplezése és az ellene való harc ugyancsak elsőrendű feladata a hívő egyháztörténet-írónak, aki nem ülhet a semlegesség páholyában, hanem mint Lukács, neki is benne kell élnie az evangélium terjedésének sodrában, hogy a Szentlélek vezetése alatt tudja az eseményeket értékelni.

Mindez az egyház belső története. Teológiai szakkifejezéssel élve: a hitben vallott egyház története. Tudjuk és Lutherral együtt valljuk, hogy ez „Isten lárvája” alatt rejtőzik. Tudjuk, hogy „latent sancti, latet ecclesia”. A hitben vallott egyháznak a tapasztalati egyházhoz képest látens volta azonban nem menthet fel bennünket az alól, hogy napfényre hozzuk, ami „in, cum, sub” ott rejtőzik a látszat mögött! Egyháztörténet-írásunknak egyik rákfeneje éppen az, hogy csak a lárvát, csak a látszatot figyeli önkéntelenül is, és nem mer betekinteni a kulisszák mögé, nem meri Isten Szentlelkének a munkáját tudatosan felragyogtatni, s ugyanakkor a démonit nevén nevezni és elítélni. Helytelen volna természetesen csak ezekre a belső tényezőkre fordítani a figyelmet, s ami lárvá, azt mind figyelmen kívül hagyni. Az egyház történetében sok olyan tényező van, amely, mint „opus alienum” nem tekinthető semmisnek vagy lényegtelennek, ahhoz azonban, hogy Isten útját megfigyelhessük népe között, első helyet kell biztosítani az „opus proprium” számára.

3. Az egyháztörténet: a keresztyén élet tanítómestere

Ez a harmadik szempont, amely igen elhalványult az elmúlt évszázadok folyamán. A világi történelemről egyhangúan valljuk, hogy „magistra vitae”, de az egyház történetéről nem merjük ugyanezt állítani. Pedig Isten ígéje tanúsítja, hogy ami Isten népe történetében lezajlott, az „példaképpen esett

rajtuk, megíratnak pedig a mi tanulságunkra” (1Kor 10,11). Istennek a történelem eseményeivel tehát célja, mégpedig egyúttal nevelő célja van. Jeremiás is arra figyelmezteti népét, hogy „álljatok az utakra és nézzetek szét, és kérdezősködjétek a régi ösvények felől, melyik a jó út és azon járjatok...” (Jer 6,16). Azért kell tehát foglalkoznunk eleink életével, egyházunk múltjával, hogy a mában felismerjük a jó utat, s azon járjunk. Ezzel maga az ige erősít meg bennünket abban a felvetésünkben, hogy az egyház történetének igenis van építő célzata! A Zsidókhoz írt levél írója különösen is hangsúlyozza ezt, amikor az ószövetségi „hithősök” hit által való cselekvéseit tárja a gyülekezet elé. Szavaikat, bizonyágtevő halálukat belülről, lelki motívumok alapján értékeli, s levonja felsorolásuk után a következtetést: „Annak okáért mi is (...) kitartással fussuk meg az előttünk levő küzdőteret.” (Zsid 12,1). Majd később: „Emlékezzetek meg a ti előjáróitokról, akik szólták néktek az Isten beszédét, és figyelmeztetvén az ő életük végére, kövessétek hitüket!” (Zsid 13,7). Ehhez nem kell kommentár. Ha egyháztörténet-írásunk biblikus akar maradni, ugyanezt a szempontot kell alkalmaznia. Száraz adathalmazok, unalmas felsorolások helyébe lépjen Isten Szentlelkének hatalmas és érdekfeszítően izgalmas munkája, amely a jó cselekvésben a követésre méltó példaképet, a vele való visszaélés és gonoszság tekintetében pedig elrettentő példát kell, hogy tárjon a ma gyülekezetei elé.

Ehhez az egyháztörténet-írónak határozott állásfoglalásra van szüksége. Ez látszólag ellentétben áll a „sine ira et studio” ősi arany szabályával, valójában azonban annak sértetlenül hagyása mellett az objektivitásba és pártatlanságba belemenekülő, semleges magatartásból ragad ki minket. Aki az egyház történetével biblikus szempontok alkalmazásával, tehát belülről foglalkozik, az nem lehet a keresztyénség területén „semleges”, csupán tárgyilagos! Isten és a Sátán nagy harcában lehetetlen elkerülni az Isten munkája melletti és a démonikus hatalmak elleni határozott állásfoglalást, mert csak ez adhat olyan eligazítást, amely a múltból merített tapasztalatok alapján hittel meri vállalni a világosság útját és a sötétség elleni küzdelmet. Tévedések mindig előfordulhatnak ott, ahol állásfoglalás van, Isten Szentlelke és a biblikus zsinórmérték azonban megóvjá és helyes keresztyén ítélőképességgel ajándékozza meg az egyháztörténetírást.

Zárszó

A felsorolt szempontok távolról sem lépnek fel a teljesség igényével. Sőt, némely vonatkozásban kiéleztem tézisémet, hogy vitába is lehessen szállni vele, de annál inkább célba találjon. Azt a feszültséget, amely a hitben vallott és a tapasztalati egyház között fennáll, nem szükséges fokozni, de nem szabad kiegyenlíteni. Ennek a feszültségnek át kell szőnie látásunkat, hogy benne ötvöződjék Isten szentsége és az emberiség bűne. A magasság és a mélység. Krisztusnak, a világtörténelem Urának a keresztt botránnyá mögött elrejtett dicsősége.

Ha ez a keresztt áll keresztyén egyháztörténet-látásunk középpontjában, akkor a harcoló és kereszthordozó egyház munkájának és jelenének minden eseményében meglátjuk Isten hűségét és országának erőit, hogy az bennünket is hűségre és országának építésére serkentsen. Ezért lépünk hittel a biblikus egyháztörténet-írás mezejére. Egyházunk történelmi múltjának igazi értelmét csak így tudjuk Isten tetszése szerint hasznosítani és gyümölcsözővé tenni a jelen számára.

Válogatás a leveleiből

1948–1956

IV

A megtérést követő évek

1947–1954

1

Levél keresztapjának, Pali bácsinak

1948. április 30.

Drága Pali bácsi és Mindnyájan!

Már nagyon régóta készülök végre kimerítő levelet írni; elfoglaltságom azonban teljesen képtelenné tett erre. Mint bizonyára értesültek, ösztöndíjat kaptam a Genfi-tó mellé egy ökumenikus intézetbe, s ott-tartózkodásom csaknem ingyen lett volna: csak a vasúti költséget kellett volna fedeznem. Már a svájci beutazási vízum is a zsebemben volt, ám Isten végez az emberi tervezéssel szemben. Éppen mivel Isten akarata volt, hogy ne menjek ki, így nem is búsulok miatta, van elég tennivalóm idehaza is.

Ami az egyházi munkába való bekapcsolódás és teológiai „búvárkodásom” „túlzásait” illeti (amit, azt hiszem, itthoni részről kissé ijedten néznek), úgy érzem, hogy Magukkal mint legközelebbi és legjobban szeretett rokonaimmal szemben tisztáznom illik, bár hiszem és tudom, hogy éppen Maguk, kiket Isten oly megpróbáltatásnak tett ki, meg fognak érteni.

Én nem túlzásból és csupán érdeklődésből vonzódom a teológia felé, hanem igenis Isten kegyelme az, ami bennem ezt a változást végbevitte: nem én kerestem először Őt, hanem Ő keresett először engem.

Én benne voltam a társadalmi életben fülig: rengeteg helyre jártam, sok mindenkire ismertem, lányokkal flörtöltem, azaz jóformán minden szabadidőmet a társadalmi élet foglalta le. S egyre több űrt éreztem minden reggelig tartó „multság” után, mert oly üres, léha és haszontalan időtöltés ez! Nem mondom, hogy nem kell az embernek a szórakozás a munka után, dehogynem! Ellenben nem az, amit baráti köröm és osztályom képvisel.

Nekem választanom kellett két világ között: vagy szórakozom önfeledten tovább, élvezve annak minden gyönyörét – és elkárhozok menthetetlenül

(nem a bűneim miatt csupán, hanem elsősorban azért, mert nem hallgattam az egyenesen engem hívó szóra!) –, vagy pedig megtartóztatom magam a világ kívánságaitól és odaszentelem életemet Istennek, Ki iránt oly mérhetetlen hálával tartozom.

Túlás-e az, hogy ha teljesíteni igyekszem a szentírás parancsát: „Minden gondotokat őreá vessétek, mert Ő gondot visel rátok!”? Hiszen hol vetem én minden gondomat reá? Sajnos leköt sok minden egyéb, és kevés idő jut az Ő beszédének, üzenetének tanulmányozására. Mert elsősorban a Biblia volt az, ami engem ezen az úton elindított, mely azt üzenete számomra: „Menjetek be a szoros kapun”! A sokaság a barátok és ismerősök, rokonok java a széles úton, a tágas kapun megy be az életre és jár azon egész életén keresztül; csak a halál előtt ijed aztán meg rettenetesen. Mert a széles úton való járás könnyebb és kellemesebb. De csak e világ számára. Majd a másik, a végleges örök életben meglátjuk, mit ér a széles út sok világi öröme.

Megszoktam az utóbbi évek folyamán tehát azt, hogy mindent transzcendens szemmel, az élet és halál szemével nézzek, s elsősorban a földi vándorpályánk utáni időszakot tartsam mérvadónak és fontosnak. Oh, oly mindegy, hogyan éljük itt lent életünket, gazdagságban vagy szegénységben: ott mindnyájan gazdagok leszünk, ha hiszünk Jézusban, ha elfogadjuk és örök életünk Kősziklájává tesszük őt, beismerjük, hogy „tisztességes és becsületes” életünk Őelőtte jótányinál sem jobb a rablóvilkos életénél, ha nem hiszünk benne, ha nem térünk meg, és nem születünk újjá.

Ez történt tehát nálam is, minek is szégyellném: rádöbbsentem langymeleg életem hiábavalóságára, amikor az Írás ezt üzent: „...mivel langymeleg vagy, sem hideg, sem hev, kiköplek téged az én számból.” Én az Írást egészen komolyan veszem, hisz csak úgy lehet venni. Ez ki lett jelentve, mint ahogy az is, hogy „Ne szeressétek a világot, se azokat, amik a világban vannak. Ha valaki a világot szereti, nincs meg abban az Atya szeretete. És a világ elmúlik, és annak kívánsága is; de a ki az Isten akaratát cselekszi, megmarad örökké. (1Jn 2,15–17).

Lehet, hogy a sok hallgatás a régóta való látás után kissé idegennek és „paposnak”, okosnak tűnök föl most Maguk előtt, de kinek tegyek bizonyosságot arról, hogy milyen jót cselekedett velem az Isten, ha nem Maguk előtt? Sajgó szívvel nézem, mennyire megpróbálja Magukat az Isten, de azért teszi, „mert akit szeret az Úr, megpróbálja azt”. Tudom, az én életemben is kell még jönni a kísértés, a szenvedés és megpróbáltatás nehéz óráinak, mert ha Krisztus dicsőségének részesei akarunk egykor lenni, úgy szenvedéseinek is részesévé avat minket az Úr. Abban izzik meg az ember, ott próbálja meg

Isten az ember hitét. S azt a felséges ígéretet adja: „Aki én bennem hisz, ha meghal is él.”

Ugye megérthető tehát, ha mindezeket megszívlevél és személyes hitre szert téve „egyoldalúan” az Ő szolgálatát szeretném az életben céloknak tudni, hogy itt és halálom után is örökké csak Őt szolgáljam, kinek annyit köszönhetek és köszönhetünk mindnyájan, akik hiszünk benne!

Most hogy mindezt már megírtam, életemről és a részletekről bővebben fogok rövidesen írni, hisz oly sokat gondolok Hermányra és Mindnyájukra. Bárcsak már láthatnánk egymást!

Sok-sok csókot küld

Tibor

Levél édesapjának

Nyáregyháza, 1950. aug. 17.

Drága jó Apukám!

„Mindenre van erőm a Krisztusban, aki engem megerősít.” (Fil 4,13)
Születésed napján ezzel az igével köszöntelek innen Nyáregyházáról. Tudom, hisz Te is tudod, hogy különös jelentősége van annak a ténynek, hogy itt, Nyáregyházán vagyok az Úrnak „szolgája”, ahol őseim „urak” voltak.¹ Ezt csakis Krisztusnak a kegyelme tette lehetővé. Ugyanazé a Krisztusé, aki feltámadása óta hívők százainak és ezreinek adja szájára ezt: mindenre van erőm!

Ezt az erőt kérem a Te számodra ma, édes Apukám. Tudom, hogy a sok munka és gond között erre van a legnagyobb szükséged, de azt is tudom, hogy ez nem csak afféle udvarias, megszokott kívánság, hanem már magában a kérdésben erő van: az Úr ereje.

Ő tette lehetővé, hogy a haszontalan, bűnös, e világi élet helyett az Őbenne való életet választottam, és e kérésem ne csak kívánság, hanem imádság legyen! És mivel ezt az imádságot Ő adta az ajkamra, hiszem és tudom, hogy Ő, Krisztus már adja is Neked ezt az erőt!

Különben jól vagyok, hála Istennek. A János által küldött levelet megkaptam. Ha nem tudsz jövő héten sem lejönni, Marcsa épp ma mondta, hogy majd általam küldi azt a kacsát, melyet tömi számodra, ha májusban lejönnél. Írd

¹ A Fabiný családnak 1907-ig Nyáregyházán volt birtoka.

meg legközelebb, ha lehet, hétfőre, hogy biztosan nem jössz-e. Én vasárnap reggel jövök végleg.

Tönkő néni ma reggel meghalt. Este az asszonyokkal ún. „virrasztásra” kell mennem, mely azonban egy-másfél óránál nem tart tovább. A szomszédos szobában éneklünk, és ígét hirdetek. Első temetésemet itt, Nyáregyházán fogom végezni szombat délután.

Kosztom változatlanul jó, bár bizonyára lebiciklizem és leszolgálom, amit felveszek. De ennél jobb és olcsóbb megoldást igazán nem is adhatott volna Isten. Naponként hálát adok érte Néki.

Még egyszer az én mennyei Atyám gazdag áldását kérem Reád, drága földi Atyám, és Tereád is, drága Mamikám! Az Úr vezéreljen és erősítsen minden lépéseitekben. Ő, aki eddig is oly csodásan megsegített, hihetjük, hogy ezután is velünk lesz, és megadja mindazt, amire szükségünk van itt, e földön, és a hitet, amire szükségünk van, hogy halálunk után Vele és Nála mindnyájan együtt lehessünk.

Forró szeretettel ölel, csókol

Fiatok

Levél a budavári zárt közösséghez

(1950. szeptember)²

Szeretett Testvéreim!

Talán nem mindnyájan voltatok jelen múlt hét csütörtökjén a várban a közösségünk összejövetelén, ezért csodálkoztok, hogy a közösségi óránkon miért nem veszek részt. Azok előrebocsátása mellett, hogy én a közösségemet nagyon szeretem, és érette az Úr előtt naponként igen sokat tusakodom, hadd mondjam el nektek, mi kényszerít arra, hogy ne legyek jelen.

A legutóbbi vári alkalommal ismét felmerült a közösség zártságának a kérdése. Gyurka bácsi határozottan leszögezte ez irányú álláspontját. Többek részéről elhangzott az, hogy a Sátán egyes embereken keresztül meg akarja akadályozni az ebbéli egységes látást, és az ilyen gennyes góccokat a közösség amúgy is ki fogja dobni magából.

Nekem rendkívül fáj, talán ilyen fájdalmam még eddig soha nem is volt, hogy engem tart a közösség néhány tagja ilyen „gennyes gócnak”, és enge-

² Feltehetőleg Sréter Ferenc budavári gyülekezetének zárt közösségéről van szó.

detlenségnek bélyegzi azt, ami az Úr előtti tusakodásom a közösség helyes útirányáért, helyes teológiai megalapozásáért és az egyházba s a gyülekezetbe való helyes beleépüléséért.

Annak ellenére, hogy az Úr színe előtt tudom, hogy Jézus által tisztán álllok, és egyedül ő fog ítéletet mondani, mindaddig, amíg a közösségben ez a kérdés a maga őszinteségében nem tisztázódik, nem fogok közétek járni. Ezt nem gerinctelenségből, ellenkezőleg, alázatosságból teszem, mert nem merem azt állítani, hogy Isten Lelke csak bennem munkálkodik, és a zárt közösség képviselőiben nem. Ilyen kizárólagosságot csak a szekták képviselnek, és éppen ezért nem merném vállalni azt, hogy a Léleknek esetleg akadálya legyek.

Viszont beláthatjátok azt is, hogy mint az evangélikus ébredés teológusa (de teológusa!) kell, hogy a lutheri és egyházi közösségi forma mellett szálljak síkra, amint azt csendesnapjainkon meg is tettem. Sajnálám, ha ezeket a szavaimat teljesen figyelmen kívül hagynátok, és úgy tennétek, mintha ez irányban semmit sem hallottatok volna. Ott az egész közösség jelen volt, és amint láttam, jó részében elfogadta azt, amit a Szentírás és az ébredéstörténet ismeretének alapján igaz, jó akarrattal mondtam.

Mindezek alapján szomorú szívvel ugyan, de azt látom, hogy amelyik része a felébredteknek nem akar evangélikus egyházunk egészséges, nyílt közösségébe tartozni, azok számára nincs más mód, mint a lemorzsolódás, azaz hasonló szellemű zárt közösségbe való átlépés.

Azok a testvérek viszont, akik az evangélikus evangélizáció vonalán állnak, be kell kapcsolódjanak a hívő teológusaink által is helyesnek ítélt evangélikus ébredésbe, és meg kell, hogy tisztítsa magát minden kriptokálvinista, sőt kriptometodista beszűrődéstől.

Mindez még a jövő útja. Sok tusakodással hordozlak Benneteket, de hiszem, hogy az Úr megadja azt a vezetőt a Ti számotokra, aki Gyurka bácsi utódjaként, az Úr Lelke szerint és bölcsességgel fog tudni pásztorolni titeket.

Nem szűnök meg a közösség imádkozó tagja lenni, sőt e nehéz napok óta többet tusakodom érettetek, mint azelőtt.

Az Úr Jézus Krisztus kegyelme, az Isten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal.

Budapest, 1950. szeptember 10.

Testvéretek:

Fabinj Tibor

„Nem szentelnek fel”

Levélváltás a menyasszonyával (1952)

2

Tibor két levele

Budapest, 1952. szeptember 29.

Drága kis Valikám!

Talán elsőnek a legkomolyabb dologgal kezdem. Ne ijedj meg, de nem is nagyon biztató dolog. Hazajövetelem után kézhez kaptam azt a stencilezetett írást, amelyet Vető aláírásával minden teológus kezébe adtak. A levélben az állt, hogy minthogy a Teológiai Akadémián ez idő szerint aránytalanul több a hallgató, [mint] amennyi az egyház szükséglete, kérik, hogy a mellékelt ívet írjuk alá. Ennek szövege ez volt: „Én x éves hallgató tudomásul veszem, hogy az Evangélikus Teológiai Akadémia sikeres elvégzése alapján nem tarthatok igényt arra, hogy az evangélikus egyház egyházi szolgálatra alkalmazzon.” Az ívet kivétel nélkül mindenki megkapta, és azt mind aláírtuk. Imre bácsi szavai szerint ez a nyilatkozat nem más, mint annak az írásbeli dokumentuma, hogy az evangélium szolgálata, amelyben akár mint teológusok, akár mint lelkészek állunk, nem bebiztosított, sőt emberileg teljesen bizonytalan egzisztenciát adó szolgálat. Ezt én is vallom, s úgy hiszem, Te is, hogy ha a Mesterünk tanítványai akarunk lenni, ezt az életsorsot örömet kell vállalnunk. Ezen a téren nagyon megnyugtató, amit Édesanyád mondott – talán Tőled is hallottam személyesen –, hogy hajlandó vagy velem egy kis putriba is eljönni. Lehet ugyan, hogy nem ezt a kifejezést használtad, de a gondolatot jól fedi. Persze most nem kezdek el azon gondolkodni, mit tennék, ha nem engednének végezni – és mi lenne akkor, és mi lenne velem. Mindenesetre számolok vele, annál is inkább, mert most, amikor e sorokat írom, az Üllői út 24.-ben tanácskozik a szelekció kérdéséről Dezséry, Vető, Grünvalszky, Imre bácsi és a tanári kar... Éppen az előbb imádkoztunk együtt Drenyovszky Jancsival itt, a szobánkban

ezért az ülésért. Azt mondják ugyan, hogy tanulmányi alapon fog történni a rostálás, de a származás is számít egyeseknél. Az én ügyem, mint hallom, nem a legjobban áll Dezséry előtt. Ha bármilyen konkrét eredményt hozna a tárgyalás, azonnal soron kívül megírom. Emberileg sok minden sötét, de az ígére támaszkodva azonban rendületlenül bízok! Köszönöm ígédet, a Jn 14,17-et. A ma reggeli ige is nagyon személyes útmutatást adott ebben a kérdésben: „Áldott leszesz bejöttödben, és áldott leszesz kimentedben. Az Úr megszasztja előtted a te ellenségeidet, a kik reád támadnak; egy úton jönnek ki reád, és hét úton futnak előled.” (5Móz 28,6–7) Lehet-e ennél személyesebb vezetése az Úrnak? Ugye, Mókuskám, Te is hiszed, hogy megsegít bennünket Urunk, hogy együtt szolgálhatjuk majd őt?! Ez a legnagyobb, sőt egyedüli vágyam most: „Együtt – szolgálni – Urunkat”. Ebben benne van kettőnk jövője, és benne van a lelkészi szolgálatom lehetősége is... Imádkozzál fokozottan ezért! Talán túl sokat írtam erről a témáról, de meglehetősen betölti most gondolataimat, és a szívnek teljességéből szól a száj – és ír a kéz... Ézs 38,17: „Ímé, áldásul volt nékem a nagy keserűség, és Te szeretettel kivontad lelkemet a pusztulásnak verméből, mert hátad mögé vetted minden bűneimet!”

Budapest, 1952. szeptember 30.

Drága Valikám!

Néhány órája adtam csak fel tegnap megírt leveletem, de újat kell írnom, anyyira rohamosan peregtek az események. Hol is kezdjem?

A tegnapi levelemben írtam, hogy összeült a szelekciót végző bizottság. A tegnapi ígék alapján első bizonyosságom volt afelől (sic), hogy nem lesz baj. Figyelmeztettek ugyan többen, hogy szénám rosszul áll Dezséry előtt. Mégis hittem és bíztam. És képzeld? Mi történt? Este Imre bácsi felolvassa azok névsorát, akiket a tanácskozás érintett – és engem is felolvas köztük. Erős voltam, de belülről mintha összedőlt volna valami. Utána behívatott. A leányok, plusz Alpár, Hajnal, Korossy, Szabó Pista, Pintér Jancsi, Varga Árpád, Szentirmay Miki, Krepsz Kornél és én. Bent röviden közölte, hogy vasárnap tizenegykor jelenjünk meg az akadémián a dékáni hivatalban, ahol a dékán majd kihirdeti számunkra a végzést. A fiúk mély megdöbbenéssel vették, vettek körül, különösen engem. Ez nem szerénytelenség, de tényleg úgy volt, hogy én voltam az egyedüli kitűnő tanuló, „ébredési ember”.

Tapintatból semmi részlet után nem érdeklődtem Imre bácsitól. A teljesen

reményvesztett, elcsüggedt fiúkat én próbáltam vigasztalni, de belül nagyon erőtlén voltam – hát az ige ígéretei? Cserbenhagyott az Úr?!

Éjjel, éjfél után, amikor végre lefeküdtem, nem bírtam visszatartani könnyeimet, úgy sírtam, mint egy gyerek.

Azután felvirradt a mai, keddi nap. Bementem talán az utolsó teológiai előadásra. Legjobban akkor szorult össze a szívem, amikor hallottam, hogy Zsigmondy Árpától megkérdezi valaki, hogy miért van sötét ruhában, sötét nyakkendőben? Azt felelte: „Lelkész szentelésére csak így mehetek.”

Nem részletezem tovább az előzményeket. Nehezen közeledett a 11 óra. Végre megjelentünk Pálffy előtt, aki csoportonként közölte velünk a végzést. Az első csoport azok, akiknek azonnal el kell hagyniuk a teológiát. Ezek Alpár, Hajnal, Gazsó, Boczor.

Utána engem hívatott Pálffy. Közölte, hogy a bizottság ülésén Dezséry és Grünvalszky azt kívánta, hogy én is a kiszelektáltak között legyek. Indoklást nem mondtak, de céloztak a '48-as Ordass–Keken-ügyre, és arra, hogy azóta is „a pietizmus vezető egyénisége” vagyok, irányítom az ifjúságot a Deák téren és a teológián egyaránt, és „mindenüvé elér a kezem”. Erős része volt a dolgokban Grünvalszkynak, akinek 1949-es Deák téri dolgáról és velem való harcáról talán már beszéltem Neked személyesen. Ha nem, majd személyesen elmesélem.

Elég hozzá, hogy a püspökök követelésének a tanári kar az én esetemben egyhangúan ellenállt, sőt Imre bácsi – mint utóbb maga mondta –, úgy harcolt értem, mint még senkiért. Végül is kompromisszum lett a dologból: engedik, hogy bevégezzem a teológiát, az abszolutóriumot megkaphatom, de a püspökök nem hajlandók ordinálni (felszentelni).

Kicsi szívem, ugye nem rendül meg a hited? Nézd: én, amikor ezt a végzést megkaptam, olyan boldog voltam, mint a halálra ítélt, aki kegyelmet nyert.

Valamit megéreztem az Úr kegyelmességéből. Hiszen valóra vált 5Móz 28 ígérete, és nem kellett vesztesen, legyőzötten félbeszakítani tanulmányaimat. Ugye Te sem esel kétségbe? Hiszen ízleltem és megtapasztaltam, hogy jó az Úr! Mehetek idén szolgálni, szupplikálni, tanulhatok tovább, és diplomát kaphatok. Hogy azután mi lesz? Az a jövő gondja; ha eddig velünk volt az Úr, ezentúl is megsegít. Nem hiába kaptuk első közös szolgálatunk alkalmából Mt 6 biztató ígét. Ígéretei sziklaszilárdak.

Különben Pálffy és Veöreös Imre szerint Dezséry tett olyan kijelentést is, hogy valójában nem is ismer jól engem, csak ébredésellenes hallomásból, s ha megismerne, lehet, hogy megváltoztatná a véleményét.

Szóval, boldogan távoztam Pálfytól, bár azt is közölte, hogy tandíj- és tar-

tásdíjkedvezményben nem lehet részem Dezséry döntése szerint. Így a havi háromszáz forint otthondíjat és a félévi százharminc tandíjat magamnak kell előteremtenem. Pálfynak megmondtam, hogy felelős vagyok egyrészt a családomért (a régiért), másrészt érted. Bejelentettem neki dolgainkat, örömmel vette tudomásul, de megjegyezte, hogy „ez persze még komplikálja és megnehezíti a dolgokat”. Én úgy éreztem: megkönnyíti. Tudom ugyan, hogy nehéz perceket szerzek Neked, és ezért nagyon, nagyon, nagyon fáj a szívem – de úgy érzem: az a tény, hogy magam mellett tudlak (ugye tudhatlak?) – megkétszerezi az erőmet.

Hiszem, hogy fogjuk tudni szolgálni együtt az Urat, ahogy legutóbb is írtam, imádkozz Te is azért, hogy ha lehet, rajtam Luther-kabát lehessen majd. De ha nem, ugye akkor is vállalsz? Ó, annyit, de annyit gondoltam Rád az elmúlt éjszaka gyötrődéseiben! Megint csak a kétség és a bizonytalanság a Számodra? De nem, nem! Hiheted te is és én is, hogy hű az Isten, és ő megcselekszi azt, amit megígért.

Otthon is elmondtam most délután a fejleményeket, és sikerült úgy előadnom őket, hogy a végén még örültek is Szüleim, és hálát adhattunk együtt Istennek.

A lányok elbírálása az lett, hogy ők sem kapnak kedvezményt, de végezhetnek. A többi fiú, például Szabó Pista ugyancsak a kedvezményről lett eltiltva, de lehet reményük arra, hogy felszentelik őket.

Mókuskám, nagyon várom leveledet. Úgy fogd fel a dolgokat, hogy az Úr nehéz ösvényeken át vezet, de vezet! Imádkozz, hogy tudjak majd Dezséryvel is beszélni. Imre bácsi mondta, hogy a nagy vitában nem látta célszerűnek, hogy bemondja, hogy én Vetőhöz tartozom, mert ő teljesen másodlagos ember, minden a zsúritól függ. Így arra a megállapításra jutottam, hogy „qui habet tempus, habet vitam”.

Vasárnap különben Rákosligeten szolgállok 10 órakor az istentiszteleten, gondolj rám és én is reád. Egyáltalán jó volna meghatározott időben együtt imádkozni távolról. Talán vasárnap fél tízkor lehetne, mielőtt szolgálni mész, hétköznapi pedig Te írd meg, mikor szoktál elcsendesedni, én ahhoz tartom magam.

Mókuskám édes! A fenti dolgokról nem kell az emberek előtt beszélned, minek magyaráznod azt, amit nehezen értenek, hiszen amellet, hogy mire nyárra kerül sor, mégiscsak lesz megoldás. De azért gondolkozz Te is, mit kellene tenni, ha csakugyan nem szentelnének fel? Mi volna elmenni tanítónak vagy egyházfinak és harangozónak? Mindenképp úgy, hogy együtt legyünk. Vagy legyenek szitakötő? Törd buksidat, de főleg imádkozz...

Milliószor csókol

Tibor

Valika válasza

1952. október 2.

Drága Kis Mókusom!

Nagyon nehezen vártam már a mai postát. Végre megérkezett. Nem tudom, hogy mi volt velem, de egyáltalán semmi meglepetés nem ért. Mintha csak tudtam volna előre minden sorát. Miattam ne aggódj, mert egy csöppet sem vagyok elkeseredve. Tegnap esti levelem is dokumentuma ennek. Úgy érzem, hogy mind a ketten el tudjuk mondani Mt 11,26-ot: „Igen Atyám, mert így volt kedves te előttem”; és Róm 8,28: „Azoknak, akik Istent szeretik minden javukra van.” Hálát adok az Istennek azért, hogy mégis lehetséges az, hogy befejezhesd tanulmányaidat. Ez volt most úgyis csak a vágyam.

Hiszem, hogy Isten engedte mindezt, hogy így legyen, és jó nekünk Tőle mindent elfogadnunk, még sokszor a keserűséget is, amely valóban áldássá lehet (Ézs 38,7). Talán jobb, hogyha mindjárt így, az utunk kezdetén ad Isten ilyen nehézségeket. Sokszor a gond és a fájdalom még jobban össze tud kovácsolni két embert. Örülj hát annak most, hogy tanulhatsz és szolgálhatsz még így... Azután pedig még nyárig nagy idő van, és tényleg sok minden változhat, még az a csoda is megtörténhet, hogy Dezséry másképpen határoz...

Bár hidd el – ne botránkozz meg azért rajtam –, én egyáltalán nem vagyok oda azért, hogy felszenteljenek és hivatalosan szolgálatba állítsanak. Csak azért szeretném nagyon, mert Te szeretnéd. Hiszen a szolgálat nincs Lutherkabáthoz kötve, sőt – mint már írtam is talán – sok szempontból előnyösebb lesz anélkül.

Aztán hiszem, hogy mire arra kerül a sor, Isten mindenképpen utat fog mutatni, hogy mit csináljunk. Nézd, dolgozni mind a ketten fogunk tudni, ha Isten erőt ad, és munkalehetőség mindig lesz. Ugye nem félünk hát a jövőtől?

Búcsúzóul csak annyit még, hogy örülj annak, ami van; így például most ennek az évnek, és adjunk hálát érte Istennek! Azután fogadd el ezt a határozatot úgy, amint van, tudván azt, hogy szolgálatra hívatál (hívatunk) el, és sokszor még nem látjuk, hogy Isten miért zár be kapukat, de higgyük, hogy ugyanakkor ki is nyit. Azután talán sokaknak éppen akkor tudsz szolgálni eredményesen, ha így lesz minden, és látják az életeden azt, hogy nem történt törés. De mindamellet higyjük azt, hogy Isten – ha akarja – ezek után is megadhatja azt az ajándékot, hogy felszentelnek, és meglátod, akkor az még

sokkal drágább dolog lesz, bár azt se felejtsük el sohasem, hogy nem csak a Luther-kabát teszi a szolgálati elhivatást.

Úgy nézek az egész dologra, hogy Istennek mindenre van hatalma, és ha Téged így hivatalosan a lelkészi szolgálatba akar látni, akármennyire is, akár milyen szelekciót is alkalmaznak, mégsem kerülsz bele, valahogy én is úgy érzem, és az általad említett igék is ebben a hitben erősítenek meg, hogy nem fogsz kiesni. Természetesen számolok ezzel, hogy ha nem tenné is meg, és mégiscsak kiesnél, azt hiszem, a szolgálatra való elhívás lényegén ez akkor sem változtat, sőt mint már arról sokszor beszéltünk, sokszor talán közelebb lehet kerülni így az emberekhez, mint ha a hivatali papot látják.

Magam sem látok még itt világosan, hogyan és melyik lenne jobb; az is lehetséges, hogy mint hivatásos lelkésznek kevesebb lesz a lehetősége, hogy a dolgozók világába vigye az evangéliumot. Most úgy vagyok, hogy az fájna nekem, ha ezt az évet nem engednék befejezned, az talán már kevésbé, hogy ha azután nem helyeznének hivatalosan egyházi szolgálatba.

Sokat gondolkoztam azon, hogy vajon nem az óemberem szól-e a papi pálya megvetettségéről, s hogy ezt magam előtt sem akarom bevallani. Lehet. De úgy látom mégis, hogy nem! Inkább talán csak az, hogy mivel elég sok papi házat is ismerek, és bizony nagyon-nagyon kiábrándultam én is abból az életformából, és igen, meg tudom érteni ezeket a kiábrándult embereket.

Ami pedig a mi helyzetünket illeti, szeretném hinni, hogy valóban mindig egyetlen nagy célja lesz életünknek: hirdetni az evangéliumot, úgy, amint egyik leveledben is írtad: olyan jó lenne olyan tűzzel, mint Zinzendorffék, de ha nem is lesz mindig olyan nagy a láng, hát segítve egymást a holtpontokon most nem úgy, mint régen. Az a bizonyos „putri dolog” pedig ma is fennáll...

Tibor viszontválasza

Budapest, 1952. október 4.

Édes, drága Mókuskám!

Egész hihetetlen gyorsan és váratlanul jött meg ma a szombat reggeli leveled. Csak úgy, biztonság kedvéért kérdeztem meg mindjárt a posta érkezése után az irodában: nem jött-e levelem, de hétfő előtt nem is számítottam rá. Így képzelheted, mekkora volt az örömöm!

Különösen is erősítésként jött leveled, mert néha bizony csüggedni kezdtem

a dolog reménytelensége miatt. Pedig az ige fényében – és leveled is ebben erősít meg – újra meg újra világosan látom, hogy van értelme felkészülésemnek és szolgálatomnak, és előbb vagy utóbb, de végül is biztosan munkálkodhatok majd az Úr szőlőjében!

Aranyos, hosszú és nem is tintával és tollal, hanem szíveddel írt leveledet nagyon-nagyon köszönöm. El sem hiszed, hogy milyen sokat jelentett. Hitttem eddig is, hogy nem lenne akadály kettőnk életében az esetleges pályaváltoztatás, de most, hogy ezt írod: „esetleg putriban, napszámosnéként is vállalom veled az életet” – ez a mondat új erőt, sőt szárnyakat ad nekem, minden erőmmel azon leszek, hogy a lehető legjobb körülmények között vállalhasd mellettem az életet!

Köszönöm azt a sok ígét és az ige szellemével annyira összhangban lévő mondatodat és gondolatodat, amivel megajándékoztál. Fenti igenlése mellett leveled legnagyobb jelentősége számomra két gondolat. Az egyik, hogy sokkal eredményesebb lehet a szolgálatom, ha látják, hogy életemben nem történt törés. A másik pedig, hogy ha majd mégis felszentelnének, akkor az majd még sokkal drágább dolog lesz mindkettőnk számára. Mert látni fogjuk, hogy az nem természetes dolog, hanem merőben kegyelem.

De az is kegyelem ám, hogy mellettem vagy most! Látom több fiú életén, mennyire le tudja venni lábukról a bizonytalanság, a kilátástalanság. Én új erőt kaptam Általad, persze teljes tudatában annak, hogy csak eszköz vagy ahhoz, hogy a Felülről jövő erőt számomra közvetítsed.

Levélváltás a leánykérésről

Budapest, 1952. október 31-én

Kedves Lujza néni és Józsi bácsi!

Talán szokatlan és furcsa, hogy levél útján mondom el azt, ami a szívemen van, de a nagy távolság és a ritka találkozási lehetőség kényszerít erre.

Legutóbb, amikor első látogatásomat tettem Csöngén, csak Lujza nénival beszéltem néhány közvetlen szót jövő terveinkről, s a család előtt csak annyit kértünk, hogy tegezhezzük egymást Valival. Szívem már akkor is igaz szeretettel volt tele kislányukkal szemben, mégis – úgy éreztem – korai volna a közelebbi ismerkedésen túl egyéb hivatalos lépést tenni. Hiszen akkor az én családom még egyáltalán nem ismerte Valit.

Most, hogy Szüleim és családom minden tagja megismerhette és igaz szeretetbe fogadhatta azt, akit én is oly nagyon szeretek, úgy érzem, elérkezett az az idő, amikor hivatalosan is megkérhetem Valika kezét kedves Szüleitől.

Levelemnek nem az a célja, hogy választ kérjek kérdéseimre, hiszen nem hivatalosan már amúgy is nyilvánvaló volt szándékom, s Valikával Isten színe előtt láttuk meg úgy, hogy egymásnak szánt bennünket a mi drága Urunk. Csupán azt szeretném, ha a mai nappal nyíltan megoldhatnám és leszögezhetném a kedves Szülők előtt, hogy leányukat teljes szívemmel szeretem és élettársamnak választom.

Nem szándékom, de nem is véletlen, hogy ezt éppen ma, a reformáció emlékűnnepén teszem meg. Isten iránti hála tölt el ugyanis, hogy mindketten a reformáció népéhez tartozhatunk, s ami még fontosabb, ami még nagyobb kegyelem: mindketten Megváltó Urunk hívő gyermekei lehetünk. Éppen ezért merem ezt a nagy horderejű lépést megtenni, mivel nem magamra, hanem az Úrra építek. Hiszem, hogy házunkat mindketten Kősziklára fogjuk tudni építeni.

Efezus 2,8–10 igéjével imádkozó szívvel kérem áldását az egész családra, és meleg testvéri szeretettel köszöntöm mindkettőjüket:

Tibor

Csőnge, 1952. XI. 6.

Kedves Tibor!

Nagyon köszönöm levelének minden sorát. Öröm van a szívemben, hogy éppen a reformáció emlékűnnepén szólhatott hozzánk egy ilyen életbevágó kéréssel. Nem kér választ, és én mégis írok, mert ami bennem van, nem tudom elhallgatni.

Először is Isten iránti hálával tartozom – hogy szabad tudnom –, hogy mindkettejük megtalálhatta egymásban azt a krisztusi szeretetet, amely a földi életben mint élettársakat fűz össze. A mostani nyomorúságos életünkben is végtelen boldog vagyok, hogy láthatom, milyen csodálatos dolgokat cselekszik velünk a mi Urunk. Válaszul azt tudom írni, hogy „Igen Atyám, mert így kedves előttem!” Boldogságukat csak a magam boldogságával tudom tetézni, és az Úr kegyelméből jövő gazdag áldását kérem életükre! Igaz fundamentum legyen a Krisztus, akkor biztos, hogy kősziklára épül a házuk.

Sajnos Édesapa ezt még nem olvashatta, mivel nincs itthon,¹ de fogom neki is tolmácsolni. Tudom, hogy kislánya boldogsága az ő boldogsága is. Valikántól küldött szülei gratulációját köszönettel fogadom. Örülök, hogy ők is megszerethették. Tudom, ez a szeretet kölcsönös.

Egy boldog viszontlátás reményében búcsúzom 1Pt 5,7 igéjével.

Igaz szeretettel

Lujza néni

Tibor levele édesapjáról

1952. nov. 13.

Apunak sikerült álláshoz jutnia.² Képzeld: fűtő lett a középület-tervező nagyvállalatnál. A Rákóczi úton egy háromemeletes fa- és szénfűtéses kályhakkal rendelkező nagyvállalat, ahol ketten vannak fűtők. Egy rokonunk által került be. Minden nap fél ötkor kell kelnie, fél hatkor kell ott lenni, akkor kitisztítja a ráeső kályhát, és befűt. Napközben azután már kevesebb a dolga, utána kell nézni a kályhának, elég meleg-e a szoba stb. Hát bizony nem hitte volna, hogy fűtő lesz öregkorára, de tudod, a másfél hónapi állásnélküliség után úgy örült az elhelyezkedésnek, mint egy gyerek. Szeret fizikailag is tevékenykedni, ott-hon is mindig agilis volt, és meg tudja fogni a munkát. Csak az a kérdés, hogy fogja-e majd bírni, nem lesz-e nehéz a sok járás-kelés. Ott szerencsére van lift, így ez megkönnyíti munkáját. Délutánja is szabad kettőtől, de akkor lefekszik szegény, hogy pótolja az éjszakai kevés alvást.

¹ Saródy József (1893–1963) földjét elvették, s neki egy bányában kellett munkát vállalnia; rövid időre – a család emlékezete szerint – a tatai börtönbe is zárták, mert családjának kenyeret vásárolt.

² (Leg)idősebb Fabiny Tibor (1888–1974) harmincöt évi minisztériumi szolgálatát követően 1943-ban ment nyugdíjba, amit a kommunista állam 1949. június 1-jével megvont tőle. 1951-től fuvaros, kőműves, villanszerelő munkát vállalt családja eltartása érdekében. – *A szerk.*

Levélváltás Görgey Arthúr (Gábor) unokatestvérével

1953¹

3

Arthúr Tiborhoz

1953. március 5.

Édes Tiborkám!

Nagyon szégyenlem, hogy már olyan régen kaptuk meg a kedves hírt Rólad, és még egyikünk sem válaszolt a családból. De Te jól kell, hogy tudjad, nem a közömbösség oka ennek a hallgatásnak, hanem a hétköznapiok kisebb-nagyobb kellemetlenségei, akadályai, amik tulajdonképpen nem is érdemesek említésre és mégis komoly gátak. Hallgattunk és nem ültünk le a levélíráshoz – de nagyon sokszor emlegettünk Téged és gondoltunk Rád. Tehát: nagyon sok boldogságot kívánok Nektek, nyugodt és megelégedett házasságot, teljes egyetértést és Istenben való szilárd, mély hitet. Azt hiszem, mindabból következtetve, amit hallottam elhatározásodról, mindez meg is van és remélhetőleg meg is marad. Az embernek ilyenkor csak közhelynek ható mondatok jutnak eszébe, és szeretne valami nagyon kifejezőt mondani – de végül nem sikerül. A Te feladatod, hogy a szürke frázisok mögött meglásd és megérezd az igazi szeretetet és őszinteséget, mely szebb formát nem talált magának.

Nagyon szeretném, ha egyszer bővebben írnál nekem, mindenről, ami történik Veled és főleg Benned. Én azt hiszem, az utóbbi évek minden csak félig-meddig is következetes, gondolkodó és főleg becsületesen gondolkodó embert olyan próbák elé állították, melyek külsőleg főleg anyagiak ugyan, de valójában messze túl vannak ezen, és a lelket kényszerítették végül is arra, hogy döntsön, válasszon, határozza meg, mit akar és hová tartozik. Én ezt

¹ A levélváltás Görgey Gábor (1929–2022) előszavával megjelent a *Credo* evangélikus folyóiratban: 2017/1–2. 104–112. o.

olyan határozottan érzem, hogy gyakran mélységesen elszomorodom: íme, ilyen eszközökhöz kellett folyamodnia Istennek, hogy végül is szólásra bírja a közömbös, gőgös vagy éppen rosszindulatú hallgatásba burkolódzott embert! Természetesen köztük vagyok én is, a bűn felismerése a bűntől még nem mentesít. Mindnyájan válaszúton álltunk vagy állunk, hogy belevetjük-e magunkat az örvénybe, mely elnyeli öntudatunkat és lelkiismeretünket, jótékonyan elbódít – vagy pedig vállaljuk a szenvedést teljes öntudattal, küzdelmes hittel, de legalább tisztán, amennyire az élet tisztán hagyhat egy embert egyáltalán. Igen, ezeknek a nehéz éveknél és a szenvedésnek megvan a maga rendeltetésük: vége a halogatásnak, az állást-nem-foglalás erkölcstelenségének, a mindig messzibb tolt „megtérésnek” – Isten végül is tudni akarja, hányadán áll mindnyájunkkal külön-külön. Nem hivatkozhat senki arra, hogy nem kapott elég alkalmat a látásra. Hiszen erre régen sem hivatkozhatott senki – de mégis, a polgári jólét, a hétköznapi ütemesen ismétlődő biztonsága, a puha perzsák és mély karosszékekbe süppedő mindennapi élet, mely elringatja a kereső és kutató értelem nyugtalanságát, s mely elhitette, hogy minden rendben van: – mindez Isten előtt nem, de az emberek, egy bizonyos társadalom előtt mentségül, enyhítő körülményül szolgálhatott arra, hogy a lelket kiverte a gyom. Most az évek úgy jelennek meg a történelemben, mint körülépített folyosók, melyek csak ide, csak oda, csak amoda vezetnek. Nincs imbolygás, fölösleges kószálás a polgári nyugalom mezőin – folyosók vannak, és mielőtt valaki belép az előtte álló időbe, dönthet, illetve döntenie kell, melyiken halad. Igen, nem mondok újat azzal, hogy Isten, amikor egyik kezével szenvedést ad, a másikat meg sem mozdítja, mert ugyanavval a kezével, mellyel a szenvedést osztotta ki, már áldást is adott. Akik átvészelték a választás éveit, akik életben maradtunk – tudni fogjuk, hogy a világ, az emberiség két részből áll, és tudni fogjuk, kik tartoznak ide és kik oda, tudni fogjuk, mit várhatunk. Az emberek a bajban és szenvedésben megláthatták Isten arcát, ha akarták, és nem fordították el fejüket – és a bajban és szenvedésben nagyobb, sokkal nagyobb erő kell arra, hogy Isten arcától elfordítsuk fejünket, mint ahhoz, hogy nézzük őt, és erőt kapjunk tőle. Igen, a békében és nyugalomban sok volt a keresztyény, de kevés a hívő. Most viszont egyre kevesebb a hitetlen, és sok, egyre több a hívő keresztyény. Valódi reformáció ment itt végbe, nagyobb hatású az minden eddiginél, reformáció, melyet nem ember, de Isten hajtott végre.

A Te hivatásod minden hivatás közül a leginkább magától értetődően szenteli magát arra, hogy az embereknek igazságot mutasson. Én, ha megpróbálok kilépni önmagamból – persze ez csak fikció –, és felvetem a kérdést, mi lenne az a feladat, amit el kell végeznem és milyen formában – szintén azt válaszol-

lom: tanítani az embereket – válasz az első kérdésre – és hogyan? – mint pap – válasz a másodikra. Az első válasz: tanítani – természetesen mindenképpen áll. A második már nem olyan egyszerű dolog.

Isten soha nem ad fölösleges tulajdonságokat és képességeket, még rosszakat sem. Tizenöt-tizenhat éves diákkorom óta tudom és érzem, hogy az én hivatásom: írni. Ezt sutba dobni, félretenni annyit jelentene, mint Isten ajándékát nem venni semmibe. Írnom kell és az egyedüli, ami még nagyobb bűn lenne a hallgatásnál is, az, ha az Isten ajándékozta képességet nem az ő céljaira, hanem az ő céljai ellen használnám. Ezt tudtam mindég, de a feladat igazi mélységét, a teljes felelősséget csak itt éreztem meg Csányon. És törekvésem a legtökéletesebb kifejezésért együtt és egyszerre halad Isten szolgálatával. Keményen dolgozom és a munka imádság számomra.

Természetesen azt mondhatod: ha pappá leszel, az írásról nem kell lemondanod. – Igen is, meg nem is. Az írás maga és az írás célja – tisztaság. De az anyag, ami összegyűlik, az élmény és tapasztalat – sokszor tiszta ugyan, de sokszor nem az. Pedig aki a világot, Istennek azt a világát ábrázolja, melyben a romlottság és fény, szenny és szépség, bűn és tisztaság keveredik – a tisztaság igényével és törekvésével ugyan, de át kell gázolnia mindezen. Ne érts félre, nem arról van szó, hogy a művészettel bizonyos rosszul értelmezett szabadságot akarok vásárolni magamnak. Nem. De nem vagyok, nem lehetek olyan gazdag mint művész, hogy a teljes tapasztalatról lemondjak. És ezt sem a tapasztalat kedvéért nem teszem, hanem a megismerés miatt, azt pedig nem kell különösebben hangsúlyoznom, hogy minden megismerés, még a bűnös is (a bűnbánaton keresztül) Istenhez vezet, hozzá visz közelebb. Ha én tanítani akarom az embereket, mint művész, aki ábrázol, akkor tudnom kell mindenről, ami körülveszi őket, bajt, bűnt és szenvedést is – különben nem valóságot ábrázolok és állítok eléjük, és nem tudom őket meggyőzni, hogy a maguk világában is van megoldás, mindenütt. Tehát kibővíve és tökéletesítve előbbi mondatomat: a munka imádság számomra, de nem csak magamért, hanem az emberekért, mindenkiért. – Ha úgy látod, nincs igazam, válaszolj őszintén, nagyon örülnék neki.

Különben nagyjából egészségesek vagyunk. Apámnál néha előjönnek a régi fájdalmak, de különben jól tartja magát. Anyám szintén, az ő egészsége és ereje valóban csoda, még mindig nincs egyetlen ősz hajszála sem, és úgy dolgozik, mint egy gép. Hármunk közül – szégyenszemre és sajnos – mindenesetre ő az egyetlen igazán munkabíró. Az én egészségem javult az utóbbi időben, a tudóm – a Zsuzsa-féle gyógyszer nyomán – most már rendben van, asztmám persze hűséges és nem hagy el. Talán majd ettől is megszabadulok egyszer.

Hallom, hogy szegény Tibor bácsi milyen hősies küzdelmet folytat a kenyérkeresetért, az ő korában különösen nem gyerekjáték ez a kimerítő szélmalomharc. Apám is kijár néha ide az Állami Gazdaságba, szerencsére nincsenek súlyos kötelezettségek, és nem kell sokat dolgozni. Ez egy előny, ami viszont azt a hátrányt vonja maga után, hogy a kereset olyan minimális, hogy jóformán semmire sem jó.

Tiborkám, lassan búcsúszom, és még egyszer Isten áldását kérem Rátok. Kézcsókjaimat és üdvözteimet, kérlek, add át ismeretlenül is. Bizonyára van vagy lesz közös eljegyzési képetek, nagyon szeretném, ha kapnék belőlük egyet. Ha ráérsz, írd nekem minél hosszabban.

Sok szeretettel ölel

Arthúr

Tibor levele Artúrnak

Budapest, 1953. március 13.

Édes Arthúrkám!

Nagy örömmel, de egyúttal szégyenérzettel kaptam meg kedves gratuláló leveledet. Tudod, már annyiszor, de annyiszor gondoltam Rád, hogy jó volna írnom Neked, aztán arra gondoltam, hogy talán egyszer inkább felkereslek személyesen, hiszen levélben nem lehet a személyes beszélgetésben rejlő közvetlen kapcsolatot megteremteni. De így, hogy most írtál, addig is, míg személyesen találkozunk, örömmel ragadom meg az írás lehetőségét.

Mindenekelőtt köszönöm meleg, testvéri szívből jövő jókívánságaidat. Átéreztem a sorokon keresztül, hogy őszinte az, amit kívánsz. Remélem, hogy lesz alkalmam menyasszonyomat Veletek is megismertetni, és remélem, meg fogja nyerni tetszésedet. Hit és műveltség területén egyaránt „partner”, olyan valaki, akiről feltétlen bizonyossággal tudom, hogy „hozzám illő segítőtársként” (1Móz 2,18) rendelte mellém Isten. Rendkívül intelligens, jó fejű, ugyanakkor gyermeki módon hívő leány. Közös az életcélunk: emberek szolgálata. A bűn és a halál béklyói között sínylődő embereknek szeretnénk felragyogtatni az egyedüli utat a szabadulásra. De erre alább még visszatérek.

Az a mély és szíveddel (nem írógéppel!) írt levél, amelyet nekem írtál, nagy örömmel és – bevallom őszintén – csodálkozással töltött el. Régóta nem volt alkalmunk a beszélgetésre, amikor utoljára volt szó közöttünk az Isten

dolgairól, úgy érzem, még másként gondolkodtál. Hiszem, hogy a sok próba, a küzdelmes napok mind Isten formáló kezének az eszközei voltak, hogy a nyomorúságon és megpróbáltatásokon keresztül egészen magához tudjon vonni és eszközékként tudjon Téged is felhasználni.

Az immár négy-öt év távlatába vesző néhány beszélgetésünk is arról tett bizonyossá, hogy *Istennek terve van veled*. De akkor még ebből mindössze annyit láttam, hogy nem akarsz még nyakadat Isten ígájába hajtani. Emlékezz vissza Szász Máriaival hármashban folytatott beszélgetésünkre. Azért említem csupán, mert jóformán ez – és egy Nálatok, szobádban folytatott eszmecsere – az egyedüli, ami által lelked kérdéseitől a leveledből kivehető téglákon kívül néhány alapvető épületkövet tudok összerakni, hogy valamelyest előttem álljon az a titokzatos valóság, amit úgy hívnak: emberi lélek. Talán úgy is mondhatnám: ember. Mert tudom jól – hiszen magam is megtapasztaltam –, hogy nem elszigetelt a lélek a testtől, még kevésbé a szellemtől: a három együtt alkotja az Isten képére és hasonlatosságára formált, de a bűn által annyira deformált *embert*. Ez a szó nemes értelmében vett ember, a lelki ember képe villant fel leveled olvasása közben. Azé küzdő, gyötrődő, élete célját megtalálni kezdő emberé, aki a bűn „deformáltsága” után eljut az élő Isten által végzett csodálatos „reformáltság” állapotára. Lehet, hogy már régi Benned ez a folyamat, csak én nem tudtam róla, de hadd mondjam meg, hogy nagyon-nagyon boldog vagyok ennek az újjászülető léleknek a láttán, és egyedül Istent tudom magasztalni érte.

Mindazt, amit leveledben írtál – a jókívánság és családi vonatkozású közlések kettős pántján belül –, két kérdéskomplexumban tudnám összefoglalni. Nem mesterséges problémakonstruálás ez, úgy érzem, hanem magad adtad meg levelednek ezt a kettős tartalmát.

Az egyik az, amikor felnyitod a körülöttünk vajúdo problémákat. A másik pedig, amikor a benned lévő, életedet egzisztenciálisan érintő kérdéseket tárod fel.

Azt szeretném, ha az utóbbival kezdeném. Sőt úgy érzem, az elsőnek a kérdését mindenképpen jobb volna a személyes beszélgetésünk tárgyává tenni.

Hadd térjek rá a második, de úgy hiszem, mindenképp elsőrendű fontosságú kérdésre. Személyes életed legszemélyesebb kérdésére. Istenhez való viszonyodra.

Kértél, hogy legyek őszinte. Az leszek, s hiszem, hogy nem neheztelsz meg érte.

Az az életcél, amit úgy fogalmaztál meg, hogy tanítani az embereket – mint művész, talán mint pap: ennek a nemes életcélnak a gyökereit szeretném vi-

lágosan látni. Ezt magam leveledből „kiexegetálni” sajnos nem tudom, nem is szeretném, hiszen a leírt szó sokkal több félreértésre adhat alkalmat, mint az élő beszéd, melyet rögtön tovább lehet fűzni, meg lehet magyarázni. Ezért legjobban azt szeretném, ha legközelebb bővebben írnál erről a közelebbi kérdésről: mi az, ami erre a nagy szolgálatra indít.

Hogy mégis megmondjam nyíltan addig is, mit látok, az az, hogy Istennek az a vezetése, amellyel eddig elhozott és a körülötted gigászi harcot vívó emberiségnek a sok gyötrő kérdése az, ami erre indíthatott.

Az „embert” ismered. Az Isten „vezetését” megtapasztaltad, de vajon *ismered-e Istent, aki Jézus Krisztusban lett megváltó Urad?!*

Látod, azért teszem fel ezt a kérdést ilyen élesen s határozottan, mert ez a kérdés gyökere szerintem, és minden további ebbéli állásfoglalásodtól függ. Az egyetlen kérdés ez: hogyan viszonyulsz szíved szerint Jézus Krisztushoz?

A kérdés nem olyan egyszerű, amint az első pillantásra látszik. Hiszen a középiskolai hitoktatás – ha egyáltalán annak volt nevezhető – és a sok Lélek nélküli igehirdetés gondoskodott arról, hogy felnőtt ifjaknak maguknak felnőttkorban kelljen csak ezzel a kardinális kérdéssel szembenézniük. E külső körülményen kívül az is indít ennek a kérdésnek a felvetésére, hogy leveledben többször is beszéltél Istenről, de ez a szó: „Jézus Krisztus” sehol sem volt olvasható. Sok olyan művelt, felvilágosult embert ismerek ugyanis, akik „hisznek” egy Istenben, aki talán a legmagasztosabb, legtökéletesebb Eszme, de nem olyan Személy, Aki saját lényét egy egyszerű, hozzánk mindenben – kivéve a bűnt – hasonlóvá lett *emberben*, mégpedig egy názáreti ácsfiúban, egy megvetett *zsidóban* nyilatkoztatta ki. Átgondoltad-e már ezt, Arturkám, és magasztos gondolataid közé be tudtad-e fogadni gyermeki, alázatos, de rendíthetetlen hittel, hogy ez az ember a Te Megváltód, ez az Istenember a világ Megváltója. Aki először koldusszegényen jött, istállóban született és a rabszolgák és gonosztevők bitófáján halt meg – azért, hogy váltságahalálával életet és üdvösséget: váltságot szerezzen az emberiségnek: hogy az egyedüli megoldást adja a bűn és halál rabságában szenvedő emberiségnek Isten ingyen kegyelmét, amellyel az Ő halálát és az Ő igazságát tudja be a mi igazságunknak, hogy ezáltal aki csak *hisz Őbenne*, el ne vesszen, hanem örök élete legyen?!

A Jézushoz való viszony az egyedüli döntő kérdés a Te életedben is. Ha megtapasztaltad és elfogadtad kegyelmét, amellyel eddigi bűneidre ingyen, szeretetéből bűnbocsánatot ad és azt soha szemedre nem hányja többé, ha megtapasztaltad ezt a szeretetet, akkor ez a *szeretet* és az ebből fakadó *hála* lehet az az egyedüli helyes rugó, amely az emberek felé való szolgálatra indíthat.

Minden más indítás hibás, mert nem azt a célt tartja szem előtt, hogy másokat is a bűneik bocsánatához s ezzel problémájuk megoldásához vezesse: ahhoz az Úrhoz, aki ott, a Golgotán Kr. u. 30 körül legyőzte a bűnt és legyőzte a *halált*, azzal, hogy Isten feltámasztotta. Ezzel ad élő reménységet mindazoknak, akik a haláltól való félelmük és a bűnben való rabságuk miatt egész életükben *rabok* voltak. S akikhez ezt a drága örömhírt (evangéliumot) elviszed, az boldogan talál majd megoldást élete minden sajgó kérdésére és sebére. Ő: a zsenge, aki elsőnek támadott fel és ma is él (Veled van minden napon!) Ő akar szolgálatba állítani: Ő akarja, hogy kegyelmét hittel fogadva újjászületett szívvel vezess el másokat is az Ő megismerésére.

Arthúr levele Tibornak

Csány, 1953. március 19.

Tiborkám!

Mondanom sem kell, mennyire örültem gyors és kimerítő, és ami a legtöbb, további beszélgetésre alkalmat adó válaszdodnak. Az én hasonlóképpen gyors válaszom talán kicsit önző motívumokból fakad, de ez csupán annyit jelent, hogy ha ez az önző motívum nincs, úgy mondjuk – engedve levélírói lustaságomnak – egy héttel később felelek Neked. Mindjárt a levél elején kibököm a dolgot, hogy azután túladván ezen a kis opportunistabűnömön, nyugodtan beszéljessünk.

Azt kérdezed, van-e Bibliám? Igen, van, és elkísér mindenüvé. Tavaly télen, amikor munkaszolgálatra behívtak, a Bibliát elvittem oda is, s bár ritkán jutottam olyan nyugodt, csendes perchez, hogy olvasni tudjam, a tudat, hogy velem van, s az a néhány alkalom, amikor olvashattam belőle, nyugalmat és békét adott a szenvedésben. Pedig ez a békesség és nyugalom szinte lehetetlennek látszott olyan körülmények között, mint amilyenben akkor voltam: kívülről, a világ felől a szadista kínzás, belül pedig az egyre hatalmasodó betegség gyötört. Igen, nagyon szépen köszönöm, figyelmedért igen hálás vagyok – van Bibliám. De... Él itt egy sorstársam, velem egykorú fiatalember. Kedves és jó fiú, de a lélek dolgaiban még igen bizonytalan (nem vagyunk mindnyájan azok? Dehogynem!) Most, március 27-én lesz a születésnapja, és szeretném meglepni egy Bibliával. Tehát arra kérnélek, amennyiben Neked ez semmiféle költségedbe nem kerül, küldjél egyet, nagyon hálás lennék érte. Amennyiben

pedig nem jelent az én körülményeimhez képest nagyobb anyagi áldozatot, úgy, kérlek, írd meg az összeget és én postán elküldöm. Nem haragszol?

A leveledre felvetett kérdésekre sorra válaszolok, legfőképpen kiemelve azt, ami még nagyon-nagyon bizonytalan bennem.

A lélek, a test és a szellem triumvirátusa, melyről írsz s melynek együttes neve: ember – egyike azoknak a legősibb problémáknak, melybe mindig bele-ütközünk s melyben legtöbbször el is botlunk. Az ember mindég és mindenütt önmagába ütközik és önmagán botlik el. Ezért reménytelen mindenfajta külsőlegesen szociális próbálkozás a világ megjavítására. Igen, ez a triumvirátus teszi lehetővé, hogy az ember az egyedüli lény, aki önmagáról és arról, ami túlvan rajta, gondolkodni tud. De a Teremtőnek ez az eléggé fel nem mérhető ajándéka felelősség is: akinek a lehetőségei végtelenek, az előtt a bűn éppen annyiszor lehetséges, mint ennek ellenkezője, a büntelenség. Ez egyszerű logika. Tehát akkor, amikor Isten az embert olyan elképzelhetetlenül magasra emelte minden teremtmény fölé, olyasvalamivel ajándékozta meg őt, mely majd eldönti, méltó-e erre az ajándékra? És ha nem, akkor az ajándék a romlást jelenti számára.

Igen, nehéz együttes ez. A lélek tiszta és becsületes, de szándékait mindig megkontrázza valami, és sokszor elfárad. A test – akaratában gyenge, vágyaiban pedig erős. A szellem pedig, mely talán elsősorban arra hivatott, hogy a testet kibékítse a lélekkel – igen gyakran fölöslegesen okos és majdnem mindég gőgös. Nem hiába mondta Jézus: boldogok a lelki szegények... igen, Ő arra intette az embert, hogy vigyázzon, mert a drága ajándék méreg is lehet. A sátán mindenekelőtt okos: entellektüel. Ezért olyan hatalmas a mi nagyon is intelligens huszadik századunkban. És jobb egy növény szeretetével szeretni Krisztust, mint „okosan” kételkedni benne – amivel nem azt akarom mondani, hogy okosan nem lehet szeretni Őt. A szellem Isten ajándéka, tehát azért kaptuk, hogy jól sáfárkodjunk vele. De jobb nem sáfárkodni, mint rosszul.

A testet szintén Istentől kaptuk és valószínűleg nem azért, hogy elnyomjuk, hanem legyőzzük. Az aszketizmus – ez még nem száz százalékos meggyőződés, tehát azt mondom: valószínűleg – nem helyes megoldás. A testet is ápolni kell, erősíteni és tökéletesíteni, hogy méltó hordozója legyen a teljes embernek. A test bűnei – betegségek, még akkor is, ha éppen a túlcusoduló egészség és „természetesség” látszatát keltik. Igen, a „természetre”, „a természet parancsára” gyakran hivatkoznak azok, akik szolgálói lettek, ahelyett, hogy uralkodnának rajta. A testet öntudatosítani éppoly fontos feladat, mint a gondolkodást – el kell jutni oda, hogy nem érnek meglepetések részéről.

A tökéletes, öntudatos test, a Teremtés eredeti szándékai szerint való test éppoly bűntelen, mint amilyennek a léleknek kellene vagy kellett volna lenni. – Persze mindenfajta ilyen szétválasztás csak képletesen lehetséges, hisz az ember egyetlen egység s csak azért beszélünk így, mert csak beszédben tudjuk kifejezni magunkat: márpedig a szó véges és gyarló arra, hogy Isten teremtet valóságát tükrözze.

Leveledben életcéloom gyökereiről kérdezel. Néhány mondatban felelek, pedig hosszú napokat tudnék mesélni róla. Tehát először: Isten felelősséget adott rám, amikor az írás tehetségével megajándékozott. Elszámolással tartozom Neki, minden téren, de elsősorban erről. Pro secundo: Isten a közelmúltban félreérthetetlen világossággal tudtomra adta, hogy figyel és segít, mindég melletttem van. Ezt olyan közvetlen élményszerűséggel éltem át, hogy számomra ez ettől az időtől kezdve a legelőbb, legvalóságosabb, legnagyobb realitás. Őt kell szolgálnom, mert mást szolgálni nem lehet. Th. Mann a bibliai Józsefről mond valami nagyon szépet és megragadót: József mindég tudta és érezte, hogy egy Történetnek, Isten történetének szereplője s eszerint cselekedett. Talán – egy nagy író kifejezőerejének segítségével – így tudnám leginkább érzékeltetni azt, ami bennem van, s ez a tudat nem gőgöt szült a lelkemben, hanem alázatot – ez természetes. Ha nem így volna, a hamisságok papírkosarába dobhatnám minden leírt mondatomat. Aki Isten nagyságát és kegyelmét egyszer átélte – soha nem lehet gőgös.

És most, végül, a leglényegesebb kérdés: Isten, aki Jézus Krisztus lett. Igen, helyesen tapintottál a legkényesebb pontra, melyben a becsületes emberek nagy része sem tud állást foglalni, húzva a döntést, nem gondolva arra, hogy csak önmagát csalja meg. Jézus Krisztus nélkül *nincs* kereszténység, Ő az alapkö, aki Őt nem veszi észre, és kitér a kérdés elől, az nem keresztény. Ez a kezdet, amely eldönti valakiről: keresztény-e vagy sem – s csak utána jön a többi, szintén lényeges kérdés, de már a keresztényi mivolton *belül* a protestantizmusban (csak henyeség, hogy egy kalap alatt beszélek „protestantizmusról”), katolicizmusban stb.

Krisztus és a krisztusi megváltás az, ami minden más vallás fölé emeli a kereszténységet, az egyetlen igazság fényébe. A vallás, az istenkeresés milyen magas fokára jutottak el a buddhisták, a kínaiak, a mohamedánok! De a végső igazságtól távol állnak, mély bölcsességükben sem jutottak tovább a pantheizmus különbözőképpen megnyilvánuló formáinál. Egyik sem jutott el a *személyes* Istenben való hitig, Krisztusig s a megváltás realitásáig. A Buddhaszobrok, a görögök és rómaiak istenszobrai természeti erők manifesztációi, s bár tanúságot tesznek az ember vágyáról személyes Isten után, de az emberi

gyarlóságot követték, az Isten után való vágyakból bálvány lett. Nem Isten teremtette a maga képére az embert, hanem az ember a maga képére formálta istenét. A zsidók pedig, akiknek Isten megmutatta magát, a döntő, végső lépésnél megtorpantak: hitük nem volt elég erős, hogy a Megváltót befogadják.

Igen, Tiborkám, hiszek Krisztusban, s tudom, hogy személy szerint megváltott engem is – de ez a hitem még nem elég erős: túl közel állok még múltbeli vívódásaimhoz, melynek éppen Krisztusban való hitem volt a sarkalatos pontja. De imádkozom, és az imádságban a hit egyre erősödik – jobban kifejezve szilárdul, hisz a hit csak erős lehet. De gyakran nem elég szilárd...

Tiborkám, búcsúzom, remélem, nemsokára kapok Tőled választ. Sokat jelentenek számomra ezek a beszélgetések.

Add át mindenkinek kézcsókjaimat, üdvözleteimet, kedves arádnak külön is. Sok szeretettel ölel

Arthúr

Levelezés a menyasszonyával az esküvőjük előtt

4

1954¹

Beled, 1954. május 24.

Te talán már többet tudsz jövőendő életsorsunk felől, de olyan nyugalom és békesség van bennem is, mint amilyen nyugodt és csendes a tó vize, ha nem zavarják azt hullámok és vihar. Úgy hiszem a mi Urunk akarata fog mindenben teljesülni és az lesz a legjobb. Bárhova küldjön is bennünket, tanyavilágba vagy fővárosba, putriba vagy palotába, mindegy. Ő velünk lesz! Ő nagyon szeret bennünket. Kérésem csupán annyi, hogy tartson meg mindvégig bennünket a Hozzá való hűségben és szeretetben, de az egymás irántiban is(!), és engedje meg, hogy szívünk utolsó dobbanásáig tudjuk vinni az Ő világosságának fáklyáját.

Pápa, május 27.

Vető még mást is határozhat, de én igen örülnék Csöglének, már csak azért is, mert Túróczy is melegen ajánlotta. Jó, ha nem Budavárban vagy Győrben kezdjük, és jutunk 50 éves korunkban kis faluba, hanem fordítva. Sajnálom itthagyni Pápát, de még jobban örülök, hogy új és önálló helyre juthatok, ahol ébredési eszményemet sokkal biztosabban tudom megvalósítani.

Beled, június 5.

Köszönöm az együtt töltött szép napokat. Köszönöm szeretetedet és annak minden megnyilvánulását.

¹ Édesapánk, házasságuk 20. évfordulójára, 1974-ben két vastag kötetben gyűjtötte össze a megismerkedésük és a jegyességük idején, a házasságkötésük előtt írt leveleiket *Így indultunk* címen. Az alábbi néhány oldalt a házasságuk 50. évfordulójára, 2004-ben gépelte le.

Pápa, június 6., pünkösd

Akárhogy lesz is, én mindenképpen feleségül veszek téged mához számított két hónapon belül, ha Isten is úgy akarja és élünk! Jó a Mester nyomdokában járni, együtt! Imádkozz egész héten Isten akarata megvalósulásáért. Boldogan várom a fejleményeket és azt, hogy végre egymáséi lehessünk...

Pápa, június 9.

Én pedig nem várok tovább, ha néger gyerekek potyognak is az égből... Valóban, nemcsak tréfásan, hanem Isten színe előtt állva, jutottunk Józsa Marcival arra a gondolatra, hogy esküvőnket a lehető legrövidebb időn belül meg kell tartanunk. Akár itthagyt Dezséry Pápán, akár mégis eltesz Csöglére, vagy egy másik városba küld, mindenképpen egyetlen fegyver a kezemben, hogy házasok vagyunk. Legalább a polgári esküvőt kellene a legrövidebb időn belül megtartanunk. Benne vagy-e, édes kis Cicuskám, ebben a tervben?

Pápa, június 10.

Drága kis Rövidesen Feleségem... Látnod mennyi a probléma, de mégsem érdekes izgulni miatta, hiszen elég minden napnak a maga baja. Majd egy lépés világossága után meglátjuk a második lépést is. Most igazán olyan nyugalom van bennem, hisz bárhova tesz bennünket a püspök, mindenképpen új életet kezdünk. És egész mindegy, hol kezdjük, igaz? Fő az, hogy együtt!

Beled, június 11.

Kicsi Mókusom, igazán nem is tudom, hogy mit írjak... Tudod, úgy érzem, hogy csak a szívem van tele és ez olyan gyönyörű, hogy nem lehet szavakba foglalni. De Te biztosan tudod, mi van a szívemben, és szavak nélkül is megérted, úgy-e, Édes? Várom híradásodat mindenre készen... Hát ez valóban expressz esküvő lenne. Tudod, azért eléggé úgy vagyok, mint az alvajáró, mert alig bírok felocsúdni az eseményekből, szinte azt hiszem sokszor, hogy ez csak álom, de olyan szép álom...

Pápa, június 12.

Most érkezett meg Pestről az északi kerület új püspökhelyettese: Bácsi Sándor... Közölte, hogy egyórai diskurzus és tarokkparti alatt Halász Bélával együtt meggyőzték Grünt arról, hogy nyugodtan kitehet engem Csöglére...Kár, hogy nem látom az arcodat, de el tudlak képzelni. Hiszen, ha annyit bolondítják az embert, akkor nem is lehet más arcfintort vágni, mint ezt. De én nagyon boldog volnék e megoldással.

Beled, június 13.

Drága Tiborkám! Hát már lassan én is oda jutok, hogy azt sem fogom tudni, fiú vagyok-e vagy lány, annyi meglepetés ér. Hát mit szóljak mai leveled tartalmához? Annyit megértettem, hogy nem lesz expressz esküvő egyelőre. De azt sem tartom kizártnak, hogy holnap mégis telefonálsz, hogy: gyereünk!

Pápa, június 15.

Édes, drága Cickóm. Nem is tudom, mit írjak neked, hiszen még magam sem tudok semmit. Annyit azonban előre bejelenthetek, hogy változatlanul nagyon is nagyon szeretlek! És hogy semmiért, a világ minden kincséért senkinek oda nem adnálak. Elég ennyi garancia és biztatás? Tudom, hogy Te is ennyire szeretsz, és ez nagyon boldoggá tesz.

Pápa, július 6.

Bácsi beszámolt pesti útjáról. Az írógépből vette ki Vető hivatalos levelét, amelyvel július 1-jével Körmendre helyez. Ez bizony azt jelentette volna, hogy aligha lehetett volna szó házasságról... De Bácsi és Halász ekkor Dezséryvel beszélte át a helyzetemet. Arra az indítványra, hogy maradhatnék-e Pápán mint másod-lelkész, azt felelte, hogy szó sem lehet róla. Származásom és habitusom miatt örüljek, ha kis helyen szolgálhatok... Ennek örülök is és szolgállok is, amíg az Úr engedi! Úgy gondolom, hogy esküvőnket július 31-re, szombatra tennénk. Jó lesz? És akkor még augusztus 1–7. között mennénk Balatonra. Utána haza, a már berendezett parókiára... Hát, édes kis Mókusom, most már úgy néz ki a dolog, hogy biztos. Persze kicsit álomszerűnek tűnik minden, de Isten útjai kiszámíthatatlanok. Fő az, hogy készülj és készítsd Anyukádékat is úgy, hogy 31-én lesz az esküvőnk. Ha lehet, talán leginkább Cellt látom megfelelőnek.

Beled, július 14.

Kimondhatatlan öröm és boldogság tölti el szívemet mindazokért, amiket Isten cselekszik velünk. Igen, mindennel teljesen meg vagyok elégedve. Melinda néni fátylát is megkaptam. Remek. Nem baj, ha kicsit régi is, azok a kis lukak amúgy sem látszanak. Gondolatban ott leszek veled a pápai utolsó bibliaórán, őszintén sajnálom, hogy személyesen nem, de talán jobb is így. Légy most még teljesen zavartalanul azé a gyülekezeté, hogy azután majd megújult erővel és hittel indulhass el egy másik munkamezőre, amelyen Isten engem is segítő-társul ad Neked. Áldja meg Urunk csöglei belépésedet! Lehessen mindvégig Ő ott a mi kis otthonunk lakója!

Gyenesdiás, július 27.

Édes, drága Cicuskám! Nagy-nagy szeretettel gondolkodom Rád innét, e történelmi nevezetességű (!) helyről. Igen sokan üdvözölnek ám: itt van Balikó Zoltán, Tarjáni Gyula, Pintér Karcsi, Bence Imre, Bókkon Lajos, Grűn, Tessényi, Wiczian, Kósa, Lágler Béla (igen tetszettél neki két éve, össze akart házasítani valakivel...). Engem beugrattak a héber szöveg naponkénti ismertetésére is. Németh Feri írt: lesz kétágyas szobánk Tapolcán, a gimnázium kollégiumában, eredeti nászút, úgy-e? De másnap Akali is rendelkezésre áll... Nagy-nagy szeretettel csókollak és *várom* nagyon a szombatot!

Tiborod

Levelek évfolyamtársainak Csögléről

1954–1956

5

Csőgle, 1954 őszén

Kedves Testvéreim!

Ne vegyétek hűtlenségnek, hogy oly régóta hallgatok. Bizonyára értesültek életem nagy eseményeiről, s ezek bizony annyira igénybe vették időmet, hogy nem értem rá írni. Kezdem az elején. Pápán tavasz dereka óta húzódott ügyem, az ti., hogy megkaptam a nőszülési engedélyt, de gondolkodni kellett főpásztorunknak, hogy olyan helyen legyenek, ahol mint nő ember szolgálhatok. Pápa erre lakáshiány és egyéb okok miatt nem volt alkalmas. Esperesem ezután egyszer felvetette, nem volna-e kedvem Csöglére jönni. Addig csak hírből ismertem a kis falucskát, de azt válaszoltam, szívesen megyek bárhova. Ugyanekkor néhány csöglei presbiter felvetette, hogy kérjenek engem ide adminisztrátornak. Cellben találkoztam néhány csöglei atyafival, talán konferencián (ez azonban nem jelenti, hogy nagy konferenciázó volna gyülekezetem, inkább szomszédos gyülekezetek révén kerültek el egyszer Cellbe). Ekkor húzódni kezdett ügyem, mert kezdetben hallani sem akartak róla, utóbb pedig – miután Brebovszky Gyuszt főnököm megnyerte tervének, hogy pápai másodlelkészt csinál belőle – mégis beleegyeztek, annyira, hogy előlegezték papi vizsgámat s megengedték, hogy egyenesen meg is válasszanak.

Így hát nem törtetés vagy karriervágy folytán lettem évfolyamunk első – mondhatnám, koraszülött – parókusa... Azt hiszem, el is hiszitek. Főleg, ha elmondom, mi a hozzám hasonszőrű, vasúttól távol levő parókusok jelvénye és milyen az élete. Persze mindezt úgy mondom, hogy ugyanakkor a lehető legnagyobb öröm tölti el szívemet, és nagy-nagy hála, amiért Isten csodálatosan intézett el életemben mindent, feljebb, hogy nem mint kértem vagy elgondoltam. Cellbe menet múltkor a marcali „bozóton” át bogáncs akadt belém

kerékpárutam végén; Józsa Márton mosolyogva jelképesen a gomblyukamba tűzte: lám, ez a szórványpapok jelvénye... tövis és bogáncskóró.

Valójában azonban – legalábbis egyelőre – sokkal több a virág életutamon, mint a tövis. Először is: megházasodtam. Olyan élettársat kaptam, akiben mindazt megtaláltam, amit testileg-lelkileg és szellemileg kerestem, s aki elsőrendűen alkalmas a papné szolgálatára. Örömmel végzi mellettem közös szolgálatunkat. Beiktatásom augusztus 22-én volt. Felejthetetlen élmény. Különösen a környező lelkészektől kapott áldás, az új gyülekezet bizalma, és a régi gyülekezet szeretete. Utóbbi mind Cellben, mind itt megható volt. Ide külön autóbust rendelték, pedig különben nem jár erre még autó sem (csak „ökörszekér ballagása méri az időt...”), s több mint negyvenen eljöttek, hogy áldást kívánjanak régi káplánjuknak. Nyolcvanszemélyes ebéd volt, melyre a csirkepörköltet a gyülekezet asszonyai hozták össze.

Gyülekezetem lelkileg nézve a lehető legnehezebb, de épp ezért a legszebb terep. Csaknem teljesen érintetlen. Úgy érzem magam, mint misszionárius egy keresztyénségtől távol eső vidéken. De hisz mindig a misszió barátja voltam! Ezért cseréltem fel most is örömmel a főváros vagy a kis vidéki város utcáit a gumicsizmával és bakancssal. Csaknem többször van kapa, gereblye, kalapács vagy fúró a kezemben, mint toll... De azért dolgozom szellemileg is, amikor időm engedi. Segítetek, hogy el ne parlagiasodjam! Most látok munkának, ugyanis most fejezték be a takarolást és csépelést. Ezentúl a havi kettő (!) helyett minden vasárnap lesz helyben is istentisztelet és este bibliaóra. Adorjánház (3 km), Kispírt (4 km) és Nagypírt (5 km) tartozik még hozzám. Kis imaházunk van (itteni omladozik, mint anyagilag a gyülekezet), Piriteken pedig a református templomban, illetve iskolában tartjuk. Legközelebb első tapasztalataimról bővebben írok!

Sok szeretettel köszönt mindnyájzatokat:

Fabiny Tibor

Az évfolyamtalálkozón azért szeretnék részt venni...

Csögle, 1955. január 31.

Kedves Testvérek!

Múlt hónapban saját hibámból kimaradtam az együttesből, annyi volt az év végi teendő. Most igyekszem kipótolni, és kis ízelítőt adni nektek a parókusi méltóságról. Íme, a parókus hétköznapijai: reggel fát vág, bekészíti a szénnel együtt, majd vizet hord kétféle kútból (az egyik ti. ivásra nem alkalmas, azt

szemköztről kell hozni), utána kukoricát morzsol, kis zsomborban beviszi a tyúkólba, megszámlálja, nem hiányzik-e egyik sem, elkergeti a szomszéd kakasát, s napközben is többször utánuk néz: hány tojást tojtak a tyúkokcskák? Közben-közben ki is takarítja a tyúkólat. Na és el is felejtettem: langyos vizet ad nekik, hogy torkuknak meg ne ártson a jeges víz. Ezzel véget ért reggeli mindennapos körforgása, s ekkorra a nagytiszteletű asszony már be is készíti a reggelit, ami után a lakást már kitakarította, szép fényesre, s nagy lelki örömet okoz neki, ha férjura lábán holmi emléket hoz be tyúkóli látogatásáról, vagy bebizonyítja a szép szőnyegen, hogy íme, mekkora sár van odakint.

Rövid délelőtti pihenés következne, teológiai tanulmányoknak szánva, ekkor azonban megjön a postás, rendszerint elég nagy adag levéllel, melyekre válaszolni is illene, majd hol ez, hol az jön a faluból valami kéréssel (most például a helyi Dísz ifjúság vezetősége jött, és arra kért, hogy tanítsak be nekik egy színdarabot, melyet farsang végén a kultúrházban szeretnének előadni, és hozzám volt bizalmuk... Sic itur ad astra! Vagy Sic transit gloria mundi...? Lehet, hogy elvállalom, hogy kipuhatoljam a csöglei színészi tehetségeket, és tavasszal én is előálljak egy nagyobb evangélizáló darabbal. Híveim közül úgylis többen vannak a Díszben.)

Délután azután következik a nap nehezebbik fele, különösen, ha északi szél fúj. Elindulok körutamra, bár nem vagyok körorvos. Neki lényegesen könnyebb a dolga, mert kocsin jár. Én meg egy rozszant kerékpáron. Élvezem a sarat, néha jeget vagy havat, főként pedig az ellenszelet. Utána azonban annál nagyobb az örömöm, s ez kárpótol mindent: a házi bibliaórákon a család apraja-nagyja jelen, szomszédok, ismerősök, reformátusok, katolikusok... (itt jegyzem meg, hogy a nagy számú reformátusság alvó papjai között egyre nő az izgalom a mozgás és megelevenedés láttán. Nem baj, legalább őket is ösztökélem.). E házi bibliaórák kedden, szerdán és csütörtökön vannak felváltva a falvaimban. Ébresztés szempontjából többet érnek, mint a vasárnapi istentisztelet. Ezeken az alkalmakon született és valósult is meg a szeretetvendégség terve: Csöglén a lakásunkon ötszáz, Adorjánházán a gondnokéknál ezerkétszáz, Nagypiriten a kultúrházban (háromszáz résztvevővel) 1620 forint bevétellel. Persze ehhez próbák is kellettek, szegény feleségem alig győzött itthon várni esténként. Behavazva, sárosan, fáradtan, de igazi belső örömmel térek ilyenkor haza utamról. Legalább nem fenyeget az említett „hivatalnoki mentalitás”, hanem igazi misszionáriusnak érzem magam – Magyarafrikában... Mert ez a „Bozót” annak számít. Eddig ismeretlen volt számára mindaz, ami egyházunknak a megelevenedésében felülről kapott ajándéka. Ezek mellett bibliaismereti tanfolyamot is indítottam itt, Csöglén, főként az egy-két éve

konfirmált ifjúság számára. Két hónaposra terveztem, utána vizsgáznak az anyagból. Ez az alsó fok, jövőre jön a magasabb.

Végül a parókus vasárnapja: kezdete ugyanaz, beleértve még a tyúkokat is, utána egyházfiteendők: kitakarítani a templomot, feldíszíteni az oltárt, elsőpörni a havat az utcán és a templom előtt, majd rögtön átvedlem harangozóvá: 9-kor az első, fél 10-kor a második. A harmadiknál már rend szerint van valaki segítségem. Ez van tízkor, utána indulás az egyik filiába, haza ebéd bekapására, indulás a másik filiába, közben gyermekbibliakörök is, hittan nem lévén csak Nagypiriten, egy-két látogatás, majd vissza Csöglére, hol már várnak az esti bibliaórán a lelkeszi hivatalban. Gondolhatjátok, hogy utána az igazak álmát aluszom.

Meg is van az eredménye: egyik anya meséli, hogy gyermeke reggel imára kulcsolja kezét és mondja: „Istenem, köszönöm az ébredést! – Figyelve hallgatja a folytatást – köszönöm, hogy felébresztettél a disznóölésre...”

Ehhez hasonló jókat kívánva testvéri szeretettel köszönt mindnyájatokat

Tibor

Csögle, 1955. március 1.

Kedves Testvérek!

Nem tudom, elérkezik-e majd hozzátok ez a havas bozóti levél. Petőfi jut eszembe: „Hej, most pusztá ám igazán a pusztá!” Most bozót igazán a Bozót... Azt hiszem, első levelemben említettem, hogy a Marcalnak ezt az elhanyagolt, malomárokkal, határokkal, széles árkokkal, ilyen árkokkal, olyan árkokkal s a Bakonyból idáig elmerészkedő patakokkal, csermelyekkel bőven megáldott, drága szép vidéket köznyelven csak így nevezik: Bozót. Az atyafiak lelkvilágának még hűségesebb kifejezője ez a név. Be vagyunk hát havazva északról, keletről, délről és nyugatról, de talán északnyugati vagy délkeleti irányban majd csak lesz egy kis egérutam: ezen próbálok ma délután átsízni bibliaórára és konfirmációs előkészítőre. Már tíz éve nem volt rajtam sí, de tegnap felpróbáltam, és ma fel is szentelem. Ha nem kapnátok tőlem a jövőben körlevelet, az annak a jele lesz, hogy valahol a bozóti havasokban hótengerben leltem síromat. Feleségem már intézkedett, hogy ha este 11-ig nem érkezem meg, akkor lapátos expedíció jön utánam... De igyekszem életben maradni, hogy júniusra büszkén tárhassam előtökbe az újkori pietizmus egyik drága gyümölcsét: családom legfrissebb hajtását. Mert ha még nem értesültetek róla, ezúton közlöm veletek új, igaz örömünket.

Ezzel mint átmenettel komoly hangot szeretnék végre megütni. Valahogy úgy van itt az ember, hogy ha nincsenek körülötte hívő testvérek – s ezek nálunk, feleségemen kívül csakugyan nincsenek még –, akkor hajlandó felvenni környezetének a hangnemét, mint ahogy beszédéhez is idomul. Édesanyám például mikor legutóbb nálunk volt, megállapította, hogy kezdek tájszólással beszélni, különösen az „a” hangzót mondom szokatlan mély hangon... A probléma azonban korántsem oly felszínes, ahogy ebből gondolnánk. Ahogyan más az emberek beszéde, úgy más a gondolkodásmódja is. Ezen a végtelenül elhanyagolt területen pedig különösképpen így van ez lelki vonalon. Rájöttem, hogy minden kifejezést külön le kell fordítanom a nyelvükre, különben vagy félreértik, vagy nem értenek semmit belőle. Egy példa: egy leány, ki igen sokat van parókiánkon, feleségemnek sokat segít, jóformán mindig mellette van, és minden igehirdetésemet hallotta (tizenkilenc éves), arra a kérdésemre, hogy van-e „új élete”, azt felelte, „nincs”. „Miért?” – kérdeztem, hogy kivegyem belőle, érti-e a kérdést. „Mert még nem mentem férjhez” – mondta a leghalálósabb komolysággal. S eddig mindvégig azt hitte, hogy ezt jelenti az „új élet”. Ilyen és hasonló kudarcokon kell lemérnem igehirdetésem súlyát és értékét: így jövőkre, hogy mindent, a legegyszerűbb kifejezéseket is le kell fordítanunk. Hát, láthatjátok, ezen tusakodom most, s talán nem lesz tusakodásom hiábavaló.

Különben megindult a konfirmációs oktatás: kis gyülekezetemben húszon felül lesznek a konfirmandusok. Több elmaradt, idősebb fiú és leány is rászánta magát, főként olyanok, kiknek szülei az elmúlt években pártfunkciusok lévén, nem akarták elküldeni gyermekeiket. Emellett Schenkel Bibelnkundéja alapján bibliaismereti tanfolyamot is hirdettem itt, Csöglén, persze egy része lemorzsolódott, néhány hűséges és reménységet keltő fiatal lelkéért azonban érdemes folytatnom, és ezt is nagy örömmel végzem, mint általában egész szolgálatomat.

Szeretettel köszönt Mindnyájatokat:

Tibor

Csögle, 1955. március 4.

Kedves Micukám!

Köszönöm érdeklődő lapodat, ne haragudj, hogy nem válaszoltam rá eddig. Igen nehéz a válasz. Főleg azért nehéz, mert állandó anyagi küzdelmeink miatt képtelen voltam az elmúlt hónapokban rendszeres önsegélyt küldeni, ennek híján pedig nem tudok segítséget sem elfogadni.

Így hát *pro futuro*: amint rendezzük adósságainkat (amelyek kisebb-nagyobb tételekben állandóan eljönnek sajnos, nem beszélve a még soproni eredetű, most már 1700 forintos hadmentességi adótartozásomról...), akkor magam is beszállok a rendszeres önsegélyezésbe, és akkor, ha lesz pénz, elfogadok alkalomadtán.

Sokat gondolok a pedagógusokra, akikben több a szív, mint az egyházban, ott ugyanis nagyobb illetményt kapnak azok, akik vasúttól távoli, eldugott helyeken szolgálnak, mint a városiak, nálunk pedig ennek még a reményétől is távol vagyunk. Egyedüli vigaszom ezen a téren, hogy „nem a láthatókra nézünk, hanem a láthatatlanokra...”

Szeretettel öllelek,

Tibor

Csögle, 1955. június 4.

Kedves Testvérek!

Rövid híradást adok csak magamról; legközelebb hosszabban írok. Most vittem fel feleségemet Pestre, azon reményben, hogy rövidesen jó hírt kapok magam is, és jó hírt küldhetek, mint boldog apa nektek is a Bethesdából.

Közben itt rengeteg munka háramlott rám. A nyugati testvérekkel ismertetem piriti imaházépítésünk tervét. Egyelőre a gyűjtés folyik rá, de remélhető, hogy nemsokára kivitelezhető is lesz. Bárcsak kis otthonhoz juttathatnám ezt az eddig annyira elhanyagolt gyülekezetet!

Csőglén is nagy munkában voltunk: 1. Megvolt a konfirmáció huszonkét ifjúval. 2. Renováltuk a paplakot és az imaház homlokzatát. 3. Előadtunk egy négyfelvonásos, finnből fordított evangéliumi színdarabot. Mindez elég sok munkát adott magában is, hát még a kert ásása, kapálása, gyomlálása... No meg a kotlósok ültetése... Van is ötvenkét kiscsirkénk, kilenc kiskacsánk, tíz tyúkunk, egy kakasunk. Most teljesen egyedül gazdálkodom... Jó pap holtig tanul.

Legközelebb bővebben.

Igaz szeretettel:

Fabiny Tibor

Csőgle, 1955. augusztus 31.

Kedves Testvérek!

Apaságom folytán amúgy is sok munkám megsokszorozódott, ezért kellett az elmúlt hónapban látszólag hallgatásba burkolóznom, pedig mint az évfolyam első, újdonsült, boldog édesapja sok szeretettel gondoltam Rátok, s a pesti részleg néhány tagjával közvetlenül is megoszthattam örömemet.

Fiamat különben háromhetes korában hoztam haza feleségemmel együtt. Pontosabban: más hozta haza. Leírom, mert tanulhatunk belőle. Amíg Pesten voltam, várva feleségem lebetegedését, majd mikor érte mentem, minden nap bent dolgoztam az egyetemes levéltárban, ahol Bauhofer¹ naplóját kézhez kaptam és kivonatoltam. Ott volt gyakran Szimonidesz² is, kit akkor ismertem meg. Anélkül, hogy közelebbi kapcsolatba kerültünk volna – ami teológiai vonalon, azt hiszem, lehetetlen is –, megtudván, hogy egy távoli dunántúli kis faluban szolgállok, ahol az állomás nyolc km-re van, felajánlotta, hogy autón hazaszállít családommal együtt. Így is lett, s ő maga is eljött, megnézte kis hajlékunkat, és szívélyesen búcsút mondva suhant vissza Pestre nagyszerű Pobjedáján. Gaudy³ „magno cu Gaudyo”, a „liberális teológia győzelmének” könyvelte el ezt a valóban nem mindennapi tényt, mondván, hogy „ilyet orthodox vagy megtért nem tett volna” (Jancsi Cellben megjegyezte, hogy „mert annak nincs autója”...). Én ugyan nem a liberális teológia győzelmét, hanem a szeretet győzelmét látom a dolog mögött, és nagy tanulságul azt adta Isten számomra, hogy tudjam megbecsülni azokat az embereket, akiket könnyen elintéznénk egyetlen kézlegyintéssel, és akiknél a külső látszat ellenére ott dobog a meleg, érző szív.

Szentháromság utáni 6. vasárnapon itthon, Csöglén kereszteltem meg fiamat, hogy a gyülekezet is részt vegyen az ünnepen. Feleségemmel együtt nagyon komolyan vesszük az ígét, hogy „Minden elsőszülött fiú az Úrnak szenteltesék”. Igaz ugyan, hogy ószövetségi törvények között szerepel ez, amelyeket

¹ Bauhofer György (1806 – 1864) evangélikus lelkész, Mária Dorottya nádorné udvari papja. Édesapánk az ötvenes években végzett kutatásait fél évszázaddal később a Harmat Kiadó jelentette meg: Fabiny Tibor: *Kincs a cserépedényben. Bauhofer György élete*. Harmat, Budapest, 2001.

² Szimonidesz Lajos (1884 – 1965) evangélikus lelkész, tábori püspök, vallástörténész. Édesapám elbeszélése szerint a püspök megáldott engem, miután a Néphadsereg autójával csöglei otthonunkba levitt bennünket. – *A szerk.*

³ H. Gaudy László (1895-1976) liberális szellemű evangélikus vallástanár, 1954-ben írt *A kegyesek lázadása* c. vastag kézírata az Evangélikus Országos Levéltárban található.

Luther „der Juden sachsensplegel”-nek nevez, de a sok kultikus törvények közül ez kiválik egyetemes jellegénél fogva, és annak idején Máriát is ez indította „egyházkelésre” Jeruzsálemben.

Most pedig hadd köszönjem meg testvéri szeretetetek megnyilvánulását, hogy az önségélynél ránk is gondoltatok. Bizony, most, amikor az eddigi szűkre szabott kereten túlmenően kellett pénzt kiadnunk, láttam csak meg, mennyire szegény parókus vagyok, s hogy pápai káplán koromban viszonylag – mint nőtlen – jobb helyzetben voltam, mint most. Persze nem panaszkodom, mert nem cserélnék senkivel és semmiért: a saját otthon és a boldog családi fészek minden pénznél többet ér. Gyülekezetemben most a nagy dologidő van, kevés viszonylag az igei alkalom; viszont most szeretném tető alá hozni a nagypiriti imaház ügyét, ami egy évvel korábban persze sokkal könnyebb lett volna. Az akadályokat azonban azért adja élénk Isten, hogy legyőzhessük őket. A falu különben most kezd az igazi forradalmi változáson átmenni. Most, hogy egyik filiám szocialista közösséggé alakul, látok csak bele igazán a nép sok eddigi ismeretlen problémájába és küzdelmébe.

Ezúton is szeretettel köszöntöm druszámat és hajdani évfolyamtársnőmet az új rendbe lépésük alkalmából: áldja meg őket gazdagon az Úr!

Mindnyájatokat szeretettel köszönt:

Fabiny Tibor és fia

PS: Tibor fia üzeni a Tisztelt Évfolyamnak, hogy 3,40 kg-mal született 18-án, és előreláthatólag misszionárius lesz!!

Akinek van hazai egyháztörténeti illusztrációja, küldje el, kérem, nekem. Tervem ilyet szerkeszteni igehirdetési és hitoktatási segítségül.

Csögle, 1955. október 3.

Kedves Testvéreim!

Sokat gondolok most Rátok, amikor az őszi évad elején újabb áthelyezések esedékesek. Nekem már jó, gondoljatok, s ebben van is valami igazság, azonban ezzel együtt jár a gyülekezeti lelkésznek a mai vajúdo falusi életben való fokozott felelőssége. Ennek a felelősségnek a súlya nehezedik most rám, s levelem is ennek a jegyében íródik.

Nem tudom, mennyire veszitek komolyan és átgondoltan a kérdést. Annyi bizonyos, hogy az idő rohamléptekben halad, mégpedig *előre* halad! Városban talán nem látszik ennek a hordereje, vidéken azonban dübörög az élet. Nem túl-

zok, amikor azt mondom, hogy forradalmi átalakuláson megy át a falu ezekben a hónapokban. Eleinte mesterkéltnek találtam, hogy minden lelkészgyűlésen legfőbb témaként elő kellett vennünk a tsz-kérdést, most azonban úgy látom, erre igenis szükség van – persze úgy, hogy ne szorítsa ez háttérbe a teológiai mondanivalónkat. A társadalmi átalakulásnak ezekben a hónapjaiban és éveiben nekünk teológiai mondanivalónk is kell, hogy legyen, ehhez azonban világosan kell látnunk sok nem teológiai kérdést is. Mióta városról elkerültem, nemcsak az ásóhoz, kapához és gereblyéhez kerültem közel, hanem a földhöz és a néphez is. Népünk pedig tusakodik az őt legmélyebben érintő kérdésekkel, és ha tudat alatt is, de állásfoglalást vár lelkészétől is. Sokan egyszerűen kézlegyintéssel vagy jól értesült, csendes biztatással intézik el a dolgot. Nem vitás ennek a guggolásra biztató álláspontnak a roppant felelőtlensége. Mások viszont hitbeli meggyőződés nélkül, egyszerű előny- vagy érdekhajhászból állnak a másik oldalon, és vallják teológus létükre az osztályharcra és sok bűnnel való teológiátlan közösséget. Az ügy ideológiájától függetlenül tény az, hogy a mezőgazdasági átalakulás küzdőfrontján nem vállalhatjuk egyik fent említett véletet sem, de nem is maradhatunk semlegesek! Pozitív állást kell foglalnunk, hitbeli döntés alapján, mert szerintem nem kétséges, hogy a szocialista fejlődés és a gépesített, nagyüzemi gazdálkodás a jövő. A felemelkedés útja valóban csak a termelési segítségen keresztül vezet, s ezt (kombájnok, kultivátorok stb.) az állam természetesen a közös gazdálkodásban részt vevőknek fogja csak megadni. Hogy népünk ezt nem látja, az egyrészt rövidlátással magyarázható, másrészt sok rossz példa ijesztő hatásával, s nem utolsósorban az önzés nagy bűnével. Mindezekben nekünk világosan kell látnunk. Nemzetgazdasági szempontból tehát szerintem vitathatatlanul a pozitív állásfoglalás a helyes. Hát az egyházi szempont? – vetheti fel valamelyikőtök. A döntő kérdés számunkra csakugyan itt van. De éppen itt van a hit kérdése is!! Hiszem, hogy Isten a szocialista fejlődés most induló szakaszában is elkészítette az evangélium útját a világban! Csak azok nem ismerik fel ezt az utat, és nem tudnak járni rajta, akik nem előre, hanem hátra néznek, vagy talán oldal felé kacsintgatnak.

Ha előre nézünk, akkor egyúttal felfelé is nézünk. Felülről pedig mindig vetődik annyi fény utunkra, amennyi elég a soron következő lépéshez. Csak a hit láthatja meg, hogy az egyház nem „fogatlan, beteg öregasszony, akinek a halálát várják”, hanem maga a bűnön és halálon diadalmaskodó Jézus Krisztus. Ő az alapépítmény, ezért lehet biztos és biztos reménykedő a magatartásunk és állásfoglalásunk. Mindezt dióhéjban el akartam mondani Nektek, mert sokat tusakodtam rajta, de elmondhatom, hogy az ige útmutatásán keresztül határo-

zott és pozitív állásfoglaláshoz jutottam el, amelyben még csak nyoma sincs a gyakori keserűségnek vagy pesszimizmusnak, sőt inkább a szolgálatomnak új lendületet adó teljes felszabadultság és öröm a jellemzője. Legközelebb talán részletesen írok, addig is kérlek, tusakodjátok át ti is ezeket a nem teológiai kérdéseket is, hogy annál teológiaibb legyen állásfoglalásotok.

Testvéri szeretettel köszönt mindnyájatokat:

Tibor (6,60 kg súlyú fiam üdvözli leendő lelkésztársait és teológiai tanárait!)

Csögle, 1955. október 27.

Kedves Testvérek!

Christum liebhaben ist viel besser, denn alles Wissen! – idézte nemrég Beyer Pali egyik levelében Ef 3,19 egyik lutheri fordítási módját. S ezt az igét annak a sok problémának és tusakodásnak a végső megoldásaként küldte, amiről részben együtt is beszélgettünk a nyári gyenesi konferencián. Azóta sokat jut eszembe ez az íge. Megtanultam, hogy minden állásfoglalásunk és világszemléletünk meghatározója Krisztusunk iránti szeretetünk kell, hogy legyen. Ha ezt szem elől tévesztjük, rosszul foglalkozunk állást az élet minden területén, még ha oly nagyszerűnek tűnik is az a világ szemében. Ha pedig ehhez tartjuk magunkat, bizonyosan helyesen döntünk, még ha a világ gyülekezetével kerülünk is szembe.

Különösen is világosan látom a fentiek azóta, hogy Gáncs Aladár életének lapjai tárulnak ki előttem íróasztalomon. Befejeztem ugyanis Bauhofer életrajzát (kéziratomat szívesen közreadom majd az anyagokban, ha lesz egy példányom), s most üres perceimben az ez évben többszörös évfordulóval rendelkező, alázatos szívű és mélyen hívő Gáncs Aladár életét és belső fejlődését szeretném feldolgozni, hogy okuljak belőle és mélyüljön általa a hitem. A „Serkenj fel”-ben valóban benne van már életének lényege, de sok új írása, cikke és levele került elé, amelyben csodálatos gazdagságú keresztyén élet tárul fel.

Higgyétek el nekem, nagyon tanulságos és fontos a Krisztusban hívő emberek életével foglalkozni. Persze elsősorban nem rájuk kell nézni, hanem Arra, aki bennük munkálkodott. És itt válik a dolog rendkívül érdekessé és nagy jelentőségűvé. Isten munkája ebben a világban, emberszívekben: ez a legnagyobb és leggyakorlati teológia, amely megtanít az emberi lélek mélységeinek ismeretére, de feltételezi a teológia minden ágának alapos tudását is, mert e nélkül rajongásba eshet az ember.

Bauhofer-dolgozatom (amely nem tudományos ígérennyel, hanem budavári emlékfűzet céljára készült) érdekes bírálatban részesült Ottlyk és Solyom

részéről. Mindkettő alapos „lektorálást” végzett, az első inkább ideológiai, utóbbi teológiai alapon. Mindkettőből sokat tanultam. Súlyom egyik alapvető megjegyzését hadd tárjam most plénum elé, hogy Ti is bekapcsolódjatok az eszmecserebe. Általában kiértékeltem az eseményeket, persze teológiailag, figyelve Isten útjára és cselekvésére. Súlyom ezzel kapcsolatban arra figyelmeztet, hogy akkor igazán egyháztörténelem a munkánk, ha nem kérügma. Vagyis ne mondjuk, hogy ezt vagy azt Isten tette vagy megakadályozta, mert az egyháztörténészre is vonatkozik a 2. parancsolat, és könnyen tévedhetünk ezen a téren. A magam részéről mindkét érvet elfogadom, de úgy érzem, lehetetlen és helytelen olyan egyháztörténelmet művelnünk, amely annyira „objektív”, hogy csupán a tényekre támaszkodik, és kihagyja a történeésekből a történelemformáló Istent! Szeretném, ha hozzászólnátok Ti is ehhez a kérdéshez. Nem kellene-e a helyes keresztyén egyháztörténet-írásnak éppen az egyház életének első eseményeiről beszámoló Apostolok cselekedetei folytatásának lennie? Természetesen a kinyilatkoztatás igényétől függetlenül. De vajon nem ugyanaz a Jézus munkálkodik ma is az egyházban, és nem ugyanazok a kérdések kerülnek elő más-más formában, mint atyáink idejében? Hiszen az egyház története Isten útja ezen a világon, nekünk tehát mindenekfelett figyelniünk kell az Ő lépteire! Lehet, hogy ha időm engedi, legközelebb írok ezekről az engem annyira érdeklő kérdésekről, és szeretném, ha reflektálna rá az, akiben visszhangra talál az egyháztörténelem.⁴

Testvéri szeretettel kérem Isten áldását szolgálatotokra.

Fabiny Tibor

Csögle, 1956. május 2.

Kedves Testvérek!

Ismét elseje volt tegnap. Új hónap. Új kezdés lehetősége. Ilyenkor magamban mindig számadást tartok. Isten országa szempontjából gyümölcsöző volt-e előző havi szolgálatom. És ilyenkor eszembe jut Túrmezei Erzsébet egyik versének vége: „Nem menthet fel, csak a kegyelem.” De ez a kegyelem, éppen az új hónap láttán új lehetőségekre sarkall.

Hogy konkrétabb legyek, és ne gondoljátok, hogy prédikálni vagy elmélkedni akarok: csöglei szolgálatom eddigi eredménytelenségére és az új kezdés

⁴ Lásd ebben a kötetben Fabiny Tibor *Az egyháztörténetírás biblikus szemlélete* c. 1955-ben írt munkáját: 113–122. o.

lehetőségére gondolok. Amikor bevetődöm szomszédos nagyobb, főleg városi gyülekezetekbe, és ott látom azt a rengeteg lehetőséget, amely itt kiaknázatlan, akkor annyira elfog a vágy, hogy bárcsak nekem is nagyobb távlataim, szélesebb lehetőségeim lehetnének. De hát nincs emberem, nincs gyülekezetem, csak az a néhány ember vagy néhány asszony, akik számára – a jelek szerint – oly közömbös, hogy mit mondok, fő, hogy „szépen” mondjam... Száz, kétszáz gyerek közül úgy tudnék válogatni, biztosan akadna sok, aki szívesen eljárna bibliaóra-ra, tanfolyamra, hallgatna egyháztörténeti életrajzokat, szervezhetnék énekkarokat stb. És én a száztizenöt csöglei atyafival ugyan mit tudok kezdeni...? és a negyven egeraljival, kilencven adorjánival, hatvan kispiritivel, kilencven nagypiritivel, öt kiscsöszivel... Ebben még az aggastyánok és az újszülöttek is bennefoglaltatnak, ennyi helyen szétszórva élnek, nincs gyülekezetem... Nem tudok velük mit kezdeni, mert nincs bennük érdeklődés, nincs bennük vágy, nincs bennük értelem, csak szörnyű primitívség, keményszívűség, közöny...

Látjátok, ez az elmúlt hónapok mérlege. Annyi mindent tudnék és szeretnék tenni Isten országa érdekében, és nincsenek meg a személyek, akik igényelnék szolgálatomat. Hát ezért tanultam, ezért végeztem két egyetemet, ezért váltam meg a fővárosi kényelemtől, ezért cseréltem fel a kultúrát a bozóttal, a jómódú banktisztviselőséget a naponkénti megélhetés sivár gondjaival...?

Ilyen kérdések törnek fel olykor bennem, ha a múltra nézek. Sőt még a jelen sem biztathat mással. S mégis: ez az őemberem hangja. Őemberem aggodalmaskodása, siránkozása, testi énem sötétén látása. *Quatenus caro sum, sub lege sum*: Isten elítélő, megalázó törvénye alatt vagyok valóban, de nem mert nincs emberanyagom, amint írtam, hanem mert nem engedtem, hogy Isten Lelke támasszon ez alatt a két év alatt, amióta parókus vagyok, igéjére fogékony és a szolgálatot igénylő embereket... Ezért sújt rám Hercules kalapácsaként a törvény, hogy megítéljen bennem minden önigazságot. De új hónap, új kezdés láttára új fény gyúl bennem. Rájövök, hogy *quatenus sum spiritus, sum sub evangelio*! Tudom, hogy a kettő szét nem választható, s egyszerre vagyok test és lélek, de azt is tudom, hogy Isten Lelke diadalmaskodhat bennem, és új kezdetet, új lehetőséget teremthet gyülekezetemben, s elsősorban saját magamban. Nem a gyülekezet közönye és igénytelensége, primitívsége a döntő, hanem az én lemondásom, legyintésem az ok, amiért eddig talán még sohasem vágytam igazán arra, hogy mint Pál, fájdalommal szüljem lelki gyermekeimet, hogy mint minden igaz pásztor teljes odaadással, még az életem odaszánásával, s ha kell, feláldozásával vállaljam nyájam testi-lelki elesettségét, hogy annál inkább tudjam odakönyörögni és felemelni őket Istenhez. Hiszen ő a kövekből is támaszthat fiakat! Ő a csöcselékből is

támaszthat igényes, drága, értékes gyülekezetet! Imádkozatok értem, hogy sokkal nagyobb hűséggel legyek ne csak családapa, harangozó, egyházfi, gazda és egyháztörténet-kutató, hanem lelkipásztor is. És ti se akarjatok mások, többek lenni nyájakok körében, mint hűséges pásztorok! Ezen áll vagy bukik szolgálatunk a drága anyaszentegyházban!

Testvéri szeretettel

Fabiny Tibor

Csőgle, 1956 eleje

Kedves Testvéreim!

Mai leveletem két részre osztom; előbb egyéni és gyülekezeti vonalon számolok be életünkről, utána pedig néhány egyháztörténeti szakkérdésről írnék.

Mióta legutóbb találkoztunk így levelezés útján, átsöpört felettünk a sarki tél. Bozóti utaimon bizony nem egyszer megőszült a hajam a zúzmarától. Pontosabban: inkább csak kucsmám szőre és bundám prémje volt zúzmarás, mert fejemből csak orromat hagytam szabadon. Gyalog jártam nagyjából, egy dédapámtól örökölt százhusz éves farkasbundában. Mikor aztán Télapó is megrázta szakállát, sőt még az angyalok is kirázták dunyháikat, elővettem sítalpaimat, s finn lelkésznek gondolván magam, hátizsákkal, hegyen-völgyön át friss örömmel vittem az evangéliumot a szétszórta nyájnak.

A buzgóság persze nem pótolja a Szentlelket, ezt tudom és érzem. Bár sok az öröndetes jel, s a házi bibliaórára idén is átlagban negyven-negyvenötven jönnek össze, mégsem beszélhetek igazi ébredésről. Pedig most már két éve, hogy itt leszek a nyáron. Pápán könnyebben ment. Ott fogékonyabbak voltak az emberek, felnőttek és ifjak egyaránt. Itt mérhetetlen az elmaradottság és primitívség. A lelki intelligencia teljes hiánya tapasztalható minden vonalon. Jobban imponál a kocsimázó, duhaj pap, a színészi pátosz, az ízig-vérig szarkikus⁵ ember. De minden kudarc ellenére pozitív tény az igahallgatások és igeolvasások rendszeresebbé válása és a legalapvetőbb fogalmak halvány elsajátítása. (Egyszer beszámoltam, hogy az „új életet” mennyire félreértették, házassághoz kötöttségként, azt, most meg rájöttem, hogy a hallgatók zöme az „üdvösség” és „kárhozat” alapvető fogalmával sincs tisztában, nem ismeri azok szinonimáit vagy ellentéteit. Így hát itt kell kezdenem. Talán fiam, alias csöglei utódom fog majd tudni valami érdemlegeset kezdeni velük...)

⁵ Testi, karnális ember.

Egyébként családi életünkről csak szuperlatívuszban számolhatok be, hála Istennek. Mind feleségemet, az újra meg újra felfedezett nagyszerű segítő-társat illetően, mind immár tíz kilós fiamat, aki már nagyszerűen zongorázik és gépel, ha odaültetik...

Általában a magamfajta szórványlelkész különösen is érzi a közösség hiányát, s bár nagyritkán felüdít Cell vagy Pápa közelsége, annál inkább lehangol a LMK-k⁶ tudománytalansága és parlagiassága, s igen vágyódom a gyakoribb érintkezés után. Tavaszra-nyárra feltétlen kellene találkozási lehetőséget keresni, esetleg kirándulás formájában. Előre is gondolkozzatok. Csendes bakonyi vadászlakot vagy turistahajlékot szívesen ajánlok.

Most az érem – és papír – másik oldalára fordítok. A biblikus egyháztörténet-írásról papírra vetett, elég nagy visszhangot keltett eszmefuttatásomhoz (lásd 113–122. o.) kell bizonyos magyarázó kiegészítéseket csatolnom. Azóta Sólyom Jenő bácsi is írt rá hosszú kritikát, s részint az abban, részint mások által felvetett kérdésekre válaszolom a következőket. Világos különbséget akarok tenni a tisztán tudományos egyháztörténet-írás és annak gyakorlati alkalmazása között, mely kettőnek a viszonyát legjobban talán az exegézis és az igehirdetés viszonyához hasonlíthatnám. Ahogyan helytelen leragadni az exegézisnél, úgy helytelen az a gyakorlat, amely csupán elvontan, objektívan tárgyalja az eseményeket, nem mutatva rá azok belső összefüggéseire és nem alkalmazva azt a hívők épülésére. A kialakult gyakorlat az, hogy az egyháztörténet-írók 90 %-a pusztán tudományosan, 10 %-a pedig pusztán építő célzattal, de ugyanakkor tudománytalanul írja meg munkáit. Az általam képviselt cél a kettő szoros összekapcsolása (amit különben az öreg Neander is sürgetett, ha nem is azonos szempontok szerint), vagyis amolyan „erbaulich-wissenschaftliche Kirchengeschichtsschreibung”-ot sürgetnek az illetékesektől.

Mindez tehát azt mutatja, hogy távol áll tőlem, hogy „kegyes” egyháztörténet-írás legyen az ideálom. Igaz, amit Gémes Pista mond, hogy a keresztyén egyháztörténész nem szakíthatja ki magából a hívő embert. Nem is szabad, hogy így legyen. De annak nagy a jelentősége, hogy a pneumatikus összefüggéseket is meglátó hívő egyháztörténész többet lásson meg és láttasson meg a történetekben, mint egyszerű tényeket. Ozorai Imre reformátorunk például a mohácsi vészben – Lutherhez hasonlóan – az Úr ítéletét látta meg: „Az Úr Isten nagy nyomorúságot bocsátott rájuk, hogy kívül eszékbe vennék magukat (...) a háborúságnak oka, hogy Isten beszédét nem akarják bevenni...”

⁶ Lelkészi missziói közösségek.

Ugyanígy írtak az első egyháztörténészek az első századokban. Amikor a keresztény keleti gótoknak menekülniük kellett Dáciából, Sozomenos tanítványa, Auxentius így ír a tényekről: „Az ellenség dühös aktivitása következtében fellángolt a keresztények üldözése. A szüntelen gonoszt cselekedni akaró Sátán azonban akarata ellenére jót tett: azok, akiket hitük megtagadóinak és árulóinak szánt – minthogy Krisztus megsegítette és megvédte őket –, mártírok és hitvallók lettek; az üldöző megszégyenült, az üldözöttek pedig koronát nyertek. Aki azt hitte, hogy győz, elvérzett a csatában, a megpróbáltak pedig győztesként örvendeztek (...) Ahogyan Isten egykor Mózes keze által megszabadította népét a Fáraó és az egyiptomiak hatalmából, és átvitte őket a Veres-tengeren, hogy ott szolgálai legyenek, úgy szabadította meg Isten is az ő Egyszülött Fiának hitvallóit a barbárok kezéből, s vitte át őket a Dunán, hogy a hegyek között szolgálják őt, mint az ő szentjei...” (Robinson: *The Conversion of Europe*, 244. o.).

Ezt csak példának szántam, de talán többet ér sokoldalú elméleti fejtegetésnél. Mindnyájukat testvéri szeretettel köszönt:

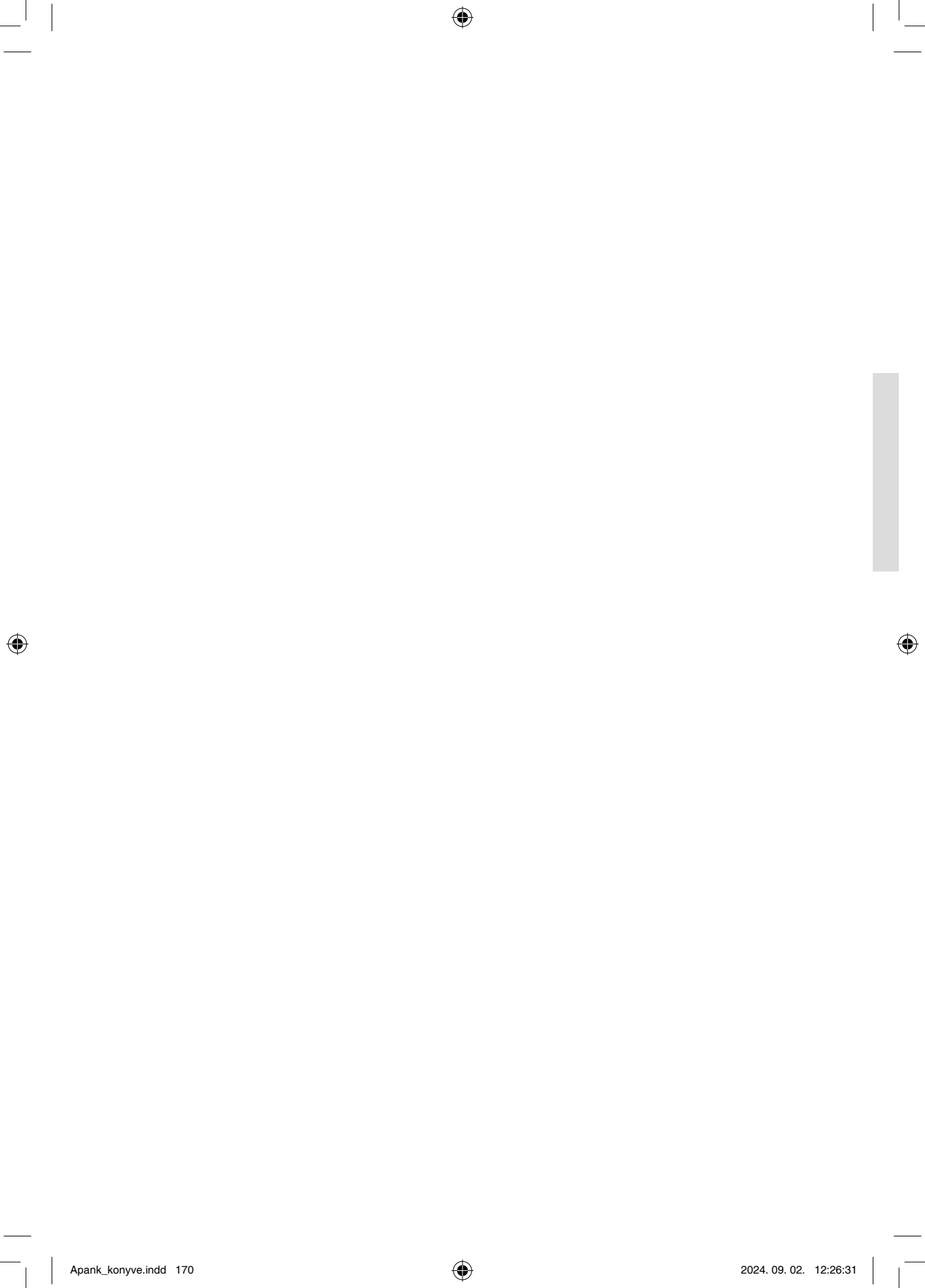
Fabiny Tibor

1956. augusztus 16.

Kedves Miklóskám!

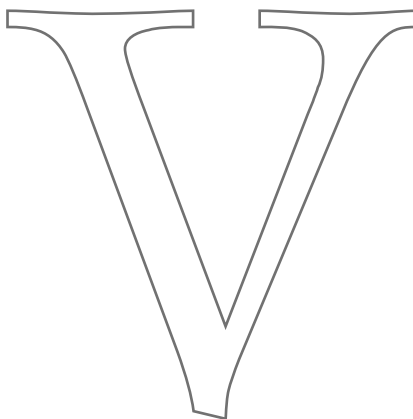
Engedd meg, hogy az egész évfolyamhoz intézzem köszönetemet, amikor Neked fejezem ki hálámat, amiért kétszer is gondoltatok ránk az önségély során. Megvalljuk, igen jól jött, mondhatnánk a legjobbkor. Valóban Isten küldte. Bizony rengeteg kiadásunk van most, hogy Vali nem dolgozhat. Sikertelen hezen egy leányt kapnunk, aki egész nap itt van, sőt itt is alszik: csekély 350 forint + SZTK + teljes ellátás a kiadásunk vele. Gondolhatjátok, hogy nem könnyű. Viszont most minden áldozatot meg kell hoznom, nehogy rosszabb legyen Vali állapota. Hála Istennek javul is, de csaknem egész nap pihen, fekszik vagy ül. Talán egy-két kilót már fel is vett, de még mindig nem a régi. Kicsi fiunk nagyszerűen van, hála Istennek. Egyedül jár már, sokat szaladgál, rengeteget gagyog. Talán ősszel, ha a mezőgazdasági vásár idején felmegyünk felülvizsgálatra, magunkkal visszük, és akkor láthatjátok. Akkorra talán már Ti is többen lesztek?... Isten veletek! Mindhármunk nevében testvéri szívvel köszönöm Vali kórházban való többszöri hűséges meglátogatását és ránk gondolatokat:

Tibor

Lelkészi jelentések

1957–1968

Lelkeszi jelentések Csögléről

1957–1964

1

Jegyzőkönyv a csöglei gyülekezet 1957 decemberében tartott presbitériumi üléséről

Készült a Csöglei Evangélikus Egyházközség 1957. december 29-én tartott presbitériumi ülésén.

Jelen vannak: dr. Fabiny Tibor lelkész, Baráth Kálmán felügyelő, Prikkel Dezső gondnok, továbbá ifj. Baráth Zoltán, Gáncs Zoltán, Józsa Sándor, Patkó Béla, Patkó Lajos, Patkó Sándor, Prikkel Kálmán, Sáros Kálmán, Szabó Dénes és ifj. Szabó Sándor presbiterek.

1. A felügyelők megnyitó szavai és a lelkész imádsága után a gyülekezet lelkésze ismerteti azokat az eseményeket, amelyek az elmúlt két hónap során a Magyarországi Evangélikus Egyház és az Állami Egyházügyi Hivatal között lezajlottak.

2. A presbitérium megdöbbenéssel és mély sajnálattal értesül a tárgyalások megszakadásáról, egyházunk önkormányzatának felfüggesztéséről, valamint kormánybiztos kirendeléséről. Az egyház és az állam jó viszonya szempontjából rendkívül károsnak látja az Elnöki Tanács döntését, hogy az annak idején előzetes állami hozzájárulással, a gyülekezet döntő többségének bizalmából törvényesen megválasztott Túróczy Zoltán püspököt nem ismeri el az Északi Egyházkerület püspökének. Ugyanakkor kinyilvánítja a presbitérium, hogy Isten ígéjétől vezérelve, nem kíván szembehelyezkedni a – számára ugyanakkor rendkívül fájdalmas – állami intézkedéssel, és azt Mt 22,21 ígéje alapján tiszteletben tartja.

3. A presbitérium ezzel együtt elítéli az egyes közegyházi tényezőknél a tárgyalások alatt, majd azok megszakadása után tanúsított egyházhoz méltatlan magatartását. Fájdalommal olvassa az *Evangélikus Élet* 1957/39. számának *Útgyengítés* című cikkét, és sajnálatosan értesül az Északi Egyházkerület presbitériumának, valamint az egyetemes és az északi egyetemes presbitéri

ülések határozatairól. A jelenleg hangadó egyházi tényezők állásfoglalását keresztyén lelkiismerettel nem tudja elfogadni, és ezért ApCsel 5,29 alapján világosan látja és kinyilvánítja, hogy a fentiekben Istennek kell inkább engedelmeskedni, hogy nem embereknek.

4. Mindezek alapján a Csöglei Evangélikus Egyházközség presbitériuma a következő határozatot hozza, egy az illetékes állami tényezők jobb belátására való eljutásért: 1. A jövőben egyénileg és közösségek is imádkozni fog. 2. Az illetékes egyházi tényezőknek tudomására hozza, hogy a maga részéről az Északi Egyházkerület törvényes püspökének Túróczy Zoltánt, törvényes felügyelőjének Mády Zoltánt tekinti. Amennyiben a fenti állásfoglalás akár állami, akár egyházi részről lehetetlenné tenné a Magyarországi Evangélikus Egyházban elfoglalt eddigi helyzetét, úgy a törvényes egyházi rendhez és saját megválasztott lelkipásztora, ahhoz való ragaszkodása mellett, független, independens egyházközségi élet folytatására is készek nyilatkozni. A fenti határozatot a csöglei egyházközség presbitériuma egyhangúlag elfogadta és kész aláírásával megpecsételni.

A lelkész imádsága zárta be az alkalmat.

*Baráth Kálmán felügyelő, Prikel Dezső gondnok, Szabó Dénes,
Szabó Sándor és Patkó Béla tanuló. Fabiny Tibor lelkész.*

Részletek a csöglei lelkészjelentésekből (1958–1964)

Amely felolvastatott a Csöglei Evangélikus Egyházközségben 1958. december 31-én.

Ismét magunk mögött hagyunk egy esztendő. Lehetek napjai, amelyek csigalassúsággal teltek, de bizonyára voltak napjai, amelyek elröpültek. Ha visszatekintünk ma, óév estéjén, úgy tűnik, mintha a tavalyi krónika elhangzása óta csupán egy pillanatnyi idő telt volna el. Amint Péter apostol írja: „Az Úrnál egy nap olyan, mint ezer esztendő és ezer esztendő, mint egy nap.” (2Pt 3,8) Isten az idő Ura. Az Ő kezében van életünk, az Ő kezében volt az elmúlt 1958-as esztendő minden perce, órája vagy napja. Ő őrzött és tartott meg minket, felgyógyítva betegségeinkből, megtisztítva bűneinkből. Isten megtartó kegyelme, ha ma éjjel átléphetjük az új esztendő küszöbét. „Csak az Úrnak nagy kegyelme, hogy még nincsen végünk.”

Nemcsak egyéni életünket, hanem gyülekezetünket is Isten tartotta meg, sőt erősítette és gyarapította az elmúlt esztendőben. Iránta való mélységes hálaadással nyissuk most fel az elmúlt év krónikáját. Lapozzunk végig gyorsan

tovatúnt hónapjain. Keressük meg és fedezzük fel a gyülekezetet építő Isten szent munkáját. Lássuk meg a gyülekezeti szolgálatok és események idő és porlepte rétege alatt Jézus Krisztus lábnyomát.

JANUÁR. Nagy lendülettel indult az esztendő. Istentiszteletek, templomi és házi úrvacsoraosztások, házi bibliaórák Csöglén, Piriteken, Adorjánházán, Egeralján. Presbitériumunkkal többször kitekintünk a válságos országos egyházi helyzetre, és végigtusakodjuk tennivalóinkat – ugyanakkor kicsiny gyülekezetünkre összpontosítjuk minden erőnket. Január 12-én istentisztelet keretében beiktatjuk új gondnokunkat: Káldos Lajost. A hónap legkiemelkedőbb gyülekezeti eseménye kétségtelenül az öt nagytarcsai hívó leánytestvér négynapos szolgálata volt. Elevenítsük fel nevüket: Sárosi Anna, Sajben Zsuzsanna, Fényes Erzsébet, Fényes Teréz, Fényes Mária. Szolgálatuk célja hit, megtérés, egyházhűség ébresztése, megbocsátás munkálása. Célt ért-e általuk Isten a te életedben is?

Ugyanebben a hónapban, 20-tól 23-ig evangélizációs szolgálatot végeztem a Vas megyei Vásárosmiske gyülekezetében. Mély nyomokat hagyott bennem az ige iránti éhség és a meleg testvéri szeretet sok megnyilvánulása.

Január 24-én eltemettem Csöglén Fülöp Ferencné. Nyugodjon békében!

FEBRUÁR. Miközben a mezők téli álmukat alusszák, jól fűtött konyhákban vagy szobákban folynak a házi bibliaórák. Piriteken Süle Lajos, Horváth Kálmánné, Németh Imréné, özv. Süle Sándorné házánál, Csöglén Doma Zoltánnánál, Gáncs Ernőnénél; Adorjánházán Buzás Gyuláné, Kertész Lajosné, Boncz Lajosné, Remete Lajosné lakásán szól az evangélium. Közben február 15–16-án gyülekezetünk nyolc tagja tanulmányi kirándulásra utazott Nagytarcsára. Ennek az útnak a lelki hatása máig is érződik gyülekezetünk életén.

MÁRCIUS. 1-jén megesktem hűséges templomlátogató hívünket, Gyarmati Juliskát a Kemenesmihályfára való Barti Józseffel.

11-én viszont temetésre kondult gyülekezetünk kis harangja: özv. Harcza Lajosné tért örök nyugovóra...

Közben folynak a hittan – és konfirmációs órák. Felhangzik a házi bibliaórák éneke Csöglén Szabó Dénesnél és Baráth Zoltánnál, Piriteken Isó Lajosnál, Isó Dezsőnél, Molnár Lajosnénál, Adorjánházán Pirka Ferencnél, Zsömlye Józsefnél, özv. Ferenczy Gábornénál, Kiss József Kovácsnál...

Evangéliumi jelenetek próbái indulnak meg lakásunkon, s egyszeriben elérkeztünk már március 30-hoz. Felnőtt és ifjúsági szereplők szolgálatával templomunkban versek, novellák és énekek mellett felhangzik három evangéliumi, húsvéti jelenet.

ÁPRILIS első három napján nagyheti evangélizációt tartottam a Veszprém megyei Sikátor gyülekezetében.

Nagyszombaton eltemettem a húsvéti feltámadás reménységében özv. Barcza Benőné, húsvétvasárnap megkereszteltem a nagypirityi Mlinárik Lászlóék Laci fiát, húsvéthétfőn megesketttem Adorjánházán Csomacz Lenkét és Tamás József agronómust. S miközben hangzik a feltámadott Krisztus örömmüzenete minden reám bízott községben, Adorjánházán ápr. 7-én, majd Nagypiriten 27-én újra megszólaltatjuk evangéliumi színdarabjainkat, hogy minél többen higgyenek a Feltámadottban.

Április 20-án csöglei templomunkban megkereszteltem Győrffy Zoltán és felesége, Kiss Jolán második leánygyermekét, Győrffy Jolánt.

MÁJUS. Két szomorú végű csöglei esküvő... Fényük olyan, mint a felröppelő rakéta... megtanít imádkozni a rám bízott családokért...

10-én Kispiriten megesketttem Doma Katalint a nemeskocsi Bozzay Jenővel.

18-án megkereszteltem Adorjánházán Horváth Gyula kőműves és felesége, Ferenczy Ilonka fiát, Gyulát.

29-én, Pünkösöd ünnepén konfirmációban és első úrvacsoravételben részesül három csöglei és öt piriti fiatal testvér.

JÚNIUS 1-jén, Szentháromság vasárnapján délelőtt négy adorjánházi fiataalt konfirmáltam meg, ugyanaznap délután pedig csöglei templomunk udvarán szeretetvendégséget tartottunk negyven gyermekünk részére.

Június második hetében bevezettük a villanyt adorjánházi templomunkba.

26–28-án ifjúsági csendesnapokat tartottam Pesthidegkúton a budahegyvidéki ifjúság számára.

JÚLIUS. Konfirmáció óta rendszereződnek és felekezeti különbség nélküli látogatottakká válnak a feleségem által vezetett nyári, szabadtéri gyermekbibliakörök. Új énekek, gyermektörténetek, versenyek és képjutalmak teszik változatossá ezeket a kedvelt alkalmakat.

24-én eltemettem Adorjánházán Kovács Lajosék négyéves római katolikus kisleányát, Esztert. Sűrű könnyek záporoznak a szülők és testvérek szeméből.

27-én szupplikációs istentiszteletet tart gyülekezetünkben Kovács Etelka celldömölki teológuslány. Bizonyoságtévő szolgálatára sokan felfigyeltek híveink közül.

AUGUSZTUS. Miközben családommal szabadságra mentem, Baráth Kálmán felügyelő és Barcza Béla karakószörcsökai teológus hirdeti köztünk az ígét.

25-én eltemettem Fülöp Károlynét Csöglén. Pihenjen békében!

31-én csendesnapot tartottam a bakonyszombathelyi gyülekezetben.

SZEPTEMBER. A megújuló őszi évadnak két kiemelkedő gyülekezeti eseménye volt: 14-én csöglei templomunkban, 21-én adorjánházi templomunkban szolgált Józsa Márton celldömölki lelkész. Utóbbi alkalom egyúttal ünnepélyes évfordulónk is volt: az adorjánházi templom építésének 20. évfordulója. Erre az alkalomra engedte meg az Úristen, hogy az adorjánházi templom is fényárban ússzon: bevezetett villanyvilágításunk ekkor örvendeztette meg először az ünneplő gyülekezetet. Az ünnepségen gyermekeink és ifjaink szavalatokkal is szolgáltak.

OKTÓBER. Megindulnak ismét a hittanórák, csaknem teljes számmal jelentkeznek hitoktatásra gyermekeink, a csöglei, adorjánházi bánhalmi és nagypiriti közösségekben aratási hálaadó istentiszteleteken köszönjük meg Istennek, hogy a nagy szárazság ellenére elegendő gabonával, majd évek óta a leggazdagabb szürettel ajándékozta meg gyülekezetünk gazdáit.

19-én ismét keresztelőre került sor: Németh Gábor és felesége, Koppányi Jolán második fiúgyermekét, Gábort tartják keresztszülei a szent keresztvíz alá.

30-án Csöglén, 31-én a filiákban emlékeztünk meg istentisztelet és egyháztörténeti előadás keretében a lutheri reformáció megindulásáról.

NOVEMBER 2-án csöglei gyermekeink az adorjánházi gyülekezetben mutatták be Túrmezei Erzsébet *Az ősök Bibliája* című reformációi jelenetét. Ugyanezt 9-én a csöglei gyülekezet előtt is előadták.

2-án a veszprémi gyülekezetben szolgáltam reformációi emlékünnepélyen előadással.

9-én kedves vendége érkezett gyülekezetünknek, egykori lelkipásztora, Mohácsi László látogatott el hozzánk Bakonytamásból. Ugyanaznap délelőtt én a tamási gyülekezetben szolgáltam. Este csöglei templomunkban vallásos estet tartottunk, amelynek keretében az akkori konfirmandusok nevében Patkó Lajos köszöntötte a vendégeket, majd néhány szavalat kíséretében iskolás gyermekeink a fent említett reformációi jelenettel igyekeztek a gyülekezet tagjait a Biblia iránti nagyobb szeretetre és áldozatkész egyházhűségekre emlékeztetni.

DECEMBER 1-jén beállt a tél. Megindulnak a házi bibliaórák: Csöglén Szabó Dénesék és Baráth Kálmánék lakásán adunk hálát a villanyvilágítás bevezetéséért, majd ifj. Baráth Zoltánéknál tartunk bibliaórát, mindhárom helyen egyúttal az evangélikus világmisszió vetített képeit is láthattuk. Adorjánházán Erdélyi Pál, Ferenczy Kálmánné, Hajmási Gyuláné és özv. Patkó Lajosné, illetve Döbrentei Károly házánál gyülekeztünk össze az év utolsó heteiben ádventi és karácsonyi bibliaórákra.

Időközben, bevásárlatván az egyházmegyei békebizottságba, békegyűléseken vettem részt Győrött és Budapesten, úrvacsorai istentisztelettel szolgáltam

a Veszprémi Egyházmegye lelkészi munkaközösségének dec. 11-i gyenesdiási gyűlésén.

A gyorsan tovatűnő adventi hetek után így érkezünk el szent karácsony ünnepéhez, ahol az anyagyülekezetben és minden fliában zsúfolt gyülekezet és nagyszámú úrvacsorázó figyelt a betlehemi örömhírré. Csöglén karácsony első ünnepén a gyermekek, a leányifjúság és öt férfitestvér szolgálatával, karácsonyi ünnepély keretében, zsúfolt templomban adtunk elő egy betlehemi pástorjátékot. Ugyanezt előadtuk adorjánházai iskolás gyermekeink 25 főnyi csapatával, akik a felnőtt leányokkal karöltve a jeleneteken kívül szavalatokkal és szólóénekekkel is szolgáltak az ugyancsak zsúfolásig megtelt adorjánházai templomban.

Így érkezünk el a szolgálat tüzének szent özönével e megáldott év küszöbétől annak végéig.

Hiszem, hogy minden szolgálat egyre jobban összekovácsolta és megerősítette kicsiny marcalmenti szórványgyülekezetünk népét.

Kérjük az egyház Urát, áldását ne vonja meg tőlünk az előttünk álló évben sem. Szentlelke adjon ébredést és további lelki, anyagi és szellemi erősödést gyülekezetünknek!

Csőgle, 1958. december 31.

1961

Január

Január elsejének újévi ígében a kösziklára épített ház példáján keresztül intette Jézus a gyülekezetet: senki és semmi más, egyedül az Úr legyen családi és gyülekezeti életének fundamentuma.

Augusztus

Augusztus 13-án Fülöp Zoltánné, született Barát Piroska nagypirity asszony testvérünket részesítettem egyházkezelésben. Balatonszemesi szabadságunkat szeretett Anyósom hirtelen csöngői halála szakította meg, és borította ezzel mély gyászba családom minden tagját, de egyúttal az egész gyülekezetet, amelyet ő is annyira szeretett, és amelynek tagjai között sokszor és oly

sok szeretettel időzött mindig. Emlékét hálával és kegyelettel őrizzük. Aki a Krisztusban hisz, örök élete van annak.

November egészen a renoválási munkálatokkal telt el, közben kedves vendégként Szent-Iványi Ödön budapesti presbiter és családja.

November 20. A feleségemet kellett koraszüléssel a celli kórházba szállítani.

1964

Budapest, 1964. szeptember 23.

329-8/I/1964

*Dr. Fabiny Tibor evangélikus lelkész úrnak
Csögle*

A Magyarországi Evangélikus Egyház 1953. évi zsinat után alkotott V. törvénycikk 40. §-ában előírt jogomnál és kötelességemnél fogva, miután mindazokkal tanácskoztam, akik az V. tc. 38.§-a szerint felelősek azért, hogy az egyházközségekben az egyházi hivatal betöltése méltó módon történjék és előmozdítottassék a lelkészek talentumaival valós sáfárkodás, Nagytiszteletűségedet a miskolci evangélikus egyházközség gyülekezeti lelkészévé ezennel kiküldöm. Egyben kötelezem a miskolci egyházközségben a lelkészi szolgálatot átvenni és teljesíteni Istentől adott kötelességének ismerje.

A miskolci evangélikus egyházközségben végzendő gyülekezeti lelkészi szolgálata a beiktatása napjával kezdődik. Beiktatásának időpontját a gyülekezettel egyetértőleg az esperes állapítja meg.

Arra intem és kérem, hogy legyen Krisztus hű szolgálója és Isten titkainak sáfára. Hirdesse tisztán Krisztus üdvözítő evangéliumát, és szolgáltassa ki a szentségeket Krisztus rendelése szerint. Tegye gyülekezetét az igazán hívők közösségévé, Krisztus nyájává, hogy tagjai közül egy is el ne vesszen. Saját életével is prédikálja Isten beszédét, hogy gyülekezetének tanító példája legyen a hitben, szeretetben, kegyességben és tiszta életben, türelemben, megbocsátásban és embertársai javára való szolgálatban. Egyházközségét vezesse és kormányozza az evangélium lelke és az Anyaszentegyház törvényei szerint.

Isten adjon lelkészi munkájához erőt, hűséget és bőséget, gyülekezete tagjainak pedig hitet szeretetet és együtt munkálkodó készséget.

Erős Vár a mi Istenünk!

Vető Lajos püspök

Lelkeszi jelentések Miskolcraól

1964–1968

2

1964

Általános helyzetkép

Aki közülünk csak egy kicsit is ismeri az egyház történetét, tudja, hogy az anyaszentegyház hajója hol csendes, hol viharos tengeren tart a célja felé. Ugyanez áll egy-egy gyülekezet életére is. Miskolci evangélikus egyházközségünk hajója hosszú évtizedek csendes víztükréhez, majd oldalát csapkodó hullámokhoz egyaránt hozzászokott már – egyik legnagyobb nyílt tengeri viharát azonban éppen az 1964. évben kellett átvészelnie. Hála Krisztus Urunknak, az egyház hajója biztos kezű kormányosának, valamint a gyülekezet józan többségű és hitben szilárd tisztikarának, a mintegy fél évig tartó vihart Istenbe vetett bizodalmban megerősödve élte túl a miskolci evangélikusság, s mire e sorokkal a nyilvánosság elé léphetek, a felkorbácsolt tenger s a felkorbácsolt szenvedélyek a múlt fájdalmas emlékeivé válnak csupán: a nagy próbatétel idején egymás kezét az egymásrautaltság és újonnan felfedezett felebaráti szeretet lelkületével immár szorosan fogó utasaival lecsendesedett tengeren siklik tovább célegyenesen a gyülekezet hajója.

Melyek voltak azok az események, amelyek a nagy vihart a gyülekezet tagjainak lelkében felkorbácsolták? 1964. április 17-én az Északi Evangélikus Egyházkerület püspöke, valamint az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadója magához rendelte dr. Weiszer Eleket, a gyülekezet vezető lelkészét, akik közölték vele, hogy lelkeszi szolgálatát Miskolcon tovább nem folytathatja.¹ Mivel a felajánlott cserét Weiszer Elek nem fogadta el, a püspök egy nem fegyelmi

¹ Weiszer Elek szolgálatáról és elmozdításáról lásd: Szabik Imre – Zsugyel János: *A Miskolci Evangélikus Egyházközség 1945–1997 közötti története*. Borsod-Hevesi Evangélikus Egyházmegye, Arnót, 2022. 33–44. o.

jellegű egyházkerületi törvényszéki eljárást tett folyamatba, amely ezután az 1/1962. és 1/1963. számú egyetemes törvényszéki jogegységi határozat értelmében annak a miskolci lelkészi állásából történő azonnali felmentését és egyházi közérdekből való áthelyezését mondta ki. Ezen egyházi és állami közérdekből hozott, közigazgatási jellegű törvényszéki határozat értelmében 1964. június 10-ével a miskolci evangélikus egyházközség elveszítette vezető lelkészét.

Tekintettel arra, hogy a felülről történt beavatkozás előzményeiről sem a presbitérium, sem a gyülekezet rendszeresen templomlátogató rétege értesülve nem volt, megütközést, sőt többek részéről felháborodást keltett a fenti intézkedés. A nyári és őszi hónapokban tartott presbiteri és közgyűlések jegyzőkönyvei híven tükrözik a gyülekezet azokon részt vevő tagjainak érzelmeit és indulatait, józan vagy szenvedélyes állásfoglalását. Nem feladatom az elmúlt események részletezése, nem is szeretném a behegedő sebeket újra felszakítani. Legkevésbé feladatom pedig az ítélezés, az azonban kötelességem, hogy legalább rövid egy-két mondatban kiértékeljem, mi okozta ezt a gyülekezet életében talán eddig legsúlyosabb válságot. Meggyőződésem szerint az a tény, hogy a közegyházi érdek nem minden esetben esik egybe az egyházközség érdekével. Ennek végrehajtása rendszerint súlyos megpróbáltatással szokott együtt járni. Ez az érem egyik oldala. A másik hibaforrás a gyülekezet tagjainak – sőt részben vezető vagy hangadó tagjainak – közegyházi tájékozatlansága volt. Egyházunk a szocializmusban él, törvényei nem lehetnek tehát azonosak a ferencjózsefi vagy horthysta idők egyházi törvényeivel. Az élet nem állt meg 1945-ben, a jogfejlődés továbbment, s az 1953-ban alkotott új egyházi törvények vagy az azokkal kapcsolatos jogegységi határozatok nem hagyhatók figyelmen kívül.

Az egyházközség életébe történt felső, illetve külső beavatkozást – bármennyire fájdalmasan érintette is ez a gyülekezet nagy részét – törvényesnek kell tehát minősítenünk, ha csak nem akarunk szembeszegülni egyházunk és államunk törvényes rendjével. Egy esetleges ilyen felfogás azonban semmi esetre sem szolgálná akár egyházunknak, akár a miskolci gyülekezetünknek az érdekét.

Dr. Weiszer Elek nem ismerte el az egyházkerületi törvényszék határozatának és az ezzel kapcsolatos áthelyezésének érvényét, kilépett a lelkészi szolgálatból, és világi pályán helyezkedett el. A gyülekezet szomorúan és csalódottan vette ezt a lépést tudomásul. A presbitérium augusztus 29-i ülésén lemondott lelkészválasztási jogáról, s a lelkészi állás betöltésének kérdését a kerület püspökének kezébe tette le. Ugyanakkor elkészítette az egyházközség új díjlevelét, amelyet a szeptember 6-i rendkívüli közgyűlés egyhangúan elfogadott. Ezek

után Vető Lajos püspök szeptember 23-án az 1953. V. tc. 40.§-ában előírt jogánál és kötelességénél fogva lelkeszküldéssel töltötte be a megüresedett lelkeszi állást. Virágh Gyula esperes október 3-án presbiteri gyűlés keretében ismertette ezt a püspöki leiratot. E naptól fogva váltam e sokat hányatott egyházközség törvényes vezető lelkeszévé.

Amint azt ugyanezen a napon az egyháztanács, majd október 24-i ünnepélyes beiktatásom alkalmával az egész gyülekezet színe előtt megvallottam, nem a magam akaratából kerestem ezt a rendkívül nehéz szolgálatot. Az azóta eltelt időszakban – hiszem – minden egyháztagunk meggyőződhetett szavaim őszinteségéről, s arról, hogy nem egyéni érdek, csupán szeretett egyházam iránti felelősségérzetem vezetett a szolgálat elvállalásában. Első pillanattól fogva az ezzel párosult békességre és személyválogatás nélküli felebaráti szeretetre való törekvés határozta meg Istentől kapott küldetésemet.

1965

Dávid szavaival kezdem lelkeszi jelentésemet: „Uram, szeretem a te házában való lakozást, és a te dicsőséged hajlékának helyét.” (Zsolt 26,8) Egykor talán az Úr törvényét jelképező szövetség ládáját és az engesztelő áldozat bemutatásának helyét, a Szentek Szentjét értették e kifejezésen. Múltak a századok: a nagykonstantinuszi keresztyénség talán a templomot és a népegyházat érthette alatta. Ma, a huszadik század harmadik harmadának küszöbén ismét „új értelme lesz az ősi igének”. Ha mi, mai keresztyének, bizonyosságot teszünk arról, hogyan háláljuk meg Urunk szeretetét és hűségét, akkor „házán” az egész anyaszentegyházat, s „dicsősége hajlékának helyén” Krisztus Urunk életének, halálának és dicsőséges feltámadásának színterét: magát a világot kell értenünk. A felekezeti határoktól mentes *egyházat*, melyet tulajdon vérével szerzett, és az egy vérből teremtetett emberiséget, a faji, népi és nyelvi korlátoktól szabadulni kívánó *világot*, amelyet Isten úgy szeretett!

Lelkeszi jelentésem ezért egyben vallomás is. Boldogan vallom az egész gyülekezet, de ha kell, az egész emberiség előtt, hogy mióta Jézus Krisztust megismertem, nagyon szeretem az Ő házában, az anyaszentegyházban való lakozást, s minden erőmmel annak javát és egységét szeretném szolgálni. De ugyanakkor azt is vallom, hogy mióta Krisztust ismerem, nagyon szeretem az ő dicsőséges hajlékának helyét, az egész emberiséget, melynek javán, békés-boldog jövőjén munkálkodni életem egyik legszebb és legnagyobb feladatának tekintem.

Dávid ősi szavainak felidézésével ezért vetettem tekintetemet először felfelé, az Úrra, aki teremtette a mennyet és a földet, akinek legyen dicséret és dicsőség mindörökké. Az ő dicsőségének és lényének visszatükröződését azonban az ő lénye, a szeretet után vágyódó emberiség humánus szolgálatával kell keresnem és felragyogtatnom. A kicsivé, ugyanakkor nagykorúvá váló világ így jön egészen közel a szívünkhöz, ezért nem választható el sem gyülekezeti, sem egyéni életünktől.

De nem szakíthatjuk ki gyülekezetünk életét az anyaszentegyház ökumenikus egészéből sem. Krisztus teste az egyház, a tagok nem szakíthatók darabokra. Az élő test minden tagjának megvan a maga sajátos feladata, engedelmeskedik a Főnek. Így akar az egyház Feje, Jézus Krisztus köztünk egységet teremteni. Főpapi imádságában is ezért az egységért könyörgött. Úgy látszott, mintha századokon át semmibe vettük volna könyörgését. De Ő az Atya jobbján nem fáradt el közbenjárni népéért. A teológiai eszmélés és korunk nagy eszméi egyaránt serkentőleg hatnak a keresztyén egység megvalósítására. Eből a nemzedékünk részére feladott nagy leckéből és történelmi szolgálatból a miskolci evangélikusságnak is ki kell vennie a részét.

Mindezek elfogadásához és jó szívvel való szolgálatához adjon belátást, a véghezviteléhez pedig kedvet és erőt az Egyház Ura!

E gondolatok előrebocsátása után rátérek lelkészi jelentésemnek a Miskolci Evangélikus Egyházközségre vonatkozó részére.

1. Személyi téren kell kezdenem.

Az egy év előtt, 1965. január 24-én tartott közgyűlésünk egyhangú szavazatával Várnay Ernő addigi másodfelügyelőt gyülekezeti felügyelővé, Sikur Sándor presbitert másodfelügyelővé, Buday Aladár ny. erdőfőtanácsost és Schuster József addigi presbitereket gondnokká, Cserági Géza mérnök, addigi presbitert pedig jegyzővé választotta. Isten iránti őszinte hálával kell megemlékeznem erről a fontos döntésről. Ez az új elnökség – együtt a régi, kipróbált előjárókkal – oly példamutató buzgósággal és hozzáértéssel, sőt azt mondhatnám: lelkesedéssel látta el nehéz feladatát, hogy ez számomra egyfelől nagy örömet, másfelől munkám megkönnyítését jelentette.

Egyházszeretetükért, nagy elfoglaltságuk közepette is mindig kész, munkájukért ellenszolgáltatást el nem fogadó szolgálatukért ezúton is köszönetet kell mondanom. Ugyanez a köszönet illeti az egész presbitériumot, amelynek összetételében lényegében semmi változás nem történt, s csaknem teljes mértékben azonos az 1964. évi egyháztanáccsal. Sőt olyanok is visszajöttek és jó szívvel munkálkodnak gyülekezetünk javán, akik 1964 nyarán visszavonultak ettől a tisztségtől. Őszinte öröömre szolgál ez is, valamint a közgyűlésnek az

a határozata, hogy Vonga László volt főpénztárost, Gyuris Sámuel kiérdemült gondnokot és Becht József karnagy, ny. tanítóképzői igazgatót tiszteletbeli presbiterre választottuk, s ők, amennyire idejük, illetve egészségi állapotuk engedi, a gyülekezet munkájában aktív részt is vesznek.

Itt emlékezem meg arról, hogy az elmúlt évben szólította el az élet és halál Ura Pányi Arnold ny. tanár presbiter testvérünket. A tavalyi számadó közgyűlésen még itt ült sorainkban. Ugyancsak hiányzik a tavaly még itt voltak közül özv. Morvai Lajosné, özv. Fekete Ferencné és Keve Béla, akik ugyancsak mindszenti evangélikus temetőnkben várják a Krisztusban való feltámadásnak nagy és dicső napját. Nyugodjanak békében!

E helyen kell megemlékezni arról, hogy egyházközségünk legrégebbi, aktív tisztségviselője, Lányi Ödön egyházmegyei felügyelő, gyülekezeti pénztárnok, az elmúlt évben töltötte be 85. életévét. Munkáját ma is példás hűséggel és fiatalos lendülettel tudja ellátni. Mondjunk hálát ezért az egyház Urának és mondjunk köszönetet neki lankadatlan buzgóságáért.

Több téren hozott az elmúlt esztendő még személyi változást gyülekezetünk életében. Szabik Imre segédlelkészt, aki három nehéz éven át példás hűséggel látta el a gyülekezet lelkes teendőit, a komáromi egyházközség múlt év augusztusában egyhangúlag lelkipásztorául hívta el. Beiktatásán szeptember 19-én a presbitérium nevében személyesen is részt vettem, s őt ünnepélyesen köszöntöttem. A bibliakör tagjai nevében özv. Pajzs Endréné vett részt az iktatáson. Egyházkerületünk püspöke azután október 1-jei hatállyal Bozorády Zoltán kővágőörsi segédlelkészt küldte ki Miskolc és a Hejőcsaba–Délborsodi Egyházközségnek, feleségét, Bozorády Zoltánné Lőrincsik Judit tétit segédlelkésznőt pedig a miskolci gyülekezetnek a gondozására. A szolgálatuk megkezdésével egyidejűleg házasságot kötött ifjú kápláni párt szeretettel és bizalommal fogadta egyházközségünk, életükre és munkájukra nemcsak mint felettesük, hanem mint szolgatársuk is e helyről is Isten gazdag áldását kérem...

Mindent összegezve: személyi téren megújulás jellemzi egyházközségünk életét. Kérjük mindnyájan megújult szívvel tehát az anyaszentegyház Urát, hogy küldjön továbbra is áldozatkész munkásokat az ő aratásába.

2. Lelki téren ugyancsak őszinte örömmel jelenthetem, hogy él a gyülekezet. Él, mert egyfelől vele van a gyülekezetek Ura, az élő Krisztus, másfelől mert sem államunk, sem hazánk második legnagyobb városi vezetősége nem górdít akadályt az élő ige hirdetése elé. Az év folyamán hatvanegy délelőtti és hatvan esti istentiszteletet, százötty gyülekezeti és ötvenegy ifjúsági bibliaórát, negyvenegy gyermekbibliaórát, huszonöt konfirmációs órát, negyven úrvacsoraosztást, egy-egy böjti, reformációi és adventi igehirdetés-sorozatot

és hét szeretetvendégséget tartottunk. Ez utóbbiak alkalmával lelkészi karunk kiváló igehirdetőit és előadóit volt alkalmunk templomunk szószékén, illetve a háziasszonyaink által szépen terített fehér asztal mellett köszönteni. (...) Legmagasabb vendégeink az ősz folyamán tisztelték meg gyülekezetünket látogatásukkal: október 17-én D. dr. Herman Dietzfelbinger müncheni bajor tartományi püspök tartott igehirdetést templomunkban német nyelven, az én tolmácsolásomban. Útjára, feleségén kívül D. dr. Vető Lajos püspökünk és felesége, valamint Kőszeghy Tamás kerületi segédlelkész is elkísérték. November 3–4-én gyülekezetünk tanácsstermében tartotta teológiai konferenciáját a Nógrádi, a Borsod-Hevesi és a Hajdú-Szabolcsi Egyházmegye lelkészi kara, élén dr. Káldy Zoltánnal, a Déli Egyházkerület püspökével, valamint dr. Pálffy Miklós dékánnal, dr. Pröhle Károly, dr. Ottlyk Ernő és dr. Rédey Pál professzorokkal és a három egyházmegye esperesével: Gartai Istvánnal, Virágh Gyulával és ifj. Benkóczy Dániellel. Gyülekezetünk meghívására a konferencia végeztével november 5-én este Káldy püspök és a négy teológiai tanár templomunk istentiszteleti ünnepélyén tartott igehirdetést, amely nagy hatást tett a telt templom minden résztvevőjére.

(...) Húsvét ünnepe utáni vasárnap, április 25-én pedig a január közepe óta heti két órában oktatásban részesített és előző napon a gyülekezet előtt vizsgát tett konfirmandusok – szám szerint 32-en – járultak először oltárhoz és az Úr szent vacsorájához. A vizsga alkalmával ifj. Pazár Béla és Kertész Éva, a konfirmációs ünnepélyen Tatár György és Tuzson Ágnes köszöntötték az egybegyűlt ünnepi gyülekezetet. Kísérje Isten áldása konfirmandusainkat, hogy beépüljenek a gyülekezet közösségébe, a vizsgájuk ne keresztyén életük végét, hanem inkább annak kezdetét jelenthesse!

Az egyházközség lelki életében emlékezetes nyomokat hagyott a fentiekén kívül énekkarunk újévi, passiói, húsvéti, reformációi és karácsonyi szereplése, gyermekbibliakörünk karácsonyi műsora, valamint a templomtorony építésének centenáriuma alkalmával általam rendezett tanácsstermi egyháztörténeti kiállítás, amelyből a gyülekezet múltját ismerhették meg az érdeklődő egyháztagok. E kiállítás rendezésében segédkezet nyújtott a Herman Ottó Múzeum igazgatósága, s annak könyvészeti érdekességeit nagy figyelemmel kísérte a Megyei Könyvtár igazgatósága is.

Nagy súlyt fektettem az elmúlt év során a gyülekezet családjainak és kórházi betegeinek a meglátogatására. Magam az év folyamán 450 ízben végeztem családlátogatást, segédlelkészeink együttesen 150 ízben. A kórházi látogatásaink során többször kiszolgáltattuk az Úr szent vacsoráját is. Különösen

beteg és idős testvéreink felé éreztem kötelességnek és sürgetőnek a diakóniai szolgálatot.

Népmozgalmi statisztikánk szerint 1965-ben huszonnyolc keresztelest, tizenhét esketést, negyvenhét temetést és negyven úrvacsoraosztást tartottunk.

Egyénileg még arról számolok be, hogy 1965 folyamán lelkésztársaim meghívására az alábbi gyülekezetekben szolgáltam igehirdetéssel és előadással: I. 31-én Hernádvécsén, II. 22-én Budahegyvidéken, II. 28-án Vasgyárban, III. 28-án Arnóton, V. 9-én ismét Vasgyárban, V. 30-án Fásorban, VI. 12-én Újcsanálósán, VI. 16-án Egerben, VI. 2-án Tokajban, VIII. 29-én Diósgyőrben, XII. 12-én Putnokon és Bánrévén. Ezenkívül a tályai, újcsanálói és sátoraljaújhelyi gyülekezetekben végeztem esperesi megbízásból hivatalvizsgálatot. Részt vettem és többször felszólaltam a Hazafias Népfront lelkészgyűlésein, s az LMK decemberi ülésén előadást tartottam a „Fajok, népek, nyelvek a békés együttélés szempontjából” címen.

A lelki életet nemcsak Miskolcon, hanem a Hejőcsaba–Délborsodi Egyházközség területén is ápolni igyekeztem. Ez utóbbinak adminisztrátor-lelkésze lévén, havonta szolgáltam – sőt a nyár folyamán hetente is – Hejőcsabán és Tapolcán, valamint Szirmán. Októbertől fogva Bozorády Zoltán segédlelkészünk pedig rendszeres lelkigondozásban részesíti a fenti helyeken kívül Nyékládházát, Mezőcsátot, Ónodot, Kistokajt és Mályit is. A többi dél-borsodi szórványterület lelkigondozásának megszervezése 1965 első felének lesz a feladata.

Összegezve az elmondottakat: hálát kell adnunk Istennek, hogy lelki téren a meglevenedés biztató jeleit tárja elénk. Fogjunk össze mindannyian, akik az ő Szentlelke által meglevenedtünk, hogy az élő és ható ige sokak üdvére és lelki hasznára hangozhassék a jövőben is, Isten dicsőségére és egész népünk javára!

3. Anyagi téren szeretnék végül röviden számot adni a gyülekezet közgyűlésének. Az elmúlt évben négy ízben ülésezett Pénzügyi Bizottságunk – melynek vezetőjét, Fábry Béla dr. presbiterünket és sok fáradságos munkát végző tagjait: dr. Vida Vilmát, Heinemann Vilmost, valamint pénztárosunkat és gondnokainkat külön köszönet is illeti – a rovincsolások és zárszámadás során megállapította és a január 15-én tartott presbiteri gyűlés egyhangú örömmel vette tudomásul, hogy a gyülekezet anyagi élete is felfelé ívelő tendenciát mutat. E téren külön köszönetet kell mondanunk dr. Mattyasovszky Jánosné pénzbeszedő hittestvérünknek, amiért fáradságot nem ismerő és lelkiismeretes munkájával és nem utolsósorban a kellő időben tanúsított helyes hozzáállásával nagyban hozzájárult az egyházközség gazdasági életének stabilitásához.

(...)

Jelentésem végéhez értem. Ha azt mondtam, hogy személyi téren megújulást, lelki téren pedig megelevenedést céloz lelkészi szolgálatom, akkor végül azt mondhatom, hogy anyagi téren – a takarékoság elvének szigorú betartásával – a gyülekezet megerősödése a célom.

Legyen áldott az Úr, hogy e hármas munkánkban segítségére van a mi erőtlenségünknek. Legyen áldott, hogy elég nekünk az ő kegyelme, mert az Ő ereje erőtlenség által jut célhoz. De legyen áldott minden szív, aki e sok megpróbáltatáson átment, és az oly sok lelki értékkel rendelkező Miskolci Evangélikus Egyházközség talpra állításának és felvirágoztatásának szent munkájában segítségemre siet.

Arra kérem Istent, hogy áldja meg az emberiséget békével, anyaszentegyházát az egységnek, gyülekezetünket pedig a szeretetnek lelkével.

„Annak pedig, aki véghetetlen bőséggel mindeneket megcselekedhetik, feljebb, hogynem mint kérjük vagy elgondoljuk a mibennünk munkálkodó erő szerint, annak legyen dicsőség az egyházban, a Krisztus Jézusban, nemzedékről nemzedékre, örökkön-örökké! Ámen.” (Ef 3,20–21)

Miskolc, 1966. február 13.

Fabiny Tibor lelkész

1966

Az 1966. évről szóló lelkészi beszámolómat annak a Jézus Krisztusnak a nevében kezdem, aki engem elhívott, s akihez, mint egyetlen igazi, Jó Pásztorhoz a miskolci gyülekezet minden tagját elvezérelni igyekszem.

Jézus Krisztus – János apostol feljegyzése szerint – egy ízben így tárta fel személyiségének titkát tanítványai előtt: „Én vagyok az út, az igazság és az élet!” (Jn 14,6) Ez évi lelkészjelentésemben ennek az ígének fényében adok számot a gyülekezetnek munkámról, de még inkább ennek az ígének fényében szeretném tekintetét Jézus Krisztusra irányítani, aki nemcsak a miskolci evangélikusságnak, hanem egész anyaszentegyházunknak is a feje.

Utunk

A fent idézett ígét Jézus akkor mondta tanítványainak, amikor nyugtalanság és bizonytalanság vett erőt rajtuk a jövőt illetően. A böjti úton már kirajzolódtott a távoli kereszt – a remélt korona helyett. A tanítványok gyengesége

és értetlensége egyfelől, a zsidó papifejedelmek féltékenysége és gyűlölsége másfelől egyre közelebb hozta a kikerülhetetlen nagypénteket – ám ennek lassan leereszkedő sötétjéből még a legközelebb álló tanítványok sem látták meg húsvét távoli fényét.

Ebben a történelmi helyzetben mutat a Mester a közös cél, az atyai hajlék felé. „Hogy hová megyek én, tudjátok, az utat is tudjátok” – mondja övéinek. De azok közül Tamás – akit tévesen tartanánk leghiteltlenebbnek, sőt inkább a legbátrabbnak kell őt meglátnunk! – kimondja kétségüket: „Uram, nem tudjuk hová megy; mi módon tudhatnánk azért az utat?” Ekkor Jézus önmagára mutat, s ekkor hangzik el nagyszerű önbizonyoságtétele: „Én vagyok az út, az igazság és az élet...”

Közel két évezred telt el e kijelentés óta. A feltámadás első szemtanúitól napjainkig különböző külső körülmények és belső feszültségek között, más-más társadalmi, gazdasági és politikai rendben vezetett a keresztyénség útja. Arénák vértanúi, felszabaduló rabszolgák, ókori bölcsek és középkori egyházatyák, tisztultabb látásért küzdő „eretnekek”, lángoló hitű reformátorok, tiszta életért küzdő „pietisták”, felvilágosodott keresztyén gondolkodók, az egyház egységéért és újonnan felismert diakóniai szolgálatáért síkra szálló vezetők és egyháztagok: mind egyetlen, keskeny úton járni igyekvő Krisztus-követők...

Ez az út a mi utunk is! Személyek és irányzatok sokfélesége helyett e nagyszerű útra s azon túl, a távoli gyönyörű célra irányuljon most a tekintetünk! Egy az utunk mindazokkal, akik komolyan veszik Jézus szavait: „Én vagyok az út.”

Magyarországi Evangélikus Egyházunk is ennek az útnak vándora, közel négyszázötven éve. A reformáció dicsőséges napjaitól kezdve hazánk magyar, német és szlovák ajkú lakosai más-más környezetben és feltételek között, de ugyanabban a reformatori szellemben szervezték evangélikus gyülekezeti életük általuk igeszerűnek vélt útját. Hosszú és nehéz utat tettek meg egyházépítő őseink a zsolnai és szepesváraljai első zsinatoktól közel négy évszázad viharai közepette az elmúlt esztendő utolsó hónapjáig, amely legújabb, törvényalkotó zsinatunk történelmi jelentőségével egyházunk útjának egyik fontos jelenkori állomása lett.

E zsinaton miskolci evangélikus egyházközségünk is képviseltette magát felügyelőjének és főjegyzőjének a személyében. A mi utunkat is ez a zsinat fogja előreláthatólag hosszú évtizedekre megszabni, hiszen egy új, teljes törvénykönyv megalkotásával korszaknyitó határkőként emelkedett egyháztörténelmi jelentőségűvé.

Evangélikus egyházunk útkeresése, az ország gondjai és miskolci gyülekezetünk problémái e Krisztustól kapott közös úton az Ő személyének a szeretetében nyernek közös, nagy jelentőséget.

Igazságunk

Krisztus Urunk saját kinyilatkoztatása szerint nemcsak út, hanem igazság is. Azért mehetünk bátran és örömmel ezen az úton, mert ha Őt követjük, együtt az Ő igazságát is követjük.

Amikor közgyűlésünk előtt e sorokat olvasom, a világ protestantizmusa már minden országban nagy előkészületeket tesz a reformáció négyszázötven éves ez idei jubileumának méltó megünneplésére. Mi, a Magyarországi Evangélikus Egyház is igehirdetéseinkben, előadásokkal, sajtóban írt cikkekkkel és tanulmányokkal, pályázatok meghirdetésével és ünnepségekkel igyekszünk kivenni részünket ebből a nevezetes évfordulóból.

Miskolci gyülekezetünk akkor ünnepel méltóképpen, ha nem csupán a múltba tekint, hanem a reformációi örökség mai megbecsülésével és ápolásával tudatosítja magában és a körülötte élő emberekben: a Krisztusban valósággá lett igazságot a reformáció megőrizte egyházunk számára, s mi, mai evangélikusok ennek az igazságnak az alapján hirdetjük, illetve valljuk meg hitünket, s ezzel az igazsággal szolgálunk népünk és egyházunk közösségének.

Pilátus híressé lett kérdése óta – „Micsoda az igazság?” – egészen napjaink kételkedő, bizonytalankodó emberéig sokakban merült fel az igazság megismerése utáni vágy. Sokan keresnek bizonyítékot hitük vagy világnézetük alátámasztására. Mások elmenekülnek az igazság keresése elől, e világ széles országútján keresve vágyaik kielégítését, de mégis nyugtalan a szívük és a lelkük, mert az igazság utáni szomjúság olyan ősi, mint maga az emberiség.

Sok belső ellentmondással küzdő korunkban, a körülöttünk élő társadalomban is éppen nekünk, ígét olvasó, igehirdetésre figyelő keresztyéneknek adja meg Isten azt a bizonyosságot, amely Jézus ajkáról így hangzott el a főpapi imádságban: „A te ígéd igazság!” Az ígén naponként tájékozódó, abból a mindennapi élet dolgaira is útmutatást kérő és kapó keresztyén ember a Szentlélek belső bizonyosságával megerősödve győződik meg Jézus Krisztus igazságáról, amely ezentúl életének is sziklaszilárd fundamentumává válik.

Adjunk hálát e helyen is a reformáció igazságának nagy és drága örökségéért, hogy az előttünk álló esztendőben ne csak mi, hanem a körülöttünk élő emberiség is megláthassa a reformációban kapott ige igazságának nagy és életformáló erejét!

Életünk

A tavalyi zsinattal megkezdődő utunk és az ideai reformációs jubileummal kapcsolatos igazságunk belső megerősödése mellett lelkesi jelentésem harmadik és legfontosabb célja a gyülekezetben lefolyt életünk összefoglaló ismertetése. Hiszen Jézus Krisztus nemcsak út, nemcsak igazság, hanem élet is.

Egyházközségünk életében az 1966. esztendőben személyi vonalon nem sok változás történt. Szemben az előző, 1965. év több személyi cseréjével, Isten iránti hálával mondhatjuk, hogy a gyülekezet vezetősége és munkatársai ugyanabban a személyi összetételben indulhat útnak erre az évre, mint a tavalyiban. Mindössze egy presbiter, Magyar Béla adta vissza lelkét a tisztikar tagjai közül Teremtőjének 1966 folyamán. Eltávozott viszont a Borsod-Hevesi Egyházmegye éléről Virágh Gyula ózdi esperes, akit 1966 nyarán pesterzsébeti lelkésszé választottak s ezért esperesi tisztéről lemondott. Az egyházmegye vezetését automatikusan Pásztor Pál főjegyző, espereshelyettes vette át. Egyházközségünk elmúlt évben lezajlott életének tanulmányozása során vessünk számot a gyülekezet lelki életével egyaránt.

A lelki élet terén – Istennek legyen hála – további meglevenedésről számolhatok be. Alátámasztják ezt részben azok a népmozgalmi statisztikai adatok, amelyeket ezúton is ismertetek. Az elmúlt évben harmincnyolc gyermeket kereszteltünk meg, tizenkilencet konfirmáltunk, huszonkét párt eskettünk, harminchetet kísértünk ki utolsó útjára. Negyvenkét ízben volt úrvacsoraosztás, amellyel nyolcszázötvenhárom fő élt. Minden vasárnap de. 11 és este 6 órakor tartottunk istentiszteleteket, s e napokon reggel fél 10 és 11 órai kezdettel mindig gyermekbibliakört is. Egész éven át folytattuk gyülekezeti bibliakörünket. Mindezek az alkalmak a létszám nem csökkent, sőt inkább gyarapodott.

Ezeket a hivatalos lelki alkalmakat igyekeztünk személyes látogatások útján is elmélyíteni. Mint vezető lelkész az elmúlt évben 575 ízben, segédlelkészeink 135 ízben végeztünk családlátogatást. Ezek közül sok kórházlátogatás volt: minden szerdán és vasárnap délután, amikor evangélikus betegünkről tudomásunk volt, vigasztaló és bátorító szóval álltunk betegágyuk mellé, imádság erejével erősítve a betegágyon fekvőket. Nagy segítségemre voltak ezen a téren is az órálló hittestvérek, akik a területünkön élő egyháztagok életét szeretettel figyelve, felhívták figyelmünket, hol és mikor volt szükség segítségre vagy támogatásra. Így tudtunk lelki és anyagi segítséggel sietni mindazokhoz, akik ezt a testvéri szolgálatot tőlünk igényelték és szívesen vették.

Lelki alkalmainkat egy új rendszeres együttléttel bővítettem az elmúlt évben: presbiteri bibliaórákat rendszeresítettem minden hónap utolsó szombatján,

valgys az úrvacsoravételt megelőző szombaton. Ezen az alkalmon Isten ígének útmutatását keressük személyes életünkre, és egyúttal szélesebb tájékozódási lehetőséget teremtünk a gyülekezet felelős tisztviselőinek, hogy jól láthassák az egyház életútjának egészét és helyes irányát a mai társadalom életében.

Órállóink az ilyen személyes útmutatásban főként a keddi bibliaórák során részesülnek. Mint a presbitereknek a közös vezetés szolgálatáért, úgy az órállóknak a hittel és buzgósággal végzett diakóniai munkáért mondok e helyről köszönetet. Bárcsak indítana Isten minél több hívő testvért a felelős munkatársi szolgálatra, önzetlen, szolgáló keresztyén életre, hogy együtt tapasztalhassuk meg minél többen a másokért való élet örömet és szépségét.

Ádventben templomainkról, böjtkben Krisztus keresztyének titkáról, reformáció hetében Luther útítársairól hangoztak el gyülekezetünkben előadások. Nagypénteken ismét előadta bibliakörünk Jézus Krisztus szenvedésének szent történetét, ének és zeneszámok kíséretében, húsvétkor és karácsonykor pedig gyermekeink által dicsőítettük Istent a gyülekezet közösségében. Együtt örültünk két idős munkatársunkkal is ebben az évben: Poltz Lajos kántor testvérünknek és feleségének 40. házassági évfordulóját áldottuk meg templomunkban, az év elején sajnálatos módon megözyvegyült Lányi Ödön pénztárosunknak, egyházmegyei felügyelőnknek pedig aranydiplomájának kiosztásakor kívántunk együtt áldást és erőt nyolcvanhetedik életévéhez, még ma is aktív munkájához.

Január második hetében ez évben is megtartottuk közös imahetünket protestáns miskolci testvéreinkkel. Nálunk imaheti bibliaórán Ablonczy László református esperes és Tóth Gusztáv református lelkész szolgált ígével, míg én Ráski Sándor püspök meghívására a Kossuth utcai református templomban záróistentiszteleten, valamint a martintelepi és hejőcsabai református imaházban bibliaórán hirdetem evangéliumot.

A gyülekezet lelki megelevenedését és közösséggé válását célozták azok a szeretetvendégségek is, amelyeket 1966 folyamán is rendszeresen tartottunk tanácsterünkben. Január 16-án Újhelyi Aladár egri lelkész, február 27-én Halász Béla pápai esperes, március 27-én Szebik Imre, komáromi lelkész, volt segédlelkészünk, május 14-én a konfirmandusok, május 22-én Rédey Pál budapesti lelkész, október 2-án Aradi András rudabányai segédlelkész, október 30-án Reuss András csöglei lelkész, végül december 4-én Várady Lajos budavári esperes szolgálatával gyűlt össze terített asztalok mellett a gyülekezet érdeklődő rétege, hogy meghallgassa a távolról jött testvérek bizonyágtételét és előadását.

Szellemi erősödésül szolgált lelkészi karunknak a lelkészi munkaközösség rendszeresen lelkészi hivatalunkba egybehívott ülése is, amelyen az év fo-

lyamán két ízben tartottam előadást: „Egyházunk diakóniai szolgálata” és „Zsinati törvényeink” címmel.

A magam lelki ajándékaiból való továbbadásának a vágya vezetett, amikor 1966 folyamán elfogadtam a következő gyülekezetek meghívását igehirdetési szolgálatra: a hejőcsabai szórványgyülekezet területén (Hejőcsaba, Tapolca, Szirma, Tiszaszederkény) kívül júniusban Diósgyőrben és Vasgyárban, szeptemberben Fancsalon, októberben Hernádvécsén, novemberben a budapest-kelenföldi gyülekezetben és Sajókazán tartottam előadást felkért témáról, s tapasztaltam meg egyúttal sok evangélikus gyülekezet testvéri szeretetét és hitéletét.

Anyagi életét is megáldotta Isten szeretett miskolci gyülekezetünknek. Köszönhető ez a szakavatott és lelkiismeretes világi vezetésnek, amely felügyelőnk, gondnokaink és pénztárosunk személyében biztosítéka a tervszerű, építő munkának, gyülekezetünk anyagi fejlődésének. Számvevőszékünk és presbitériumunk rendszeresen tartotta üléseit, rendszeresen történtek a pénztári rovincsolások is. A gyülekezet vezetősége az ősz folyamán részletes ingatlan- és ingóvagyon-leltárt készített. A temetői bizottság új temetői rendet alakított ki, befejezte a ravatalozó tatarozását, a lejárt sírokat pedig jegyzékbe vétette és újramegváltásukat szorgalmazta. Gondoskodtunk a gyülekezet nagy értékű könyvtárának rendezéséről is, megindítva annak szakszerű katalógizálását.

Mindezek mellett, mint legfőbb gond, a templomrenoválás sürgető szüksége nehezedik a gyülekezet vállára. Önkéntes adomány erre a célra 1965-ben 1605, 1966-ban 2790 Ft volt, nem több, mint negyven-ötven templomos családnak az adománya. A soron következő feladat az önkéntes adakozók táborának kiszélesítése, az 1967 nyarán esedékes külföldi segély és helyi adományok felmérése, valamint annak a szakszerű megállapítása, hogy melyek a halasztást nem tűrő munkálatok, főleg a torony sisakján, amelyekbe a rendelkezésre álló pénzösszeg és a szükséges engedélyek birtokában 1967 folyamán bele kell kezdenünk. Isten segítségét és a hittestvérek áldozatkészségét kérjük a célok megvalósításának eredményességéhez. Gyülekezetünk felügyelőjével együtt még az elmúlt év folyamán a Műemléki Felügyelőséggel is tárgyalásokat folytattunk Budapesten, anyagi segítségre azonban innen aligha számíthatunk.

A másik megoldatlan feladat a parókia földszinti lakásában jogcím nélkül visszamaradt lakónak, Buchalla Ödönnének a lakásügye, amelyet 1966 folyamán már folyamatba tettük, de többszöri sürgetésre sem intéződött még el kedvezően. Amennyiben Buchalla Ödönné az általunk felkínált lakásba tanácsi határozatra kiköltözni kényszerül, remény van arra, hogy gyülekezetünk segédlelkész házaspárja utcai szoba-konyhás, vízvezetékes lakáshoz juthat.

Kíváncsok, hogy a miskolci egyházközség tulajdonát képező lakás felett mielőbb gyakorlatilag is rendelkezni tudjon egyházközségünk vezetősége.

Annak kapcsán, hogy ezt az említett lakást korábban a Délborsodi Egyházközség használatára engedte át díjmentesen egyházközségünk vezetősége, megemlítem, hogy az elmúlt év folyamán megszűnt jogi viszonyunk ezzel a szórványgyülekezettel, mivel azt közös megállapodás értelmében a diósgyőrvasgyári anyaegyházközség fogja rövidesen leányegyházközségeként bekebelezni. Ezzel tárgyalanná vált a missziói szórványegyházközségnek az a korábbi közgyűlési határozata, amelynek értelmében a miskolci egyházközséghez való csatlakozását kéri. Kísérje Isten áldása a délborsodi szórvány munkáját a vasgyári gyülekezet felügyelete alatt.

Végül néhány számszerű adattal szeretném alátámasztani azt a megállapítást, hogy egyházközségünknek nemcsak lelki, de anyagi élete is örvendetesen emelkedő tendenciát mutat. Az előző, 1965. év önkéntes megajánlái összege 51 838 Ft volt, a múlt évé 55 424 Ft. Az adományok összege a korábbi 7657 Ft-ról 12 691 Ft-ra nőtt, az 1965. évi perselypénz 13 693, míg a tavalyi 15 869 Ft volt.

Ez az örvendetesen felfelé ívelő vonal nemcsak arról tanúskodik, hogy él és fejlődik a gyülekezetünk, hanem a felelősséget is ébreszti bennünk a szélesebb körű felelősségvállalásra és áldozatkészségre. Ne néhány buzgó, állandóan áldozatot hozó család vállán nyugszónak a jövőben miskolci gyülekezetünk élete, hanem vegye ki annak formálásából részét minél több, eddig az egyházzal talán lazább kapcsolatban álló egyháztag is. Köszönöm mindazok hűségét és áldozatát, akik adományaikkal, minden vasárnapi perselypénzükkel és pénzt is jelentő idő reánk való áldozásával elősegítették gyülekezetünk életének fent vázolt fejlődését.

A reformáció négyszázötvenedik jubileumi esztendejébe lépve kérjük az egyház Urát az egyházunkért, templomunkért áldozatot hozó és még életüket sem kímélő hitvalló ősök lelkületét, hogy a ma nemzedéke méltó lehessen a templomépítő elődökhöz.

Jézus Krisztus az út, az igazság és az élet. Anyaszentegyházunk útját, a reformáció igazságát és miskolci gyülekezetünk életét Ő áldja meg az előttünk lévő esztendőben is gazdagon. „Annak pedig, aki véghetetlen bőséggel mindent megcselekedhetik, feljebb, hogynem mint kérjük vagy elgondoljuk a mibennünk munkálkodó erő szerint, legyen dicsőség az egyházban, a Krisztus Jézusban, nemzedékről nemzedékre, örökkön-örökké. Ámen!”

Miskolc, 1967. április 16.

Fabiny Tibor lelkész

1967

Pál apostol Tituszhoz írt levelében Krisztus követségében ezekkel a szavakkal hirdeti meg az evangélium üzenetét: „Megjelent az Isten üdvözítő kegyelme minden embernek, amely arra tanít minket, hogy megtagadva a hitetlenséget és a világi kívánságokat, mértékletesen, igazán és szentül éljünk a jelenvaló világban: várván ama boldog reménységet és a nagy Istennek és megtartó Jézus Krisztusunknak dicsősége megjelenését.” (Tit 2,11–13)

Miskolci gyülekezetünk ez évi számadásán kibővíti ez az ige tekintetünket: kiszélesíti azt egész egyházunk, az egész keresztyénség, sőt az egész emberiség boldogulása nagy titkának megértésére. Hiszen felfedezzük ebben az igében a múlt drága örökségét: Istennek Krisztusban megjelent üdvözítő kegyelmét. Ez az alap, ez a gyökér, ez a forrás, amelyhez vissza kell térnünk. Feltárja az ige a jelen ebből folyó kötelezését is: arra tanít minket az evangélium a mában, hogy megtagadjuk önző énünket: a hitetlenséget, bűnös kívánságainkat és zabolátlanságunkat, hogy ezzel is példát mutathassunk a helyes etikai magatartásra ebben a világban. S végül a jövő felé irányítja az ige a tekintetünket: nem elég az ősi evangéliumot elfogadni, kevés e világban aszerint élni: fel kell emelnünk tekintetünket és eszkatologikus, végső reménységgel kell várnunk végső, teljes elközelítésének napját.

Gyülekezetünk a múlt, jelen és jövő ilyen tájékozódásával fog tudni egyedül helytállni a mában, hogy feladatát, Krisztustól kapott szent küldetését helyesen tölthesse be egyházunk, hazánk és az egész emberiség javára és békéjére.

Nehéz feladat számomra lelkesi jelentést írni az 1967-es esztendőről. A megtett út lemerése, a róla való beszámolás amúgy sem könnyű dolog a számadó közgyűlések alkalmával. Hiszen egyedül az Úristen tudja igazán lemérni, s igazán értékelni vagy esetleg értéktelennek minősíteni mindazt, amit szolgálatában a gyülekezet vagy annak lelkeszei végeztek. Ebben a gyülekezet számára újabb válságot jelentő évben azonban a szokottnál is nehezebb ennek a feladatnak a teljesítése, különösen nekem, aki az országos egyház vezetőségének és a Teológiai Akadémiának a megbízásából 1967 ősztől új beosztásban, gyülekezetemtől pedig egy évi szabadságot véve végzem oktatói, nevelői és igehirdetői szolgálatomat.

E különös helyzetre való tekintettel engedje meg számomra a gyülekezet, hogy a szokástól eltérően ne szempontok alatt summázva, hanem kronológiai sorrendben összefoglalva tárjam jelentésemet a közgyűlés elé...

ÁPRILIS hónapjának csúcspontja huszonkét gyermekünk konfirmációs vizsgája és első úrvacsoravétele volt. A jól összeforrott csoport tagjai többször

vettek részt velem kisebb kirándulásokon, még gyakrabban őszinte testvéri beszélgetésen. A konfirmáció április 23-i napjának délutánján szeretetvendégségünket is ők adták, de műsorral gyermekbiblia-köröseink is szerepeltek, szép húsvéti jelenetekkel és szavalatokkal, valamint ének és zeneszámokkal. Konfirmandusaink önkéntes adományaként összegyűlt szép összegből csilárt terveztünk és rendeltünk meg, amely azóta is tanácstermünket díszíti. A Krisztus-monogramos kovácsoltvas csillár a tizenkét kereszttel és tizenkét égővel emlékeztessen minket ezután is arra, hogy csak a mi Urunkkal Jézus Krisztusunkkal való közösségben tudunk megfelelni feladatunknak, hogy világítsunk az embereknek a tőle kapott szeretet fényével és melegével, még akkor is, ha ezért sokszor kereszthordozás az osztályrészünk.

(...)

MÁJUS hónapban Kelet-Németországban végzett igehirdetői és keresztlői szolgálatom, s a Luther-városok megtekintése után Józsa Márton celldömölki lelkéssztestvérünk pünkösöd utáni evangélizációja ébresztette a gyülekezetet annak tudatosítására, hogy „nincs szezonvége” Isten irgalmának, az imádságnak és a kereszthordozásnak. Az igehirdetés-sorozatot lezáró szeretetvendégségünkön Boda János, Ferenczy Katalin, Juhász Mária, valamint ifjúsági és gyermek Az igehirdetés-sorozatot lezáró szeretetvendégségünkön Boda János, Ferenczy Katalin, Juhász Mária, valamint ifjúság szolgált.

(...)

AUGUSZTUS legnagyobb gyülekezeti eseménye az újonnan beiktatott püspök úrnak, dr Ottlyk Ernőnek hivatalos egyházlátogatása volt aug. 27-én. Elkísérte útjára Pásztor Pál esperes és Kőszeghy Tamás kerületi lelkész, valamint a püspök úr felesége is. A parókia kapujában új püspökünket, városunk szülöttét az egész presbitérium fogadta. Együtt vonultunk be a három harang zúgása mellett a templomba, ahol ő hirdette az ígét, majd a tanácsteremben presbitéri gyűlést tartott. Másnap a gyülekezet vezetőségével személyi kérdésekről tárgyalt a püspök, s itt körvonalazódtak a további lépések a gyülekezet vezetését illetően.

Augusztus 20-án különben másik vendég igehirdetőnk Bodrog Miklós gyulai lelkész, a gyülekezet egykori káplánja volt, akit ugyancsak szeretettel fogadtak a régi ismerősök.

(...)

SZEPTEMBER meghozta a püspökválasztás okozta első változást gyülekezetünk életében. A presbitérium által választott hatos bizottság szept. 4-én dr. Ottlyk Ernő ismét köztünk tartózkodó püspökkel és a gyülekezet elnökségével alapos tárgyalás után tudomásul vette, hogy a Teológiai Akadémia tanári ka-

rának aug. 28-i kari ülésén megbíztak az egyháztörténeti tanszék ideiglenes vezetésével, s erre való tekintettel a hatos bizottság Szabik Imre komáromi lelkészt, a gyülekezet egykori, közszeretethen álló káplánját kérte a püspöktől helyettes lelkészként kiküldeni. E határozatot megnyugvással fogadta a gyülekezet többsége. E helyről is meleg szeretettel köszöntöm az október elsejével gyülekezetünkbe érkezett komáromi lelkésztestvérünket, akinek a személyében biztosítékát látom az elkezdett munka töretlen, lendületes folytatásának. Kísérje áldás szolgálatát!

A gyülekezetben keresztségben részesült Lengyel József és Szalai Ágnes; örök hűséget pedig Tóth László esküdött Vas Máriával. A 26-i szeretetvendégségen Völgyes Pál putnoki lelkész szolgált Szabik Imre családtagjainak, Zsadányi Erzsébetnek és Bericza Évának a közreműködésével, Rózse István záró áhítatával.

DECEMBER végül advent jegyében telt el. Karácsonyra készítettek fel az adventi igehirdetések sorozatos alkalmait, minden vasárnapi és hétköznapi igeszolgálat. Advent idejében került keresztelezésre Horváth Tamás, Márton Péter és Bán Zoltán, s ebben a hónapban vettünk búcsút Tiszai Gyula, Masztics Miklós és Gracza Ferenc hittestvéreinktől, akiket az Úr oltalmába ajánlunk. Hetedikén az albertyi gyülekezetben tartottam igehirdetést, míg a szeretett miskolci „nagy családom” tagjai között, mint ősz óta rendszeresen, havonta két alkalommal hirdetem Isten ígétét.

Így kísértük végig gondolatban a mögöttünk álló 1967. esztendőt, amelyben minket, élőket megőrzött, az eltávozottakat pedig betakart Isten kegyelmes szeretete.

Az 1968. év bizonyára új helyzetek, új megpróbáltatások elé állítja majd gyülekezetünket. A megújuló próbatételek azonban megtanítanak minket arra, hogy ne mulandó emberek személyéhez kössük életünket vagy egyházunk jövőjét, hanem egyedül Jézus Krisztushoz, aki tegnap és ma és mindörökké ugyanaz.

Neki, az anyaszentegyház Urának mondunk most is hálát és dicséretet, s Őt kérjük, hogy vezesse továbbra is az üdvösség, békesség és a tőle tanult szeretet útján egész egyházát, s benne a miskolci evangélikus gyülekezetet!

1968

Szeretett Presbíter Testvéreim!

A Magyarországi Evangélikus Egyház Országos Presbitériuma szeptember 13-án tartott ülésén a Teológiai Akadémia egyháztörténeti professzorává vá-

lasztott. Ennek következtében a szeretett Miskolci Evangélikus Egyházközség lelkészi állásáról a mai napon tisztelettel lemondok.

Engedjétek meg kedves presbiter Testvérek, hogy ebből az alkalomból mindenekelőtt Isten igéjével búcsúzzam tőletek. Pál apostol szavait idézem: „Ezért meghajtom térdemet az Atya előtt, akitől neveztetik minden nemzetség meny-nyen és földön, hogy adja meg nektek az ő dicsőségének gazdagsága szerint, hogy hatalmasan megerősödjek a belső emberben, hogy lakozzék a Krisztus a hit által szívetekben, hogy a szeretetben meggyökerezzetek és az legyen életetek alapja, és hogy mind a szentekkel együtt megérthessék, mi a szélessége, hosszúsága, magassága és mélysége Isten jóvoltának és megismerjétek Krisztusnak minden ismeretet felül haladó szeretetét, hogy beteljesedjétek az Istennek egész teljességével.” (Ef 3,14–19)

Ennek az igének a fényében a köszönet kettős szavát szeretném tolmácsolni felétek. Első szavam köszönet és hála az anyaszentegyház Ura felé, aki előtt én is meghajtom térdemet. Neki köszönöm meg elsősorban, hogy szolgálatára elhívott, abban újra meg újra megerősített és megáldott. Életem legnagyobb öröme és boldogsága, hogy Krisztus követé lehetek ebben a világban. A köszönet másik szava benneteket illet, drága presbiter Testvéreim. Attól a naptól kezdve, amikor négy éve, 1964 őszén először találkoztunk egymással, úgy éreztem, egybeforrtam veletek a miskolci gyülekezetért, és az egész egyházért való szent szolgálat tüzeiben. Szolgálatom minden percének az volt a rugója, az volt igazi célja és értelme, hogy a nemes tradíciókkal rendelkező miskolci evangélikusság életét felvirágoztassam. Nem a magam erejére, hanem a vezérlő Szentlélek tanácsára igyekeztem mindig támaszkodni. Kérlek benneteket, bocsássátok meg, ha bármiben vétettem vagy mulasztottam, és bármelyikőtök is akaratlanul megbántottam. Én is kész vagyok ugyanerre a bűnbocsánat adója, Jézus Krisztus által.

Bízom benne, hogy nem veszitek hűtlenségnek, amiért egyházunk más, felelős posztján, a lelkészképzés tudományos, de ugyanakkor lelkipásztori munkájában vállalom új feladatot. A közegyház bizalmából vállalom ezt, az Isten iránti engedelmesség és az egyházam iránti felelősségérzet kötelez erre. Lehet, hogy keresztet fog jelenteni számomra, de Krisztus tanítványainak a szeretet mellett ez a másik ismertetőjele. Kérlek benneteket, hordozzatok imádságaitokban és tartsatok meg sokszor és sokféleképpen megtapasztalt szeretetetekben. Utódom törvényes megválasztását bölcsességekre bízom. Szabadon, minden külső befolyástól mentesen fogtok dönteni sorsotok és jövőtök felől. Én csak a szeretet és egység lelkét kérem tőletek. A sokat szen-

vedett, nagy megpróbáltatásokon átmert miskolci evangélikusság találja meg nyugalmát és békességét.

Nehéz körülmények között vettem át a Máday Károlyok, Zelenka Pálok és Duszik Lajosok nemes örökségét. Ha sikerült e rövid négy év alatt méltónak bizonyulni a nagy elődök szelleméhez, és valamelyest felvirágoztatni az egyház életét, ezért egyedül Istené a dicsőség. Fájó szívvel köszönök el tőletek, arcotok vonását, szívetek melegét meg fogom őrizni halálomig. Búcsú-istentiszteletmen néhány hét múlva, előre láthatólag szeptember 29-én még személyesen is szeretnék veletek kezét szorítani. Addig is kérem a mindenható Isten gazdag áldását személyes életetekre és a szívemhez nőtt miskolci gyülekezetre.

Pál apostol elkezdett szavaival zárom lemondó leveletem, és kezdem el új szolgálatomat: „Annak pedig, aki véghetetlen bőséggel mindent megcselekedhetik, feljebb, mint ahogy mi kérjük vagy elgondoljuk a mibennünk munkálkodó erő szerint, annak legyen dicsőség az egyházban a Krisztus Jézusban, nemzedékről nemzedékre, örökkön örökké.” Ámen.

Lelkipásztorotok és testvéretek a feltámadott Jézus Krisztusban:

Budapest, 1968. szeptember 14.

Dr. Fabiny Tibor

miskolci lelkész, teol. akadémiai tanár

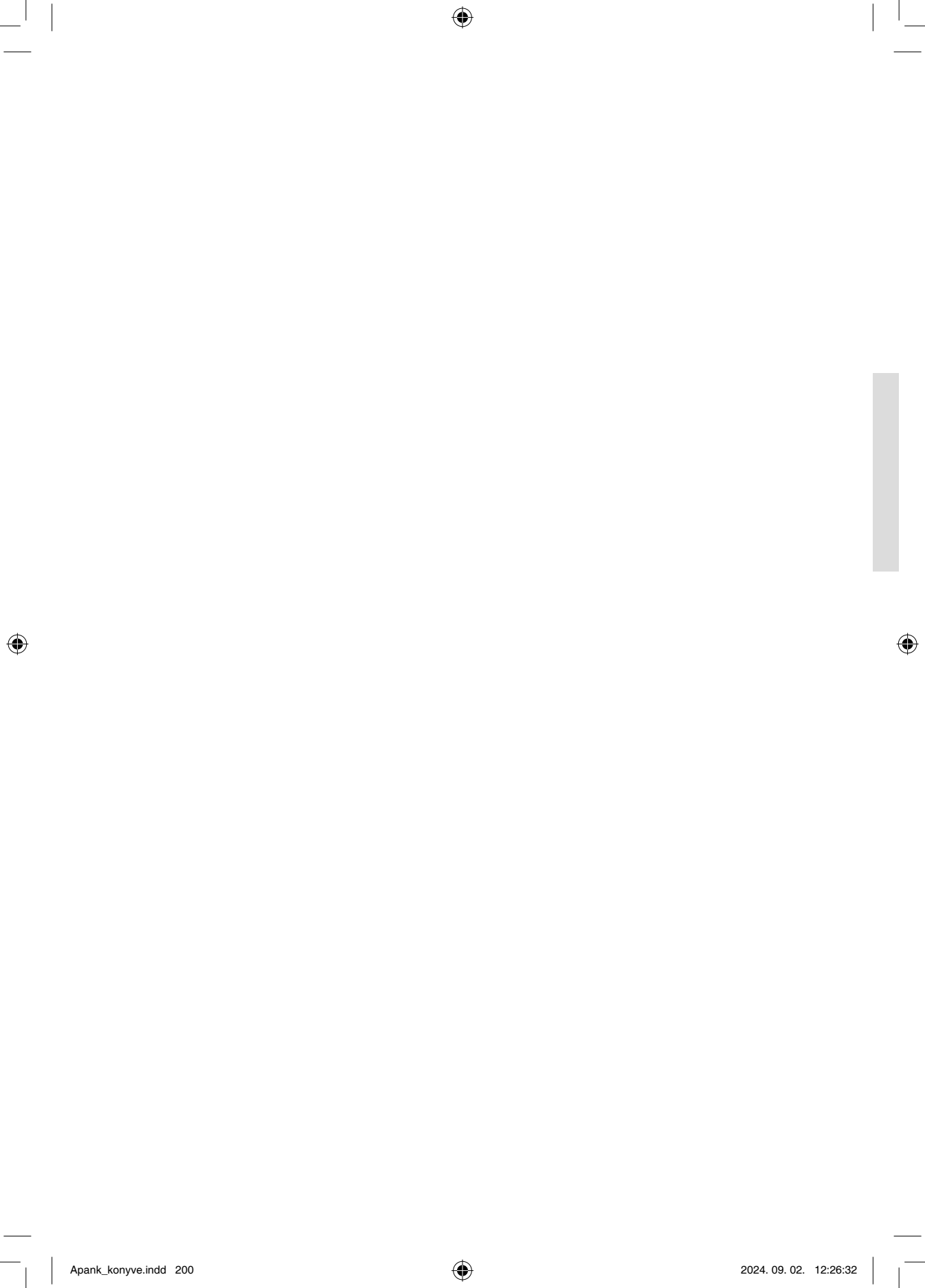
Kivonat

a Miskolci Evangélikus Egyházközség 1968. szept. 22-én tartott lelkészválasztó közgyűlés jegyzőkönyvéből

Honti Zoltán gondnok-adminisztrátor testvérünk javaslatára a közgyűlés egyhangúlag magáévá teszi azt az előterjesztést, hogy dr. Fabiny Tibor teol. professzor, a gyülekezet eddigi lelkészének áldozatos munkáját jegyzőkönyvi kivonat formájában köszönje meg.

A közgyűlés egyhangúan őszinte köszönetét fejezi ki dr. Fabiny Tibor teol. professzor úrnak eddigi fáradságot nem ismerő, mély hitbeli meggyőződésből fakadó, nagy lelkesedéssel végzett, jó eredményeket felmutató, áldozatos szolgálataért. További felelősségteljes, egész egyházunkat érintő munkájára Isten gazdag áldását kéri, hogy a felnövő új lelkész nemzedék nevelésében Isten dicsősége nyilvánuljon meg.

Miskolc, 1968. okt. 22.

Függelék

Képek

Bánó Melinda és Fabiny Tibor esküvője 1922. május 8-án

Hanna nővérével, 1930

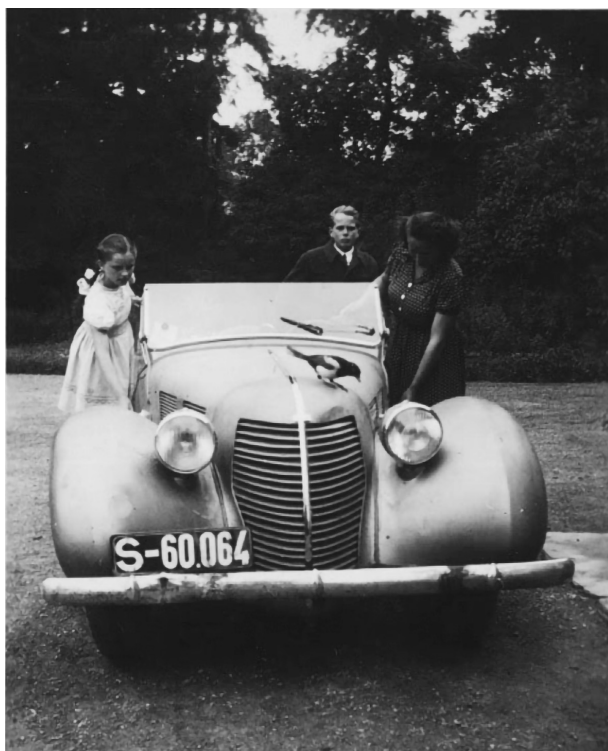
Iskolás korában, kb. 1934

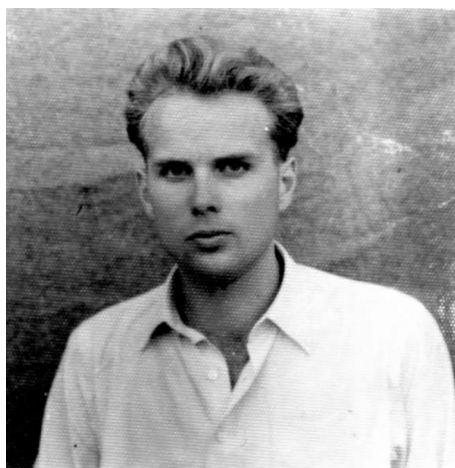
Balatonszemesi villa, Hunyady-telep, 1938

Fabiný Tibor családja 1950-ben. Mellette a nővére és sógora, Wettstein János. Az ülő sorban a szülei, illetve unokaöccse, János és unokahúga, Klára

Görgey Arthúr és unokahúga, Péchy Klára Hermányban
1943 körül

Görgey Arthúr Csányon, a kitelepítés idején,
1953-ban. Levélváltásukat lásd: 141–150. o.

A fóti külmissziói nyári konferencia 1952 augusztusában. Fent, jobbról a második Fabiny Tibor; lent, az ülők között jobbról a második Saródy Valéria

Teológushallgatók gyűrűjében, középen Veöreös Imre, mellette Saródy Valéria és Fabiny Tibor

Menyasszonyával Csöngén, 1952-ben, illetve Budapesten 1953 telén

Esküvőjük Celldömölkön, 1954. július 31-én

A lelkész házaspár, 1958

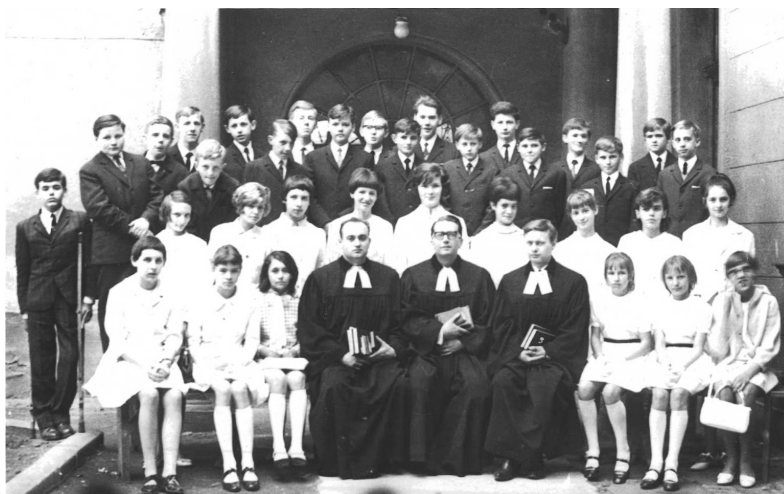
Legjobb barátai, később keresztkomái: Keveházi László
és Czégényi Klára esküvője

Konfirmáció Miskolcon, 1965

Konfirmáció Miskolcon, 1967 április. Fent a jobb szélén Fabiny Tibor legidősebb gyermeke

Konfirmáció Miskolcon, 1968. Szezik Imre lelkész, Fabiny Tibor mb. teológiai
akadémiai tanár, Rózse István segédlelkész

Püspöki látogatás, Miskolc, 1967

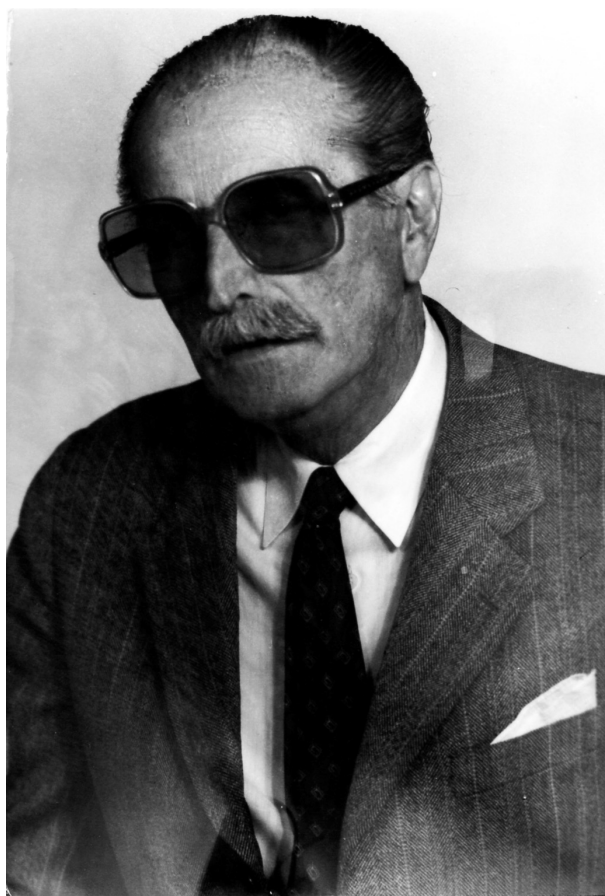
Előadás a miskolci tanácsteremben, 1967

A család a miskolci lelkészlakásban, 1967

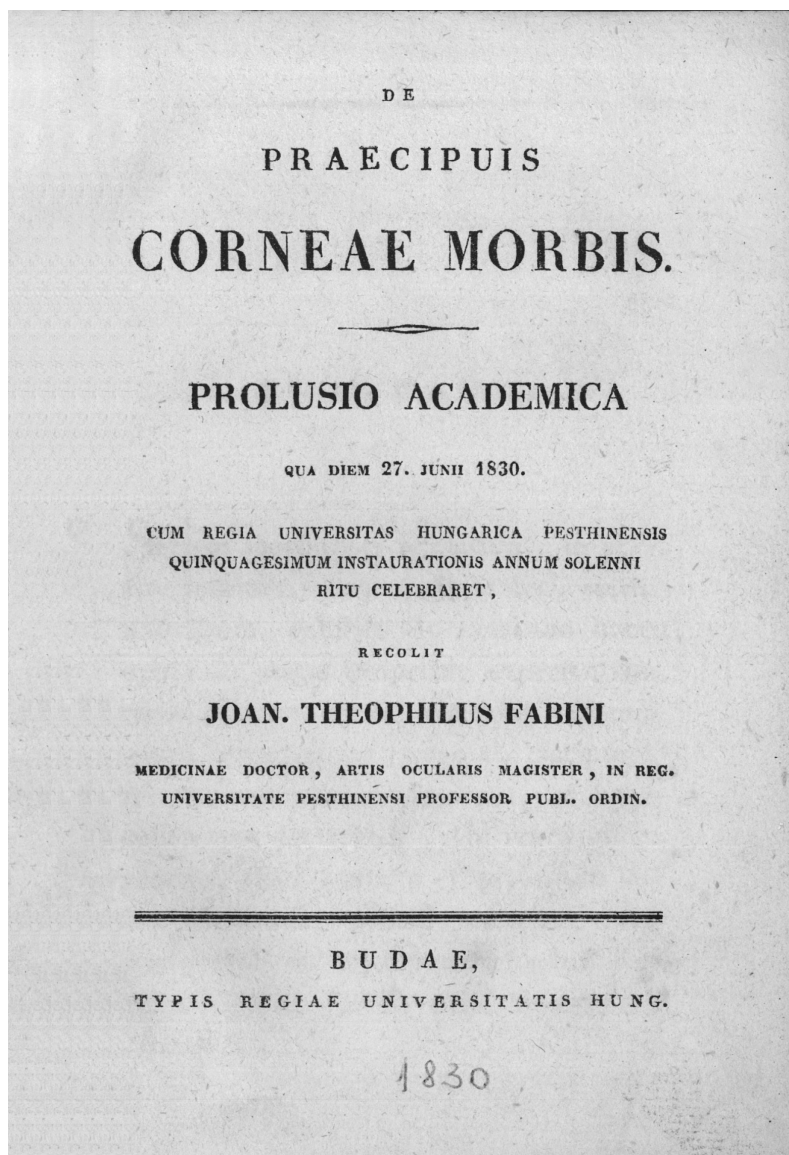
A miskolci evangélikus templom

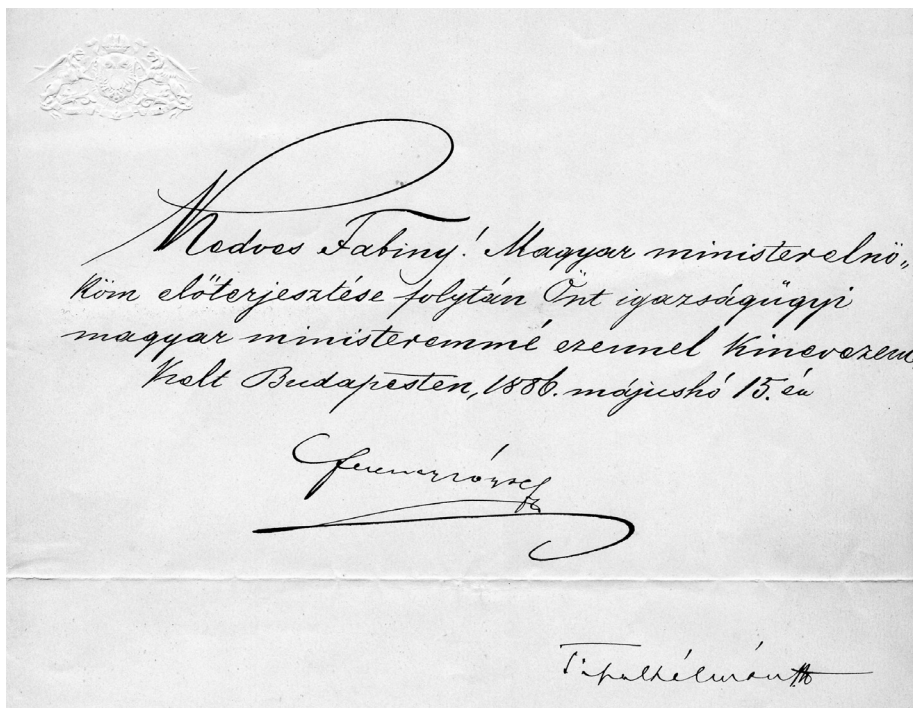
Fabiny Tibor nagybátyja és keresztapja, Bánó Pál (1906–1988)
A keresztapjához írt levelet lásd: 125–127. o.

Dokumentumok

Fabini János Teofil latin nyelven írt szemészeti szakkönyve

Fabiný Teofil igazságügy-miniszterré való kinevezésének dokumentuma Ferenc József részéről, Tisza Kálmán aláírásával

BUDAPESTI
ÉRSEKHELYNÖKSÉG.

2402. szám.

Nagyságos dr. Fabinyi Tiborné szül. Bánó Melinda
úrnőnek

Budapest V.
Báthory u. 19.

Az Apostoli Szentosztálytól 1922. aug. hó 18-án nyert felhatalmazás alapján dr. Fabinyi Tibor ág. ev. vallású és Bánó Melinda r. kath. vallású, szabadállapotú budapesti lakosoknak Budapesten 1922. máj. hó 8-án kötött polgári házasságát egyházz jogilag gyökerében orvoslom, azaz egyházz jogilag érvényesnek, felbonthatatlannak s irig kötelezőnek és az abból származandó gyermekeket egyházz jogilag törvényeseknek nyilvánítom.

Nagyságod azzal, hogy az egyház által előírt reverzális nélkül és protestáns templomban lépett házasságra, súlyos bünt követte el, melyért - ha tudatában volt annak - az egyházzal való közösítés büntetését vonta magára. Ezen büntetés alól ezennel feloldozom, bűnbánatképpen azonban kötelezem, hogy jelen leiratom vételétől számított egy hónapon belül szentségekhez járuljon és a rózsafüzérnek 15 tizedét a szent gyónás után bűnbánóan elimádkozza. /lehet részletekben is./

Szívére kötöm továbbá, hogy lelkiismeretbeli kötelessége összes gyermekeinek kath. vallásban való neveltetését minden erejével elősegíteni.

Jelen leiratom vételétől közölje velem, hogy a házasságnak orvoslását elfogadja-e, hogy annak születési és lakhelye szerinti illetékes plebania hivatal anyakönyveiben való feljegyzése iránt intézkedhessem.

Kiváló tisztelettel
Budapesten, 1922. október 23.

J. V. János János
budapesti érsek ált. helytartó.

Fabinyi Tiborné házasságának római katolikus egyházz jogi orvoslása

Édes jó Anyám!

Anyák napja alkalmából
ígérem, hogy mindig en-
gedelmes és jó fia leszek, soha
meg nem szomorítom és min-
dent elkövetek, hogy örömet
kelje bennem!

Ígérem, hogy öreg napjaiban
is magamhoz veszem és táma-
gatom, hogy meghosszabbítsam
drága, jó életét.

Kerét csókolja számtalanszor
szerető fia:

Tibor

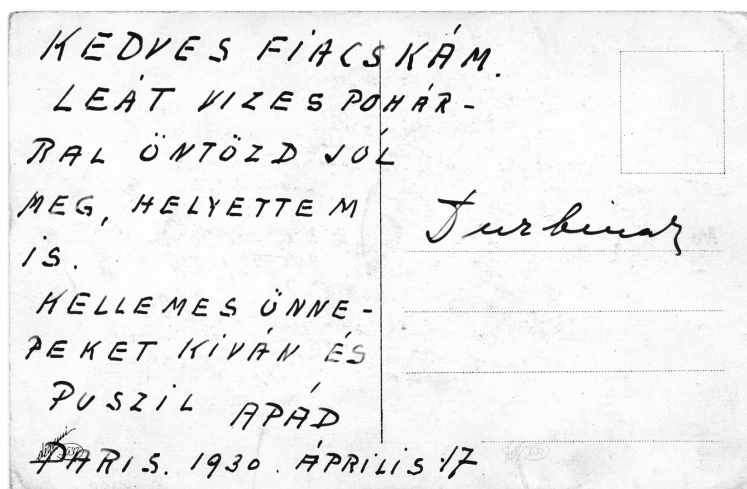
Bpest 1934. V. hó. 12.

Levél édesanyjának 1934-ből

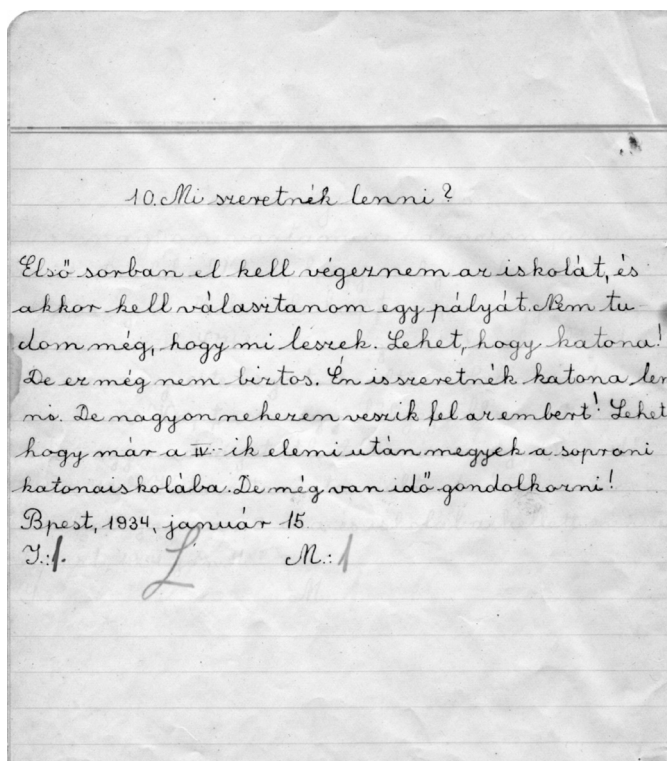
Édes papikám. Fogyni
 mulattál Balatonon?
 Nagypapa lemaxinázott.
 Kanyadikán jössz? Ide
 meg. A Rigón lovagol-
 tunk. Die Mici nini ist
 son abgereist? Fűrödtünk
 a Tapolciban. Exerpusit
 küld fiad Tibor.

Juli 8.

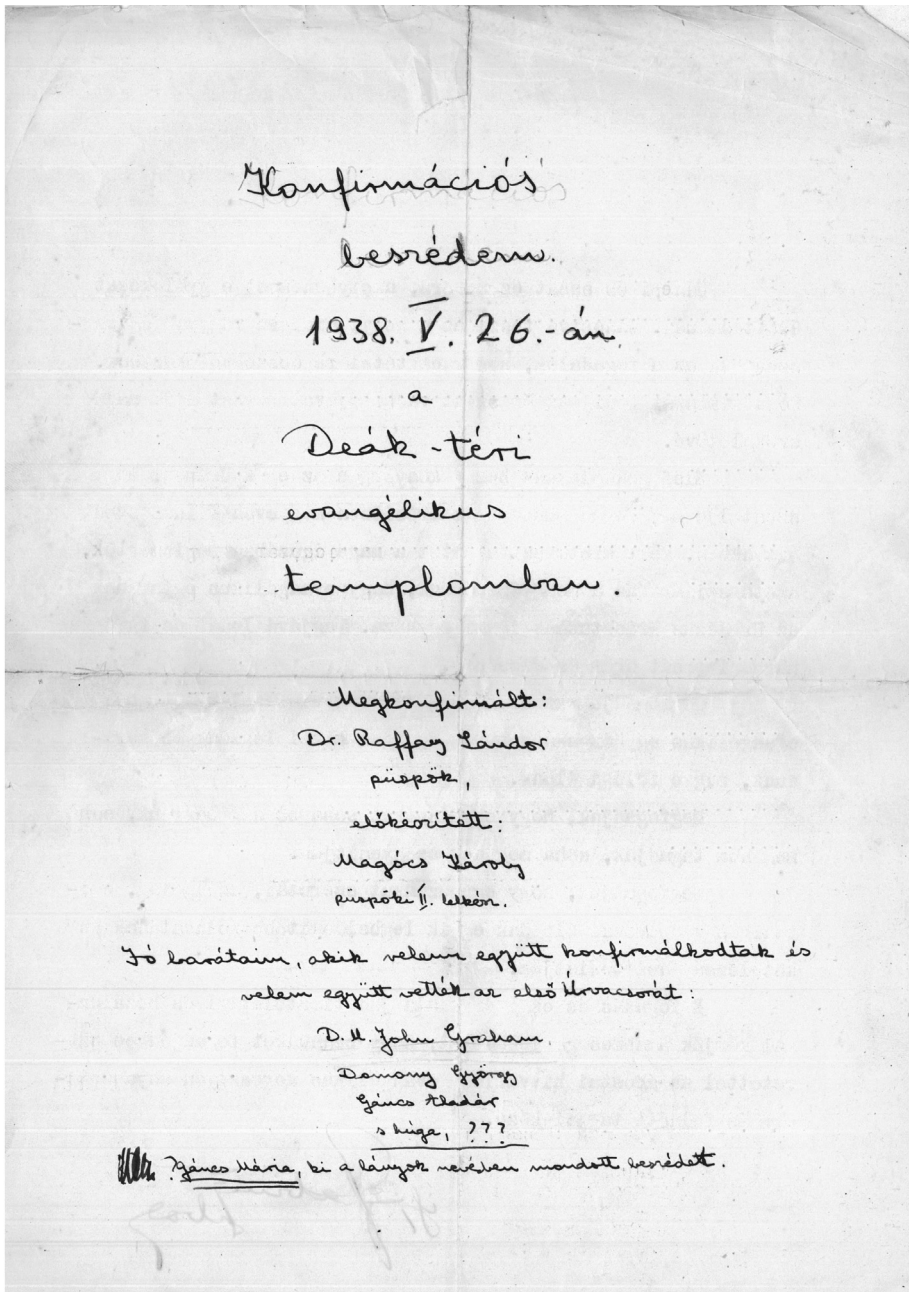
Levél édesapjának 1931 körül

Édesapja Párizsból küldött képeslapja

Iskolai fogalmazás, 1934

Az 1938-as konfirmációi istentiszteletén elmondott beszéd (címlap)

Nemes gyülekezet!

Ünnepi és szent ez az óra, amelyben most e gyülekezet előtt állunk. Ünnepivé teszi az a hely, amelyen vagyunk és megszenteli az a fogadalom, amelynek tételére összegyülekeztünk. Fogadalmunkat pedig az Ur szent vacsorájával pecsételjük majd örökéletűvé.

Első gondolatunk buzgó könyörgés az egek Urához, hogy szentelje meg fogadalmunkat és erősítsen meg evangéliumi szent hitünkben. Mert mióta ezt a hitet a maga igazában megismertük, azóta szilárd az a meggyőződésünk, hogy evangélikus egyházunk az Ur Jézus Krisztusnak igazi egyháza. Tagjává lenni és tagjának maradni tehát öröm és dicsőség.

Megfogadjuk az Örök Isten és e gyülekezet előtt, hogy evangélikus egyházunknak buzgó és igaz hívei leszünk és maradunk, míg e földön élünk.

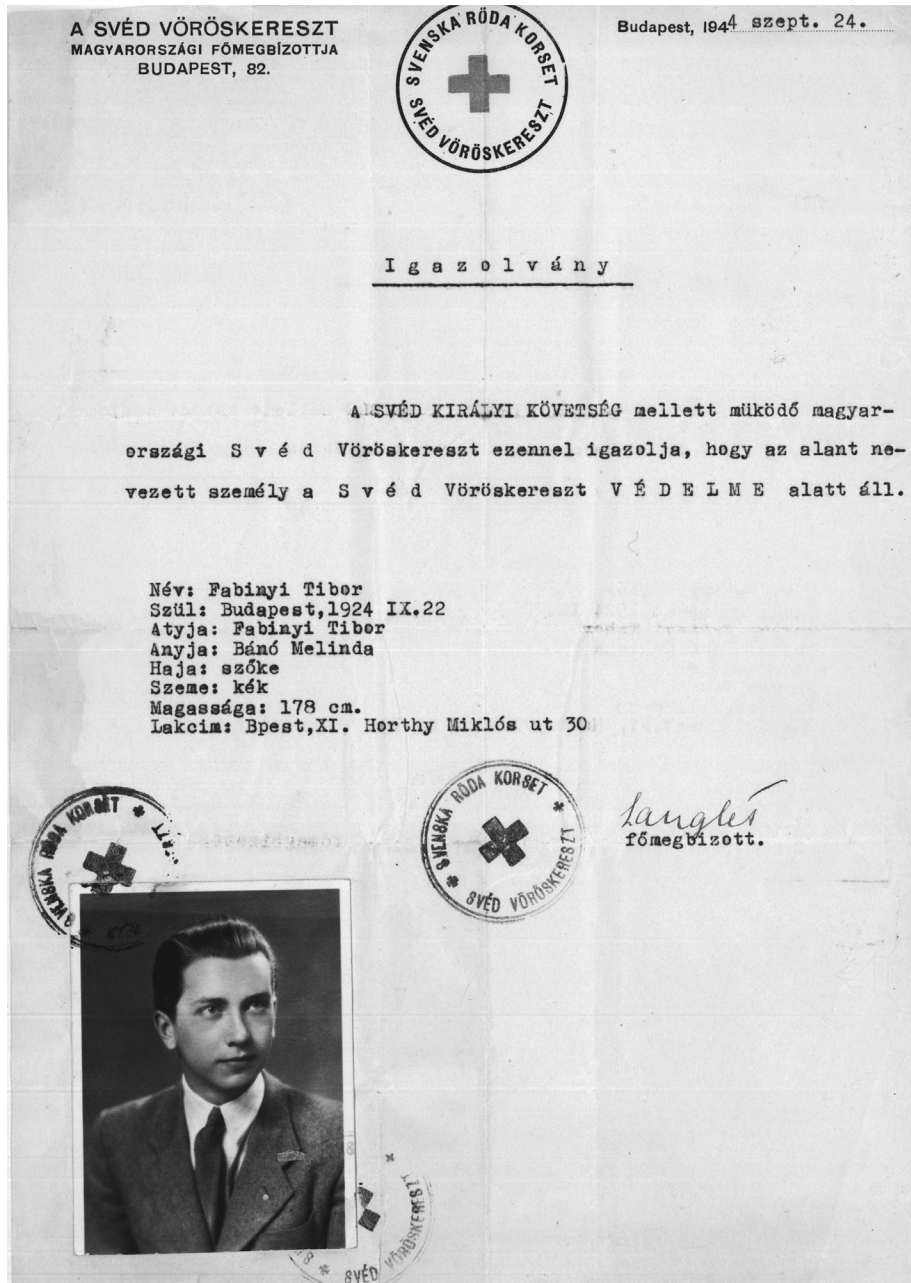
Megfogadjuk, hogy egyházunkat soha el nem hagyjuk, soha meg nem tagadjuk, soha meg nem szégyenítjük.

Megfogadjuk, hogy egyházunkat szeretni, szolgálni, építeni és védelmezni életünk egyik legboldogítóbb feladatának és kötelességének tekintjük.

E fogadás és ez ígéret alapján tisztelettel és bizalommal kérjük a nemes gyülekezetet, hogy bennünket fogadjon be szeretettel az ágostai hitvallás evangélikus keresztyén anyaszentegyház felnőtt tagjai közé.

J. J. J. J. J.

A konfirmációi istentiszteleten elmondott beszéd szövege, 1938

A Svéd Vöröskereszt védlevele Waldemar Langlet aláírásával, 1944. szeptember 14.

Levélrészletek H.E.-hez megtérésem idején.

1946 szeptember.

"Lassan kezdtem megismerni Magát, hogy más, mint talán gondoltam, hogy jobb és tisztább: hívő. A számomra mindig roppant élvezetes lelki magyarázataival s a hitre hívő szavával bevallom, nagyon közel hozott Jézushoz..."

1947 július.

"Azóta részben a Maga jóvoltából és segítségével megtértem s nem fogok soha elyasmit tenni, ami fájna az Úr Krisztusnak. Tudom, hogy nehéz visszavonulnia csábításoktól, de megteszem, mert érzem, hogy különben elvesznék Krisztus számára, pedig még O szerepet szánt nekem... Változatlan buzgalommal olvasom és jegyzem minden reggel a Bibliát s imádkozom hozzá tartozóimért és magamért.. A világgal való "szakításomat" így gondolom gyakorlatilag véghezvinni: hivatali munkámat s az azzal esetleg ~~gyakorlatilag~~ összefüggő egyéb teendőimet /angol- és banktanfolyam/ szorgalmasan ellátom, de nem hagyom ki azt se, ami ezzel összefügg: tennis, bridge stb. A "rossz" társaságot már most is kerülöm s barátaim közül sokan nem értik, miért nem tartok velük inni vagy kártyázni. Az efeletti -lehetőleg minél nagyobbra szánt - szabadidőmet viszont Jézusnak, Egyházának és a lelki felrázásnak fogom szentelni. Erre fogom a súlyt helyezni s ígérem hogy mindenkor vallást fogok tenni a Krisztusban való hitemről s nem fogom megtagadni Ot. Azt hiszem, ez nem megalkuvás a világi és krisztusi élet között, hisz ha minden időmet Neki szentelném, úgy papi pályára kellett volna mennem. Így is mindent úgy teszek, hogy előzőleg az O áldását kérem rá. Így aztán soha nem érhet semmi baj.. Azt hiszem sok imádkozásának meg lesz a gyümölcse."

1948 július.

"Kint voltam tanulmányuton a Hűvösvölgyi vas.isk.tanfolyamon, mely után a D.téri ifjuság körében sikerült az érdeklődést felkeltenem.. Most élek egy kis magambaszállással és felkészülök a nagy munkára. Oly nagy lelki előkészületek vannak a Deák-téren, hogy ahhoz minden erőmet mozgósítanom kell."

1947 karácsony:

"Szeretetem jeléül átnyujtom elmfuttatásomat a hitről és a keresztyeni életéről.."

Harkai Erzsébethez írt levelek legéltelt részletei

1948 aug.19.

"A Mátrában tartok gyarekeknek Bibliaórákat. Egy tanárnő /hitetlen/ kijelentette: "Minek tartanak civilek Bibliaórákat, az papoknak való". Hogy ez a "vád" soha ne érhesen, elhatároztam, hogy amint Isten lehetőséget ad rá, beiratkozom a teológiára, - ha Isten is úgy akarja... Szabadban, nyirfakereszt alatt tartom az evangélizációkat -azzá tettem őket, kemény Igéket szólok és megtérést sürgetek - s kimondhatatlanul hálás vagyok az Urnak, hogy ezt számomra lehetővé tette s megáldja gyarló szájam által is az Igét.. Van itt egy hívó lány /p.s.Dánielisz Éva!/,kiről most tudtam meg, hogy a Deák-téri konf.kör elnöknője, kit a világi ifj. elem "szent fazék" felkiáltással mellőzni igyekezett. Ez is Isten utmutatása, hogy itt összejöhettem vele s megbeszélhettem őszi terveinket. Ő már pártomón van s közösségi munkává tesszük ő szejöveteleinket, melyen csak Ige, ima és ének lesz./Kacsingatós játék nem!/. 30-án kell a Hitelbankban jelentkeznem..

1948 szept.1: Felmondtak a Hitelbankban. Nyitva az ut a teológiára!

1948 szept.23:

"Az evangélizációs munkának magam is részesévé váltam, emiért nem győzöm áldani Jézust!.. Szombattól a Marczibányi-téri, Attila-utcai és Budakeszi uti ált.fiuiskolákban "oktatok" heti 8 órában és hirdetem az Evangéliumot...Az Urra bízom az én utamat.

1949 július:

"Sopronba beküldtem kérvényeimet s az Urra bízom felvételem ügyét.."

1949 szeptember 28:

" Két hete immár, hogy elkezdtem a theológus ~~életet~~ életet. Bizony nagyon nehéz ~~szokások~~ itt az ébredés vohalán állni. Sok kemény tusa vár az emberre, de hiszem, hogy az Ur nem enged ki ölelő karjai közül.."

1950 jún.20: Első alapvizsgám az Úr Akadémiajával egyetbe esett.

1953 jún.20: Letettem vizsgárolatomat is befejeztem bibl. tanulmányaimat

1953 júl. 5: 24 éves koromtól lelkémbe mentett a csop. hangnemek

1953 júl.15: papai megállapítási megállapításom Berdeke

1954 júl.31: Munkámot kötet Cellőkönyvben Sándor Velezővel

1954 aug.22: Beiktatnak a csop. pártokos-lelkési megállapítás

1955 júl.18: Felső fiam születése, júl.17. megkezdése.

Harkai Erzsébethez írt levelek legélt részletei

V. ÉVFOLYAM, 4. SZÁM. 1949. FEBRUÁR 13.

ÉLŐVÍZ

AZ EVANGÉLIKUS EVANGÉLIZÁCIÓ LAPJA

Aki szomjúhozik jöjjön...

Többféle szomjúság lakik az emberi szívben. Az egyik kielégülést nyer, a másik nem. A legtöbbje ideig-óráig csillapul, hogy még maróbb legyen azután.

Itt most nem térhetünk ki a szomjúság különböző fajtáira, de egyik nemével időszerű foglalkozunk. Minden lélekben mélyen gyökerezik az öröm utáni szomjúság. Ki ne válna fel szívesen a szomoriság gyászfátyolát az öröm napsugaras köntőseire? Ki ne kívánna terhek alól szabadulni, gondot, aggodalmat lerázni? Ki ne szomjazna az után, hogy a szívébe békesség, arcán derű és ragyogás lakozzék és minden cselekedetét az ajándékozó jókedv hassa át?

Eppen most, farsang idején nem kell ezt nagyon bizonyítanunk. A szórakozó helyek, társas-összejövetelek megszámlálhatatlan népe, a mulatságrendezés kifogyhatatlan jogcíme s egészen képtelenségig fajuló sokféle módja, a hajnalig tartó heje-huják mind azt hirdetik, hogy az öröm csalogó pohara körül tolonganak az örömsre szomjazó emberek.

Tudjuk, hogy ezek közül nagyon sokan szomjasan maradnak — a végnélküli farsangi mulatságok ellenére is. Tudjuk, hogy mindnyájan nagyon hamar újra megsomjaznak — az örömpohár fenekig ürítése után is.

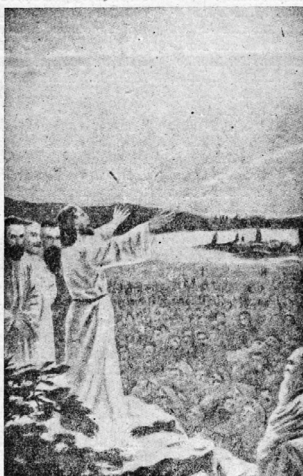
Aki szomjúhozik, jöjjön Jézus Krisztushoz! Eppen ezért hadd hívjunk mindenkit, minden örömsre szomjas embertársunkat most a farsang öröm-árverésének tombolása közepette az igazi öröm kiapadhatatlan forrására.

Ó az igazi öröm egyetlen forrása.

Testvérem! Ne engedd most el szíved mellett a hívó szót. Ne veld kegyes emberek semmitmondó frázisának, még kevésbé titkolt irigységű önámításának. Vedd észre, hogy százával és ezerrel vannak emberek, akiket nem esalogat a hangulatvilágítás, nem vonz a parkett és nem csábít semilyen formájában a mámor. Nem azért, mert az ő szívében ismeretlen lett volna az öröm utáni vágy, hanem azért, mert megtalálták az igazi öröm forrását. Ezek hívnek most téged is. Jöjj! Jézus Krisztus szomjas, elpedt szívedet is meg fogja elégíteni.

Hogyan örvendeztet meg Jézus Krisztus?

Oh, nem zsongító muzsikával flastromozza szívednek a fájó sebet, nem borgózós mámorba fojtja lelked jalkiáltását, nem is a karneválak álarcát aggalja a gondszántotta redőkre, hanem gyökerében operálja ki szomorúságodat. Leveszi rólad súlyos terheidet, megbékíti vádoló lelkiismeretedet, Értetd ontott áldozati vérével eltörli minden szennyedet. Kegyelemesen meg-

ÉLŐVÍZ

1

Az Élő Víz folyóirat V. évf. 1949/4. számának címlapja

Ifjúsági ébredés a főváros kellős közepében

„...Nem azé, aki akarja, sem nem azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené.“ Róm. 9, 16.

Az ébredés lángja hol ebben, hol abban a gyülekezetben lobban fel. Ahol Isten Szent Lelke a hirdetett Igén keresztül lánggyújtást egy-két lelket, ott erdőtűzként terjed tovább a szent láng. Az Úr beszéde — ígéretéhez híven — nem tér vissza hozzá üresen, hanem megcselekszi azt, amit akar.

A főváros legnagyobb evangélikus gyülekezetében, a Deák-téren is, megmozdult az ifjúság. Alvó lelkek ébredtek fel, közömbös ifjak lettek figyelmesek az Ige üzenetére. Aki eddig meg voltak elégedve önmagukkal és kereszténységükkel, rádöbbentek bűneik súlyára s a kárhozat realitására.

ÚJONNAN SZÜLETTEM

Felkerestük egy szombat délutáni biblikörön az Isten Igéje köré egybegyűlt fiatalokat. Tizenhárom év körüli cefpos kislány, kezében a Bibliával, János 3:3-ról beszélt. „Ha valaki újonnan nem születik, nem láthatja meg az Isten országát“. Hangja bátran csendül, szavaiiban korát megcéloló mely büntetés, míg tekintetében csodálatos gyermeki tisztaság. Maga választotta a textust s bizonygatóként formájában beszélt róla. Boldogan bizonyítja, hogy ő személyesen megtapasztalta az Ige üzenetét, hogy neki új, boldog élete van azóta, hogy Krisztust teljesen a szívébe zárta. Szívből jövő imáját sok lélek buzdó könyörgése és hálauddása követi. Imaközösség alakul ki s fejlekedve, bűnbánó szívekben sűrűn szállnak fel az imák az Úr elé, ki bizonyára meghallgatja azokat. Utána felesendül az ének: „Ébredj, bizonyoságtérő lélek!“

De kerülnék közelebb a lelkekhez. Kérdezzük meg, mi az oka annak a nagy-nagy boldogságnak és belső békességnek, mely kivevőit is megáldja rajtuk.

AZ ÁLDOTT NAGYPENTEN

Egy tizenhat év körüli fiútestvérünk szót meg először. Elmondja, hogy szenvedélyes sportoló volt, sok-sok cserkész táborozáson vett részt, de az Igével és lelke üd-rösségével nem sokat tördőlt. Egy vélt, van még rá ideje... „Tavaly nagypenteken azután — folytatja — nagyon személyesen szölt hozzám az Ige. Egész eddigi belső békességemet felkavarta s az Ige tükrében megláttam, mennyire bűnös vagyok. Nem is mentem delután sehová, csak otthon ültem és forgattam a Bibliát. Mintha egész másként láttam volna mindent, mint addig. S egyszerre valami csodálatos öröm és békeség költözött a szívembe. Megláttam, hogy Krisztus — aki immár valósággá lett számomra — az én bűneimért is meghalt a Golgota keresztfén s nincsen immár semmi kárhoztatása annak, aki Őbenne van. Most már én is rálátom Pál apostollal, hogy „nékem az élet Krisztus“. Azóta legfontosabb feladatomb: hirdetni az evangéliumot alkalmas és alkalmatlan időben...“

A KÉTFELE SÁNTIKÁLÁS KUDARCA

Tiszta tekintetű, boldogságtól sugárzó lány szölet meg ezután. „Összel egy héten keresztül evangéltizáció volt a gyülekezetben. Akkor tártam fel előltem igazán, hogy én éppolyan kárhozatra méltó bűnös vagyok, mint

akár a világ legrosszabb embere. Mert nincs egyetlen-egy igaz sem! Új életet akartam hát kezdeni. Amíg azonban sántikáltam a jó és rossz között, nem tudtam elér-haladni a hit útján. Téli konferenciánk óta azonban gyümölcstermő már az életem, mert egészen átadtam a szívemet az Úrnak.“

AZ ISKOLA ZSENGEI

Szöke, komoly fiú tesz ezután bizonyosságot a megtapasztalt kegyelemről. „Az én életemben is minden új-já lett azóta, amióta nemcsak igazság, hanem valóság is számomra Krisztus megváltói munkája. Nagyon fontos-nak tartom az ébresztés szolgálatát. Nálunk, a farsai gimnáziumban is szükség van erre. Állandóan imádko-zunk ezért az ügyért és hiszem, hogy meghallgat az Úr. Ott most naponta tartunk diákolat és bibliaórákat s a hívő fiúk közösségben vannak egymással. Kitarthatóan imádko-zunk az Úr kegyelméért.“ Igen, ezáltal mi is imánk-ban hordozzuk egyetlen egyházi fiúiskolánk lelki meg-újulását.

„Ezt a mi iskolánkért is kérjük, — teszi hozzá egy kislány. — A Deák-téri leánygimnáziumnak többször evangélikus növendéke van s ezekből itt a körben alig néhányat lehet találni. Az iskolai bibliaórákon is ke-re-sz-szoktak résztvenni. Nem elég nagy még az érdeklő-dés az Ige iránt, bezeg a láncmúltságok... De mi is kitarthatóan imádkozunk minél több lélek felébredéséért.“

„A tánc kérdésében én is szeretnék hozzászólni — mondja egy élenkzemű fiútestvér, — mert magam is a tánc rajza voltam sokáig. Ösztálytársaim csúfolnak is most, hogy „szent fazék“ lettem, de ez engem nem bánt, sőt büszke vagyok rá. En arról a szabadulásról tanú-s-kodom, melyben Krisztus valóságban is részesíti azo-kat, akik eddigi bűnbánóiktól hozzá menekülnek. Le-mondtam a táncolásról, de annak múltandó örömei helyett százszoros boldogságot kaptam. Új életemet nem cserélném el soha a régievel!“

A GYÜLEKEZET-ÉBRESZTÉS SZOLGÁLATÁBAN

Boldogan hallgatjuk Krisztus legfiatalabb szolgál-nak bizonygatóit. Örömmel halljuk, hogy a felé-redit lelkek missziói munkaközösséget alakítottak, mely-nek keretében bele akarnak kapcsolódni a gyülekezet munkájába. „Szógalatunk főcélja az ébresztés és a lé-lekmentés — mondja az egyik fiú — s ezt a szolgálatom-kat a gyülekezet keretein belül akarjuk megvalósítani.“

„Sokan tálsóknak és egyoldalúknak mondanak minket — mondja egy másik —, de mi büszkén valljuk, hogy „egy ügyünk“ van: Krisztus ügye. Ezt semmi más nem előzheti meg. Az élő Ige természetesen kétélű kard és sziklazúzó pörtyög, mely gyakran meghasonlást tá-maszt. Aki nem akarják ő-emberüket keresztrefeszí-teni és régi életüktől nem akarnak megválni, azoknak botrányokozás vagy bolondság Krisztus valóságos és hatá-rozott követése. Pedig csak két lehetőség van: az üdvös-ség és a kárhozat útja. A keskeny út és a széles út. „Arany középutat“ Krisztus soha nem hirdetett. Az Ige diadalmaszkodni fog: „Aki meg akarja tartani az ő életét, elveszti azt; aki pedig elveszti az ő életét én-érttem, az megtalálja azt!“

Hiszük, hogy a Szentlélek ébresztő tüzeben sok ifjú lélek fogja megtalálni örök életét...

dr. F. T.

ÉLŐ VÍZ

Kegyelem néktek és békesség Istentől, a mi Atyánktól és a mi Urunktól, a Jézus Krisztustól!

Máté evang. 28, 18–20 v.

A mi Urunk Jézus Krisztus szent rendelése, őseink példája és egyetemes keresztyén anyaszentegyházunknak eleitől fogva követett bölcs szokása szerint és törvényes megbízása alapján Tisztelendő Tudós

Fabiny Tiber

urat, akit a *papjai* szent gyülekezet segédlelkészül, vallásanitóul, a hívek egyező akaratával törvényesen meghívott, akit a vizsgálat az evangéliumi keresztyén vallás igazságaiban erősnek és erkölcsében feddhetetlennek talált s aki magát az ág. hitv. evang. egyházhoz való tántoríthatatlan hűségére az Úr oltára előtt szent esküvel kötelezte, mi alulírottak a mai napon **az Isten igéje törvényes hirdetőjévé, a szentségek törvényes kiszolgáltatójává felavattuk, a hivatálával járó jogok gyakorlására felhatalmaztuk s őt Isten országának szolgálatára elbocsátottuk.**

Az Úr kegyelme áldja meg munkáját a földön és koronázza meg hűségét a mennyben!

Kelt *Budapest, 1953 július 5-én*

Szvetó Lajos
püspök.

Ordinációjának napján kiküldése a pápai gyülekezetbe segédlelkésznek, 1953

LELKESZI MEGHÍVÓLEVÉL

AZ ATYÁNAK, FIÚNAK, SZENTLELEK ISTENNEK
NEVÉBEN ÁLDÁS ÉS BÉKESSÉGI AMEN.

A magyarországi ágostai hitvallású evangélikus keresztyén Anyaszentegyház *csöglei*
gyülekezete az *1954.* esztendő *augusztus* havának *8.* napján törvényes eljárással betöltötte
lelkési hivatalát, melyet az Anyaszentegyház örökkévaló Feje: a Jézus Krisztus igehirdetői és pásztori hivatalnak rendelt és arra

TISZTELENŐ ÉS TUDÓS *dr. Fabiny Tiber* *ev. lelkész* URAT ezzel bizalommal elhívja.

Gyülekezetünk eme határozatának értelmében hivatalos pecsétünkkel és aláírásunkkal megerősítve kiállítjuk ezen meghívólevelünket és annak erejével kérjük és kötelezzük elhívott lelkipásztorunkat, Tisztelendő és Tudós *dr. Fabiny Tiber* Urat, hogy gyülekezetünkben a lelkési szolgálatot átvenni és teljesíteni Istentől adott köteletségének ismerje.

Feléje táruul bizodalommal kérjük: legyen közöttünk Krisztus hiv szolgálja és Isten titkainak sáfára. Hirdesse nekünk Üdvözítő Krisztusunk evangéliomát életünk jobbítására és lelkünk megtartására. Tegyen minket Krisztus nyájává, hogy közülünk egy is el ne vesszen. Saját életével is tárja elénk az élő Isten beszédét, hogy tanítópéldánk legyen a kegyességben, szeretetben, türebben és megbocsátásban. Gyülekezetünket pedig kormányozza az evangéliom lelke és Anyaszentegyházunk törvényei szerint, hogy abban mindenek ékes rendben legyenek.

Az Úr Lelke szerint végeztet munkájáért jutalmul a szent Isten kegyelmét kérjük. Egyben fölajánljuk szívünk halálját és ama ígértünk, hogy Isten Igéjének buzgó hallgatása és gyakorlása által elhívott pásztorunk jó bizonyágveleve akarunk lenni.

Ezen közös, szent munkánkhoz adjon a mi Istenünk elhívott pásztorunknak és gyülekezetünknek erőt kegyelemből, hogy egykor ama napon számot adhassunk egymásról a felséges Isten előtt, kinek is adassék dicséret és dicsőség örökkön-örökké. Amen.

Kelt az *1954.* esztendő *augusztus* havának *22.* napján.

Szvetó Lajos
lelkész.

A Csöglei Evangélikus Egyházközség lelkési meghívólevele, 1954

Teológiai Akadémiánk egyház történeti tanszéke

Dr. Ottlyk Ernő püspökké választásával megüresedett Teológiai Akadémiánk egyháztörténeti tanszékének professzori tiszte. Az akadémiai tanév kezdete előtt, augusztus 28-án foglalkozott az Akadémia Tanári Kara a tanszék feladatainak ellátásával. Addig is, amíg a megfelelő egyházi testületek egybehívásával illetékes szervek dönthetnek a

tanári tisztség betöltésének kérdésében, a Tanári Kar az egyházi vezetőségnek indítványára tanszék helyettesítői megbízást adott Dr. Fabiny Tibor miskolci lelkésznek, az Országos Presbitérium megerősítő határozatának reményében.

Teológiai Akadémiánkon tehát az egyháztörténeti tanszék tanári munkáját, előadásait, szemináriumi munkájának irányítását a tanév eleje óta Dr. Fabiny Tibor látja el. Lapunkban több alkalommal írt cikkeket, neve nem ismeretlen olvasóink előtt. Új megbízatásakor ismertetjük eddigi pályafutását.

Budapesten született 1924-ben. Iskoláit is a fővárosban végezte, majd a jogi karra iratkozott be, s 1946-ban jog- és államtudományi doktorátust szerzett a budapesti egyetemen. Ezután három évig

tisztviselőként működött. 1949-ben beiratkozott a soproni teológára. Csepelen avatta lelkésszé 1953-ban dr. Vető Lajos püspök. A pápai gyülekezetben végzett segédlelkészi szolgálatot, majd 1954-ben a Veszprém megyei Csögle gyülekezte hívta meg lelkészül. Tíz évig végezte ebben a kicsiny gyülekezetben a szolgálatot, s járta a környező szórványokat motoron, kerékpáron, gyalog, sőt síléceken. A családi közösséggel melegezett gyülekezetben szerette meg igazán az egyházi szolgálatot. 1964-ben került a miskolci gyülekezet élére, s ez a beosztása ma is töretlenül fennáll. Családos, három gyermeke van.

Csőglei lelkészkedése alatt került szoros kapcsolatba az egyháztörténelemmel. Innen járt be a pápai református könyvtárba és levéltárba, s egyre jobban érlelődött benne az egyháztörténeti kutatómunkának öröme és szenvedélye. Később egyre többször lehetett látni Budapesten a Széchényi és Akadémiai könyvtárakban és levéltárakban. Magyar evangélikus egyháztörténelmünk nagyjainak életrajzain tárgult történelmi látása, s táruáltak ki előtte a korszakok a maguk összefüggéseiben. Mária Dorottya és Bauhofer György életében a budai evangélikusság, a Deák téri templom történetében a pesti egyház világa tárult ki. Petróczy Kata Szidónia révén a Thököly-kor, Pilarik Isván életrajzában az ellenreformáció, Bél Mátyás életén át az egyház pozitív kapcsolata az emberiség haladásához nyílt meg. Ez utóbbi éppen a mostani tanulmányainak szorosabb területe.

Egyháztörténelem, egyházjog, ökumenika, egyházismeret és latin nyelv a szakterülete. A vezetése alatt folyó szemináriumi munka témája: az egyházi mozgalmak a társadalmi haladás szolgálatában.

A feltáratlan területek izgatják. Levéltárainkban egyháztörténelmünknek ismeretlen fejezetei rejtőznek. Mélyre kell szállni, hogy gazdagodjék meg irt történelmünk.

Az Evangélikus Élet 1967 okt. 22-i cikke a tanári kinevezésről

Magánkiadás
Budapest, 2024
Felelős kiadó: Fabiny Tibor
Olvasó- és tördelőszerkesztő: Petri Gábor

A borítót a Fabiny család fotóarchívumának felhasználásával Petri Gábor tervezte.

Nyomdai kivitelezés: OOK Press Nyomda
Felelős vezető: Szathmáry Attila

ISBN 978-615-02-1568-6